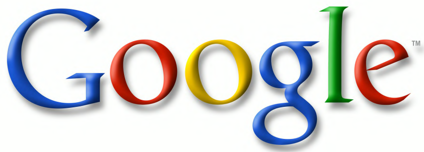
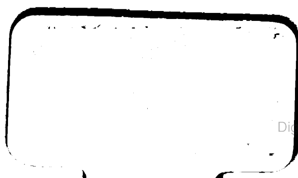

SUPPLEMENTUM

ANNALIUM

ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE.

Ann. CIↃIↃCCCXV - CIↃIↃCCCXVI.

SUPPLEMENTUM ANNALIUM ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE,

Ann. CIƆIƆCCCXV - CIƆIƆCCCXVI.

IODOCO HERINGA, ELISAE FILIO,
RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICO,

GABRIËLE VAN OORDT,
SENATUS GRAPHIARIO.

TRAIECTI AD RHENUM,
APUD OTTON. IOANN. VAN PADDENBURG,
ET I. VAN SCHOONHOVEN,
ACADEMIAE TYPOGRAPHOS.
MDCCCXVIII.

BERNARDI FRANCISCI SUERMAN

ORATIO

DE

MAGNETISMO, QUI VOCATUR, ANIMALI, VETERIBUS OMNINO INCOGNITO, NOSTRA DEMUM AETATE INVENTO, SI BENE ADHIBEATUR, NOVUM FORTASSE PHYSIOLOGIS LUMEN ET SALUTARE MEDICIS REMEDIUM ALIQUANDO ALLATURO.

Habita a. d. X. *Ianuarii* MDCCCXVI.

QUUM IN ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA MEDICINAE PROFESSIONEM SOLEMNITER AUSPICARETUR.

ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE CURATORES, VIRI GRAVISSIMI, AMPLISSIMI!

QUI IN REGNO BELGICO, IN REGIONE ET IN URBE TRAIECTINA, VEL REBUS PUBLICIS ADMINISTRANDIS VEL IUSTITIAE TUENDAE PRAEESTIS, VIRI NOBILISSIMI, INTEGERRIMI!

MAGNIFICE ACADEMIAE RECTOR!

QUARUMVIS DISCIPLINARUM PROFESSORES CLARISSIMI, COLLEGAE CONIUNCTISSIMI!

QUI SACRIS PUBLICIS PRAEESTIS, VIRI PLURIMUM VENERANDI!

ARTIUM ET DISCIPLINARUM QUARUMCUMQUE DOCTORES CONSULTISSIMI!

ORNATISSIMA IUVENTUTIS ACADEMICAE CORONA, PARENTUM AMOR, PRAECEPTORUM CURA ET VOLUPTAS!

QUOTQUOT PRAETEREA HIC ADESTIS, CIVES, HOSPITES ACCEPTISSIMI, HUMANISSIMI!

„ Quoties ego vitae, huc usque actae meae, curriculum, apud animum reputo, reputo autem quotidie, toties equidem, hac vero imprimis hora, ſacro quodam horrore penitus commoveri me ſentio".

Hisce verbis gravisſimum munus, ante hos ſex annos, capesſivi; munus inquam, gregem ornatisſimorum Iuvenum docendi ſalutarem Artem; qua me ipſum illo tempore vix ſatis imbutum esſe minime dubitabam palam confiteri. Nunc iterum ſacro quodam horrore me plane commotum ſentio, quippe qui, huc evocatus, ad eamdem disciplinam tradendam, in hanc Cathedram me evectum videam, e qua optimorum Praeceptorum vox dudum audita fuit. Quantopere huius imprimis loci amplitudo et ſplendor, munerisque gravitas, etiam nunc me premant et percellant, Vos profecto in-

intelligitis Auditores! qui ex obſcuritate, in quam per aliquod tempus coniectus eram, in ſplendidiorem lucem me protractum esſe noviſtis. Brevi enim amplisſimo fructus honore fueram, quum, infelicisſimo eheu! rerum eventu et horrenda tyrannide, Harderovicena Pallas ſua ſede depelleretur; iuvenes, eius cultores, quaquaverſum disſiparentur, quidam in ultimas adeo terrae partes abigerentur; quin haec etiam Academia (cuius me quondam alumnum fuisſe glorior), multis ornamentis orbaretur: imo vero ipſa noſtra infelix Patria exſtingueretur. In tanta profecto rerum difficultate, acutisſimo triſtitiae ſenſui ſuccubuisſem, niſi, in privata etiam vita, ſemper ſuavis disciplinarum cultu; niſi amoena verorum in arte ſalutari progresſuum obſervatio, niſi firma praeprimis in ſummo Dei Numine fiducia, praeſtantisſimum illud, in rebus adverſis, ſolatium ac perfugium, me fortiter ſuſtentasſent. Haec vero fiducia, nec bonos omnes, nec me fefellit. Nam, ſimulac Patria a Gallorum dominatione liberata est, paterna optimi Regis cura, cum Harderovicena Pallas redux facta eſt, tum vero Academia quoque haec noſtra Traiectina in pris-

pristinum, quin maiorem etiam, splendorem est restituta.

Quum igitur mihi, Regis favore in egregiam hanc Musarum sedem perhonorifice evocato, gravissimum munus nunc solemniter sit capessendum; fieri aliter non potest; quin denuo me premat habendae orationis, quae quidem vestris auribus non prorsus indigna sit, difficultas, quam molestissimam esse utique sentio. Quodsi enim e theoria antiqua, quam a vobis ideo, quia antiquioris sit aevi, non improbari certo scio; dicendi materiam eligam, mihi timendum esse video, ne haec, quae magis vetustate venerabilis sit, quam novitate blandiens, ab imperito oratore, suisque diffidente viribus, tractata, Vobis A. A.! minus iucunda, ne dicam prorsus ingrata sit futura. Ad novos autem progressus, in disciplina nostra factos, quod attinet, multa eheu! prodiere opinionum commenta, quae, vel antiquitus iam fuerant cognita, nunc vero aliquatenus mutata, aucta, ornata, verbisque praesertim, nescio quid μυϛηριωδες spirantibus, proposita, tanquam nova venditabantur, vel a fideli observatione, „quid natura faciat aut ferat" adeo aliena

erant,

erant, ut potius inventoris nomen famosum reddere quam arti et scientiae lucrum parare viderentur.

Enim vero in his, quae diximus, opinionum commentis, non plane deesse fateor, quae non vanam veritatis speciem, atque momentum haud adeo leve, habere videantur. Haec igitur quin ulterius examinanda et accuratius exploranda sint, non est A. A.! quod dubitemus. In hunc vero censum venire mihi videtur *Magnetismus*, qui vocatur, *animalis*, veteribus omnino incognitus, nostra demum aetate inventus, qui, si bene adhibeatur, novam fortasse Physiologiae lucem et salutare Medicis remedium aliquando est allaturus.

Quam materiem, utilitate profecto se commendantem, ob id ipsum Vobis non iniucundam fore spero. Vos igitur A. A.! ut benignas aures mihi dicenti praebeatis, et si oratione parum pro vestra dignitate elaborata utar, meae tenuitati ignoscatis et omnino imbecillitatem meam benevole sublevetis, etiam atque etiam rogo.

Haud

Haud ſcio A. A. H. H.! an de nullo alio problemate magis ſolliciti fuerint ſalutaris Artis magistri, ſaepiusque meditati et vero plura philoſophati, quam de eo, quo Magnetismi animalis et veritas et utilitas in disceptationem adducuntur. Fuerunt quidem, et adhuc inveniuntur, qui illud vehementer improbarent, eosque, qui non prorſus abiecte de eo ſentirent, et contemnerent et acriter perſtringerent. Alii vero rem non modo magni aestimarunt atque laudibus ad astra tulerunt, ſed etiam, quo gravius videretur theorema, argumenta, ex ultima antiquitate petita, propoſuerunt, quibus, niſi ipſam theoriam, iam priscis temporibus non modo cognitam, ſed et in uſum adhibitam fuisſe, certe eius uſum apud plurimas gentes invaluisſe, ostenderent.

Huius ſane rei documenta ingenioſe magis quam vere quaeſiverunt in reſponſis Oraculorum, quae Graeciae olim Latiique incolae tam ſancte reverebantur. Praeterea in exſtaſibus quas alii, futura ſcilicet praedicturi, non ſine furore fanatico et motibus convulſivis ſibi conciliabant,

di-

divino, ut opinabantur, Numine pleni. Quid dicam de myſtica aegrotantium curatione, in Aegypto ab iis inſtituta, qui Deorum cultui conſecrati erant? Quid de Romanorum conſuetudine, ſervis ſe leviter tangendos ac titillandos in balneis praebentium, quo placidum ſibi ſomnum pararent? Haec vero toleranda: illud abſurdisſimum, ne quid gravius dicam! quod vel ipſa ſanctisſimi Servatoris miracula; cum nimirum divinae Mesſionis ſanctitatem demonſtraturus, ſola manuum impoſitione, ſanitatem aegrotis reſtitueret, pro magnetismi animalis effectis a nonnullis ſint habita. At ne miremini hocce A. A.! Hominum enim ingenium ad paradoxa quaevis, vel levisſimam veri ſpeciem habentia, amplectenda valde eſt proclive!

Non alia ratione iidem explicare conantur extraordinaria quaedam ſeriorum temporum phaenomena: curationes dico morborum externorum, quae adſcribuntur Regibus Brittanniae et Galliae, nec non Principibus nonnullis Germaniae, quibus, (uti quidem tradit medii aevi Hiſtoria), divinitus conceſſa erat vis plane ſingularis, digitorum contactu, corporis vitia, idcirco regia vocata, ſanare. Neque aliter nunc ſtatuunt de ſanatione morborum, ante centum,

et

et qui excurrunt, annos, Londini ab Agyrtis et Medicis circumforaneis, uti certe tunc dicebantur; sola manipulatione (ut vocant) instituta; hos enim homines revera viros fuisse Naturae mysteriis initiatos, nostra aetate non pauci sunt qui existiment. Ne vero vestra, qua mihi admodum opus esse sentio, indulgentia abutar, tacendum mihi esse puto de simili aut parum dissimili apud Chinenses et Americanos medendi ratione; itemque de curatione morborum sympathetica, quae amuletorum vim quoque in auxilium advocat; uti et de aliis similis farinae sanationibus, quae pridem merito suo spretae atque omnium risui propinatae, nostra tamen memoria denuo, quasi praeclara prorsus ingenii humani artisque salutaris κειμήλια, e pulvere et sordibus in eruditorum hominum conspectum, a quibusdam theoriae magneticae fautoribus, nimis profecto cupide, in lucem protractae sunt.

At vero, missis his levioribus, transeamus ad veram et germanam Magnetismi animalis originem. Ea repetenda nobis videtur a Magnetis physici ad morbos sanandos usu, quem Arabes et magni fecerunt et exemplo suo commendaverunt. Vim enim magneticam, quae per to-

totam fere naturam diffusa, ingentis profecto efficaciae esse deprehenditur, a Medicis quoque in suum usum adhibitam esse nemo mirabitur, qui, quam male sano studio Alchymistae omnes omnium rerum vires in medicamina convertere fategerint, in memoriam revocet. Imprimis autem Theophrastus Paracelsus eiusque asseclae, internos morbos remediis medicari voluerunt vi magnetica imbutis; uti iidem externis quoque laesionibus corporis et vulneribus occurrere conati sunt pharmacis polline magnetico praeditis.

Postquam vero, (sapientissimi Voltelenl verbis utor), sordibus alchymisticis purgari coepissent artes atque disciplinae, iustumque rebus pretium statuisset sanior philosophia, fabulis de Magnetis in Medicina viribus usus successit legitimus. Imprimis autem magni, quibus Ars salutaris merito gloriatur, Viri singularem illam Magnetis vim, quae ferrum attrahit, in usum medicum vocaverunt, maxime vero ea usi ad extrahenda frustula ferrea, quae delicatioribus corporis humani partibus, verbi caussa, externis oculorum involucris forte fortuna erant intrusa.

Attamen non diu simplici hoc Magnetis in Me-

Medicina usu contenti fuere. Scilicet ingenium humanum, qua est volubilitate, semper a naturae phoenomenis, quae iam conspiciuntur, ad alia et alia, in tenebris adhuc latentia, eliciênda, invenienda, continuo nisu fertur. Itaque, cum non ita diu post vis electrica, haud infelici sane successu, curandis nonnullis corporis humani morbis adhiberetur, multarum ea res meditationum de aliis naturae viribus ansam praebuit, idemque imprimis, quod de electrici fluminis vi satis constare censeretur, per inductionem transferri coepit ad vim magneticam. Nam vix Physici et Medici fibras nerveo-musculares, debiles illas quidem et paralyticas, fluido electrico, vehementer affici ac stimulari et vero salubriter excitari observarunt, quin ingeniosa eos observatio impelleret ad experimenta in fluido magnetico instituenda, si forte, quod analogia suadere videbatur, iidem vel certe non plane dissimiles effectus hac via elici possent.

Igitur materies magnetica imponderabilis, quae, fluminis instar, propria directione ad polos fluit orbis terrarum, quaeque in cursu suo lapidibus magneticis, baculis ferreis, aliis-

que

que corporibus adhaeret, atque iterum ex iis effluit, in ſcenam quaſi producta est. Brevique factum est ut magnis encomiis ornaretur, tanquam quae in morbis dolorificis, convulſivis, in rheumate et podagra, gratisſimum levamen attulisſet; quippe narrabant fluidum illud, quoniam partem affectam permanans, eam ita, ut debuisſet, excitasſet, actionem vitae, in ea abnormem, mitigasſe et hac ratione ſanitatem restituisſe. Utinam in Germaniae finibus constitisſet haec, ſuperiore aetate commendata medicinam faciendi ratio, nec in patriam quoque nostram excurrisſet et apud nos venditata fuisſet et nunc venditaretur! Imo vero ipſo lapide magnetico non contenti, variis instrumentis diverſae formae, annulis, catenis, ſcutis cordiformibus, non aliter ac ſympatheticae curae Patroni amuletis, uſi fuerunt. Quae instrumenta magnetica ad uſum medicum prae ceteris, anno 1773, confecit Maximilianus Hellius, celeber apud Viennenſes astronomus.

Erat eodem circiter tempore Viennae vir quidam non indoctus, corporis forma ſpecioſa, morumque elegantia commendabilis, Mesmerus

no-

nomine. Hic, id quod et adversarii eius fateri coguntur, insatiabili perscrutandae rerum naturae, quantumvis absconditae, siti impulsus, iam ante duo lustra vim et efficaciam, (influxum vulgo dicunt), astrorum in corpus humanum ostendere et declarare fuerat conatus. Quam cum primum quidem, ope medii cuiusdam electrici, vim suam exserere putasset; deinde vero, mutata sententia, de alia materia media, fluido nempe magnetico, cogitare coepit. Itaque Mesmerus, experimentis Hellii incitatus, etiam ipse usum Magnetis in Medicina tentavit, non quidem in sanandis quibusvis aegrotantibus, verum in Nosocomio, quod consilio suo convenienter, propriis sumtibus praeparandum curavit; quo facto bene multa hominibus magneticae vis ope medendis pericula fecit, quorum effectus salutares, mox multorum laudibus excipiendos et celebrandos, cum orbe literato et illiterato communicavit.

Ne displiceat vobis A. A.! brevis haec de usu magnetis medico narratio; usus enim ille magnetismi animalis inveniendi ansam dedit. Scilicet Mesmerus, qua erat attentione et diligentia, iam pridem observavit in-

ae-

aegrotis, quibus esset constitutio corporis valde sensilis, eiusdem generis phaenomena locum obtinere, cum digitorum apices super variis corporis eorum partibus, in certa quadam directione, moveret; quae oriri dudum expertus fuerat, cum baculum iis magneticum adhibuisset. Hunc igitur pro conductore dumtaxat materiae cuiusdam aethereae, e corpore effluentis habere coepit. Itaque non amplius ipsi magneti, sed corpori humano acceptos referendos esse duxit singulares illos effectus, qui ab uno homine in altero quoque excitarentur. Corpori enim suo, ut et omnibus aliis corporibus, tam hominum quam animalium brutorum, materiam subtilissimam, eamque imponderabilem inesse putavit, quae in continuo esset motu, atque ad certas definitasque regulas agitaretur. Quoniam vero in hac, quae corpori inesset, subtili materia vires observare sibi videretur, magnetis viribus analogas, suam per manus digitosque aegrotis medendi rationem Magnetismum vocavit animalem.

Novitas profecto rei advertit multos, plures tamen ea nacta est adversarios, talesque imprimis Viros, qui summam in Philosophia et Me-

Medicina famam erant consecuti. Ego vero non dubito quin theoria feliciore fato fuisset usa, si Mesmerus studiosius rem inventam celasset, saltem donec indubia experimenta; non tantum rei veritatem, sed etiam eius naturam clariore in luce posuissent. At Mesmerus quotidie ingentem aegrotantium numerum methodo sua coram omnibus curavit, atque nimia profecto boni eventus fiducia suam rem gessit. Quod ut ostendam, vix est quod moneam de virgine quadam coeca, quae tunc per totam Germaniam, propter artis musicae peritiam, celebris erat. Hanc sanare promisit Mesmerus visu, quem iam ab anno vitae tertio perdiderat, restituendo; sed non tantum frustra pericula instituit, verum et ipse, verosimiliter, deceptus, virginem sanatam esse contendit. Quum autem virgo haec Musices perita colores, quos, Mesmero praesente, novisset, eo absente omnino non distinguere posset; Mesmerus ab adversariis fraudis accusatus, atque, ut ferunt, iussu Imperatricis Austriacae in exilium missus est.

At vero, etiamsi omnes, doctos et indoctos, viros et mulieres, homines omnis aetatis atque

que

que ordinis ad sua admisit pericula, haec tamen ipsa non sine mystico quodam apparatu instituit. Quod, ne cuipiam temere dixisse videar, attendite quaeso animum A. A.! ad agendi rationem qua Mesmerus usus est. „ In medio ampli cubiculi posita erat cista quaedam rotunda, e ligno quercino fabricata, sesquipedem alta, operculo foraminibus pertuso, tecta, per quae fili prodibant ferrei, adunci, mobilesque. Circumdabat hanc cistam aegrotorum considentium corona. Suus cuique erat bacillus, parti affectae, si opus esset, admovendus. Omnes et singulos aegrotos chorda iungebat, medium corpus cingens, dum alter alterius pollicem, pollice et digito indice prehensum, firmiter teneret. Interea concentus musici et cantus audiebantur. Altum silentium erat in conclavi, praeclusis lucis radiis, tenebricoso. Tali apparatu Magnetismi animalis vis in actum ducebatur eo efficacius, quo artificiosius, secundum polorum directionem, sive virga ferrea, seu digitus super fronte, oculis, collo, partibusque laesis movebatur".

Quodsi autem A. A.! modum, quo theoriam in actum deducebat, iure reprobatis, nonne animo

mo toto et voluntate a Mesmero estis discessuri, eundem quum videritis eruditis societatibus Berolini et Parisiis, ob doctrinam et diligentem rerum naturalium perscrutationem, merito laudatis, suae artis mysteria exponere recusantem? eumdemque tamen, o perversam hominis mentem! quae etiam summo in Gallia magistratui explicare negasset, exiguo pretio omnibus venditantem. Qua quidem mira transactione, de qua dubium est, utrum magis ob stultitiam deridenda; an vero propter turpitudinem condemnanda sit; effectum est, ut Magnetismus, in profanorum hominum manus traderetur et ab aliis quidem ludibrio haberetur; ab aliis vero minus honeste adhiberetur. Atque hinc periculum erat, ne haud secus atque alia inventa quam plurima, immerito in oblivionem abiret; eoque id magis, cum Gallia, ubi Mesmerus refugium invenerat, eo ipso tempore, terribili populi tumultu, dilaceraretur.

Non ita multo post, scilicet saeculo quo vivimus ineunte, Magnetismus in vicina Germania, deinde apud nostrates, a Viris, quos genuinos Ars salutaris habet filios, de industria investigatus est, ita ut postquam hi de eo philo-

losophati sunt, sensim sensimque a nugis et crepundiis sit purgatus. Etenim non crediderunt hi quos dico Viri, magnetismum animalem constare fluido, quo sidera, coelum ornantia, cum hominibus in mortis itinere iungantur, sicut alii existimaverant, vel somniaverant potius, haud dissimiles illis qui principium vitae dicerent „ partem divinae mentis et haustus aethereos". Multo sane simpliciorem excogitaverunt theoriam, naturae rei magis convenientem.

Iam dudum Viri docti, corpus organicum perscrutantes, aliud quid in eo agnoverunt quam quod aut cultro anatomico demonstrari aut apparatu chymico explorari possit. De principio vitali me loqui intelligitis A.! ab animo rationali distincto, quo cum plantae aluntur mente expertes, tum animalia vita fruuntur, praestantiore illa, quam quae in plantis observatur, tum vero corpus quoque humanum, mente quamvis aegrotante, sanitate gaudet. Hoc vero principium, singulare omnino et admirabile, corporibus organicis non inesse non posse, iam sibi persuasum habuit antiquitas.

Verum enim vero recentiori aevo reſervatum erat, alia etiam investigando cognoscere imponderabilia, ab ipſo corpore pruducta, quae aetheris galvanici vel atmoſphaerae inviſibilis inſtar corporis cava penetrent et organa diverſa circumdent. Horum indagatione multa, quae antea obſcura manſerant, praeclare esſe illustrata, quis est qui dubitet? Etenim, quamvis neminem praeteriret dudum ſanguinem per vaſa meare; aërem in pectus duci et e pectore educi; ventriculum cibos digerere, alia vero organa eos digestos in ſuccum et ſanguinem, nutriendi corporis cauſſa, vertere: multas tamen adhuc in corpore animali functiones atra nox tegebat.

Imprimis vero denſis tenebris obvolutus erat agendi modus illorum organorum in quibus vita eximio quodam et nobiliore quaſi modo ſe exſerit. Equidem non dubito, vos omnes, qua estis perſpicacia, mihi conſenſuros esſe cerebrum et nervos primas in corpore nostro partes agere contendenti; quippe in quibus humanae mentis, rationalis illius, ſedes quaerenda esſe videatur. Quam egregia ſubtilisſimorum organorum congeries! per quam externas res homo tangit, alias, interventu adiuvantis alicu-

ius

ius medii, vel gustat, vel odoratur, remotas audit, videt remotisſimas; per quam ad varias, imo extremas corporis partes, anima quae vult mittit. Has quidem chordas, candidae nivis instar nitentes (ita enim nervos corporis animalis appellare liceat) atmosphaera ſenſibilis, uti par est credere, ambit. Agnoſcitis A.! conductores, qui phyſici dicuntur. Iam, ut in his fluidum electricum vel galvanicum catenam cingit, ita in illis imponderabilis aether fibras nervorum. Hic aether, uti videtur, medium est, quo interveniente, nervi tanquam nuntii agunt, quo iusſa animi ad organa externa deferunt et vicisſim quidquid in corporis peripheria percipitur ad ſenſorium quaſi internum et commune, ne dicam ad ſedem animi; idque ſtupenda prorſus celeritate, quam venerabundi et ſilentes in citharam pulſante admiramur.

Si vero magni, id est iusto pretio, aeſtimetis A. H.! ſtupendam Newtoni perſpicacitatem, Viri illius immortalis, cui qui par ſit vix unus quoque naſcatur ſaeculo, Newtoni inquam, domi ſuae ea de orbis terrarum forma animo et cogitatione praeoccupantis, quae diu post Mathematici Franco-Galli, longis et pe-

periculi plenis itineribus in terras, sub aequatore et polis sitas, factis metiendo demum confirmarunt; quidni applaudatis clarissimo Reillio, qui nuper eheu! dum strenuo omnibus erga patriam et humanitatem officiis fungebatur, intempestive, uti nobis quidem homuncionibus videatur, victima nil miserantis orci factus est. Huius enim sagacissimi Viri praeclaram de sensibili nervorum atmosphaera opinionem postea, institutis experimentis, alii confirmaverunt atque emendaverunt.

Sine dubio mihi, sensibilem hanc atmosphaeram aethericam vocanti, calculum adiicitis, non quo somnia probetis istorum Mysticorum, qui, animam mundi hic in scenam producentes, arcana Naturae illustrare, poëtice scilicet! voluerunt; sed quod illa atmosphaera utique habenda sit imponderabilis materia. Minus autem vobis fortasse placeat ipsos me nervos cum conductoribus comparasse. Quin ultro, hanc comparationem ab ipsa rerum natura alieniorem videri confiteor. Fibrae enim nervosae non materiam tantummodo conducunt, verum etiam eam verosimiliter mutant, corrigunt, perfectioremque reddunt. Nam, ut verbis summi Gaubii

nos-

nostratis utar „ non bruta est homo machina"
nec simplex, sed viva et divina mente praedita,
eademque mirandum in modum composita.

Quam diversa est organorum in homine conformatio! cuius rei illustre denuo exemplum deprehendimus in systemate illo nervoso. Quaecunque enim in corporis peripheria, quaecunque per sensus externos percipiuntur „ ea ad sedem deferuntur animi; non vero quae intus in nervos vim exserunt. Vos quidem id facile esse credituros puto, si in memoriam revoceris multifarias ipsius corporis functiones internas, quibus, ut de aliis taceam, solida quidem ad viscerum parietes teruntur; fluida vero per varii generis veluti canales circumducuntur, quae omnes fiunt inscio animo. Atque hinc summo iure concludere posse mihi videor, aethereae conductores atmosphaerae, qui in haec organa, insignem corporis partem occupantia, vim exserunt, perceptiones illas ad cerebrum, vel ad animi sedem non omnes transferre; sed partim eas colligere et quasi asservare in altero systemate nervoso quod quodammodo a cerebro non dependet; sed, ad peculiare quoddam operationis genus,

mul-

multis plexibus et nodis, (ganglia ea vocant) a sapientissimo Creatore praeditum est.

Duplex igitur est nervorum congeries, quae atmosphaerae aethereae conducendae inservit; altera in viscera operatur, quibus homo alitur, altera in organa quibus commercium cum rebus externis alit. Illa pertinet ad vitam vegetabilem, ipso iam temporis puncto, quo homo fit, valde activam, in morte vero ultimum morituram; haec ad vitam nobiliorem, praerogativam animalium, quae non nisi in corpore perfectiore se ostendit, et, morte appropinquante, celerius alterâ exstinguitur. Quicumque vero commune partium in animali corpore vinculum ac nexum bene habet cognitum, ei minime mirum videri potest, duplex hoc systema nervosum invicem, etsi leviter, esse coniunctum.

Quodsi vero, non solum experimenta Physicorum, sed et diligentes Physiologorum observationes duplicem hanc atmosphaeram sensibilem esse egregie probaverint, analogia concludere nos iubet, non quidem similem corporis peripheriam ambire; sed hanc atmosphaeram internam, nervos cingentem, in atmosphaeram exter-

ter-

ternam, perſpirabili materia conſtantem, vim exſerere, quae num e ſolo vegetabili nervorum ſystemate, an vero ex univerſali omnium nervorum congerie nexuque repetenda ſit, nondum ſatis conſtare videtur. Ulteriore profecto indagine opus erit, pluribusque experimentis, inſtituendis illis cum in homine atque animalibus ſuperiorum clasſium, tum vero etiam in iis quae inferioris ſint ordinis, quippe quae vitam modo vegetabilem vivere dicuntur et hac atmosphaera abundare.

Quibus ita conſtitutis, Magnetismi animalis fautores manipulatione, quae dicitur, ſe in externam hanc atmosphaeram operari contendunt, atque per hanc fluidum magnetico-animale internum in motum ciere; hoc autem vegetabile nervorum ſystema in actum ducere, alterumque ſyntagma, nobilius illud, ſuperare, domare, ſistere, eoque ipſo commune afficere ſenſorium.

Condonate quaeſo mihi A. I quibus ea res tenebris obvoluta videtur, in longiorem huius theoriae enarrationem excurrenti; quae, etiamſi variis etiamnum nec levibus dubiis prematur, recentiorum tamen indagatione, Mesmeri inven-

ventra omnino magis magisque confirmante, haud parum accepit stabilimenti. Quodsi revera hanc atmosphaeram internam magnetico-animalem, (sit venia verbo, usitato quidem illo, sed rei naturae vix adaptato), quodsi eam re vera esse constat, vos mihi procul dubio assentiemini in eam agi posse contendenti, mutationesque cieri. Cuius rei pericula, quae fiunt, utinam prudenter, honeste et scienter instituantur, quo posthac inde novum oriatur in Physiologia lumen et salutare Medicis pharmaci genus!

Itaque nunc, ex ordine dicendi mihi proposito, veniendum est ad duplex consilium, quod indagatores Magnetismi animalis semper ante oculos habeant oportet. Non enim ut omnia naturae phaenomena illustrentur, vel lusus pueriles et ridicula spectacula otiosis praebeantur, experimenta esse instituenda, sed ut scientia nostra perficiatur atque emendetur, quis non videat?

Multa profecto in rerum natura, et inprimis in oeconomia animali, observantur phaenomena, de quibus alienissimae identidem ex-

co-

agitatae sunt et in lucem protrusae opiniones Virorum doctorum, quaeque densissimis obvolutae tenebris adhucdum manserant; at, si quid ego video, assumta aethereae atmosphaerae internae, a nervis ductae eosque ambientis, hypothesi, haud incommode explicari possunt. *Multa* dico Auditores! quippe receptiores quaedam a rei natura etiam alienissima phaenomena hac theoria illustrare studuerunt. Quaesiverunt igitur hi, quos significo, viri, quis, nisi assumpta etiam atmosphaera externa sensibili, modum plane intelligere, aut explicare possit, quo non tantum colores, verum etiam alias rerum affectiones, mirum in modum dignoscant homines, sensibus quibusdam privati, quales sunt qui coeci aut surdi et muti nati sunt? Sed ea fortasse tactu, quo polleant, delicatiore diiudicant. Porro et hinc explicandum existimant, si quis hilari amicorum convictu fruens genioque indulgens, inexspectato animi deliquium patitur, quia forte felis domum, quin vel remotam domus partem, intraverit. Verum anne tale phaenomenon, quale in debilibus hominibus, ac valde irritabilibus, ut et in feminis delicatioribus haud infrequenter observamus, ex animalis istius domestici

eva-

evaporatione, organa olfactus tangente et afficiente, explicari recte posſit? Mihi quidem non incredibile videtur. Denique, quem nostrum lateat admiranda illa animalium quorundam, avium imprimis, ex. gr. galli gallinacei, facultas, qua futuras aëris et coeli mutationes praeſentiunt quaſi et praenuntiant? Cuius quidem facultatis et homines participes esſe novimus, quando partes humani corporis, ceterum fere inſenſiles, veluti osſa, vulneratae vel fractae ſunt. Hoc autem veroſimiliter ſingulari ſive cutis ſive partium laeſarum, quae cicatrice teguntur, ſenſilitate fit. Itaque non necesſe est, ut ad externam illam atmosphaeram hic recurramus.

Verum enim vero, ne alia etiam hujus generis phaenomena attingendo, nimis longus ſim, unum tantummodo dictis addam. Scilicet ad ſingulares prorſus et ſtupendas corporis animalis facultates utique ea est referenda, qua nonnulli homines praediti esſe cenſentur, qui aquam ſubterraneam vel etiam metalla in fodinis condita detegerent, tremoribus quidem, uti videbatur, virgulae cuiusdam eo conſilio manibus tenendae. Non nostra demum aetate, ſed iam medio aevo facta est haec obſervatio, acer-

be

be quidem derisa illa ab his, strenuo vero defensa ab illis; quamque Romanis iam olim cognitam fuisse nonnulli volunt, usi Ciceronis illo praecepto quo Marcum filium docuit hominum societatem numquam esse effugiendam „, etiamsi omnia nobis quae ad victum cultumque pertineant quasi virgula divina, ut aiunt suppeditarentur". Quidquid sit, etiam si observatio de illa nonnullorum facultate non plane a veritate sit aliena (quod plerisque visum est) immerito tamen recentiores eam ex assumta Atmosphaerae magnetico-animalis hypothesi explicare susceperunt.

Quodsi autem his missis levioribus, Atmosphaera interna, nervos cingens, indagatione indefessa atque experimentis rite institutis, magis exploraretur, non est quod dubitemus, quin varia phaenomena Oeconomiae animalis magis perspicua redderentur. Interim tamen haud scio an alia iam symptomata, in hominibus nonnullis observata, quorum explicandorum studium et conatus variis et ridiculis saepe opinionibus ansam praebuerunt, nova hac magnetico-animali theoria in clariore luce posita fuerint. Intelligitis, ut opinor, A. A.! me de somnambulis-

mo

tuo dicere. Vocatur ita admirabile illud, nec parum μυστηριῶδες habens phaenomenon, in nonnullis interdum hominibus observatum. Alii scilicet dormientes etsi, e lecto surgunt, vestes induunt, ambulare incipiunt, clausas aperiunt portas, multa etiam periculi plena saepe faciunt, tectum vel muros conscendunt: Alii cum stupendo plane ingenii acumine loquuntur, disputant, scribunt, carmina componunt, musicam tractant. Haud vero dissimilem conditionem produci novistis A. A.! cum experimenta instituuntur, quibus fluidum magnetico-animale, corpus externum ambiens, in actum ducitur.

Enim vero per varia in corpore humano phaenomena divagare, eaque omnia illustrare si velim, metuendum mihi esse video ne nimia orationis prolixitate vestra abutar benevolentia. Quocirca de praecipuo tantummodo monebo. Scilicet utilissimum nobis lumen pericula illa magnetico-animalia diligenter instituta ascendere coeperunt, cum aliis rationibus nobis de generali cerebri et nervorum actione paulo certioribus reddendis, tum vero novo illo de nervorum gangliis invento eliciendo, quod in nostrae aetatis εὑρήματι physiologicis omnium consen-

sensu principatum tenet. Nec levis profecto momenti hoc est. Etenim quo certius est organa ista non tantum primas fere in oeconomia animali partes agere, verum etiam mutuum, quo corpus et mens nectuntur, vinculum efficere, eo utique magis dolenda est nostra in hisce valde limitata cognitio.

Quodsi A. A.! insignis fluidi huius magnetico-animalis vis in cerebri et nervorum vitam extra omnem dubitationis aleam posita est, quidni ex accuratiore eius pervestigatione salutares in morbis curandis effectus exspectemus? Quum primum enim cerebri ac nervorum natura et agendi modus magis cognita erunt et perspecta, quin eorum quoque morbi multo facilius dignoscantur, nullum est dubium. Etenim „ ut curvi" verbis uti liceat Gaubii, viri numquam pro meritis satis laudandi, „ ut curvi norma rectum, ita morbi sanitas".

Huc insuper accedit, quod ipsa ea experimenta, quae manipulationis nomine dicuntur, uti equidem existimo, ad morbos nervorum sanandos mitigandosve utiliter, remedii instar, adhiberi possint. Si enim atmosphaera aetherea, interna illa, manipulatione mutari,

si

si tarda in maiorem actionem cieri possit, nemo profecto dubitet quin abnormis eius conditio emendetur, vel, si ea nimis fiat debilis, excitetur saltem atque augeatur. Hinc utique e nova theoria salutare tandem aliquando proditurum esse speramus remedium in nervorum morbis, qui ab antiquissimo inde tempore Medicorum attentionem quidem summo iure moverunt, nec tamen ab illis feliciter ut plurimum sunt profligati, quod utinam in posterum fiat feliciore successu!

Ne vero cuipiam vestrum A. A.! temere aut incogitate locutus esse censear, attendatis quaeso animum ad gravissimum illum morbum, nervos invadentem, qui epilepticis motibus se prodit, et ex quo abnormis nervorum actio, nisi perquam raro, in naturalem statum restitui non potest; cum e multis hoc morbo laborantibus vix unus et alter sanitatem recuperet, etiamsi Medicorum industria omnem praesidiorum, quae quidem innotuerunt, copiam exhauserit. Malum enim, ut ille ait, plus aliquando valet arte.

Attendatis porro ad debiliorem illam, quae nostra aetate plerisque aegrotantibus est, ner-

vo-

vorum conditionem, tristem sane et morum et victus et, quae perpessi sumus, malorum effectum. Utinam quae de feliciore istorum morborum curatione coniecimus, ea deinde ipso usu et experientia, fideli illa rerum magistra, confirmentur!

Quaerat autem quis, quanam potissimum ratione Artis magistris utendum sit, ut utilissimus hisce adhibitae magnetico-animalis theoriae fructus feliciter obtineatur? Iam facile omnes pro vestra peritia atque perspicacia, intelligitis, in instituendis eiusmodi experimentis summa opus esse prudentiâ; eâ quidem quae sapientem, cui de rei dignitate ac gravitate probe persuasum sit, omnino deceat, qua de re, omnium consensu, valet Hufelandi auctoritas. Hic enim vir eruditissimus merito monet, neminem hucusque sive indolem cognoscere sive fines vere admirabiles illius facultatis, quae in interiorem quoque organismi naturam penetrat, quaeque intimam nervorum vitam hominisque animam rationalem afficit. Itaque, qui talem ac tantam facultatem regere, atque suos in usus convertere sustinet, nae is facinus tentat temerarium et audax, ac fortassis al-

tiores et magis reconditas naturae leges violet. Quocirca incognitae facultatis reverentia tangatur Medicus, oportet, nec eam nisi urgente necessitate in actum ducat. Siquidem vulgaria quoque, de quo nemini dubium est, et leviora remedia sanis noceant, quid de operatione, vitam hominis nobiliorem fortissime concutiente, at intempestive et proterve peracta, censendum sit, ne ex stupidissimis quidem quemquam praetereat!

Porro magnetico-animalis theoriae pericula non nisi summo cum externae honestatis, (quam decentiam nostri homines dicere solent), tum vero internae quoque virtutis, castitatis, benevolentiae studio a Medicis fiant oportet. Contenderunt adversarii, palpationibus magneticis, quasi lento veneno, mores corrumpi. Quod et de circumforaneis medicastris aliisve salutaris artis prorsus ignaris hominibus, medicinam magnetico-animalem protervo ausu facere sustinentibus, ex vero dici posse fatentur; minime tamen sententia ista, non sine morosi animi indicio pronunciata, in verum Medicum, theoriam illam ex artis praeceptis prudenter et circumspecte tentantem, iure feratur. Atqui haec

haec pericula in aegrotantibus delicatuli ut plurimum habitus, et sexus quidem sequioris facta, possint facile cuipiam inhonestae consuetudinis suspicionem movere. Quin intima illa quae alteri cum altero intercedit necessitudo, qua fit, ut vel alterius aether, aliqua parte ex animo oriundus, in similem alterius atmosphaeram operetur, vel saltem aegrotantis atmosphaera nervosa vehementer agitetur, aurâ quadam simpliciore, e Medici corpore exhalata. Neque is sum A. A.! qui praefacte contendam, omnes prorsus extraneos hanc Medicinae faciendae formam secutos, ubique ab istiusmodi turpitudine semper immunes se praestitisse: apud nostrates vero, qui severissimam morum castitatem iucunda humanitate ut plurimum condire noverunt, vix unum esse putem Medicum, quin sit sui semper officii memor, quin, vel palpando, se caste sancteque gerat. Interim optandum omnino est, ut nemo Mesmeri exemplo magneticae curationis pericula, coram omnis generis hominibus, minus verecunde quidem faciat, nec otiosis quibusvis ad spectaculum admissis, vel etiam invi-

tatis, id agant, ut quam plurimi ſua praeſentia Theatrum ornent.

Quid cogitemus A. A.! de homine qui opus, magna arte et ſcientia compoſitum atque fabrefactum, cum forte fortuna laeſum esſet aut fractum, internae quamvis conſtructionis, eiusque tam exquiſitae, plane ignarus, tamen reparare, illotis, quod aiunt, manibus aggrederetur? Quodſi riſum moveant temeraria istiusmodi hominis conamina, quidni eius ſtultitiam improbemus, rideamus, exſibilemus, qui modo plane ſimili corporis humani, quo quidem inter omnes res creatas et naturales nullum artificium praeſtantius est aut exquiſitioris compoſitionis; qui huius, inquam, corporis tanta cum artis ſubtilitate et elegantia conſtructi laeſas partes, nulla licet earum ſcientia praeditus, tamen ſanare audacter et proterve aggrediatur? Quo cum ſatis evidenter appareat, quantopere ſocietatis commodis noceat quodvis agyrtarum genus, profecto necesſe est, ut, qui indocte pericula magnetismi animalis faciat, morbis dirisſimis, convulſionibus, animi deliquiis aliisque mortem minitantibus effectibus produ-

cen-

cendis, nobiliorem hominis vitam in summum adducat discrimen. Imo vero si vel a perito Medico caute diligenterque instituta, haec experimenta interdum noxios eiusmodi effectus producere deprehenduntur, debita quamvis cura ab eo haud difficulter ut plurimum mitigandos illos et tollendos; profecto fieri aliter non potest, quin sanitas eo citius et frequentius in perpetuum perdatur mortique praematurae cedat, quo indoctius quis et negligentius in hac medendi ratione adhibenda versetur. Non igitur sufficit, quod tamen hodie multi stulte putant, manipulationes, quae vocantur, bene institui; sed universus hominis organismus tam in statu sano quam in morboso, itemque auxilia, in conditione abnormi adhibenda, cognoscantur oportet, verbo non fiant eius medelae pericula, nisi a germano Aesculapii filio.

Huc insuper accedit, quod ista imperitorum experimenta eo quoque nomine valde noceant, quod neque ex horum indagatione ulla scientiae emendatio oriatur, sed potius in caussa sint ut ipsa res, quantumvis innocua et salutifera, siquidem recte usurpetur, a quam plurimis vel

vel rideatur, vel cum ſancto quodam horrore abiiciatur ac plane contemnatur. Hac igitur in cauſa eorum ratio cum fraudatorum praeſtigiis quodammodo comparari poſſe videtur; quippe errores, hac via commisſos, adverſarii diligenter colligunt et non raro in maius etiam auctos nec ſine illuſione, ſed magno bonae theoriae damno, cum profanâ plebe ſedulo communicant. Sic enim narrat clarus inter Germanos Murraeus, de ambigua magnetismi laude disputans, circumforaneum quemdam hominem, qui Medico peregrino et docto dexteritatis ſpecimen exhibere vellet, eo conſilio quamdam mulierem mercede conduxisſe, in eaque ad ſpeciem experimenta inſtituisſe; hanc vero, cum hospitem iam foras exisſe putaret et fictis convulſionibus datisque ex compoſito reſponſis iam ſatis ſuperque esſet defatigata, hanc igitur tandem agyrtam rogasſe ut ludo finem imponere liceret? Quam narrationem, ut et ipſam fraudem ea in re commisſam omni tunc indagationi ulteriori viam praecluſisſe, vix est quod moneam. Neque minus riſui movendo et animo a diligentiore exploratione alienisſimo reddendo idoneum est, quod de quodam

dam homine intempestive curioſo mihi est narratum, qui ſtrenue defenderet ſua manipulatione, qua materiem, *imponderabilem* ſcilicet, aegroto admoveret, hominis *pondus* tantopere auctum esſe, ut eum, niſi cum labore et intentis omnibus viribus, erigere non posſit.

Utinam vero Medici, non tantum prudenter, honeste et ſcienter, ſed etiam ingenue et ſine quaeſita inutilium artificiorum oſtentatione, ſuam rem agant; nec agyrtarum more res externas e vegetabilibus fosſilibusve, veluti antiquitas amuleta, in auxilium advocent! Utinam inſuper rei rationem et naturam ſine praeiudicatis opinionibus explorent atque indagent; nec eam omnibus promiscue morbis adhibeant, ſed abnormibus tantummodo nervorum affectionibus! Inveniuntur Artis Magistri, imprimis in vicina Germania, qui nullum in omnis fere generis morbis auxilium niſi a magnetiſmo petunt; aliis eum pro ultimo habentibus refugio postquam ceterorum remediorum copia frustra ſit adhibita. Utramque rationem magno aegrotis damno esſe facile intelligitis A. A.! Statuamus igitur, novum hoc inventum cum flammula comparandum esſe, quae nec temere omnibus promiscue rebus ad-

adhibenda, nec negligenter consumenda, sed sedulo fovenda est et prudenter usurpanda.

Quae cum ita sint, liceat mihi vobis A. A. H. H.! meam de universa hac re sententiam profiteri. Equidem sic censeo, per novam theoriam obscuriores oeconomiae animalis functiones multo prius et celerius illustratum iri quam ex ea prodeat remedium salutare. Posterius quoque, quin aliquando futurum sit, vix equidem dubito; at fiet hoc tum demum, cum Naturae curiosi, missis levioribus illis nostra memoria factis periculis, unanimi quasi virium contentione et prudentiore quam olim cura, in rem, omni sane eorum industria dignissimam, denuo inquirant.

Atque haec fere sunt, quae pro huius solemnitate diei de Magnetismo, quem vocant, animali, in medium proferenda haberem, ut adeo dicendi finem facere iam possem, nisi ipsa gravissimi quod suscipio muneris ratio me moneret intimos mihi animi sensus vobis Viri illustrissimi! Amplissimi huius Academiae Curatores! patefaciendos esse. Vehementer enim me com-

commoveri fateor, cum in illustrem hanc Academiam evocato splendidissimum mihi munus impositum videam. Etenim mearum mihi virium tenuitatis probe conscium, quantopere putatis me cum disciplinae, nostris alumnis tradendae, gravitate, tum huius loci amplitudine ac splendore commoveri ac percelli, imprimis, cum ad haec omnia iunior mea aetas accedat! Itaque vestra mihi indulgentia et favore admodum opus esse video. At vero, quod in me est, sancte equidem polliceor, me summam adhibiturum esse curam et diligentiam, ut quae mihi a Rege augustissimo demandata est provincia, eam pro virili parte administrem: nec facile commissurum, ut industria, assiduitate et studio ab ullo vincar. Quodsi mihi contingat cavere, ne scholae medicae decus meâ quidem culpâ detrimentum capiat ullum: quodsi insuper id obtineam, ut vobis Viri amplissimi! conamina mea et labores non displiceant, uberrimum mihi e nova dignitate cum utilitatis tum voluptatis fructum percepisse videbor. Faxit interim Deus Optimus, Maximus, ut vestris sub auspiciis Academia nos-

tra

tra Rheno-Traiectina diutisſime floreat, vestraque vita, una cum Academiae ſalute, in civium Batavorum commodum, vestrumque ac nostrum omnium gaudium, in ſeram usque ſenectutem protrahatur!

Ad vos me converto quarumcumque Artium et Disciplinarum Profesſores celeberrimi! Collegae iam coniunctisſimi! Ego qui inſigni cum animi laetitia me in Harderovicena Academia Collegas habuisſe recordor viros, benevolentia, humanitate, amicitia atque ſapientibus monitis de me optime meritos, vehementer cupio iam in vestro favore, amicitia et praeceptis hic ea recuperare, quae ante aliquot annos miſere, ne dicam inhumane et crudeliter a Tyranno oppresſus, istic perdidi. Ast vestra humanitas qua me iuvenem, eruditione vobis imparem, excepistis, mihi iam ſatis vestram erga me benevolentiam ostendit, qua ut me quoque porro proſequamini, vos etiam atque etiam rogatos volo. Ego vero vestra mihi amicitia nihil antiquius fore, nihil optatius, ſpondeo: vestrosque conatus in Academicae Iuventutis utilitate procuranda et Academiae gloria tuenda, me

om-

omni ſtudio, quantum quidem valeat mearum tenuitas virium, adiuturum eſse, hic coram omnibus profiteri nullus dubito.

Atque haec quidem Vobis praeſertim dicta ſint clarisſimi Medicinae Profesſores, Viri eruditisſimi, quibuscum arctisſime me communis disciplinae iungit vinculum; quo ipſo maior utique redditur mutua necesſitudo, et operae nostrae atque industriae quaedam fit ſocietas ac communitas. Non recuſetis rogo prudenti vestro conſilio me in obeundo gravi munere regere et ſublevare: quod eo magis ſperare atque confidere auſim, quum olim vestris etiam praeceptis et inſtitutione uti mihi contigerit, id quod ſemper grato recordor animo. Vestro igitur favori et amicitiae me meaque commendatisſima velim.

Quanta vero voluptate perfunderer, ſi in vestra corona mihi videre contingeret Virum clarisſimum, doctrina, arte, virtute ſpectabilem, ſenem venerandum, Geunsium nostrum! qui Vir vere illustris ſapienti ſua inſtitutione primum mihi benigne artis ſalutaris mysteria patefecit, deinde ad medicinae doctoris dignitatem me promovit; qui res meas, paterno profecto amore,

cu-

curare numquam destitit; cuiusque commendatione atque auctoritate, qua merito apud eos, penes quos summa rerum quovis tempore esset, multum valuit, factum est, ut iam ante lustrum cathedram academicam iuvenis conscenderim. Utinam a summo mihi Dei numine concedatur, ut Viro optimo, pro tantis in me beneficiis et meritis, quam diutissime gratissimum ostendere animum liceat!

Denique mihi non committendum est, ut vos, eximii huius academiae alumni, Iuvenes ornatissimi, hinc insalutatos dimittam. Etenim si vos me, nunc quidem vobis vix nomine cognitum, amore prosequi velitis, mihi id facietis, quod omnium mihi sit longe gratissimum. Equidem vestris commodis me numquam defuturum esse promitto, et vero, si cuipiam vestrum meo aliqua in re auxilio aliquando opus sit, me desideriis eius, honestis illis ac ingenui Iuvenis indole dignissimis, nunquam non pro viribus, (quae utinam propensam meam in vos voluntatem aequipararent!) esse obsecuturum, vobis, velim, persuadeatis. Vos imprimis Medicinae studiosi! Commilitones optimi! quo arctiori studiorum vinculo mecum con-

coniuncti estis, eo magis vestris me ſtudiis, quantum poſſim, esſe profuturum, credatis. Non ſane est quod vobis hoc ambitioſe promittam, quum muneris me ratio iam admoneat, ut ad id ipſum omnes vires intendam. Quodſi vos haud minorem operam in discendo collocetis, quam ego in docendo collocare ſoleo, utique nos ſuo quisque officio probe fungemur, et Patriae olim et univerſae hominum ſocietati, miſeris praeſertim aegrotantibus, Deo favente, proderimus.

IANI RICHARDI DE BRUEYS

ORATIO

DE MAXIMO FELICITATIS INCREMENTO, QUOD BELGICI CIVES A NOVO LEGUM CODICE IURE SPERARE POSSINT.

DICTA PUBLICE

Die XVIII. *Ianuarii* MDCCCXVI.

QUUM ORDINARIAM IURIS PROFESSIONEM IN ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA SOLEMNITER AUSPICARETUR.

ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE CURATORES, VIRI AMPLISSIMI, GRAVISSIMI!

QUI IN REGNO BELGICO, IN REGIONE ET IN URBE TRAIECTINA, VEL REBUS PUBLICIS ADMINISTRANDIS, VEL IUSTITIAE TUENDAE PRAEESTIS, VIRI SPECTATISSIMI, INTEGERRIMI!

MAGNIFICE ACADEMIAE RECTOR!

DIVINARUM HUMANARUMQUE DOCTRINARUM PROFESSORES CLARISSIMI!

QUI SACRIS PUBLICIS PRAEESTIS, VIRI FIDELISSIMI!

OMNIUM ARTIUM DOCTORES ERUDITISSIMI!

D OR.

ORNATISSIMA IUVENTUTIS ACADEMICAE CONCIO, PATRIAE SPES, NOSTRA CURA!

CIVES, HOSPITES, AUDITORES, QUOTQUOT ADESTIS, EXOPTATISSIMI!

Quicumque generis humani historiam contemplans, animum ad rerum et temporum mutationes vicisſitudinesque advertit, hic non ſolum continuam cauſſarum effectuumque ſeriem videbit, verum etiam intelliget, ſumma Dei ſapientia et benignitate, praeſentibus ita adiuncta eſſe et velut implicita futura, ut illa, in quae vel aliena vel ſua ipſorum dementia et perverſitate homines et populi incidunt, mala miſeriaeque tandem, ubi nulla ſpes ſalutis ſupereſſe videtur, ipſa ſibi medicinam afferant, quin et plurimum ſaepe valeant ad feliciorem temporum inclinationem.

Etenim omnium, quotquot vel fuerunt vel ſunt, populorum historiae id ipſum, quod dixi, luculenter probant. Verum quid redeamus in ſuperiorum temporum memoriam? omnes profecto, quarum mentio ad nos pervenit, ſive

even-

eventuum magnitudinem ſpectes, ſive benignam ipſorum vim conſideres, rerum mutationes et converſiones multum cedere debent illis, quas nos Belgae vidimus, ſenſimus, quarum et pars fuimus.

Verum enim vero A. A. H. H. triſtem iſtam calamitatum ſeriem, quibus penitus ita oppreſſa iacuit patria, ut et ipſum nomen, antiquum illud non tantum, ſed et per totam Europam honoratiſſimum, amiſerit, laeto hoc die recenſere equidem nolim. Quid ſit ſervire tyranno, cuius oracula legum, fulmina iuſtarum poenarum locum teneant, nimis didicimus. Itaque mentes veſtras a tetro hoc ſpectaculo avocans, id ipſum e vobis quaero A. A. nonne miſerrima iſta, quae viximus tempora, etiam complurium bonorum cauſſas nobis attulerint? Ecquis veſtrum enim diffitebitur, vexationes, direptiones, latrocinia, iniuriasque, quae perpeſſi ſunt Europae populi, languentem illum antea, quin et paene extinctum patriae amorem in ipſorum animis auxiſſe et confirmaſſe ad priſtinam libertatem recuperandam, recuperatam vero ac denuo in diſcrimen adductam, defendam et ſtabiliendam.

Neminem deinde vestrum negaturum confido A. A. eâdem illâ foras prorumpente insania, quae iura sanctissima dissolvit, quaeque ipsam adeo societatem civilem labefactavit ac paene convulsit, simul et hoc effectum esse, ut errores, superstitiones, quin et tristes barborum seculorum reliquiae quamplurimae abolerentur.

Quis porro sine summa voluptate vidit potentissimos Europae Principes non fucato, sed etiam inter res dubias valde spectato, foedere amicitiae coniunctos: cui ipsum, quo in omnia Imperia legitima ferebatur tyrannus, pestiferum odium caussam occasionemque dederat. Hoc, inquam, est ipsum illud foedus, quod futura secula admirari nunquam desinent, quo non vana quaedam gloria lacrymis et sanguine humano caré nimis acquisita, sed populorum salus justâ, tutâ ac tranquillâ pace fuit stabilita. Quis vestrum, ut hoc solo utar exemplo, non summo se sentiet perfundi gaudio, ubi non externa tantum commoda, sed et iura homini carissima, hisce Principibus adeo curae cordique esse videat, ut flagitiosissimam istam, qua populi, iique Christiani nominis illius honorem diutissime commacularunt, mercaturam hominum in perpetuum abro-

ga-

gaverint. Quo quidem beneficio, haud scio, an nullum maius in totum genus nostrum conferri possit.

Verum enim A. A. si haec omnia, quamvis memoratu valde iucunda, nunc fusius persequi velim, ab eo, quod mihi proposui consilio, longius aberrabit oratio. Ut igitur ad illud ipsum, quod praesentis instituti est, mentes vestras convertam, e vobis quaero A. A. nonne per eandem ipsam, qua tot nobis carissima eversa fuerunt ac deleta, rerum perturbationem simul remota iam nunc fuerint innumera, eaque maxima, quae olim Legum nostrarum, sive promulgatarum sive non scriptarum, emendationi obstarent impedimenta, ita ut tota patria a saevissima servituta liberata, in pristinam dignitatem restituta, quin et amplificata, nunc etiam felicius ornari possit ac stabiliri legibus, quae universae Belgicae et communes sint et consentaneae.

Quoniam hoc praeclarum bonum, iusta spe erecti, expectamus et a benignissimi Regis sapientia et a solerti cura virorum, cum omnium doctrinarum notitia, tum usu rerum edoctorum, quibus harum legum concipiendarum partes demandatae sunt: equidem nec a persona

mea,

mea, nec ab eo, quod auspicor munere, nec e iam ab hoc tempore alienum existimavi, si id ipsum argumentum coram vobis persequens, breviter dicam

De maximo felicitatis incremento, quod Belgici Cives a novo Legum Codice jure sperare possint.

Vos autem A. A. H. H. etiam atque etiam rogo, ut benevolas mihi aures praebere, atque tenuitatis suae conscientia imbutum animum benigne erigere et confirmare velitis.

Sicuti omnes Germanicae originis populi, per plurima secula, molestissimo laborarunt diversorum ac nulla ratione inter se cohaerentiam iurium et morum, a summa saepe barbarie profectorum, cumulo, ita praesertim malis inde manantibus obnoxia diu mansit haec nostra patria. Etenim ibi ad nostram usque aetatem antiquum locum tenuerunt valde diversa, immo saepius inter se maxime discrepantia iura: tot nempe, quot essent iure summi Imperii conspicuae Regiones, quin etiam, quot essent urbes, quot oppida, quot tandem municipia.

Ne-

Neque tamen summa ista iuris sive perturbatio sive inaequalitas magnam admirationem iis movebit, qui superiorum seculorum historiam animo recolere consueverunt. Quippe Gothi, Vandali, Longobardi, Franci ceterique populi, quos borealis Europae plaga in australem effudit, postquam imperium Romanum in multas partes discerpserant atque subegerant, ipsi quidem suos mores suasque leges servarunt, victis autem, nostri scilicet aevi tyranno longe humaniores et prudentiores, iure moribusque patriis vivere permiserunt. Eandem viam secuti sunt Carolus Magnus eiusque successores, Romanas, Longobardicas aliarumve devictarum gentium leges in *Capitularibus* suis, sic enim vocabantur, comprobantes.

Huic autem legum valde inter se discrepantium acervo, cum postea accessissent Ius Iustinianeum, Decreta Pontificum et Ius Feudale mirifice haec aucta fuit confusio, adeo ut ipsa iustitiae administratio, quae cum legum stabilitate est coniunctissima, tristibus illis, quae medii aevii nomine dicuntur, temporibus penitus vacillaret et languesceret.

Felicior iam eorum, quae subsecuta fuerunt, tem-

temporum mutatio non levem huic malo medicinam attulit, cuius quidem benignam vix praesertim experta fuit ipsa nostra patria, post assertam a maioribus libertatem, ita bevri inolarescens, ut, meo quidem iudicio, nullus alter inter Europae populos, incorruptissimae fidei ac multiplicis scientiae laude cumulatiores effuderit ICtos, quam ipsa illa arctis finibus terminata Batavorum Respublica. Eccui, quaeso, ut nostros aequales praetermittam, hic non succurrunt nomina Schultingii, Noodtii, Voetii, Bynkershoeckii, Noordkerkii, Huberorum, Voordarum, qui velut alteri Scaevolae iurisprudentiam tanquam hereditariam habuerunt? Sed eccui inter tales tantosque viros omnium primus non occurrit Hugo Grotius, sapientissimus ille atque unicus scientiae Divinae et humanae antistes?

Tametsi vero A. A. sic factum sit, ut gravissimis incommodis ex legum diversitate, in civitate mercaturae studiosâ imprimis, oriundis haud exigua extiterit medela, tamen, non sublata mali caussa, neque omnes effectus civium felicitati insidiantes e medio tolli potuerunt. Quid memorem gravissimas difficultates e con-

flic

flictu Statutorum, quae dicebantur, natas? Quid omnigenas fraudes atque circumventiones, non incautis solummodo, sed et peritioribus structas, utpote quibus extra locum domicilii de iure respondere res esset aleae plena? Quid denique recorder innumeras lites de iurisdictione, de territorio, de privilegiis cuiusque regionis aut etiam oppidi, in ipso limine iudicii naufragium minatas iis, qui Themidis periculum facerent?

Neque magis in criminum coercitione certi sibi constabat Maiorem iurisprudentia pro ratione loci interdum, non facinoris, diversa, quae quidem tanta nonnunquam erat diversitas, ut in altero loco capitale haberetur facinus, quod in altero longe mitius coerceretur. Atque ita eiusdem imperii civis, quamvis in eadem patriae regione manens, si in hac rivuli parte delinqueret, graviori, si in illa, leviori poena dignus haberetur.

Quantis subinde difficultatibus propter haec omnia laboravit Iuris nostri Civilis studium? Deërant enim certa quaedam principia unde universum Iuris systema deduceretur. Sic igitur etiam factum, ut iuvenes splendido Iuris utrius-

que

que Doctoris titulo in Academiis honorati, quamvis et Naturalium et Romanarum Legum scientia aliquando satis valerent, domum tamen reversi, velut in alium orbem translati sibi viderentur, rerumque forensium tam rudes deprehenderentur, ut quotidie leguleum quendam rabulamve forensem, tanquam sanctum aliquod oraculum, cogerentur consulere.

Quoniam igitur tanta, quanta memoravi, cum isto iurium diversorum cumulo coniuncta erant, incommoda, non est profecto, quod miremur, ius aliquod aequabile atque commune ab ipsis maioribus nostris ardenter fuisse optatum.

Verum enim vero A. A. cum et summa quaedam antiquitatis reverentia omne novitatis studium a iurisprudentia arcere pergeret; et firma esse plerorumque persuasio, quasi legibus statutariis ac privilegiis, quae dicebantur, libertatis avitae Palladium contineretur; denique et ipsa Reipublicae forma legum emendationi maximam afferret difficultatem; omnia haec effecerunt, ut illud ipsum bonum iuris certi atque omnibus aequi nostrae demum aetati servatum fuisse videatur.

Quamvis enim regnante eo, qui Regis umbram

bram nobis exhibuit, Tryanni fratre, abrogatis legibus patriae ac iure Romano, ius aliquod commune nobis datum fuerit; neque nos laudibus eximiorum virorum, qui ad ius illud disponendum delegati fuerunt, aliquid detractum velimus; constat tamen, id ius magnam partem non vere Hollandum aut Batavum, sed magis Francicum fuisse. Quod quidem Ius Francicum, oppressa penitus patria, quin et ipso patriae nomine, mox locum et vim habere coepit, ac nobis commune fuit cum omnibus devictis miserisque Europae populis, quos armorum vis in superbam Tyranni redegerat dominationem. O utinam autem tale ius commune, saevae servitutis indicium, nunquam habuissemus!

Felicem igitur liceat praedicare illum diem, quo tandem nobis continget uti non iure illo ita communi, ut statim dixi, sed iure communi Belgico, attamen solis Belgis proprio.

Si iam porro verum sit illud ipsum, de quo prudentior vix dubitaverit, iuris eiusdem communionem plurimum posse valere, ut eiusdem Imperii incolae in unum populum vere coalescant, videte mecum A. A., quantum publicae felicitates incrementum inde etiam sperare liceat,

quod

quod omnes, qui eodem iam tenentur Imperio, non solum civili verum etiam fraterno iungantur vinculo.

Intelligitis A. A. quae quantaque felicitas ex iure illo, quod laudabam, communi in totam Civitatem sit redundatura. Sinatis vero, ut idem illud, quod tractavi argumentum, paucis adhuc urgere pergam. Itaque mecum consideretis, velim, quantopere etiam inde sese commendet illud ius, quod futurum sit ius vere patrium, ius dico e moribus avitis desumtum.

Omnes sensimus et experiundo didicimus, quam triste sit, alienis et ad mores populi non accommodatis vivere legibus. Qualia, quaeso, quantaque damna propter leges mercaturae non tantum damnosas, verum eam penitus vastantes, sensit nostra patria, per solam illam fere mercaturam ad summum prosperitatis fastigium olim evecta, et brevi, ut confidimus, rursus adscensura, sublatâ peste systematis *continentialis;* quo barbaro nomine barbara res solebat significari? Quid autem a tyranno, eoque homine peregrino, bonas leges civiles speret populos? Immo vero et nostrae patriae et tot aliarum nationum domitor, probe sibi conscius, quantum ad con-

ser-

ſervandam libertatis avitae memoriam valeant leges conſuetudinesque patriae, quo facilius vi et armis fundatum imperium ſtabiliret, iis, quas ſub ſervitutis iugum redegerat, nationibus patriae iura ademit, peregrina obſtruſit. Ecquis igitur egregiam noſtram fortunam non laudet, qui a Regis ſapientia expectamus leges vere patrias, ad mores patrios compoſitas vel etiam inde repetitas. Quid aliud praeterea magis valebit, ſive ad alendum, ſive etiam ad augendum et confirmandum ſanctum illum patriae amorem, quo cives impellantur, ut pro illa patria, iam vere ſua, nullos labores, nulla ſubterfugiant pericula.

Ad hanc deinde novi iurium Codicis laetiſſimam ſpem civis bonus non parum gaudebit, expectans leges, non tantum e moribus antiquis patriae deſumtas, verum etiam iis, quae vivimus, temporibus, noſtrae culturae noſtraeque humanitati conſentaneas. Etenim A. A. ubi cauſſas procedentis humanitatis accuratius exploramus, ſemper videmus, ſapientiam hominum privatorum ipſarum legum emendationem praeceſſiſſe. Quid enim? hominum multitudo, teſte antiqui pariter ac recentioris aevi hiſtoria, erroribus, ſuperſtitio-

tio-

tionibus ſive ſacris, ſive civilibus, ſive etiam domeſticis ſolet esſe imbuta atque corrupta. Iam vero magna iſta vis opinionum et errorum popularium per ſolam legum ſeveritatem nunquam potuit tolli. Itaque inſtituta a maioribus accepta, etſi ſeculo praeſenti ſint indigna, diu tamen locum et auctoritatem, velut palladium e coelo lapſum, inter populos ſolent ſervare. Exemplum iurisprudentiae Romanae hic mihi in veſtram memoriam revocare liceat. Horridum iſtud et ſaepe valde barbarum Ius Regium vel XII. Tabb. populi minus exculti infantiam pasſim redolent. Attamen antiqua illa et propter vetuſtatis reverentiam velut conſecrata iura non tantum extremis Reipublicae temporibus, verum etiam poſt dominationem Caeſarum iam diu confirmatam, manſerunt. Florente Republica, Leges proprie ſic dictae in Comitiis, centuritatis inprimis, rarius ferebantur. Qui igitur fuerunt Iuris illius Romani ſive cuſtodes ſive etiam emendatores aut antiſtites? Praetores fuerunt, ius ſtrictum, rigidum, antiquum cum aequitate et moribus magis emollitis in concordiam aliquam redigentes, nova rerum vocabula invenientes, atque ſic legibus vetuſtis contrariam conſuetudinem

ſub-

ſubſtituentes. Fuit igitur Ius illud Praetorium, omnium prudentiorum conſenſu, inſigne aliquod ſapientiae civilis documentum, quod etiam ipſam historiam procedentis humanitatis atque culturae Romanae in ſe contineat.

Sed forte magis placebit exemplum ex ipſis nostris legibus earumque historia deſumtum. Tale autem, et quidem luculentisſimum, praebebunt iura criminum atque poenarum. Ubi nempe intuemur legum illarum Codices, apud omnes fere Germanicae originis nationes in uſum deductos, pasſim videbimus, temporum illorum ſapientes, legumque ſive auctores ſive interpretes veram poenarum vim atque menſuram vulgo ignorasſe. Itaque pesſimam iuſtitiae administrationem poenarum acerbitate corrigere voluerunt: adeoque Draconis more levibus, non minus quam atrocisſimis criminibus poenas praeſcripſerunt capitales, nec tantum capitales, verum etiam crudelisſimas, quaſi notum illud Caligulae, *ita feri, ut ſeſe mori ſentiat*, uſu actuque ſtuduisſent comprobare.

Tametſi vero lumen, vel inter alias Europae gentes, vel inprimis in patria nostra exoriens, ſpem feliciorum temporum iam pridem attulerit,

mul-

multum tamen abfuit, ut dissipatis barbariei pristinae tenebris, iura illa sive acerba, sive etiam propter alias rationes praesenti aetati non accommodata, e foris et iudiciis protinus fuerint sublata. Hoc igitur opus, hic labor erat, ut humaniora tempora vetera mala vel removerent vel saltem lenirent. Itaque et nos nostros, ut ita dicam, praetores habuimus, qui sive per leniorem legum interpretationem, sive etiam accommodationem, ad suam aetatem tacite eas aptarent.

Neque tamen A. A. exemplis vobis studebo probare, inveterata ista, quae notavi, mala per solam legum interpretationem aut fori usum vinci aut tolli minime potuisse. Quam bene igitur nobiscum agetur, qui, remotis illis, quae, ne leges vetustae abrogarentur, olim obstarent, impedimentis, brevi gaudebimus iure, in quo omnis reverentia antiquitatis non quidem praetermissa, attamen cum hisce nostris temporibus concordans appareat.

Tandem ad aliud, idque valde praeclarum bonum, quod temporum felicitas nobis spondet, mea properat oratio: innuo Codices legum non ad normam quandam cerebrinae philosophiae, vel

ad

ad opiniones in pulvere et umbra conceptas, sed ad praecepta verae sapientiae civilis usu rerum confirmatae, tanquam ad lydium lapidem exactos. Et hanc, quam dixi, philosophiam veram non simulatam collustrabit et moderabitur Ius illud, quod non opinione sed natura constitutum est, quod semper fuit, semperque quamdiu homines erunt, manebit: a quo denique si lex civilis aberret, ab ipsa simul humana natura aberret, necesse sit. Quid igitur mirum, tyrannos in eo semper fuisse, ut studium Iuris Naturae et Gentium, tanquam libertatis amicum, opprimerent, illudque e numero disciplinarum in Scholis et Academiis docendarum eximerent. Nonne ipsi haec omnia vidimus, experti fuimus? Ipsum illud iugum barbarae ignorantiae, quod devictis Europae gentibus imposuerat tyrannus, gravissimum inprimis erat populo libero, qui sane pristinae libertatis memoriam minime deposuerat. Nisi autem benigna Dei providentia malum praesentissimum avertisset, densae tenebrae extinctam lucem brevi fuissent consecuturae, et sic superiorum seculorum barbarie nos passim sensissemus immersos.

O Felices itaque Belgas! meliora haec tem-

pora viventes; viventes imperio Principis omnis politioris culturae Fautoris atque Patroni, qui amplissimum scientiae Divinae atque humanae campum, ad publicam civium institutionem, Decretis Academicis egregie proposuit, restituta imprimis disciplina Iuris Naturae et Gentium, omnis liberalis Iurisprudentiae fontis. O Felicem patriam! cui fas est, ab hisce primordiis expectare leges civiles ad ipsum illud Ius Naturale compositas, ipso illo aeterno atque unico iuris humani fundamento innixas.

Quid igitur aliud superest A. A. nisi sincera facere vota, ut brevi illucescat laetus ille dies, quo leges, tanta sapientia atque utilitate sese commendaturae, in lucem prodeant, utque inde eximium Belgicis Civibus felicitatis incrementum, novumque huic Imperio ornamentum accedat.

Et sic quidem caussa mea, quantum per huius horae brevitatem licuit, perorata; ad ea, quae sunt huius diei, cum nunc mea pervenerit oratio, et multis et diversissimus animi affectionibus me commoveri sentio. Ubi enim urbem, quam

 re-

reliqui, quaeque mihi et laeta ibi acciderunt et tristia, ubi amicos, a quorum latere mihi discedendum fuit, complures et integerrimos cogito, toto pectore me conturbari, fateor A. A. Ubi deinde in animo meo versatur maxima e meritis maiorum huic Academiae parta gloria; ubi denique in illum, qui nunc ipsam ornant, intueor virorum ordinem, et simul oneris suscepti magnitudinem cum virium mearum tenuitate comparo, hisce omnibus etiam me maxime commoveri atque percelli, nullus diffiteor.

Attamen non desunt, quae me animum despondere vetent, quin et spe meliori me esse iubeant. Quid enim laetius, quid optatius potuisset mihi contingere, quam redire in urbem, suavissimis iuventutis recordationibus mihi caram, dulcissimis cognationis, affinitatis, amicitiae necessitudinibus carissimam, atque etiam ita honoratum redire, ut Augustissimi Regis munificentia amplissima Iuris docendi Provincia mihi delata sit in hac ipsa Academia, cuius alumnus sum, cui soli omnia me debere, lubens profiteor. Maxima praeterea erigor blandaque spe, fore, ut eadem Curatorum benevolentia, idem Collegarum amor, eadem Studiosorum gratia, eadem de-

denique omnium indulgentia, quae mihi statio-nem Daventriensem reddiderunt iucundissimam, hanc quoque non minus reddant iucundam. Haec igitur quo magis mihi conciliem, me iam ad Vos converto, Amplissimi Academiae Rheno-Traiectinae Curatores! Vos vero dum alloquor, Viri Gravissimi! non potest non menti obversari eximia, quae hanc beavit fortuna Academiam; quam ex acerbissimo periculo interitus, cui ip-sam destinaverat saevissimae tyrannidos pestis, eripuit, neque solummodo eripuit, sed deinde etiam amplificavit Guilielmus Primus Rex Be-nignissimus, restitutam vero amplificatamque tanto etiam prosecutus est studio, ut res eius moderandas detulerit Viris dignitate, prudentia, virtute et insigni literarum amore inter omnes conspicuis. Vos igitur, Viri Amplissimi, ut me quoque vestro complectamini ac sustentetis favo-ra ea, qua par est, observantia etiam atque eti-am velim rogatos. Ego nihil prius habebo, nihil antiquius, quam pro vestra in me benevolentia grati animi testimonium persolvere. Quodnam autem aliud grati animi testimonium meli-us ac vobis acceptius persolvam, quam om-nibus viribus eniti et elaborare, ne ipso illo,

quo

quo Regis munificentia me collocavit loco, prorsus indignus deprehendar? Quod reliquum est, faxit Deus Optimus Maximus, ut vestris sub auspiciis haec nostra Academia magis magisque floreat, ut laetiores in dies fructus percipiatis ex utilissimis conatibus, quibus communi bono consulitis, ut Vobis Vestrisque omnia bene feliciterque cedant.

Ad vos nunc me converto, huius Academiae Professores Clarissimi; discipulum quondam tuum Rosine, Collegam olim in Illustri Daventriensium Athenaeo Paravi, eruditionem, ingenium et merita vestra agnoscentem, venerantem Vos omnes novum laborum socium accipitis. Tanta autem in amicitiae vestrae societatem me recepistis humanitate, ut, si me huic vestrae amicitiae ambitiose commendare nunc vellem, vestro candori diffidere summo iure viderer. Itaque hoc solum a vobis enixe peto, Collegae coniunctissimi, ut porro benevolentia vestra me prosequi, doctrina, consilio, prudentia me iuvare velitis. Ego vos, quibuscunque potero, modis demereri conabor, neque committam, ut unquam in me desideretis sive amicitiae officia, sive eam, quam vel aetas vestra, vel

doc-

doctrina a me postulant, observantiam. Uti vero arctiore tecum consocior studiorum vinculo bonarum literarum jurisque consultissime Arntseni, ita a dulci tuo ac sapienti consortio summam voluptatem, fructumque saluberrimum mihi promitto, nec levi opinione ductum id mihi me promittere, egregia tua erga me humanitas dubitare non sinit. Quod in me est, non patiar, ut te unquam tam benigni de me iudicii poeniteat.

O Utinam! etiam te praesentem compellare possim, qui propter caussam sonticam ab hoc loco abes, Clarissime Rhoeri. Neque tamen summum tuum ingenium, praeclaram et elegantem doctrinam, denique innumera in hanc Academiam merita, iustis laudibus efferre velim. Scio equidem, te meo non egere praeconio. Sanctissimum pietatis officium iubet, pro tuis in me collatis beneficiis gratissimum meum animum et amorem solemni hoc die tibi profiteri. Si quid enim habeam, quantulumcunque id sit, id a te profectum est, Optime Praeceptor atque Patrone, et quod Iuris Cathedra, quod hoc ipso loco indignus visus non fuerim, id omne tuum est. Non possum igitur, quin,

quin, te licet absente, grati animi et amoris testimonium palam et coram omnibus edam. Ceterum Deum Optimum Maximum precor et imploro, ut et meo et Academiae et patriae insigni commodo te diu integrum incolumemque servet.

Vos ego denique compello huius Academiae Cives Ornatissimi. Vos inprimis, qui Iurisprudentiae operam navatis, Commilitones carissimi. Vestris inservire utilitatibus, egregios vertros conatus adiuvare, omni virium contentione id agere, ut me studiorum vestrorum adiutorem et fautorem agnoscatis atque amicum, gravissima mihi semper erit cura.

In vobis autem, qualicunque disciplinae ad dictis, generosi Iuvenes, in vobis, inquam, sita est patriae reviviscentis spes; neque frustra in rebus dubiis vos respexisse patriam, marmor et vexillum, vestrae virtutis monimenta, testantur et testabuntur futuris seculis. Nunc autem, vindicata patria, pace stabilita, iis, quae vos tenent, quaeque vitae generis, quod delegistis, propria sunt, officiis religiose fungi pergatis, atque ita vobis ipsi erigatis monimentum aere

mar-

marmoreque perennius; ita ergo Imperii Belgici decus tueamini, augeatis, amplificetis.

Quod superest, faxit Supremus rerum omnium Gubernator, ut Imperium hoc sit firmum, florens ac stabile, ut Carissimo nobis Regi Gulielmo Primo contingat, populo, cuius salutem fundaverit, stabiliverit, diutissime interesse, ut, post relictas res humanas, in natis eius, natorumque natis, atque ex illis nascituris Optimi Regis effigiem et exemplum videat, colat, veneretur felicissima gratissimaque posteritas.

DIXI.

ANTONII VAN GOUDOEVER

ORATIO

DE

ANTIQUIS HISTORICIS
CUM RECENTIORIBUS COMPARATIS.

Habita a. d. XXII. *Ianuarii ann.* MDCCCXVI.

QUUM IN ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA
LITERARUM HUMANIORUM PROFESSIONEM
AUSPICARETUR.

ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE CURATORES, VIRI GRAVISSIMI, AMPLISSIMI, MAGNIFICI!

QUI IN REGNO BELGICO, IN HAC REGIONE, AUT HAC IN URBE REBUS PUBLICIS ADMINISTRANDIS IUSTITIAEVE VINDICANDAE PRAEESTIS, VIRI SPLENDIDISSIMI, SPECTATISSIMI!

ACADEMIAE RECTOR CAETERIQUE ARTIUM AC DISCIPLINARUM PROFESSORES, VIRI CLARISSIMI!

CHIRURGIAE ET ARTIS OBSTETRICIAE LECTOR EXPERIENTISSIME!

DIVINORUM ORACULORUM INTERPRETES ET PRAECONES DOCTISSIMI, REVERENDI!

Artium Doctrinarumque Doctores, Consultissimi, Experientissimi, Acutissimi!

Cives et Hospites omnis ordinis, loci ac dignitatis Acceptissimi!

Vos etiam Cives Academici Ornatissimi! Spes Parentum, Patriae, Humanitatis!

Nulla facile ars ac disciplina dici excogitarive possit, quae non suos habeat cultores acerrimo ipsius studio et amore ductos: paucae vero sunt, quas laudant celebrantque et amant adeo universi. In his autem Historiam praecipuum aliquem habere locum, quis est qui neget? Haec enim testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuncia vetustatis, omnem videtur humanitatem spectare atque ad omnes adeo homines pertinere. Quo circa minime mirum cuiquam debet videri, nullam gentem, nullum fere hominem inveniri, qui quidem ad aliquem ingenii cultum accesserit, cuius animo infixum non sit ea nosse, quae olim acciderint, cum praesenti-

bus ea coniungere, atque in hac ipsa coniunctione et comparatione se felicem atque beatum circumspicere. Constat hoc de singulis, constat de universis: constat de Antiquis, constat item de Recentioribus. Uti vero omnes artes doctrinaeque pro diverso ingenii cultu proque diversa temporum, Reipublicae aliarumque rerum ratione, solent apud alios alio modo tractari; sic Historia quoque aliam apud alias gentes pro diverso tempore formam habuit. Solet enim Historiae moderatrix esse legentium prudentia. Aliter eam excoluerunt Graeci Romanique, aliter Recentiores: unde saepenumero comparatio solet inter utramque rationem institui. Et omnino tantae in utroque genere sunt dotes atque virtutes, ut dubia mens haereat, Antiquos sequatur an Recentiores. Extollunt alii Antiquorum orationem, eiusque colores nitidos, laetos, collustratos mirantur. Laudant alii prudens Recentiorum sincerumque iudicium, eorumque acumen, integritatem, severam omnium rerum inquisitionem probant. Illi in Antiquorum scriptis maiorem aequabilitatem atque consensum sibi invenire videntur: hi contra, haec ipsa Recentiorum varietati et copiae postponenda iudicant.

Ver-

Verbo: Antiquis alii, alii Recentioribus victoriae palmam tribuunt.

Haec mihi animo perpendenti cogitatio incidit, neque ab huius diei solennitate, neque ab huius concionis dignitate, neque etiam a muneris mei ratione alienum fore, si inter utramque Historiae tractandae rationem qualemcunque comparationem instituero. Itaque dicam *de Antiquis Historicis cum Recentioribus Comparatis*,

Ante vero quam de re ipsâ dicere incipio, pauca de me dicenda habeo. Videtis aetatem A. A. quam parum sit ad probabiliter dicendum apta: novistis temporis angustias, intra quas haec mihi oratio componenda fuit: novistis multiplices et varias occupationes, quae me assidue ab eâ avocarunt: novistis etiam, quam grave sit parum diserto, tantâ coronâ, ex hoc suggestu verba facere, unde non nisi eloquentes audire consuestis. Ast causam agere aggredior non tam perficiundi spe, quam experiundi voluntate, nullam aliam nec potiorem commendationem habiturus, nisi modestiam et huius qualiscunque orationis argumentum.

Ut recte aliquando invicem comparemus antiquos Historicos et recentiores; primum hoc

no-

nobis enitendum videtur, ut quinam fuerint, quibusque laudibus praestiterint cognoscamus. His perspectis, utrosque censere, inter se conferre, et vero ipsi iudicare poteritis, utris victoriae palmam tribuatis. Sed non satis est, universe declarasse, Historicorum nomine nos non significare ieiunos istos annalium commentariorumque confectores, qui tam apud veteres quam apud recentiores, sine ullis ornamentis, monimenta solum temporum, hominum, locorum gestarumque rerum reliquerunt. Haud sufficiat etiam, ut ipsos nominemus, quos inter se commissuri sumus Historicos. Ut cognoscantur antiqui recentiorisque aevi Historici, ipsius Historiae initia, progressus, vicissitudines universe attendi oportet. Agite A. A. spectaculum ita aperiamus, quod placide deinceps contemplemur.

Antiquissimis temporibus rerum gestarum memoria cum templis et religione arctissime fuit coniuncta, et fuerunt sacerdotes fere custodes eius et interpretes. Calchas non tantum futura, sed praesentia etiam cognoverat et praeterita. Oracula de gentium origine consulebantur, sole-

bant-

bantque homines, tamquam Deorum effata, ea venerari. Haec autem ut intelligerentur, opus erat sermone, gentium cultui adaptato: opus erat verbis sub sensus cadentibus, imaginibus, figuris, comparationibus, Poësi. Haec ergo fuit, sic ut oraculorum lingua, vetustatis item nuncia atque interpres. Ut vero Graeci Heroum maxime operâ ad mitiorem vivendi rationem pervenerant, fixasque sedes erant nacti; res ab ipsis gestae, omnium ore celebrari, et vero cum Deorum historiâ misceri coniungique coeptae sunt. Qua quidem re et Dii videntur humaniores esse facti, et Heroes magis ad divinitatem accessisse. Rerum inde gestarum memoria sacerdotum diutius quasi depositum manere non potuit. Exstiterunt continuo mythi res proavorum continentes: exstiterunt Ἀοιδοὶ, qui omnia supra fidem augentes ligato sermone mythos traderent. Exstitit deinceps carmen epicum Heroum gesta copiose et sublimi modo celebrans. Exstitit denique Homerus, tanquam sol inter minora sidera lucens. Hunc proxime secuti sunt Cyclici vulgo dicti, qui hoc sibi sumerent, ut mythos, inde a rerum initio usque ad

Tro-

Troiae everſionem, continuatâ quadam feriê temporibus locisque distinctâ, tenuiter vulgo atque ieiune exponerent.

Sed nimirum uti animus vehementioribus affectibus concusſus, non niſi post languorem quendam ad ſerenitatem ſolet et ſtatum redire naturalem: ſic item Historia, Epico carmine poëticam formam cum nimis asſumſisſet, istiusmodi languorem in Cyclicis experta est, ut ad germanam tranquillitatem et dignitatem ſuam perveniret. Praeterea tempora una cum morbo medicinam attulerant. Gravisſimae turbae et rerum mutationes in Graeciâ locum habuerant: Heraclidarum reditu et aliis etiam opportunitatibus plurimae coloniae erant conſtitutae: regia imperii forma ſenſim ſenſimque in popularem erat commutata: mens hominum ad maiorem ſe cogitandi agendique libertatem exſeruerat et ad philoſophiam ſe applicare coeperat. Hoc igitur tempore Historia quoque aliam formam induit et metrum repudians, quo ſe ſentiret impeditam, in Logographorum posſesſionem pedem poſuit. Hi, ſub miti Ioniae coelo nati, ab Epico carmine, non niſi proſâ oratione, fuerunt diverſi. Mira adhuc et inſue-

ta

ta placebant: mythi argumenti materiam suppeditabant, a quibus recedere, quippe cum religione arctissime coniunctis, summum nefas habebatur. Interim Graeci magis magisque ad maturitatem accedebant. Externa cum domesticis coniungebantur: nova ingenio aperiebantur spatia, in quae laete excurreret: Graecae coloniae mercaturâ florebant, et cum aliis gentibus habebant commercium; unde crebrae peregrinationes, aliarum gentium notitia, investigandi atque peregrina visendi studia. Mythis quoque fides sensim paullatimque detrahebatur, et praesentia magis quam praeterita hominum mentes tenebant. In summum etenim Graecia fuerat discrimen adducta. Persae, ferrum et ignem minitantes, Asiaticas colonias tantum non deleverant, ipsas Athenas ceperant, servitutis vinculis omnium aures increpuerant: ipsa fuga exitum non habere, nec ulla salus nisi in morte superesse videbatur. Ast novi Heroes, tamquam de coelo missi, hos barbaros vicerant, fugaverant, fregerant. Graecia victrix, suis se viribus efferens, suam celebrari gloriam gestiebat. Hecataeus, Dionysius Milesius aliique viam muniverant; sed desiderabatur adhuc anxia il-

illa et religiosa veri investigatio: deërat liberum rerum et integrum iudicium: fides deërat Historica: deërat Herodotus. Hic igitur Historiam, quae vere ita dici posset, constituit, et unus omnium maxime Parens Historiae dictus est. Eximiis ingenii dotibus munitus hoc potissimum consilio plurimas terras lustraverat, ut, caussis belli Persici inquisitis, suis eas traderet. Itinere redux, animum ad scribendum appulit, candide et simpliciter narrans ea, quae viderat, ab aliis audi erat vel ipse inquisiverat. Non vero semper narrat; sed suum etiam subinde iudicium in medium profert, et artem criticam exercet: quin Dionysius Hallicarnassensis docet, res eum diversissimas, domesticas et externas, coniunctim et perpetuitate quadam orationis, non separatim et abrupte, Logographorum more, persecutum esse. Eius tamen Historia quominus perfecta atque consummata dici possit, religiosius fabulis subinde et mythis fidem habet, incredibilia consequitur, Logographiam redolet (1). Oratio eius ad

(1) v. Creuzer Die Historische kunst der Griechen p. 72.

ad Poësin plane est conformata: operis distributio epica: verbo, ὁμηρικώτατος fuit Herodotus (1).

Proximus huic Thucydides, qui, in Anaxagorae schola ad cogitandi iudicandique solertiam informatus, accessit ad Rempublicam, inque bello Peloponnesiaco gravem ipse personam sustinuit. Huius adeo belli descriptionem eamque πραγματικὴν suscepit Thucydides, hoc maxime proposito, ut omnia referrentur ad Rempublicam, civilemque historiam conderet. Itaque Poëtas deserit et Logographos, rerum caussas et eventus subductis rationibus expendit, diiudicat et sagaciter intimos humani animi recessus indagat, virtutem et vitia iusto pretio aestimans. Ubique legentium utilitatem spectat, et superstitione liber Deos, oracula, vaticinia ab Historicâ fide prorsus aliena statuit. Oratio praefracta quidem; sed pressa atque sublimis, ad Philosophiae magis severitatem, quam Poëseos hilaritatem composita, hac tamen ipsâ in descriptionibus praesertim et oratio-

(1) Vid. Cl. Wyttenbach. praefat. ad select. princ. Hist. p. x.

tionibus colorata. Haec autem eius ratio cum Graecis minus probaretur (1), ad Poëticum ipsorum ingenium magis accommodatus fuit. Xenophon, Musa Attica cognominatus, qui Socraticam disciplinam referens, ad Herodoti facilitatem et venustatem ita accedebat, ut ad suavitatem, concinnitatem et ad germanam Graecorum indolem relata essent omnia. Ipse egregius belli dux, idemque pacis artibus conspicuus, historiam conscripsit ad Rempublicam administrandam ita frugiferam, ut Alcibiades, hac perceptâ, omnia se in Republicâ consecuturum speraret. Minorem tamen eum fuisse Thucydide, hoc est testimonium, quod hic totam scriptionis materiam eiusque vim ita universe pertractavit, ut Reipublicae administratores, inde quod imitarentur, inde quod vitarent, caperent. Ab hoc consilio nunquam discedit, digressiones vitat, aliorumque orationes ad hoc potissimum refert consilium. Xenophon autem grandi adeo rationi minus par, singulorum hominum virtutes notavit et vitia, ut inde lectores proficerent. Quocirca egregie

(1) Vid. Dion. Hall. in Thucyd. Iudicio.

gie Creuzerus ille (1), Herodoti Historiam, epicam: Thucydidis, concionariam: Xenophontis, dramaticam esse dixit.

Qui vero post Xenophontem usque ad Polybium, vertentibus duobus fere saeculis, historiam condiderunt, hi ad unum perierunt omnes, quos inter Ephorus, Theopompus, Timaeus aliique. Hac aetate suis Alexander victoriis Historiae theatrum amplificaverat quidem; ast idem, Graecorum libertate pessum datâ, germano suo Historiam colore privaverat, ut fucato fere nitore in scenam prodirent Historici. Itaque pro Macedonici saeculi ingenio Historia cum Rhetoricâ, Chronologiâ, Geographiâ caeterisque artibus et doctrinis conjungi coepta est (2). Tandem prodit Polybius Historiae pragmaticae et vere universae unicus auctor. Res ipse viderat, aut ex iis, qui viderant, cognoverat: summos in patria honores gesserat eratque in liberâ patriâ natus:

Cae-

(1) Die Historische kunst der Griechen p. 318. 319.

(2) Vid. Cl. Wyttenbach. praefat. ad selecta Principum Hist. p. xv et xvi.

Caeterum cum ratione tum oratione a superioribus longissime distans. Non a Poësi, sed a Philosophiâ eâque Stoicâ profectus, et aetate vivens, quâ gentium esse Historia vere universa coeperat; haec item tanquam Stoicus sua scriptione complexus est, ubique spectans, ut sui non tantum cives; sed omnes in vitae usu proficerent, virtutes sectarentur, vitia et errores vitarent, aliorumque exemplo saperent. De rebus earumque caussis et eventibus, de hominibus eorumque naturâ et studiis, de gentibus earumque civili conditione et viribus, ita philosophe et subtiliter disseruit, ut paucos sibi pares, superiorem adhuc habuerit neminem.

Ne vero quid dissimulem, quo maior in eo fuit rerum ac scientiae praestantia, eo minorem fere orationis et compositionis elegantiam est assecutus. Quae quidem ratio, ut rerum gravitati et copiae orationis compositio et elegantia postponeretur, tristis quasi nota fuit, quâ duo sequentia saecula fuerunt insignita (1).

Sed

(1) Vid. Cl. Wyttenbach. l. l. p. xix.

Sed quo plures refero, eo magis mihi crescit dicendi materia. Nihil enim adhuc dixi de Plutarcho, qui pragmaticam rationem cum poëtica morum hominumque notatione conjunxit, nihil de Arriano; qui simplicitate et facilitate Xenophontem potissimum expressisse videtur. Hic autem omnes pro dignitate censere, temporis angustiae, quibus concludor, impediunt. Haec igitur in universum teneamus, Graecos deinceps scriptores Polybianam, quamvis longo intervallo, rationem subsecutos, διδακτικὸν Historiae conscribendae genus constituisse.

Apud Romanos Historia non tantum eadem atque apud Graecos initia habuit, uti ipse Cicero docet (1); sed sensim paullatimque latiorem etiam campum complexa est. Caesar Xenophontis exemplo res suas gestas descripsit; Sallustius non nisi bella quaedam et partes Historiae tradidit: Livius totam fere sibi Romanorum historiam sumsit: Trogus Pompeius *totius mundi origines et terrae situs* persecutus est, Tacitus tandem, in minori quidem spatio versatus, ipsam tamen naturam attendit et explo-

(1) Cic. de Orat. II. 12. Conf. de legibus I. 2.

plorat humanam, artemque politicam et res aulae cum suâ historiâ coniungit. Hoc autem Romani videntur habuisse proprium, ut eorum Historia gentis indolem ad dignitatem et maiestatem compositam: gentis sermonem brevitati et gravitati accommodatum: Stoicam omnino rationem et ipsa Romanorum tempora referret. Caeterum tam de Romanis quam de Graecis universe monendum est, Historiam apud eos Poëtico fere habitu processisse, quippe e Poësi ortam, eandemque insigni illâ vi eloquentiae valuisse, quae antiquis Rebus publicis propria esse soleret. Mox vero Historia gradum retulit. Nam „ postquam omnem po-„ testatem," inquit Tacitus (1), „ ad unum „ conferri pacis interfuit, magna illa ingenia „ cessere: simul veritas pluribus modis infracta; „ primum inscitiâ Reipublicae ut alienae, mox „ libidine adsentandi, aut rursus odio adversus „ dominantes: ita neutris cura posteritatis, in-„ ter infensos vel obnoxios. Sed ambitionem „ scriptoris facile adverseris; obtrectatio et livor „ pronis auribus accipiuntur. Quippe adulatio-

„ ni

(1) Histor. I. 1.

„ ni foedum crimen ſervitutis, malignitati falſa „ ſpecies libertatis ineſt". Egregia ſane Hiſtoriae notatio et χαρακτηρισμὸς non tantum in Taciti, ſed in poſteriora etiam tempora apte quadrans! Nam ex quo tempore Imperii Romani ἀκμὴ inclinari coepta eſt, defloruerunt etiam literae, defloruit Hiſtoria. Hic illic veſtigia priſcae rationis apparent; ſed pauca illa atque tenuia. Barbari barbariem quoquoverſum propagant. Omnia poſt quintum ſaeculum in Italia obſcura, inculta atque barbara iacent.

Neque Byzantii, ubi hoſpitium quaeſiverat, ad priſtinum dignitatis gradum Hiſtoria caput extollere potuit; ſed temporum morbo corrupta languit, neque vires ante ſuas reparavit, quam una cum reliquis doctrinis in Italiâ contra barbariem perfugium invenerat. Purioris lucis crepuſcula ſaeculo duodecimo in occidente ſubluxerant quidem; ſed mox ea ſcholaſticâ philoſophiâ et inſequentis aevi perverſitate quaſi nube fuerunt obducta (1).

Et ſic A. A. per temporum curſum ad Recen-

(1) Vid. Eichhorn Geſchichte der Literatur Vol. I. p. 838.

centiorum Historicos nostra prohibitur oratio. Nec tamen a me exſpectetis, ut nunc deinceps Recentiorum in hoc literarum genere ſtudia adumbrem, uti hoc de veteribus ſingulatim feci. Ipſius Historiae initia et progresſus adhuc indicare debui, quod paucis abſolvi haud facile poterat. Nunc brevius exponere eius apud Recentiores rationem et vicisſitudines licebit.

Florere denuo artes literaeque in recentioribus Europae gentibus inceperunt. Expeditiones primum ſacrae, heroica Europaeorum ſaecula continentes, Poëtas excitaverant vernaculo eas ſermone celebrantes. Mox idem argumentum, quippe quod omnes cognoscere cupiebant, proſae quoque ſcriptores vernacule tentaverant (1). Praeterea ars typographica erat inventa: recentiores linguae excoli erant coeptae: Graeci, Conſtantinopoli a Turcis captâ, in Italiâ hospitium invenerant: ſcholae Florentinae exſtiterant: America detecta: via denique maritima in Indias patefacta erat. Hoc igitur tempore Machia-

(1) Vid. Heeren, esſai ſur l'influence des Croiſades, p. 436 ſeqq.

chiavellus, et Guicciardinus Italico sermone patriae historiam conscripserunt, non antiquam quidem normam, nec item recentiorem secuti; sed eam ut eorum ratio utriusque cinnus esset, in neutro genere excellens, utriusque particeps: at Historiam tamen. Tum vero ingenium humanum vinculis quibus adhuc premebatur abiectis, prorupit in libertatem. Prodierant Erasmus, Reuchlinus, Lutherus, alii. Renascuntur Literae, genusque humanum ad humanitatem reducitur. Historia etiam caput in altum extollit. Florent Buchananus, Carion, Melanchthonus, Grotius, Thuanus, Hooftius, alii (1). Historia ad temporum rerumque conditionem componi referrique coepta est, proque mutatâ omnium rerum ratione, Historia etiam nova, quae vere ita dici posset, exstitit. Hoc tamen eorum demum operâ consummatum, qui non recentioribus tantum linguis historiam conscripserunt; sed Geographiam etiam, Antiquitatem, artem polticam et oeconomiam, artes mechanicas, Philosophiam, alia, una cum gentium his-

(1) Vid. Villers, essai sur l'esprit et l'influence de la Reformation de Luther, p. 265, 2e edit.

historiâ proque ingenii humani cultu tradere valuerunt. In quo quidem genere, Robertsonus, Humius, Gibbonus, Mullerus, Schillerus, Heerenius, Ancillonus aliique tanquam lucida sidera fulgent.

Et longum sic iter confecimus, A. A, ut tandem itineris caperemus fructus Quinam qualesque fuerint utriusque aetatis Historici, satis iam habemus perspectum. Universe iam eos ab utrque parte consideremus. Antiqui in parvis Rebus publicis vitam agebant publicam: Recentiores in magnis imperiis vitam fere domesticam vivunt. Illi in exercitibus, in foro, in concionibus versati, Graecis et Romanis: hi in bibliothecis, a rebus gestis remoti, et privatim fere degentes, omnibus omnino gentibus Historiam conscripserunt. Antiquae Historiae mater fuit Poësis: Recentioris, Philosophia: illic orationis gratiâ et venustate traheris: hic philosophis disquisitionibus ad verum adduceris. Prisci denique adolescentiam generis humani, qua ipsi vivebant, scriptis suis retulerunt; Recentiores vero propius accedentes ad veram hominis maturitatem, pulcro,

quo

quo unice delectabantur Veteres, praeposuerunt verum, iustum, utile.

Quum vero ita sponte velut in editum quemdam locum pervenerimus, unde hinc Antiquos, illinc Recentiores contemplemur Historicos, agite, A. A., diligentius etiam in utramque partem oculos coniiciamus, et inprimis attendamus cum *propositum*, quod utrique assequi studuerunt, tum *orationem*, qua usi sunt, ut iuste aestimare utrorumque discrimen possimus.

Antiqui in rerum civilium et militarium institutionibus summum credebant Reipublicae bonum esse positum. Neque hoc mirari subeat, cum nulla antiquis officia sanctiora essent iis, quae deberent patriae. „ Omnium", inquit Cicero (1), „ societatum nulla est gravior, „ nulla carior, quam ea, quae cum Republica „ est unicuique nostrum. Cari sunt parentes, „ cari liberi, propinqui, familiares: sed omnes „ omnium caritates patria una complexa est". Idemque subiungit, „ si contentio quaedam et „ comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum „ officii, principes esse patriam et parentes". In

am-

(1) De Off. I. 17 et 45.

antiquis legibus homo tamquam civis apparet: Recentiores vero, hominem eumque moralem et cum toto genere humano coniunctum spectant: neque apud hos rerum civilium et militarium aliter ratio habetur, nisi ut eae civium libertati tuendae inserviant, iisque stabilem felicitatem concilient.

Haec igitur si vera sint, uti sunt verissima; optime inde tam Antiquorum quam Recentiorum in Historiâ literis mandandâ, diversum consilium effici possit. Nam quum Respublica quasi axis esset, circum quem omnia se converterent; primarium esse debuit Antiquorum consilium, ut ubique suis patriae amorem inculcarent, inque patriae gloriam monimentum ponerent, quo popularium animos tractarent, et ad honestas quasque et fortes maiorum res gestas imitandas incitarent. Quam quidem rationem fontem omnium virtutum esse civilium existimarunt Antiqui. Hunc igitur aperire, huc itinera commonstrare, ad hunc quasi digitum intendere, ipsis religio fuit.

Haec apud Recentiores longe aliter obtinent. Gentes enim, maiore hodie aequitate ductae, neque Historicos ferant, popularium

lau-

laudis ita cupidos, ut aliis eam praereptam velint, neque historiam in vanâ se gloriâ iactantem. Stant suae cuique laudes. Apud Antiquos Historia res erat civilis: hodie scientia, quam quidem, constanti universae utilitatis proposito, cum vero et arte criticâ coniunctam Recentiores pertractant. Sed haec etiam alio spectant. Scilicet ex eodem mihi fonte causa derivanda videtur, cur Antiqui exterarum saepe gentium tam parum rationem habeant, tamque eas contemnant, ut vix suâ notatione dignas censeant. Quid enim, nisi Graecum Romanumve, homini Graeco vel Romano placere possit? Itaque Historici, civiles quippe, hac in re saeculi ingenio cedere debuere. Populares in scenam producunt: exteros vix e postscenio iubent prodire, nisi ut hisce producendis, illorum personae et partes augeantur.

Ne vero quis vestrum hîc me putet severiorem Antiquorum censorem esse, ipsos vos testes facio. Nonne in Antiquis plurima supersunt vestigia, e quibus, vel ipsis invitis, satis superque appareat, Barbaros istos, sugillatos adeo et contemtos, haud ita superbis suis victoribus fuisse minores? Quem in Antiquis legendis,

non

non mecum quovis pretio Persicum Herodotum aut Livium Carthaginiensem redimendi cupiditas incessit? Integriorem profecto rationem secutus est Polybius; sed vel hic idem, in rebus Arati enarrandis, vereor, ut commune Antiquorum vitium effugerit. Nolite tamen existimare, A. A., Polybio et Recentioribus unice hanc ob caussam fidem habendam esse: reliquos, ut parum integros, esse reiiciendos. Antiqui suis scripserunt civibus, aliena non nisi obiter perstringentes, vel civili certe consilio attingentes: Graecis Graeca, Romanis tradunt Romana. Caeterum multa ex aliarum gentium historiâ, moribus, religione, literis mandarunt; quae summi sint momenti, quaeque alibi frustra quaeratis. Quocirca ea, quae diximus, unice debent intelligi de iis locis, ubi contentio quaedam et comparatio instituitur, utris plurimum tribuendum sit, vel ubi popularium gloria in certamen venit cum exterorum laudibus.

Recentiores vero, mutato Historiae consilio, sponte ab hoc vitio cavere debuerunt: quando haec demum historia omne hodie punctum ferat, unde haud elici possit, cuias eius auctor sit.

An-

Antiqui cupiebant amorem in patriam apud suos excitare et virtutes alere civiles. Haec igitur ut perficerent, efficiendum erat, ut legerentur, ut legerentur, placere, ut placerent, ad legentium se mores et rationem debebant componere. Historia ex epico carmine nata erat, Graecique ad Poësin toti erant conformati. Historiae pretium orationis elegantiâ et argumenti pulcritudine censebatur. Herodotus tamquam ἀγωνιστὴς suas historias in ludis musicis cecinerat. Ergo Historici suos lectores debebant delectare. Et hoc omnino delectandi propositum per totam Antiquorum historiam patet. Quid? quod optimi artis Criticae antistites, delectationis inprimis rationem habendam esse, docent. Dionysius Hallicarnassensis eam nullo modo ab Historiâ segregandam esse iudicat, et omnia ad sensus referenda (1). Plutarchus, Polybianam caeteroquin rationem exprimere studens, hunc demum Historicum esse dicit, qui narrationem animorum perturbationibus depingendis, et personis animoque movendo

(1) Vid. eius epistola ad Pompeium tomo II. p. 128. edit. Sylburgii, Francof. anno 1586.

do aptatis figuris ita conformet, ut picturam referat (1). Quin ipse Thucydides (2), qui primus commisit, quod deinceps profligavit Polybius, recentiores tandem confecerunt, ut omnibus Historia utilis esset atque accommodata: hic igitur Thucydides candide fatetur, orationes, in historiâ suâ obvias, ita se composuisse, ut par sibi visum esset, eas esse habitas. Romani autem eandem, quam Graeci, viam sunt secuti; ita tamen, ut in iis inveniamus, qui Polybium egregie perceperint. Quid enim magis Polybianum dici possit, quam Ciceronianum illud (3): „ Quis nescit, primam „ esse historiae legem, ne quid falsi dicere „ audeat? deinde, ne quid veri non audeat? ne „ qua suspicio gratiae sit in scribendo, ne qua „ simultatis? — Rerum ratio ordinem tempo„ rum desiderat, regionum descriptionem: vult „ etiam et de consiliis significari, quid scrip„ tor

(1) Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πολ. ἢ κ. σ. ἐνδοξότεροι Operum Moral. Tomo II. p. 422. edit. Wyttenbach. 8°.

(2) Lib. I. c. 22.

(3) De Orat. II. 15.

„ tor probet, et in rebus gestis declarari
„ non solum, quid actum aut dictum sit, sed
„ etiam, quomodo: et cum de eventu dicatur,
„ ut causfae explicentur omnes vel casus, vel
„ sapientiae, vel temeritatis: hominumque ip-
„ sorum non solum res gestae, sed etiam,
„ qui fama ac nomine excellant, de cuiusque
„ vita atque natura". Volebant delectare Antiqui, hoc est, non pueris fabulas atque nutricum cantilenas decantare; sed delectare Graecos: Graecos, inquam, omnium fere artium atque doctrinarum inventores; quique pulcri venustique sensu ita fuere imbuti, ut non tantum Romanorum hac in re magistri essent; sed in artibus hodieque hoc demum pulcrum, elegans, consummatum dicatur, quod Graecum sit. Quid igitur? Aut ego fallor, A. A., aut ipsi sentitis, antiquos delectare non potuisse, nisi ad antiquorum rationem totos se conformarent. Inde crebrae in veterum historiis orationes: inde amoris patriae, aliorumque contemtionis vestigia: inde denique apud priscos libertatis ille et antiquitatis color ubique obvius. Recentiores non cives delectare; sed homines aliorum exemplis meliores reddere, eo-

rum

rum ingenia, rerum scientia exornare, historiam utilem atque fructuosam tradere student. Historia inde a renatis literis philosopho magis quam poëtico colore imbui, et cum omni humanitate coniungi coepta est. Haec igitur omnia Historia sua Recentiores debent complecti. Societatibus civilibus longe alia hodie fundamenta, quam olim, substruuntur. Haec indicare, eorum soliditatem probare; eorumdemve fragilitatem, subductis rationibus, reprehendere, cui haec potius, quam ipsi Historico, deferamus? Attendat oportet Historicus cum ad aerarii dispensationem, tum ad Reipublicae administrationem, quarum artium progressum et errores quis tandem melius nobis indicet, quam ipse Historicus? Artes mechanicae, ab antiquis servis relictae, longe maximam in recentiorum historiam vim exercent. Dissimilis foeminarum conditio; Athenis in gynaeceo reclusae: Romae in tutelam mariti addictae: nobis in honore esse solent, et maximam vim in mores, ingenii cultum, sermonem, et historiam exercere. Religio apud Graecos Poësi, apud Romanos arti civili subiecta; nobis esse libera, divina, Christiana, solet. Sed quid plura?

ra? Antiqui virtutes excitant civiles: Recentiores generis humani rationem habent. Illi popularium superbiam alere: hi emendare homines student. Illi monimentum in patriae gloriam ponunt: hi unice verum consequuntur. Illi delectandi, hi docendi habent propositum. Nec mirum. Differunt regiminis formae, differt artium, doctrinarum, ingenii cultus, omniumque rerum conditio: differunt tempora, differunt homines: quidni differat Historicorum Consilium?

Superest, ut utrorumque Historicorum consideremus orationem. Antiqui res ipsas viderant, iis interfuerant, longinquas terras visitaverant: itaque res, quas tradunt vim suam in ipsorum sensus exercuerant. Quae quidem vis, quo maior est, solent homines eo collustratioribus coloribus earum rerum expositionem aliis repraesentare. Antiqui, in civitatibus florentes, libertate suâ et virium conscientiâ beatis, hanc ipsam libertatem et iuvenilem ardorem suis scriptis expresserunt; unde sponte earum oratio mascula et sublimis existere debuit. Eloquentia cum Graecis, tum Romanis, summo habebatur honore. Vigebant ludi,

I

di, nec gymnici tantum; sed musici etiam. Historia, ex carmine epico profecta, poëticum colorem servaverat. Arte Historiae conscribendae nondum regulis aut Rhetorum praeceptis circumscriptâ, suum quisque animi impetum et naturam sequi poterat. Graeci denique, pulcri venustique sensu imbuti, nihil, nisi quod pulcrum venustumque esset, poterant proferre, ita ut fervidam Asiaticorum φαντασίαν, Europaeorum exprimerent severitate et acumine moderatam. Quid igitur? sensus, libertas, Poësis, ludi, elegantia, natura: haec inquam omnia tantam in Antiquorum orationem habuere vim, ut in quovis diverso modo divina appareat. Eorum oratio animum extollit, imaginibus, figuris, verisque ornamentis mentes capit, tenet, incitat. Oratio, nullis artis impedita claustris, vagatur libere, quo velit; neque tamen longius evagatur, quippe naturam ducem atque comitem habens.

Porro Antiquorum fuit consilium, ut in patriae caritate suorum animos infigerent, cives ad fortia maiorum et praeclara facta incitarent, iisque placere studerent. Quod ut efficerent, eorum oratio nitida atque pulcra, perspicua at-

atque sublimis, venusta atque elegans, poeticis coloribus distincta atque ornata esse debuit. Sed quid plura? Unusquisque vestrum sponte sua intelligit, omnia apud antiquos quasi conspirasse, ut in historia conscribenda eloquentes et palmarii essent. Et omnino, si antiquorum spectes orationem, quod recentiores laudes, nihil est. Non res, sed ipsi homines inducuntur, omnia ad sensus, ad τὸ καλὸν referuntur. Videmus ea, quae pingunt, audimus, quae tradunt, mente eos sequimur, quocunque tendunt. Plaudimus iis, quos laudant, invehimur in eos, quos vituperant. Gaudemus, ploramus, ubi nos gaudere et plorare iubent. Versamur cum iis in castris, in concionibus, in victoriis, in cladibus. Requiescimus cum iis subinde, digressionibus recreamur, viribusque refectis, nova nobis theatra patefacta gaudemus. Nunquam fastidium, nunquam taedium creant, quia semper sequuntur naturam, neque solet haec sui taedium parere. Itaque egregie hac de re Lucianus ita sententiam aperit. „Mens, inquit, Historici (1) Poëseos parti-

„ ceps

(1) De Conscr. Hist. vol. II, p. 57. edit. Reitz.

„ ceps fit, eique se adiungat, quatenus magni-
„ ficis ipsa quoque verbis utitur, atque elata
„ est: maxime quidem in aciebus et pugnis
„ et praeliis navalibus describendis. Opus
„ enim tum erit poëtico quodam spiritu, qui
„ secundo flatu vela impleat, elatamque per
„ summos fluctus navim perferat. Dictio ta-
„ men humi incedat, quae cum pulcritudine
„ rerum narrandarum, et magnitudine attol-
„ latur". Eademque docet Dionysius (1), dictionem existimans Historicam poëtico colore tinctam esse debere, nec tamen poëticam. In eandem porro sententiam ierunt Romani, in quibus Cicero (2) et Quinctilianus (3) chorum ducunt. Sed haec de antiquis.

Recentiorum longe aliam esse rationem, quis est, qui non videat? Etenim hi rebus ipsis non tantum non interfuerunt; sed nisi post multos labores et indefessam veri investigationem, ad eius cognitionem pervenire non potue-

(1) Iud. Thucyd. tomo II. p. 161.
(2) De Orat. II. 15.
(3) I. O. X. 1.

tuerunt. Plurimarum rerum causſae, quae olim in foro vel cuique ſui praebebant aditum, in intimis hodie aulae penetralibus reconditae, non niſi ad paucisſimorum perveniunt notitiam. Singularum gentium historia univerſarum rebus ita ſolet eſſet implicita, ut Ariadnes tibi filo opus ſit, quo te expedias et omnia explices. Ars politica, quae recentioribus vocatur, dici vix potest, quantopere historiae conſcriptionem reddat difficilem et lubricam. Historia pragmatica unice hodie habetur eſſe ingenii cultui accommodata. Dictio historica certis regulis et praeceptionibus est circumſcripta. Polybianam conſtanter rationem ſequuntur, ſoletque in Historicis is eſſe Polybius, quem in Philoſophis antea fuisſe Aristotelem, et omnes norunt, et Philoſophia experta est. Unde Historia ad τὸ ἀγαθὸν referri coepta est, et ſchola doctrinae ſapientiaeque exſtitit hominibus, qui e Philoſophia eaque recentiore profecti, nihil niſi vera, utilia, philoſopha in historia ſibi tradi vellent. Recentiores igitur Philoſophiam magis in historia, quam Poëſin ſpectantes, res gestas a gerentibus abſtraxerunt, et ad utilitatem generis retulerunt humani. Utilitati delecta-

ratio, rei oratio, materiae forma cessit. Quocirca eorum oratio philosophae severitatis et laboriosae veri investigationis notam habet. „Est enim Historia", inquit Vossius nostras (1), „Philosophia exemplis constans. Haec „Philosophiae et Historiae affinitas ac con„junctio facit, ut Philosopho praecepta sua „liceat Historicorum exemplis illustrare et vi„cissim Historicus possit facta quaedam ad „Philosophorum praecepta expendere". Quo magis igitur materia crevit historiaeque ambitus est dilatatus, eo magis oratio languit et ab antiquorum elegantiâ degeneravit. Solet enim idem recentioribus, quod pictoribus accidere, quorum fervida φαντασία in atterendis coloribus deferbuit. Unde dicendi genus tractum quidem et perspicuum, non vero sublime atque elegans; acutum quidem et accuratum, non vero structum et terminatum; philosophum quidem et artem redolens, non vero poëticum et naturale apud Recentiores exstitit.

Et sic Veterum Recentiorumque Historicorum observavimus diversa quibus vixere tempo-

(1) Ars Hist. p. 91.

pora: diversum quod egerunt consilium: diversam qua usi sunt orationem. Admirabiles sunt profecto Recentiores, qui universum oculis complectentes genus humanum in civium non tantum gratiam; sed in omnium omnino gentium hominumque usum historiam conscribere instituerint. Admirabiles sunt iidem praeclaro illo et vere masculo veri ac publicae utilitatis studio. Verum enim vero quantumvis ego has eorum virtutes suspiciam; fateor ingenue, haud minus admiror Antiquorum illum pulcri venustique amorem, qui per omnia antiquitatis monimenta et spirat et dominatur. Equidem, A. A., integro vobis iudicio relicto, hoc unum hîc animadvertendum esse duxi, ad praeclara haec omnia pervenire non potuisse Recentiores, nisi habuissent, quibus a teneris erudirentur, Antiquos. Ita demum amore imbuti veri τοῦ καλοῦ, scriptis deinceps suis τὸ ἀγαθὸν exprimere potuerunt.

Sed veniam eo, quo huius diei solennitas, et vero animi voluntas me iam dudum vocant, ut publice hic gratum erga optimum Regem animum testificer, cuius immortali beneficio factum, ut inclytae huius Academiae Professo-

rum

rum numero adscriberer, inque statione collocarer, qua quidem exoptatior aut honorificentior mihi nulla contingere posset. Hîc igitur publice meâ fide spondeo, me, si minus doctrinâ atque eruditione; industriâ certe et diligentiâ cessurum nemini: cumque omnibus virtutibus me affectum esse cupiam; tamen nihil esse, quod malim, quam me et gratum esse et videri.

Vobis autem, Viri Amplissimi! quibus huius Academiae curam et moderamen esse commissum, et laetantur omnes, et ego munus gratulor; vobis inquam me meaque commendare liceat. Habetis me iuvenem; sed iuventutem modestiâ et obsequio: habetis me novum; sed novitatem fide et observantiâ: non ita doctum; sed doctrinam assiduitate et animi contentione pensaturum: habetis me denique eum, qui tum demum provinciam meam obiisse existimaturus sum, quum nec vobis displicuero, nec unquam Academia vestra ex me detrimentum ceperit.

Vos vero cum intueor, Viri Clarissimi, qui in hac Academiâ divinas humanasque disciplinas profitemini; pietatis me simul et laetitiae sensu perfusum esse sentio: complures enim vestrum,

ſtrum, quos olim magiſtros et patres habui, eosdem collegas et amicos ſaluto. Cuncti autem in patriam me urbem revertentem ita excepistis, ut nullus dubitem, quin in vestrum me jam ordinem adſcriptum, libenti animo in amicorum recipiatis numerum. Vobiscum ingenio et doctrinâ certare, temerarium ſit; ſed ita vobis omnia ex ſententia cedant, uti ego nihil temere praetermittam, quo vestrâ me amicitiâ dignum reddam, et fide vobiscum certabo.

Posſum ego ſatis in te, clarisſime Heusdi, unquam gratus videri, qui mihi princeps tam ad ſuscipiendam quam ad ingrediendam rationem nostrorum ſtudiorum exſtiteris, et vero tuo me hortatu praeceptisque conformaris totum? Pro tantis autem in me beneficiis ut parem tibi gratiam reponere nequeo, ita omnis erit aetas mihi ad tua erga me merita praedicanda atque recolenda. Ni vero humanitate tuâ abuti videar; est aliquid amplius, quod mihi a te tribui velim: ut quem literarum humaniorum ſtudioſum praeceptionibus tuis atque monitis informasti; eidem earundem literarum Profesſori conſiliis tuis et

auc-

auctoritate ut ne desis. Sic enim cum Academiae tum meis rationibus, ut qui maxime, consulueris.

Vos etiam optimi Commilitones, compello atque saluto. Ad vos accedo, non ut magister ad discipulos; sed ut amicus, diutius aliquantum in literis versatus, ad sodales iuniores. Itaque pactionem ineamus, qua vos quidem obstringamimi, ut industriam mihi, docilitatem atque modestiam praestetis; ego vero fide, amicitiâ et benevolentiâ tenear. Sic ego vos in percurrendo, cui insistitis, stadio comitabor, ad puriores elegantiae fontes manu quasi vos adducam, viâque per aedem Virtutis monstratâ, Honoris vobis valvas aperiam. Si denique tanti videar, ut non tantum studiorum me ducem, sed vitae quoque capiatis auctorem; eum me habebitis, quem habuisse, ut spero, haud pigebit.

IOANNIS FREDERICI LUDOVICI SCHRÖDER

ORATIO

DE

MAIORIBUS CORPORUM COELESTIUM PERMUTATIONIBUS, QUATENUS EX IIS PROGRESSUM NATURAE IN HIS CORPORIBUS FORMANDIS SUSPICARI LICET.

DICTA PUPLICE

Die XXV. *Ianuarii* MDCCCXVI.

QUUM ORDINARIAM MATHESEOS ET PHILOSOPHIAE NATURALIS PROFESSIONEM IN ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA SOLENNITER AUSPICARETUR.

ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE CURATORES, VIRI AMPLISSIMI, GRAVISSIMI!

QUI IN REGNO BELGICO, IN REGIONE, AUT IN URBE TRAIECTINA VEL REBUS PUBLICIS ADMINISTRANDIS, VEL IUSTITIAE TUENDAE PRAEESTIS, VIRI NOBILISSIMI, INTEGERRIMI!

MAGNIFICE ACADEMIAE RECTOR!

DIVINARUM HUMANARUMQUE DOCTRINARUM PROFESSORES CLARISSIMI, COLLEGAE CONIUNCTISSIMI!

OBSTETRICIAE ATQUE CHIRURGICAE ARTIS LECTOR INTELLIGENTISSIME!

Sacrarum Literarum Interpretes, Viri plurimum Venerandi!

Quarumvis artium ac disciplinarum Doctores Consultissimi, Experientissimi!

Iuventutis Literarum studiis dicatae, et in spem Patriae succrescentis, lectissima corona!

Quotquot praeterea hunc actum praesentia vestra, celebrare dignamini, cuiuscunque loci et ordinis, Auditores Humanissimi, Optatissimi!

Oriri, adſcendere, deſcendere, occidere, hic ex aeterna lege omnibus in telluris ſuperficie corporibus organicis praeſcriptus curſus est. Naſcuntur, creſcunt, decreſcunt, moriuntur. In utero incluſus embryo ſe explicat, augescit, cum matre coniunctus manet usque ad eum finem, dum ſolus in arenam cum naturae viribus deſcendere poſſit homo. Tum, veluti tenera planta de radice ſua abſciſſa, ſulcisque depoſita, vinculis ſolvitur, ſeparatur a matre, vi-

vitam ingreditur. Iam vero cum innumeris corporibus in contagionem, in societatem, aut certamen venit, atque mutua actione increscunt corporis animique vires, exercentur, acuuntur.

Sic ad fastigium et veluti Meridianum tendit suum, quo ut pervenit, sive magnam sive parvam altitudinem ipsi concesserit Pater Omnipotens, celeriore aut tardiore motu descendit ad horizontem. Sensim humores coagulantur, irritabilitas musculorum diminuitur, acies mentis praestringitur, stupet sensus, atque tandem, exstincta vi vitali, quae virium naturalium ad corpus dissolvendum communem impetum fortiter exceperat, naturae debitum redditur. Oppressum iacet corpus inane, dissolvitur in partes, quarum plurimae oculorum obtutum ob raritatem effugiunt, atque in atmosphaeram, magnam illam naturae officinam, receptae, per totam telluris superficiem dispersae, cum aliis rebus corporeis variis modis copulantur, nec nisi ossa duriora, sola tam artificiosi aedificii rudera, diu ab interitu vindicantur.

Atque talem etiam orbitam, quamvis varia

ratione, bestiae atque plantae describunt. Sit tempus conversionis, sit modus, quo partes copulentur, aut separentur; sint vires, quibus valeant, aut quae in illas agant, maxime omnium diversae, tamen eundem progressum, et regressum constanter servant. Vita et mors per vices eunt. Composita dissolvuntur, componuntur dissoluta.

Neque etiam vere dici potest, magis a naturae impetu tuta esse corpora organis carentia, aut maiorem in his reperiri stabilitatem. Innumeras enim in iis sive clam, sive aperte, sive brevi, sive longo tempore natura efficit mutationes, quas nulla ars imitari potest. Cogitate, quaeso, guttam aquae. Quis in infinitis vicissitudinibus, quas particulae eius subierint, calculum ponat. Extenuatae in vaporem, in aërem sublatae fiunt, ubi iterum iterumque compressae, in nubis aut nebulae, tum in nivis, vel grandinis partes concreverunt, quae in terram cadentes, bestiis et plantis nutrimento inservientes, in his naturis permutationum seriem transferunt, quam forsitan nunquam dilucide explicabit Historia naturalis.

Atque haec quidem de corporum terrestrium

con-

conditione. Quid autem est, quod nos impediat, quo minus idem de terra ipsa statuamus? Quid! in sex millium annorum spatio, de quo solo refert Historia gentis humanae, quot, quantae iam in telluris superficie permutationes, aquarum, vaporum ignium ve erumpentium vi confectae sunt! Maiores etiam vicissitudines indicat Historia naturalis. Attendite, quaeso, A. A. H. H. animum ad bestiarum, quarum genus in terra nunc prorsus incognitum est, ossa, ex cavernis, fodinus, lapidibusque effossa; ad reliquias animalium aquatilium, repertas in Alpium et Apennini verticibus, octo millibus pedum altioribus, quam quae loca nunc piscibus domicilium praebent. Quae eluviones! qui torrentes! quae eruptiones, terram agitantes, concutientes, devastantes, priusquam hominum genus, novae incolae, reciperentur. In hoc orbe terrarum, nunc haec domus patefecit vitium, nunc illa. Quid plura? Fuerunt mutationes, quae ad interiorem partem, usque ad centrum telluris, penetrarunt; neque sine reddita ratione Astronomi, terram ab initio fluidam fuisse, probabile esse docent.

Iam vero, ut a terrestribus rebus ad coeles-

lestes, veniamus, quid est in his, in quo non eadem fere appareat conditio. Hanc nimirum a summo Numine praescriptam legem observant globi, Terrae cognati, comites in cursu circa Solem, atque ex eodem fonte lucem, calorem, vitam haurientes; hanc Sol, ceterique Soles, quibuscum immensum regnum sidereum constituit. Non sunt, qualia fuerunt, qualia futura sunt. Orta sunt, moventur, occident. Nihil ita, ut immutabile esset, concepit natura. Alia aliis temporibus, aliis modis surgunt et cadunt.

Parum de corporum coelestium natura, minus etiam de permutationibus cognovimus: quare ea Philosophiae naturalis pars, quae astrorum mutationes spectat, et observatis, et exploratis rebus maxime eget. Verum, quamvis sit obscura, quamvis tenuia habeat, quibus cognoscatur, adminicula, gravissimam tamen eam semper existimavi, quae non ad Astronomum, non ad Physicum, sed ad quemvis pertineat hominem, qui ratione, qua ornatus est, fideliter usus, similitudines comparare, rebusque praesentibus praeteritas et futuras annectere studet, meditationibusque de providentia di-

vi-

vina, de animorum immortalitate, de maiore humani generis perfectione, de tempore melioris diei, quo densae tenebrae diffundantur, magnopere delectatur.

Quae mecum reputanti, neque ab hoc doctissimorum virorum consessu, neque a dicentis persona, neque ab huius diei solemnitate alienum mihi visum fuit, nonnullas Astronomorum observationes Vobiscum hac hora contemplari, quae permagnas in corporibus coelestibus vicissitudines atque permutationes indicant. Dicam igitur: *de maioribus corporum coelestium permutationibus, quatenus ex iis quendam naturae progressum in his corporibus formandis suspicari licet.* Quae forsitan ipsa argumenti gravitas sermonis mei tenuitatem compensabit. Quare hoc iam agentem A. A. H. H., attentis animis, atque pro ea, qua estis, humanitate, benevole, ut spero, me audietis.

Quam.

Quamcumque motus atque naturae corporum coelestium habemus notitiam, ea solo luminis, ab iis in oculos immissi, sensu nititur. Hinc intima inter Astronomicam atque Opticam artem affinitas, ut quilibet in luminis natura exploranda progressus utrique profuerit arti. Quam ob causam cum omnes mutationes coelestes non nisi lucis mutatione nobis indicentur, in ea consideranda tota nostra versabitur oratio.

Dividuntur corpora coelestia in lucida et obscura. Ad priora referunt Solem et Stellas fixas, quae sua: ad posteriora Planetas, qui aliena luce gaudent. Quaeritur autem, num natura ipsa has regiones circumscripserit finibus tam accuratis, ut Planetae propria luce omnino careant.

Etenim in obscura Lunae parte languidum quoddam lumen tam late diffunditur, ut in telescopio, radios lucis optime colligente, tota haec pars oculis perlustrari possit, quod lumen Astronomi volunt esse reflexum per Terram in Lunam, ut Luna atque Terra, veluti duo specula ex adverso posita, Solis lucem mutuo sibi reflectant. At idem in Veneris orbe apparet, ubi

ubi eiusmodi lumen superficiem, maiorem vicies centum millibus milliariorum quadratorum, oculis adspiciendam praebet, ex quo verisimile fiat, proprium ex atmosphaera aut superficie Planetae elici lumen, quod non repugnat iis, quae in Terra accidere videmus, ubi, non intercedente Sole, lux e corporibus, praesertim ex aëre, aut frictione, pressione, electricitate, aut dissolutione chemica, multis diversisque modis producitur. Attamen haec diverse explicari possunt. Fieri enim possit, ut Solis lumen attrahatur, atque deinde emittatur, quam facultatem omnibus fere terrestribus esse corporibus ex Beccariae observationibus constare videtur.

Mira Cometarum natura est. Isaacus Newtonus compluribus rationibus efficere conatus est, nucleum in capite Cometae esse corpus solidum, obscurum, compactum, atque durabile, corporis instar Planetarum; lumen autem, quo circumfunditur nucleus, esse atmosphaeram Cometae, fumum maxime copiosum et crassum, vi caloris excitatum. Caudam formari vaporibus ortis e capite suppeditante, qui vapores, veluti in aëre nostro corporis cuiusvis ar-

ardentis fumus superiora petit, ita adscendere debeant a Sole.

Verum hic nucleus, qualiscunque sit, certe Planetarum corporibus dissimilis est. Tantae enim est raritatis, ut in quibusdam Cometis, aut vix, aut nequaquam eius reperiatur vestigium. Herschelius per caput ipsum Cometae stellam se vidisse affirmat. Si vidit stellam per nucleum, id est, si nucleum transierunt stellae radii, necesse est, is multo rarior sit, quam atmosphaera ipsa terrestris. Tum neque phases, neque umbram ostendit, quae, aliaque observata confirmare videntur, nucleum Cometarum, caput atque caudam sua luce fulgere, aucta tamen Solaris luminis reflectione.

E Sole, lucidissimo corpore, singulis temporis momentis, quaquaversum in immensitatem coeli emittitur lumen. Si lux corporea est, quaeritur, num ad fontem redeat. Magnitudo Solis, maxima vis eius attractiva, vastum regnum, ad quod penetrat illa vis, reditum lucis efficere possunt. Nihil certi hac de re habemus. Verum nullo mode probabile est, universum Solis corpus lucidum esse, atque iam satis refutatur maculis saepe in eius orbe visis. Ex

As-

Astronomis alii obſcurum Solis corpus lucida circumfundi atmosphaera, cuius ex motu quaedam corporis partes, aut maculae appareant; alii lucidas nubes atmosphaerae Solis innatare volunt, ex quarum motu maculae, aut loca nubibus minus repleta, oriantur. Cur autem ſuperficiei Solis maior quam Terrae calor ſit, nihil video, quoniam nullus ex lumine elicitur calor, niſi corpora adhibeantur, quibus disſolvatur, aut extinguatur. Detur Terrae minor denſitas, aut maior cum calore affinitas, in *Zona torrida* mare frigore torpebit. Detur terrae lucida atmosphaera, aut lucidae nubes in aëre natantes, ut Sol, ſplendescet.

Quod de Solis diximus, idem fere est dicendum de Stellarum luce, quae, quod ad motum atque proprium ſplendorem, pro Solibus ſunt habendae. Quaedam ſtellae, nebuloſo etiam lumine circumdatae conſpiciuntur in telescopiis.

Maculae nebuloſae, cum intervallo ſaltem non minore, quam Stellae fixae, ſub adſpectum cadant, propria ſine dubio luce fruuntur. Ex his aliae ut congeries ſtellarum, aliae ut immenſae masſae maxime lucidae apparent, forma,

mag-

magnitudine, luce, colore, et densitate diversissimae. Quibus si splendidior lux est, quam Soli, ut Herschelius vult, varia a variis corporum coelestium generibus lucis vis hoc ordine exhiberi videtur, ut primario loco habeantur Maculae nebulosae, deinde Stellae nebuloso lumine cinctae, tum Soles, tum Cometae, denique Planetae, qui minime omnium splendent. Qui omnes luminis gradus accrescere et decrescere posfunt. Fieri potest, ut Soles extinguantur, atque obscurentur, ut obscuriores globi splendescant, Solesque fiant.

Sic quidem, A. A. H. H., eo pervenimus, quod proprium est nostrae Orationis, ad mutationes lucis corporum coelestium, observatas iam brevissimo temporis spatio, quo ab Astronomis, egregiis telescopiis munitis, diligentiore cura considerataе fuerunt. Maximi profecto momenti sunt observationes ad Planetarum, Lunae inprimis superficiem pertinentes, summamque Terrae cum his corporibus indicant cognationem. Attamen cum tempus nos moneat, ut brevitati consulamus, iis relictis, maiores mutationes coelestes considerabimus.

Multis Stellis lucis vicissitudo periodica est,

est, ut aliquandiu augescat, deinde decrescat; cuius vicissitudinis tempus atque quantitatem Astronomi iam in quibusdam accurate determinarunt. Maxime autem memorabiles sunt Stellae, quarum aliae evanuerunt, aliae apparuerunt in locis, ubi antea nullae fuerant. Utriusque generis sunt duae illae Stellae illustres, quae Tychonis Brahii et Kepleri temporibus repente in coelo visae, omnium animos stupore compleverunt. Sirium, Iovis et Veneris Stellas fulgore superabant, sed lumine sensim amisso, post sedecim fere menses ita oculis subductae fuerunt, ut nullum earum vestigium in posterum exstaret. Astronomi recentiores maioribus ad astra observanda, atque inter se comparanda, adminiculis muniti, eiusmodi Stellarum, praecipue minorum, magnum numerum repererunt. Sunt igitur Soles, neque ii pauci, quorum lumen aut ita prorsus exstinctum est, ut in obscura mutati sint corpora, aut ita diminutum, ut oculorum aciem effugerint.

Verum, si haec est stellarum, quae, quaeso, est Solis nostri conditio? Num observationes tam brevi tempore inclusae, neque mutatum eum, neque ulli mutationi obnoxium esse effici-

ciant? Quantitatem lucis, quam a Sole accipimus, aliqua ratione aestimare difficillimum est, quanta praecedentibus seculis fuerit, nobis perspectum esse non potest. Attamen, ut iusta instituatur comparatio, utrumque cognitum habere debemus.

At vero a vi naturae, quae omnia dissolvit, atque destruit, ut omnia coniungat, atque reficiat, non magis Sol noster, quam Stellae, tutus erit, quamvis longum sit tempus, quod ad eum mutandum consumatur. Maculae ipsae Solis, quarum nonnullae terram ipsam magnitudine superant, motus vehementes indicant, atque conversiones latissime patentes; quae cum aliis annis multae, aliis nullae videantur, minusque sint lucidae, quam reliqua pars disci, ut probabile est, id efficiunt, ut Sol iis abundans, minus in terram emittat lumen, quam cum illis caret, quibus consideratis, non absurda videtur sententia eorum, qui inter maculas, atque inter phaenomena terrestria, maxime a Solis luce pendentia, aliquam cognationem intercedere volunt.

Quam incredibilis Cometarum in vicinia Solis mutatio sit, indicio est, ne plures memorem,

rem,

rem, Cometa qui anno 1799 apparuit. Diameter capitis, quinque millium milliariorum, per quinque dies fere usque ad sedecim millia milliariorum accrevit, atque caudae longitudo per quatuor dies plus quadringenties millibus milliariorum aucta fuit. Nucleus prorsus in vaporem redactus esse videbatur. Quae conversiones sine dubio Soli tribuendae sunt: ut verisimile sit, Cometae longius a Sole regresso nil nisi nucleum residui fore. Maxima autem eius permutatio fit post coniunctionem cum Sole, quod non difficiles habet explicatus, quoniam Solis actio continua est. Eadem ratione maximus diei calor est post medium diem, maximus anni calor post solstitium aestivum.

Verum quantaecumque sint Cometarum mutationes, mirum tamen in modum superantur illis, quae in nebulosis apparent maculis, ex quibus duas a Schrötero observatas referre sufficiat.

Stella quaedam, nebuloso lumine circumdata, in memorabili illa macula, quae est in Orionis ense, propter languidum lumen vix telescopiorum maximorum ope videbatur. Pau-

cis diebus ita accreverat lumen, ut nucleus lucidi Cometae speciem praeberet, triplo splendidiore lumine cinctus; sex vero diebus post omnia in pristinum statum redierant. Huius autem lucidae materiei diameter profecto longior quam quadringenties millies mille milliariorum fuit. Quae conversio! quam vasta! quam subita! Fingite vobis, A. A. H. H. sphaeram aequalem immenso Systemati Planetario usque ad Urani orbitam, brevi tempore triplo maiore luce radiantem, eandemque sex dierum spatio ita diminutam, ut nihil de maiore splendore retinuerit!

In eadem macula nebulosa diu observatus fuerat tractus obscurus, atque oblongus, septem fere partibus etiam maior, quam diameter luminis, de qua diximus. Tribus post annis, dispulsa caligine, lux omni ex parte fulsit. Anno post, non solum hic tractus, verum etiam alia pars vicina, lumine exstincto, evanuit.

Hae observationes nos confiteri cogunt, non omnes maculas nebulosas Stellarum efficere congeriem, aut Systemata Siderea, sed magnam partem pro acervis, aut massis lucidis esse haben-

bendas, quae in immensum porrectae incredibiles subeunt lucis vicissitudines. Maiores plerumque sunt informes, similes tenuissimis nubibus, quarum rami diffusi in longum porriguntur. Ex his nonnullae aliis locis splendidam, aliis tam tenuem emittunt lucem, ut partes vix inter se cohaerere atque continuari videantur. Maior etiam minoribus massis varietas est, quas a maioribus separatas fuisse verisimile fit ex ordine, quo collocatae sunt. Quarum si maior splendor maiorem, quod Herschelius vult, spissitudinem indicat, ex diversa forma atque luce quidam concretionis progressus cernitur, qui maximus est in nucleis, Planetarum discis similibus, sed nebuloso, ac tenui lumine involutis. Quod involucrum aut rotundum, aut in varios tractus dispersum est, adeo ut aut Planetarum, aut Cometarum speciem referat. Quam ob causam corpora Planetiformia et Cometiformia ab Herschelio vocantur.

Quem progressum spectans Herschelius lucidas illas massas pro diversa earum forma atque splendore in classes divisit. Neque eo contentus, sed altiora molitus, continuatam inter

classes constituit cognationem, qua quaelibet posterior ex antecedente nata sit. Cuius sententiae summa haec est.

Maiores massae lucidae et diffusae ex materia, per universum permeante, conflatae sunt; quae materies Chaos est, rudis illa, indigestaque moles, ex qua formantur corpora coelestia. Elementa enim dissimilia attractione et repulsione partim concrescunt, partim separantur; unde perpetuo ex maioribus minores massae oriuntur, quae eodem modo, quo maiores, ab initio levius inter se cohaerescentes, deinde aliis locis congregantur, aliis autem segregantur, cuius actionis naturae nulla est intermissio, donec formati sint nuclei lumine involuti, ex quorum perpetua concretione Stellae, Planetae atque Cometae oriuntur.

Atque haec materies in Cometis magis quam in Stellis, sed minus quam in Planetis, concreta est. Quo rarior est, eo magis, cum in Solis aut Stellae viciniam pervenerunt, extenuantur Cometae. Tum lumen dissolvitur, separantur partes maxime leves atque mobiles, quae levitate in sublime latae, ipsos pellucidae atmosphaerae fines transgrediuntur; quo

fit,

fit, ut nuclei densitas augescat, atque, quo saepius in Solis vicinia fuerint, eo concretiores sint Cometae. Talis fuit memorabilis ille Cometa, qui, anno 1811, et splendore, et magnitudine et diuturnitate temporis, quo se conspiciendum praebuit, omnium oculos atque admirationem in se convertit; qui aut raro fuit in Solis, Stellaeve vicinia (in qua, velut in fabrica quadam, conglobantur Cometae), aut in cursu per vastas coeli regiones oblatam sibi coniunxit materiem tenuissimam, quae deinde appulsu Solis ita diffusa fuit, ut caput atque cauda ultra modum increscerent. Alius, qui eodem anno apparuit, Cometa, multo minores subiit mutationes: unde colligendum, densiorem eum iam fuisse, atque parum continuisse materiei liberae. Hinc intelligitur, a quibus initiis nostri Systematis Planetarii corpora profecta sint. Perpetua enim massae lucidae concretione amittunt lumen, atque obscurorum corporum naturam sensim induentes, Nucleos, Stellas, Cometas, postremum Planetas formant.

Haec profecto sententia digna est, ad quam animum advertant Physici; neque enim tota com-

commenticia fictaque est, neque parum habet, quo se commendet. Rebus enim observatis nititur, quae in eam partem non solum satis commode explicari possunt, verum etiam in formandis corporibus coelestibus, quem Herschelius exposuit progressum, indicare videntur. Neque etiam a vero abhorret, esse lucidam materiem ad omnes coeli regiones pertinentem, quae coelestium globorum contineat elementa atque principia, neque minus Physicis licitum esse puto, de Astrorum formatione, mutatione atque natura, quam de motu facere coniecturas, eaque amplecti, quae cum observatis conveniant rebus, verique habeant speciem. Hypothesis est, fateor, atque semper erit haec Herschelii sententia, sed quid, quaeso, de libris nostris Physicis, quid de decretis, formulis et rationibus, quibus in coniungendis et explicandis phaenomenis naturalibus utimur, reliquum sit, si omni aditu excludantur Hypotheses? Newtonus, qui profecto praeclarissimum omnium nobis exemplum dedit, quomodo in Physicis ratiocinandum, atque Hypothesibus utendum quidem, sed cautissime utendum sit, qui vulgo et merito citatur contra eos,

qui

qui eas ad libitum fabricant, fabricatisque gaudent — ille ipse Newtonus, dico, in immortali opere, in quo Philosophiae naturalis principia Mathematica exposuit, non veritus est de corporibus coelestibus coniecturas facere, aut Hypotheses fingere, quae aut Herschelianis non valde dissimiles sunt, aut quae, ab iis discedentes, haud scio an minorem verisimilitudinem, atque maiorem etiam audaciam prae se ferant. Cometae inserviant comparationi. Solem et Stellas paulatim exspirare in lucem atque vapores putat, sed Cometis in ipsas incidentibus refici, et novo alimento accensas pro Stellis novis haberi posse. Rationi consentaneum videri, vapores e Sole, e Stellis atque Cometis ortos, gravitate sua in Planetarum incidere atmosphaeras, ibique condensari, atque converti in aquam, arenam, lapides, cetera. Hac autem ratione Solis corpus decrescere, Terrae autem augeri; hinc explicari posse, cur motus medius Lunae acceleretur. Ex Cometis praecipue venire spiritum illum, quem aëris nostri partem minimam, sed subtilissimam, optimam, ad re-

rerum omnium vitam necessariam esse arbitratur.

Ne quis autem ex iis, quae diximus, colligat, nobis omnino de veritate totius huius sententiae Herschelianae persuasum esse, aut, (quod vere Cicero homine indignum esse existimat) incognita pro cognitis, incerta pro certis habentes, temere ipsis nos assentiri; non singulas quidem huius sententiae partes examini subiiciemus, quod longum sit, sed generatim de omni theoria, Astrorum originem spectante, pauca dicemus, unde liqueat, quam obscura sit res, et quam difficiles habeat explicatus.

Atque primum id mirum videatur, cum tanta sit rerum observatarum copia, quae ad Terrae Historiam conscribendam usui esse possint, neque adhuc exstet Geogonia maiore ex parte accurate et probabiliter exposita, Historiam tamen Coeli, immensum opus, cui in tanta penuria rerum, tot tantaeque sunt dispellendae tenebrae, feliciore successu perfici posse. Etenim, quamvis memorabiles res sint, ab Herschelio aliisque observatae, minores tamen sunt numero,

ro, leviorisque ponderis, quam ut talis naturae progresſus, qualem vult, accurate ex iis demonſtretur: et vero magnam partem diverſe explicari posſunt, ut non quid fiat, ſed quid fieri posſit, ostendant. Sic enim res ſe habet, A. A. H. H. ut facile ſit Hypotheſes fingere, ubi rerum obſervatarum magna est inopia, ſed quo maior inopia, eo rectius Hypotheſis pro mera coniectura habeatur. Hinc tanta apud antiquos Phyſicos et Philoſophos de origine terrae et coeli, de rebus et viribus naturalibus copia opinionum, quas, nostrae Phyſicae ſtatera examinatas, atque leves repertas, maximam partem dies delevit.

At, ſic enim occurritur nobis a quibusdam Philoſophis, vis attrahens atque vis repellens, quae, ut Kantius, ſubtilisſimus Philoſophus et Phyſicus, accurate demonſtravit, materiei vires primariae ſunt, in formandis globis coelestibus praeſentes atque efficaces ſint necesſe est. Demus hoc, ſi nobis, quod facillimum est, conceditur, digitum nos progredi non posſe, niſi leges, quibus utraque vis agat, cognoverimus. Num vero cognovimus? Quid, quaeſo, de vi repellente, quid de lege, qua agat, quid de

de modo, quo cum vi attrahente materiem et corpora efficiat, certi habemus? Num vis attrahens eandem legem sequitur in materia constituenda, atque in corporibus formandis, eandem in mutandis corporibus, atque in illa actione, qua corpora iam constituta, maximo intervallo separata, sese mutuo attrahunt? Nondum liquet. Num eandem legem observant vires attrahentes in chymicis compositionibus, et dissolutionibus, in crystallisatione, in contactu, aut minimo intervallo, in Magnetis, Electricitatis et Galvanismi phaenomenis? num eandem legem vires vitales, ad corpora organica pertinentes? Nihil minus videtur. Quis autem est, qui negare audeat, singulas has, aliasque vires, nobis nequaquam ita notas, ut ad primarias materiei vires eas transferre iam possimus, ut in terrestribus, ita etiam in coelestibus corporibus formandis et mutandis, partes acturas esse? At vero, si agunt, quis modum iam definiat, quo coniunctim agant; quis genus societatis; quis effectus virium aut consentientium aut dissidentium?

Audiant haec, qui ad omnia, sive cognita sive incognita, virium primariarum regno abu-

ten-

tentes, nihil non expedite interpretantur, atque argumenta a posteriori (venia sit verbo) magno contemptui habentes, nihil non, pro tanta scilicet oculorum acie, a priori vident, quasi metuentes, ne quid unquam a natura didicisse videantur. Quam insanam naturae explorandae rationem Kantius profecto neque unquam docuit, neque probavit.

Quod vero omnium gravissimum est, atque in aestimanda quacunque de origine corporum coelestium sententia maximi momenti, omnis, (ut iam initio huius Orationis consulto diximus) in Stellis atque Maculis nebulosis mutatio perspecta, nonnisi luminis est accretio et diminutio, cuius etiam diversus splendor solum, quod quidem observatum est, inter eas efficit discrimen. Iam ipsa forma et magnitudo Macularum apparens non vera est: nam iis partibus efficitur, quarum splendor sub sensus cadit. Num scimus, a qua causa illa lucis mutatio oriatur? Num exploratum habemus, ubicumque lux splendidior sit, ibi esse maiorem materiei spissitudinem atque densitatem? quo non concesso, dubito an longe progredi possit Herschelius. Quid quae-

quaerimus? Ne natura quidem lucis nobis perspecta est. Utrum corporea sit, nec ne; utrum principium naturale, an materiei quaedam conditio, aut modus sit, obscurum est. Quid! si sit ipsa vis repellens, primaria illa materiei? In tanta obscuritate rerum, quid est, quod miremur, difficile esse, observato tantummodo lucis diverso, atque mutato splendore, accurate concludere, quomodo et a quibus initiis profecta sint corpora coelestia.

Atque haec omnia, A. A. H. H. quae nequaquam refellendi Herschelii, sed, quam obscura adhuc res sit, ostendendi causa, leviter attigimus, magna etiam parte Laplacii, sollertissimi Mathematici, sententiam de origine Solis, Planetarum et Cometarum spectant, hac inprimis causa, quod Herschelianae Hypothesis quaedam continuatio est. Cuius Laplacianae sententiae capita, aut similia iis placita, iam ante hos sexaginta annos a Kantio exposita sunt. Solem vult ab initio fuisse Stellam cinctam nebuloso lumine, id est atmosphaera, caloris vi adeo extensa atque fusa, ut ultra Planetarum maxime remotorum fines progrederetur. Cuius atmosphaerae partes, caloris vi

sen-

ſenſim decreſcente, contractas esſe; inde converſiones Solis atque Planetarum circa axem exſtitisſe; tum Planetas ex Solis, atque denique eodem modo Satellites atque Annulos ex Planetarum atmosphaera concreſcente, ortos esſe.

Haec fere dicere habui, A. A. H. H. de obſervatis corporum coeleſtium mutationibus. Orationis indoles, temporis atque perſpicuitatis ratio, permulta ut praeterirem, me monuerunt. Spero tamen, me id attigisſe, quod caput est rei, neque admodum disiunqtum ab intelligentia eorum, qui in Mathematicis atque Phyſicis disciplinis minus exercitati ſunt.

Ex iis autem, quae obiter perſtrinximus, ſatis liquet, eam Phyſices partem, quae in inquirendis corporum coeleſtium permutationibus, atque natura verſatur, denſa caligine circumfuſam esſe, quae caligo metuo, ne dum hac in terra vivimus, nunquam depellatur. Neque id mirum videatur. Immenſum inter terram et astra intervallum humano ingenio atque labori terminos conſtituit, nunquam iis auxiliis, quibus oculus munitus in maiora ſpatia penetrare poteſt, tollendos, quo-

ni-

niam his ipsis auxiliis sui sunt termini naturales.

Verum cur opus, tam praeclare inchoatum, cum prorsus absolvi non possit, relinquendum? Quot, quaeso, per hos triginta annos praeclare inventa, quam memorabiles res observatae, quam gravia subsidia data ad rem tam eximiam non infelici successu persequendam; quae omnia propter admirabilem illam rerum et caussarum continuationem, propter virium et legum naturalium convenientiam et consensum, ad innumerabilia alia, maiora etiam, detegenda et observanda, aditum patefecerunt. Ad minorem numerum virium, in rerum natura agentium, proprietates corporum non frustra transferre studet Physicus, ut ad primarias materiei vires iam propius accesserit. Cur igitur desperandum, fore aliquando, ut maiores progressus facere liceat, quibus multa, nunc obscura, clariora fiant, atque ad explorandam lucis, calorisque naturam, atque permutationum coelestium rerum caussam et rationem recte iudicandam non levia praebeant adiumenta. Ne ingenium humanum, cuius praestantissima natura in Astronomicis rebus tam praeclare inotu-

it,

ſt, arctioribus, quam par est, vinculis constringatur. Ne carpantur conatus ſummorum virorum, ad eam rem magis magisque illuſtrandam, cuius in contemplatione verſari, homine, ad maieſtatem ſapientiamque divinam in rerum natura perſpiciendam atque adorandam nato, dignisſimum est. Summa potius laus ſit Herſchelio, Schrötero, Laplacio aliisque, qui, qua ſunt aſſiduitate, atque acie ingenii ſingulari, hunc locum de rerum coeleſtium permutationibus non prorſus infeliciter tractarunt. Gravisſimus enim hic locus est, hominemque ad meditationes excitare potest, in quibus praeclare exſplendescat divinum illud donum, quo nos Deo cognati ſumus, quod niſi esſet, invitisſima in hoc loco verſaretur oratio nostra. Etenim, ne alias meditationes memorem, quae, quaeſo, gravior esſe potest, quam ſi divinae providentiae ſancta veneratione pleni, coelum ſuſpicientes, coeleſtium rerum permutationes cum iis, quae in terris accidunt, comparamus.

Hic planta, ſupra nos Sol formatur; hic animal, ſupra nos ſtella exſtinguitur; in terra gutta aquae vi caloris in vaporem; in

coe-

coelo Cometa, in ſpatium, multis millenis partibus terram ipſam ſuperans, extenditur. In atmosphaera terreſtri nubes, in atmosphaera coeleſti lucidae masſae dilatantur, contrahuntur, brevi prodeunt, evaneſcunt: masſas lucidas dico, maiores non Terra, non Sole, ſed maiores, quam immenſum illud mare, in quo Terra, in quo Sol, in quo Planetae atque Cometae natant, ratosque conſiciunt curſus. Atque hae omnes mundi partes conſtitutae ſunt, omnique tempore adminiſtrantur numine praeſtantisſimae Mentis, magna curantis, parva, nos ipſos, non negligentis.

Ergo hic dicendi finem facerem, A. A. H. H., niſi huius actus ſolennitas officiique animo meo gratisſimi ſanctitas me monerent, ut Orationem converterem, et primo quidem loco, ad Vos, Viri Ampliſſimi, quibus illuſtrisſimus Princeps huius Academiae curam demandavit. Veſtra probitas atque fides, Veſtra in patriam praeclara merita, nobis omnibus ſpem praebent, fore, ut Veſtris etiam auſpiciis, iuvante Deo Optimo Maximo, in dies magis floreat haec Mu-

Musarum sedes; quam spem, fateor, summopere in me auxit ille dies, ante alios mihi memorabilis, quo iureiurando affirmavi, mei me officii partes sanctissime expleturum esse. Etenim, quantum huius Academiae gloria atque commoda, quantum studiosae huius Iuventutis salus, quantum cum ceterae doctrinae, tum Physicae Astronomicae, atque Mathematicae artes vobis curae sint, per Praesidem Vestrum, Virum summe a me venerandum, illo die palam declarastis, nobisque omnibus ad bene de omni literarum et artium studio hac in Academia sperandum, quasi signum aliquod sustulistis. Quibus igitur melius, quam Vobis, Viri excellentissimi, me, meaque, quod etiam atque etiam facio, commendem? cui fideliori tutelae atque patrocinio, quam Vestro, eae doctrinae partes, quae mihi docendae traditae sunt, vel tradentur, committi possint? Favete mihi, favete meis conatibus, ut multis multum prosim, atque id persuasissimum habete, quamvis mihi desint vires, rectam tamen voluntatem, summumque studium, ut meis satisfaciam officiis, nunquam mihi defutura esse.

A detestabili Tyranno, aut, ut verius dicam,

ab abiectis servis, magis etiam detestabilibus, neglectus, contemtus, de dignitatis statu depulsus; a Principe, quem toto animo veneror, erectus, honoratus, in dignitatem pristina non minorem restitutus, cuius etiam iudicium gravissimum et maximum me novem annorum curis et laboribus non male de republica meritum fuisse, tum alias, tum hac re aperte declaravit — hodierno die pulcherrimum omnis anteactae vitae fructum cepisse ita mihi videor, ut utraque, et adversa et prospera fortuna, glorier. Quare si quid hac in re valeant ardor et studium, id, favente Dei numine, me effecturum esse spero, ut neque optimum Principem suae erga me benevolentiae singularis unquam poeniteat, neque huius Academiae gloria atque praestantia per me ullum capiant detrimentum.

Idem Vobis de mea voluntate, atque studio dictum sit, Rector Magnifice, ceterique huius Academiae Professores clarissimi, quorum benevolentiam atque amicitiam mereri ardenter opto, enixe studeo. Nimirum cum Vestram tot tantarumque rerum scientiam, usu multiplici confirmatam atque perfectam, cum meis artium stu-

ſtudiis comparo, non ſine timore atque verecundia Vobis, alio curriculo verſatus, inſuetus his Academicis inſtitutionibus, ſocius adiungor. Attamen me reficit illa humanitas atque comitas, qua me Collegam ſalutaſtis; illa benevolentia, cuius mihi praeclara iam documenta dediſtis. Recreavit me Oratio, qua Tu, Rector Magnifice, vir magno a me ſtudio atque honore colende, hanc Academiam amplificatam initiasti, ubi difficile erat iudicare, magisne ad perſuadendum, an ad voluntates impellendas appoſita eſſet; illud non dubium, utroque in genere te excelluiſſe. Attigiſti hac tua Oratione Veſtrum, eruditisſimorum hominum, firmam ſocietatem atque concordiam, quae obſcuris atque Patriae et Muſis infauſtis temporibus, ea conſervare, neque id fruſtra, ſtudebat, quae nondum perdita erant. Quod ſi calamitas communis animos fortiter iunxerat, quidni etiam gaudium commune, proſperique ſucceſſus ſpes certa, noſtros animos iungat? In hanc egregiam ſocietatem me, quaeſo, Profesſores Clarisſimi, accipite, adſcribite me ad Veſtram amicitiam. Patiamini, ut meas ad ſplendorem huius Academiae augendum vires

 Ves-

Vestris iungam, ut Vestro auxilio, atque Vestris luminibus utar, atque id Vobis certissimum sit, animum in me esse beneficiorum semper memorem, veraeque amicitiae colendae studiosissimum.

Vos denique compello, Iuvenes Ornatissimi, literarum et artium hac in Academia studiosi.

Optabile quid profecto assecutus sum, cum mihi acciderit, ut vobiscum studiis coniungar; qui nuper solenni illo iam memorato die, quibus egregiis vitae praeceptis imbuti sitis, per commilitonem Vestrum, Iuvenem egregium, nobis Professoribus exposuistis: Vobiscum, inquam, quorum magna pars, digni maioribus filii, pleni, ut illi, verae libertatis amore, arma capere, atque eo proficisci, quo patriae, quo principis vox appellaret, non dubitavit. Ex his enim et dictis et factis patuit, sensum Vobis esse recti et veri. Non adumbratam gloriae imaginem, sed veram illam sequimini gloriam, ad quam optimus quisque fertur; quae non nisi moribus honestis, mente integra, rerum optimarum cognitione atque usu, meritisque in patriam atque cives comparatur. Vobis profecto

non

non frustra commendantur Physices et Astronomiae studia, animo recte a natura informato iucundissima, ad vires ingenii exercendas atque acuendas utilissima, ad religionem moderandam, ad maiestatem divinam illustrandam, ad pios et sanctos animi sensus excitandos atque acuendos aptissima. Undique sese offert nobis amplissimum mundi theatrum, nos delectat, docet, movet. In eo agimus, atque in nos agitur. Quare naturae studia, si quae alia, omnium temporum atque locorum sunt. Delectant domi, prosunt foris, peregrinantur nobiscum, rusticantur, non terminantur spatiis, non definiuntur ulla die: aeterna sunt, aeterni dei opera spectant. Vos autem, qui his rationibus moti, severa lege in praeclaro naturae studio proficere vultis, ne, quaeso, satis habeatis, obscuras atque imperfectas rerum notiones acquirere ex adspectis quibusdam experimentis, quae vix eo nomine appellanda sunt, quoniam non ad eum maxime finem instituuntur, ut explorentur naturae vires, sed ut tarditati ingenii auditorum subveniatur. Maiora spectate. Mathesis obscuris rebus lumen, probabilibus scientiam, incertis veritatem afferat. Id enim certum

vo-

vobis testatumque sit, sine Matheseos lumine, magna ex parte has artes vanas esse, neque exploratam rei veritatem nobis exhibere posse. Quare etiam vobis commendatum sit Matheseos studium, quae suo iure se profitetur non persuadere, sed cogere, quae a Praeside huius Academiae Curatorum, Viro amplissimo, merito appellata est, gravissimo sane nomine, *Logica practica.* Etenim quicunque ingenii facultatibus usurus est, etiamsi ceteris artibus carere possit, Practica tamen Logica nunquam careat oportet. Agite igitur, Iuvenes ornatissimi, optimis his artibus inserviatis! Vestros autem in Matheseos, Physices atque Astronomiae studiis conatus adiuvare, mihi semper erit gratissima cura.

INWIJDINGS-REDEVOERING

OVER HET

AANBELANG VAN HET AKADEMISCH ONDERWIJS IN DE NEDERLANDSCHE LAND-HUISHOUDKUNDE,

GEHOUDEN DOOR

JAN KOPS,

MATH. MAG. ET PH. NAT. DOCT. HOOGLEERAAR IN DE KRUIDKUNDE EN DE NATUURKENNIS DER PLANTEN EN IN DE LAND-HUISHOUDKUNDE, AAN DE HOOGE SCHOOL TE UTRECHT.

Bij de aanvaarding van deszelfs Post op 15 Sprokkelmaand 1816.

Scriptorum (rei rusticæ) monumenta magis instruunt, quam faciunt artificem. Usus et experientia dominantur in artibus: quare nostra præcepta non consummare scientiam, sed adjuvare promittunt. Nec statim quisquam compos agricolationis erit, his perlectis rationibus, nisi et obire eas voluerit et per facultates potuerit.

Columella L. I. C. I.

De Gedenkschriften der Landhuishoudkundige Schrijvers strekken meer, om den bouwmeester te onderrigten dan te vormen. Gewoonte en ondervinding gelden in de Kunsten bovenal: weshalve men van onze lessen niet moet verwachten, dat zij de wetenschap voltooijen, maar aan dezelve behulpzaam zullen zijn, en niemand zal na het doorlezen van deze grondregels, terstond het Landwerk magtig zijn, ten zij hij dezelve zal willen en naar zijne vermogens zal kunnen opvolgen.

* * *

WEL EDELE GROOT ACHTBARE HEEREN! GETROUWE EN IJVERIGE VERZORGERS VAN DEZE HOOGE SCHOOL!

GIJ RECTOR MAGNIFICUS VAN DEZELVE SCHOOL!

EDELE, HOOG AANZIENLIJKE, ACHTBARE MANNEN, AAN WELKE EENIGE WAARDIGHEID VAN BESTUUR OF REGTS-OEFENING IS OPGEDRAGEN, HET ZIJ OVER HET GEHEELE KONINGRIJK, HET ZIJ IN HET GEWEST OF DE STAD VAN UTRECHT!

HOOGLEERAREN, BEROEMD DOOR UWE GELEERDHEID EN WETENSCHAP, VEELGEACHTE AMBTGENOOTEN!

ZEER GELEERDE LECTOR IN DE HEEL- EN VERLOSKUNDE!

WEL EERWAARDIGE MANNEN! VERKONDIGERS VAN DEN CHRISTELIJKEN GODSDIENST!

WEL EDELE ZEER GELEERDE HEEREN! DOCTOREN IN ONDERSCHEIDENE WETENSCHAPPEN!

GELIEFDE JONGELINGSCHAP, OP WELKE HET

M VA-

VADERLAND ZIJNE VERWACHTING BOUWT, KWEEKELINGEN VAN DEZE HOOGE SCHOOL!

GIJ ALLEN, EINDELIJK, VAN WELK EENEN STAND, RANG OF ORDER, DIE HIER VERDER ZIJT BIJ EEN GEKOMEN, EN ONS VEREERT MET UWE TEGENWOORDIGHEID, VEEL GEACHTE TOEHOORDERS!

Indien kennis en wetenſchap den menſchelijken geest zullen veredelen en verrijken; indien dezelve eenige belangſtelling zullen verdienen, moeten zij het geluk van anderen ten doelwit hebben. Men vrage bij elke inſpanning van zijnen geest, bij elke oefening, waar aan men zicht toewijdt: welk nut zal de verkregene kennis baren? heeft men hierop het antwoord niet dadelijk gereed, zoo ſtake men dezen arbeid, en vatte eene andere taak op, bij welke men zonder eenige verlegenheid het voldoende antwoord zal kunnen geven. — De mensch werd door den alwijzen Schepper met edele verſtandelijke vermogens toegerust, op dat hij van dezen ſchat aan anderen zou mededeelen; de lichtſtralen, door hem

hem bij een verzameld, voor anderen zou laten schijnen, en de nevelen die het menschelijk verstand verduisteren, zou doen opklaren, ten einde het menschelijk geluk in dezelfde evenredigheid zou toenemen.

Het zou de plaats, waar ik thans heb mogen optreden; de gehoorzaal, waarin ik spreke, ontluisteren, wanneer ik dit verder wilde aanwijzen: maar is deze waarheid door alle tijden heen zoo algemeen erkend geworden? heeft geleerdheid en wetenschap altoos aan wezenlijke verlichting en het geluk des menschdoms ten dienst gestaan? Hebben niet de vorige eeuwen onderscheide voorbeelden opgeleverd van ijdele spitsvindigheden, welke meer verduistering dan verlichting aanbragten; van geleerde Letterzifterijen, waarmede men de wetenschappen bezwalkte? Ja scheen men niet somwijlen dadelijk een' scheidsmuur te willen optrekken tusschen wezenlijke geleerdheid en het geluk der burgerlijke zamenleving! schenen niet velen te vermoeden, althans indien men uit hunne daden tot hunne denkwijze moet besluiten, als of men de wetenschappen beneden haar peil zou doen

 da-

dalen, wanneer dezelve op de bedrijven van het burgerlijke en huisselijke leven werden toegepast!

Die dagen van waanwijsheid, dwaling en verbijstering zijn verdwenen. Niets is voor den waren geleerden meer te gering of acht hij zijns onwaardig, om daar aan verbetering toetebrengen: het nuttige blijft het hoofddoel van zijn streven. Ook te dezen opzigte heeft de geest der tijden een meer helder licht doen opgaan en verkeerde vooroordeelen verbannen. Gelukkig Nederland, het geen zich tegenwoordig in dit meerdere licht mede mag verheugen, voorgegaan en geholpen door eenen wijzen Koning, onzen hoogstgeliefden Vorst. Hier van geven de sprekendste getuigen de nieuwe verordeningen omtrent het onderwijs op de Nederlandsche Hooge Scholen, en bovenal de oprigting van leerstoelen voor de Landhuishoudkunde; eene wetenschap, welker eenig doelwit is, den schoot des aardrijks vruchtbaarder te doen worden, doch welke nu eerst in ons vaderland is aangenomen in een gelijken rang met hare eigene zusteren, met de haar aanverwandte wetenschappen. De Romeinsche Landhuishoudkundige Columella

voer-

voerde ten tijde van Keizer Claudius, deze klagten (*a*): „ dat een iegelijk uit den rij der „ wijzen eenen Leeraar konde kiezen, om zich „ te vormen; maar dat het alleen der Landhuis„ kunde, welke buiten tegenſpraak de naaste, „ ja als het ware vermaagſchapt is aan de wijs„ heid, zoo wel aan leerlingen als leermeesters „ mangelde; dat hij wel van ſcholen voor rede„ naars, wiskundigen en andere zelfs min ge„ achte kunsten gehoord en dezelve gezien had, „ maar dat hij noch onderwijzers in den Land„ bouw, welke ambtshalve hiertoe zouden ver„ bon-

(*a*) Zie L. J. M. Columellæ de re ruſtica Libri XII. curante J. M. Gesnero lib. 1. præf. p. 4. De geheele plaats is deze: „ animi ſibi quisque formatorem præ„ ceptoremque virtutis e coetu ſapientum arcesſat, „ ſola res ruſtica, quæ ſine dubitatione proxima et „ quaſi conſanguinea ſapientiæ est, tam discentibus „ egeat, quam Magistris. Adhuc enim ſcholas Rhe„ torum, geometrarum, muſicorumque, vel quod „ magis mirandum est, contemptisſimorum vitiorum „ officinas, non ſolum esſe audivi, ſed et ipſe vidi. „ Agricolationis neque doctores, qui ſe profiterentur, „ neque Discipulos cognovi."

„ bonden zijn, noch leerlingen in dezelve had „ gekend."

Tot soortgelijke klagten zal voortaan in Nederland geene rede meer gevonden worden. Wij zullen in dit opzigt niet langer met naijver behoeven te staren op de Hooge Scholen van naburige volken, vooral op die van Duitschland, waar de genoemde wetenschap reeds zedert het begin der vorige eeuw (*b*), onder het hooger onderwijs werd opgenomen. Eene vaderlandsche Maatschappij (*c*) gaf, reeds dertig jaren geleden, openlijk haren wensch te kennen, dat dit voetspoor door ons gevolgd werde, en dat zij boven al zich dit onderwijs mogten ten nutte te

(*b*) In den jare 1727 werden twee Hoogleeraren in deze wetenschap, de ééne te Halle en de andere te Frankfort aan den Oder, benoemd. Dit werd spoedig in Sweden gevolgd, en het is bekend, dat dit tegenwoordig op bijna alle Duitsche Akademien en ook in Denemarken plaats heeft.

(*c*) De Maatschappij ter bevordering van den Landbouw te Amsterdam. Men zie derzelver verhand. D. V. Stuk II. bl. 8. uitgegeven A°. 1786.

te maken, welke tot den eerwaardigen post van verkondigers van het Evangelie werden opgeleid. Wat blijft hier dethalve voor de genoemde Maatſchappij; wat voor allen, die de behoeften van onzen Landbouw en veeteelt kennen, meer over te wenſchen, dan dat de opgerigte leerſtoel aan het groot oogmerk van hare inſtelling beantwoorde.

Ik bezef ten volle, dat dit voornamelijk zal afhangen van de wijze, waar op dit onderwijs zal gehouden worden, en wanneer ik al den omvang van kennis en wetenſchap, welke hiertoe gevorderd wordt; al de behoedzaamheid, welke bij het mededeelen van voorſchriften voor den Landhuishoudkundigen noodig is, overweege; moet eene regtmatige huivering mij bevangen op dezen plegtigen dag, op welken ik aan deze aanzienlijke en beroemde Hooge School ben opgetreden als gewoon Hoogleeraar in de Wis- en Natuurkunde, aan wien het onderwijs in de Kruidkunde en Natuurkennis der Planten en in de Landhuishoudkunde geheellijk is aanbevolen. —— Voor U veel geachte Hoorders! kan ik den ſtrijd van gewaarwordin-

dingen, welke thans bij mij plaats heeft, niet verbergen.

Ik zie mij op het hoogste eergestoelte geplaatst, het geen ik immer zou wenschen te beklimmen. De kruidkundige wetenschap, mijne lieveling van mijne vroege jeugd af, zal niet meer, enkel in uitgespaarde uren, mij hare lieftalligheden aanbieden: neen, geheele maanden en jaren, zoo lang mij dezelve zullen vergund worden, zal ik mij in Haar kunnen verlustigen. Zij wees mij van zelve den weg tot de beoefening der Landhuishoudkunde, waar aan ik mij reeds 20 jaren ambtshalve (*d*) heb mogen toewijden. Ik heb dus ook hare genoegens reeds zoo overvloedig ondervonden, dat de nu geopende loop-

(*d*) In den jare 1796 werd ik aangesteld tot Secretaris der Commissie van Superintendentie over het onderzoek der Duinen van Holland, welke haar algemeen Rapport wegens den staat der Duinen, en de vruchtbaarmaking derzelve, in twee deelen in het licht gaf in 1798 en 1799. — In 1800 werd ik benoemd tot Commissaris tot de zaken van den Landbouw, welken post ik bekleed heb tot aan de aanvaardiging van het Hoogleeraar-ambt.

loopbaan, waarin ik deze oefening ongestoord, afgescheiden van alle Staatkundige bemoeijingen, zal kunnen voortzetten, en deze wetenschap, gelijk ik vurig wensche, tot nut van mijn dienbaar Vaderland zal helpen uitbreiden, mij al verder de streelendste vooruitzigten vertoont.

Doch deze mijne vreugde wordt niet weinig getemperd door den schroom, dat op deze Hooge school aan de Kruidkunde zoo voortreffelijke Hoog Leeraars mogten te beurt vallen, welken ik, die hier in alleen door eigen oefening en hulp van vrienden eenige ervaring heb bekomen, niet dan van verre zal kunnen navolgen; terwijl ik de bezwaren, ten aanzien der Landhuishoudkunde reeds door mij aan den dag gelegd, te meer duchte, uit hoofde van het aan velen onbekende van deze wetenschap, en het voor allen ongewone van dit onderwijs, waarbij zich niet weinige en zelfs hardnekkige vooroordeelen tegen het zelve zullen voegen. — Doch reeds heb ik den eersten stap in deze loopbaan gezet, en nu zij een dubbele moed gegrepen, om alles te beproeven, wat mijne vermogens zullen gehengen, waartoe ik den Opperzegenaar

oot-

ootmoedig smeeke, dat Hij mij zijnen alles vermogenden bijstand verleene.

De plegtigheid van dezen dag biedt van zelve de stoffe aan voor mijne Inwijdings-Redevoering. Heeft de Kruidkunde aan Neerlands Hooge scholen het wettig verkregen burgerregt reeds zoo lang genooten, dat dezelve geene voorspraak meer behoeft; hare zuster, de Landhuishoudkunde, nu eerst als zoodanig aangenomen, en in het bezit van gelijke regten tredende, behoort te dezer uure bovenal gehandhaafd te worden. Deze heeft daarenboven haar eigen regt: haar gebied strekt zich niet uit, gelijk dat van andere Natuurkundige wetenschappen, over de geheele Aarde, over de gansche Schepping: zij bepaalt zich tot vaderlandsche gronden, lucht en zeden. Zij zou haar doeleinde om nuttig te zijn, missen, indien zij iets anders beoogde. Zij vertoont zich derhalve het natuurlijkst in een vaderlandsch gewaad, en haar pleit behoort ten aanhoore van elken Nederlander in de Vaderlandsche taal, waarin zij zich ook het duidelijkst kan doen verstaan, voldongen te worden. Ik zal dan spreken over *het aanbelang*

van

van het Akademisch onderwijs in de Nederlandsche Landhuishoudkunde.

Vergunt mij, veel geachte Hoorders! uwe toegevendheid en heuschheid interoepen, ten einde mijne moed hierdoor gesterkt worde en mijne gang te minder wankelende moge zijn op het ombetreden pad, dat ik moet houden.

De volgende vragen stel ik mij ter beantwoording voor:

Wat is Landhuishoudkunde en is deze wetenschap wel van genoegzame aangelegenheid voor Nederland?

Moet deze kennis niet alleen door de praktijd en ondervinding verkregen worden, en welk nut zal de enkel beschouwende wetenschap tot uitbreiding dezer kennis te weeg brengen?

Is niet de Nederlandsche Landbouw reeds in zoodanigen bloei, dat dit hooger onderwijs zou kunnen ontbeerd worden? en zal dit zelfs geene aanleiding geven tot gewaagde en schadelijke ondernemingen?

Eindelijk: welk nut zullen de Jongelingen aan de Hooge scholen van dit onderwijs kunnen trekken?

De

De Landhuishoudkunde bepaalt zich niet alleen tot het doen voortbrengen van winstgevende gewassen van welk eenen aard; maar strekt zich ook uit tot het voederen en opkweeken van onderscheide veesoorten, en tot de eerste bewerking van de voortbrengselen van het vee. Zij bevat dus akkerbouw, houtwinning, veeteelt en zuivelmaken, en alle die huishoudelijke inrigtingen en beheeringen, welke hiertoe noodzakelijk zijn. Dit alles werd doorgaans in ons Vaderland onder den enkelen naam van Landbouw begrepen. Akkerbouw en veeteelt zijn zoo onafscheidbaar, dat de een de hulp des anderen niet ontberen kan: de Akker zal zonder dierlijke bemestiging zijne vruchtbaarheid niet kunnen behouden, en weder moet het vee voor een groot deel van den akker gevoed worden en zijne strooijing ontvangen (e).

Zal ik voor U behoeven uitteweiden over het gewigt van den Landbouw, genomen in dezen ruimen zin. Hebben wij niet daar aan mid-de-

(e) Men zie dit breeder voorgesteld in mijn Magazijn van Vaderlandschen Landbouw, D. I. bl. 427.

delijk te danken ons bestaan en onze dagelijksche voortduring? wordt hierdoor niet alles verkregen, wat dit leven veraangenaamt, en ons zamenleven gezellig en vreedzaam maakt? Kunnen die horden, bij welke de Landbouw onbekend is, den naam van volk dragen, en zullen wij bij hun eenig wezenlijk geluk, beschaafdheid of zedelijkheid ontdekken kunnen? Wij zegenen dus den Landbouw, die zijnen milden hoorn van overvloed over de geheele aarde uitstort. Maar geldt de regtmatige loftuiging, welke denzelven wordt toegebragt, niet bepaaldelijk den Landbouwenden volkeren, en zal deze lof behooren nagegalmd te worden in het handeldrijvend Nederland, waar Koophandel de hoofdzuil van den Staat uitmaakt? — Er zijn tijden, er zijn Eeuwen geweest, waarin onze Landbouw alleen gerekend werd, zeker toevoegsel van Volks-welvaren opteleveren, het geen men wel oordeelde, niet te moeten versmaden, doch dat deze voordeelen onder de opgehoopte schatten, welke de Koophandel gedurig aanbragt, naauwlijks konden bemerkt worden. Men meende ook, dat men

men zich om den Landbouw minder behoefde te bekommeren, om dat de Handel altoos ruim zou voorzien in de behoeften des volks, welke zeer breed werden uitgemeten, ten einde ons onvermogen om dezelve te vervullen, te meer aan den dag zoude komen: alzoo beweerde één onzer schrandere Staatsmannen in het midden der zeventiende Eeuw; in een openbaar geschrift over het belang of Interest van Holland, dat de geheele oppervlakte dier Provincie enkel met tarwe zou moeten bezaaid worden, en gewoonlijk moeten opbrengen, indien ieder ingezeten van den eigen grond een pond brood daags zou kunnen bekomen (*f*). In soortgelijke berekeningen heeft hij genoeg navolgers gevonden, welke echter meer gematigd waren, doch daar bij altoos minder acht hebben geslagen op het ge-

(*f*) Zie Interest van Holland, ofte gronden van Hollands-welvaren, aangewezen door V. D. H. (zijnde waarschijnlijk *van der Hoeven*) Amst. 1662 bl. 7. bewerende ook bl. 21. dat het achtste gedeelte der Inwoners van Holland hunne nooddruft niet zou kunnen vinden uit hun eigen boezem.

geheele Nederlandsche Volk en deszelfs grondgebied, dan wel op de enkele Provincie van Holland, welke naauwlijks een zevende gedeelte van de geheele oppervlakte der noordelijke Provinciën uitmakende, bijna de helft van alle de ingezetenen op haren kleinen bodem telt.

De vorderingen van onzen Landbouw zedert de vorige Eeuw vallen zoo sterk in het oog, dat een bevooroordeelde zelve niet zal weigeren te erkennen, dat onze eige voortbrengselen langs hoe meer onze behoeften vervullen: ja zoo veel zijn wij reeds aan onzen Landbouw verschuldigd, dat eene gewone opbrengst van gewassen in het noorden van het Rijk, genoegzame voedselmiddelen voor onze nooddruft oplevert, schoon ook alle toevoer van buiten mogt afgesneden worden. Ik heb zulks voorheen uit belangrijke bescheiden openlijk trachten te betoogen (*g*), maar weinig kon ik toen vermoeden, dat dit spoedig hierna zou bevestigd worden door eene tastbare ondervinding, waar-

van

(*g*) Mag. van Landb. als voren D. VI. St. II. bl. 217 - 224. uitgegeven A°. 1812.

van gij allen getuigen hebt gedragen. Dat gewas, het geen thans het meest algemeene, het meest begeerde en goedkoopste voedsel der Nederlanders is, de aardappel namelijk; welke voor honderd duizenden onzer behoeftigen bijna de eenige spijze uitmaakt, is eerst zedert dertig of veertig jaren in ons Vaderland algemeen verbouwd geworden, en verschaft echter nu reeds zulk eenen overvloed, dat wij dien somwijlen niet kunnen verbruiken. Zagen wij niet gedurende de eerste Lente na onze verlossing van het Fransche juk, dit geliefde voedsel, schoon wij nog duizende vreemde krijgsknechten maanden lang gespijzigd hadden, in de voorraadschuren opgehoopt, en zoo geheel onverkoopbaar, dat men zelfs aan sommige oorden geld uitloofde aan hun, die ze wilden weg halen; zagen wij ze niet op de mestvaalten werpen, of aan rottende hoopen langs wegen en dijken wegsmijten.

Ziet hier dan, wat wij reeds geheel aan onzen akkerbouw te danken hebben, zonder nog het oog te slaan op onze vruchtbare moeslanden en rijkbeladene boomgaarden. Voegen wij hier-

hierbij alle de schatten, welke onze veeteelt en bovenal meer dan een millioen stuks Runderen; welke alleen in de noordelijke Provinciën gevoed worden, ons aanbrengen: zien wij ook niet voorbij, wat onze woud-boomen en hakbosschen, welke laatste als brandhout geheel voor onze behoeften toereikende zijn, opleveren; wie zal dan kunnen ontkennen, dat onze vaderlandsche bodem een uitgebreid veld oplevert voor de beoefening der Landhuishoudkunde in alle hare takken: wie zal dan niet de voorbereiding en opleiding tot deze wetenschap, ook in Nederland van aanbelang rekenen. De zaak zelve heeft reeds genoeg haar eigen gewigt doen gevoelen, doch ten aanzien der middelen, om tot de kennis hiervan te geraken, zullen allen nog niet eenparig oordeelen.

Men zal het geredelijk kunnen toegeven, dat het onderwijs in de Landhuishoudkunde, nu eerst aan onze Hooge Scholen geopend, bij sommigen een vreemd opzien baart. Ik behoef nog niet te onderstellen, dat men wegens de eenvoudige en boersche zeden van den gewonen Landman, met eene minachting zou nederzien

op de landbouwende Klasse onzes Volks. Neen: sommigen, schoon zij de Landbouwers naar derzelver waarde weten te schatten, en het beheer van eigen Landgoederen als een der edelste bedrijven aanmerken; schoon zij verlichting des verstands, beschaafdheid en heusche zeden hiermede geheel bestaanbaar achten, en zelfs het drijven van den Landbouw als een middel beschouwen tot verheffing van den geest, tot veredeling van het hart; sommigen van dezen zijn nogtans van begrip, dat de kennis, welke hiertoe wordt vereischt, alleen op het land kan verkregen worden, en dat de praktijk alleen den Landbouwer vormt: dezen zullen dus natuurlijk weinig waarde hechten aan ons Akademisch onderwijs, en dit brengt mij van zelve in het midden van een levendigen strijd, welke somwijlen is gevoerd tusschen de kamer-oefening van den Landbouw en deszelfs praktijk; eenen strijd, welken ik te dezer ure noch kan, noch wil ontvluchten.

Welk verstandig Landhuishoudkundige zal niet ten volle erkennen, ik zegge niet de waarde en nuttigheid, maar de volstrekte noodzakelijkheid

van praktijk en ondervinding: zij is de eenige grondslag van alle oefening in deze: zij alleen brengt de bouwstoffen aan: zonder haar gereedpleegd te hebben, kunnen geene uitspraken gelden: zonder haar zou onze wetenschap zich alleen met luchtkasteelen bezig houden, en niet één graanhalm of grasscheut meer te voorschijn doen komen. Het is de taak van den Landhuishoudkundigen, om al wat de ondervinding heeft doen kennen, bij een te zamelen, te vergelijken, te schiften, daaruit besluiten op te maken, en te onderzoeken, hoedanige grondregelen in dezen kunnen bepaald worden, welke hij vervolgens weder aan de ondervinding ter toetse geeft. Hierbij ontleent hij van de Natuurkundige wetenschappen al de hulpe, welke derzelver gedurige vorderingen den Landbouw aanbrengen, en langs dezen weg wordt hij de weldadige raadsman, de veilige vraagbaak der Landlieden: immers hoe zeer men enkele praktijk en niets meer noodig moge achten, zal men echter ras gevoelen, dat de kennis en ontleding der onderscheide gronden en aardsoorten, de beste verhouding van derzelver bestanddeelen tot den

groei der gewasſen, en de beste bemesting zullen aanwijzen: dat de Kruidkunde, en de kennis van de natuur der planten, van derzelver groei en krachtdadigſte voedſelmiddelen, den Landbouwer in de aankweeking zijner gewasſen, in het kennen van ſchadelijke Planten, en de wijze van derzelver verdelging zal voorlichten: dat de Scheikunde hem het best de bereiding, verzameling en het gebruik zijner mest-ſtoffen zal doen kennen: dat de kennis van de verſchijnſelen der Natuur en van het Weder hem den heilzaamſten raad en waarſchuwing zal mededeelen: dat de Dier- en Inſektekunde hem in vele opzigten met hare onderrigtingen zal te ſtade komen: dat eindelijk de Werktuigkunde hem de meeste dienſten kan bieden in de vervaardiging van meer eenvoudige en gemakkelijke werktuigen. De Landhuishoudkundige, zonder in alle deze wetenſchappen geheel intedringen, neemt alleen de ſlotſommen van derzelver naſpooringen op ten dienſte van den Landbouw.

Tot dit alles is geregeld onderwijs en oefening noodig, welke te vergeefs bij den gewonen Land-

Landman zal verkregen worden: van dezen aard is de wetenſchap, welke in deze School zal onderwezen worden. Waant echter niet, dat onze leerling, met hoe veel vlijt en ſchranderheid hij zich aan deze wetenſchap hebbe toegewijd, dadelijk tot een Landbouwer zou gevormd wezen: Neen, om dezen tijtel te verkrijgen, zal hij verder bij de Landbouwers ter ſchoole moeten gaan. Hij ſtoote zich niet aan de geringheid en eenvoudigheid van velen: hun helder doorzigt zal hem dikwijls verbazen, en hij gedrage zich als hunnen leergierigen Leerling. Hij ſpore door ondervragingen bij hen op, hoe de door hem gelegde grondbeginſelen zullen kunnen toegepast worden op het veld, welks bebouwing eenmaal onder zijn toezigt zal geſchieden: hij onderrigte zich naauwkeurig wegens alle de plaatſelijke omſtandigheden, de natuur, krachten en behoeften van den grond, en van de gewasſen daar op het best geſlaagd: hij zie den werkman af de behandeling der gereedſchappen, en onderſcheide handgrepen, en poge zich dezelve eigen te maken: hij lette op alles, wat tijd, arbeid en werkbeesten kan beſparen: hij zie, hoe

men

men het meest alles buiten verwarring houde, en het ééne werk geregeld op het andere doe volgen; hoe men bij onvoorziene omftandigheden van tijd en weder zich het best herftelle, en welke hulpmiddelen de plaats zelve hiertoe verfchaft: hij raadplege de zeden, gewoonten, vooroordeelen en bijgeloovigheden van werklieden en omgelegen landvolk, om zich daarnaar in der tijd te fchikken: hij zij fchroomvallig in den raad eens landmans te verwerpen, en wijke van deszelfs fpoor niet af, ten zij hij na veel wikkens en wegens het verkeerde daarvan ontdekt hebbe; maar bovenal houde hij de balans van uitgaven en inkomften beftendig in de hand, en ftelle het groote en eenige doelwit om voordeel te behalen, nimmer buiten zijn gezigt. Van den landman zal hij de leerrijkfte waarfchuwing verkrijgen, dat deze balans niet naar de nadeelige zijde overfla. In het algemeen wachte hij zich angstvallig, om immer te vervallen onder de torenbouwers, door den heiligen mond der waarheid in eene gelijkenis voorgefteld, „ welke niet eerst nederzitten en overrekenen „ de kosten, die tot volmaking noodig zijn, „ en

„ en van wien, nadat zij het fundament gelegd
„ hebben, zonder dit te kunnen voleindigen,
„ al ſpottende gezegd wordt: deze heeft begin-
„ nen te bouwen, maar niet kunnen voleindi-
„ gen" (*h*).

Is onze Landhuishoudkundige met alle die ervaring toegerust, en gewapend met voorzigtigheid en beleid, dan eerst zal hem zijne wetenſchap, naar gelang van zijne geldmiddelen, op Akker, in Bosch, Weide, Stal en Zuivel-kamer voordeelen kunnen aanbrengen, die de enkel werkdadige Landman niet kan verkrijgen, ten zij hij door zoodanig helder licht worde voorgegaan.

Ik vertrouwe dan, aan praktijk en ondervinding hare volle regten te hebben gegeven, waartoe ik ſtraks nog eens gelegenheid zal vinden. Maar laat ons nu ook de enkele praktijk, afgeſcheiden van alle oefening onzer wetenſchap, op zich zelve beſchouwen, zoo als zij bij den gewonen Landman plaats heeft.

Wij

(*h*) Zie Lukas XIV, vs. 28-30.

Wij erkennen, dat de ondervinding, door hem en zijne vaderen verkregen op den plek, waar hij gevestigd is, hem van zijn akker en vee gewenschte voordeelen kan doen trekken, dat dit zelf bij sommigen naauwlijks kan verbeterd worden; maar hij handelt enkel naar sleur en gewoonte. Hij leeft in het midden van de drie Rijken der Natuur, en houdt zich met voorwerpen uit dezelve geheel bezig, maar kent ze alleen, zoo verre zij zich aan zijn ruw verstand hebben opgedaan: hij ziet ze daaglijks in hunne werking, maar de oorzaken van de verschijnselen, welke zij vertoonen, zoo verre dezelve door de wetenschappen tot aanmerkelijk nut van den Landbouw zijn aan het licht gebragt, blijven voor hem geheel verborgen: hij gist er naar op de zonderlingste wijze, en neemt ter oplossing hiervan dikwijls het domme bijgeloof te baat. Zal men dan eenige andere regelmaat des verstands, dan welke de ondervinding hem gedwongen heeft in handen te nemen, bij hem ontdekken? En wat raad, wanneer buitengewone gevallen en rampen hem overkomen, waarvan de lessen der ervaring, alleen in zijn geheu-

heugen en dat van zijne buren gefchreven, zwijgen? als dan grijpt hij in het blinde, en het is dus enkel toeval, wanneer hij niet kwalijk gegrepen heeft.

Hoe weinig ver ftrekt zich ook zijne ondervinding uit! Het was bij zijne voorvaderen ongewoon, en waarom, zegt hij, zou hij wijzer willen zijn dan zij; om van het voorgevallene op zijne Landhoeve, zoo wel het voor- als nadeelige, jaarlijks aanteekening te houden, welke historie hem zoo vele lesfen van wijsheid en belangrijke vergelijkingen aan de hand zou kunnen geven; maar ook hiervan verftoken zijnde, ontbeert hij dus die meerdere kennis, welke hij in zijne tegenwoordige omftandigheden nog had kunnen verkrijgen.

Het veld van zijne ondervinding is ook niet ruimer en wijder, dan de grond dien hij bewerkt, waarfchijnelijk zijn geboortegrond, en de kleine omtrek, waarin hij verkeert. Al wat op eenige uren afftands van zijne woning, op foortgelijke gronden en in gelijke plaatfelijke omftandigheden voorvalt, en het beste is bevonden, is voor hem even vreemd, als of deze

ftre-

ſtreken in verre landen waren gelegen. Weshalve voor hem verloren zijn alle de onderrigtingen, welke deze rijke Leerſchool van ondervinding hem zoude opleveren. Zal hij deze ſtreken tot dit oogmerk gaan bezoeken? dit komt nimmer bij hem op: hij zoude ook wanen, tijd en geld hierbij te verliezen, om dat hij zijne manier van bouwen voor de beste keurt. Zal hij dit onderrigt uit boeken bekomen? Indien hij al geen afkeer of dadelijke verachting heeft voor ieder gedrukt papier, het geen hem omtrent zijne kunst iets beters zou willen leeren; zoo is het nog voor hem hoogst bezwaarlijk, indien niet onmogelijk, om Landbouwkundige geſchriften te verſtaan: hierin worden kundigheden verondersteld, welke hem geheel ontbreken, en wetenſchappelijke bewoordingen en oplosſingen medegedeeld, die boven zijn bereik zijn, en vindt hij daarin andere gebruiken en manieren aangewezen, dan die in zijnen omtrek gewoon zijn, zoo vindt hij ze alleen uit dezen hoofde belagchelijk.

Deze ſchets van den enkel werkdadigen Landman, vertrouw ik, dat niet als overdreven zal

be-

beſchouwd worden: zij is genomen naar het geen men in dit Koningrijk en overal elders aantreft. Nogtans moet ik hulde doen aan die Nederlandſche Landbouwers, welke mede op geen hooger tijtel dan van Land- en Huislieden aanſpraak maken, en echter zeer veel verlichting en zucht tot verbetering aan den dag leggen, op hoedanige landlieden de meest noordelijke ſtreken van ons Vaderland voornamelijk roem kunnen dragen. Ik wilde alleen de doorgaande geſteldheid onzer Huislieden leeren kennen, om te levendiger te doen gevoelen, dat van hunne zijde nimmer iets ter verbetering van onzen Landbouw zou te verwachten zijn, maar dat hiertoe licht en hulp van elders moet worden aangebragt. Hoe toch zouden zij, die van het gebrekkige in hunnen ſtaat en bedrijf niet bewust noch overtuigd zijn, uit zich zelven middelen opſporen, om iets beters in de plaats te ſtellen. Indien al een ſchrander hoofd onder hen moeds genoeg mogt hebben, om het eerst iets ongewoons te ondernemen en zich hierdoor te wagen aan de beſchimping en verachting van zijne bloedverwanten en geburen, het

geen

geen voorzeker zijne belooning zoude wezen; zoo zal ook het nemen van proeven hen regtmatig afschrikken, zoo lang zij daarvan niet bij anderen den goeden uitslag, gedurende eenige jaren, met eigen oogen hebben waargenomen. Elke verandering in het landbedrijf valt bezwaarlijk en kostbaar, daar het één zich naar het andere behoort te regelen. Een huisman van middelmatige middelen verlate hierom het betreden spoor niet, ten zij hij een beteren weg, welken anderen op den duur met voordeel hebben ingeslagen, van nabij kenne.

Het is de taak van den verlichten Landbouwer, wiens vermogens te dien einde toereikende zijn, om een voorganger te wezen in het beproeven, van het geen door de Landhuishoudkunde op wetenschappelijke gronden wordt aangeraden, en zich door enkele mislukkingen niet te laten ontmoedigen. Door hem moet de weg ter verbetering geopend worden; heeft dezelve proef gehouden, en vallen hare voordeelen elk in het oog, de gewone Landman zal uit zijne sluimering ontwaken, hem van verre volgen, en allengkens op zijde komen.

Mis-

Misschien zullen sommigen bezwaarlijk toegeven, dat er aan onzen vaderlandschen Landbouw zoo veel te verbeteren valt, als ik telkens heb ondersteld. Misschien vragen dezen: of onze landlieden niet altoos hunne belangen wel gekend hebben, en niet zeer geslepen waren om van hun grond en vee de meeste winsten te trekken? of niet hunne algemeene welvaart een iegelijk in de oogen blinkt in hunne rijke goud- en zilverdragt? Ja of niet de opgehoopte schatten, die velen alleen door den Landbouw verkregen, de verwondering zelfs van vreemde Volkeren hebben opgewekt? Of dan het Landbedrijf tot hiertoe niet naar den vollen eisch geoefend werd, en dus de leerstoel voor de Landhuishoudkunde, welke in andere Landen nuttig kan zijn, in Nederland niet overbodig is?

De algemeene en oude bedenking tegen elke nieuwe inrigting, of de zaken voorheen dan zoo kwalijk gingen, dat hierin verandering moet gezocht worden, oordeel ik hier onbeantwoord te moeten laten. Ik zal liever bij de zaak zelve stilstaan en beginnen, met uit volle overtuiging mijns harte te erkennen, dat onze Landbouw

reeds

ſteeds eene grootere hoogte, dan bij de meeste andere Volkeren heeft bereikt. Bij ons deden zich te dien einde omſtandigheden op, waarvan vele andere Natien verſtoken waren. Het genot der burgerlijke vrijheid, waar door wij aanhoudend de waarde van ons aanzijn en onze veerkracht konden gevoelen, werd onzen landlieden door den eisch van wreede Heeren - dienſten of andere Leenpligten niet betwist, dan alleen eertijds aan enkele Oorden, waarvan de ſchadelijke gevolgen ook dadelijk op hunne akkers en in hunne hutten zigtbaar waren. Eene veelal gelijkmatige verſpreiding en verdeeling der landen onder tienduizende Landbouwers, welke doorgaans eigen grond met eigen hand bewerken; hunne nijverheid, gezond verſtand, behoedzaamheid en zucht tot orde, welke zij met onze overige Volks - klasſen gemeen hebben; de ruime geldmiddelen onder ons voorhanden; het gemakkelijk vervoer en vertier van onze voortbrengſelen, zoo door veelvuldige binnenlandſche vaarten en markten, als door de groote koopmarkt van Europa, welke ſteeds in ons midden gevestigd was: alle deze voordeelen,

wel-

welke geen geweld ons immer geheel hebben kunnen ontrooven, werkten zoo bijzonder mede, om welvaren en geluk over onze meeste velden en beemden te verspreiden. — Wilt gij de vorderingen onzer Landbouwers in hunne konst in eens overzien: vestigt dan uwe oogen op die verzameling van Nederlandsche werktuigen voor elken tak van onze Landhuishoudkunde, welke van wege 's Lands Bestuur ter algemeene onderrigting zijn bij een gebragt (*i*). — Geven de werktuigen, waarvan de Landbouwers zich bedienen, eenen maatstaf op van hunne vorderingen; gij zult ook deze verzameling van een bijna vijf honderd-tal, alleen uit onze Noordelijke Gewesten genomen, en nog bij verre na niet volledig, niet verlaten zonder de overtuiging, dat de Nederlanders in deze kunst vele andere natiën den loef afsteken: althans menigen vreemden Landhuishoudkundigen, deze verzameling bezig-

(*i*) Men zie een berigt van deze Verzameling of dit Kabinet, in ons Mag. van Landb. D. V. bl. 61-72. D. VI. bl. 180, 181 en den Katalogus van dezelve Werktuigen D. VI. bl. 449-538.

tigtigende, werd zoodanige verklaring door de waarheid afgeperst.

Zouden wij nu, die reeds zoo ver gevorderd zijn, niet willen beproeven, om verder voorwaarts te streven? Zouden alle die wetenschappen, welke den Landbouw haren dienst zoo mildelijk aanbieden, en in de laatste dertig jaren met reuzenschreden gevorderd zijn, hare heldere lichtstralen voor onze Natie te vergeefs verspreid hebben? Het is juist de gelukkige aanleg van onzen landaard, om in dezen voorwaarts te gaan, en de gunstig medewerkende omstandigheden, die hij ontmoet, welke verdere schoone vruchtgevolgen kunnen voortbrengen. Het is om deze redenen in ons boven anderen te laken, wanneer onze akkers niet vruchtbaarder zijn, wanneer onze weiden niet overvloediger opbrengen. Gij zult van mij vorderen, dat ik dit met voorbeelden stave: ik zal uit talrijke gevallen slechts eenige behoeven aan te wijzen.

Op onzen vlakken, platten en waterrijken bodem zien wij aan vele oorden uit een moerassigen grond, niet dan magere, dunne en gele gras-

grashalmpjes opschieten, welke naauwlijks een vijfde of zesde van een gewoon hooi-gewas opleveren: eene behoorlijke afwatering, doorsnijding en omringing met zomerkaden zou dezen killen en verzuurden grond in eene vette weide herschoppen. Eene andere drassige grond zoude in eenen vruchtbaren akker verkeeren, wanneer het water door overdekte greppels, onder den bodem aangelegd, doortocht had; eene vinding, meest aan Engeland verschuldigd (k), en voor het waterrijke Nederland van eene onschatbare waarde, doch waar door naauwlijks tien morgens in dit Koningrijk verbeterd zullen zijn.

Is het mest-maken, die goudmijn voor den Landbouw, bij ons tot volkomenheid gebragt? Ziet men niet vele mestvaalten aangelegd, zonder op de bevordering of tempering van de gisting acht te geven? Gaan niet vele stoffen geheel te loor? Vloeit niet veel gier nutteloos weg uit de stallen en verliest hierdoor zijne kracht? Ziet men niet doorgaans van de mestvaalt het geestrijk

(k) Men vindt hiervan een berigt in het Magazijn als voren D. IV. bl. 380 env.

rijk afstreksel afzijpelen, en naar de slooten wegvlieten, waarin men te gelijk de krachtige beer doet wegstroomen? Zou de Scheikunde alle hare navorschingen in dezen, juist voor ons, verspild hebben? Kenden eenige Gewesten al de waarde van onze haard-asch, gelijk onze Vlaamsche en Brabandsche medeburgers, zij zouden niet gedoogen, dat jaarlijks duizende lasten van dezen kostbaren schat hun werden ontvoerd. — Op zware en stijve Kleilanden moge de zomerbraak niet geheel zijn afteraden, maar de zandgronden laten geene rust-jaren toe, wanneer zij voordeel zullen aanbrengen, en echter zijn er streken in ons Vaderland, waar men het zand op het derde of vierde jaar telkens geheel braak laat liggen. — Zijn niet sommige ongelukkige oogsten alleen te wijten aan eene ondiepe bouwing van den akker? eene harde en bankvormige ondergrond kon aan overtollig regenwater geen doortocht geven, of bij langdurige droogte verloor de grond te eerder zijne vochtigheid, en de wortels der Planten konden hunne voedselmiddelen niet dieper opnemen.

Alle onze goede werktuigen zijn nog bij lang niet overal in gebruik: in de straks gemelde verzameling steken de gebrekkige gereedschappen, die aan onderscheide Oorden gevonden worden, en mede in deze verzameling voorhanden zijn, bij de meer volkomene niet weinig af.

Had men zich door de Natuurkennis der Planten doen onderrigten, dat halm- en graanvruchten de meeste voedselmiddelen uit den akker trekken, en van denzelven het meest vergen bij het rijpen van het zaad: dat bladvruchten den grond weldadig beschaduwen, en onder hare bladeren eene vruchtbare scheikundige ontleding of aantrekking van dampkrings-lucht doen plaats hebben, ten voordeele van den akker: wij zouden niet hier en ginds eene hoogst gebrekkige opvolging van gewassen ontdekken, geene granen op graanstoppelen meer zien verbouwen, maar met blad- en dus genoemde braakvruchten zien afwisselen; de klaverteelt op het zand even zeer als op de klei algemeen in zwang zien komen; het groen onderbouwen van nog geen zaad dragende planten tot bemesting van een mageren

 grond

grond minder zeldzaam aantreffen, en meer algemeene behoedzaamheid ontdekken, om geen grasgewas volkomen rijp zaad te doen schieten, en hier door een minder voedzaam en minder geurig hooi te moeten optassen.

Is het naauwkeurig boekhouden voor den Landbouwer niet even belangrijk als voor den Koopman? behoort hij niet even zeer zijnen staat van winst en verliest te kennen, waar en waardoor hij voor- of achterwaarts is gegaan? doch hoe schaars zijn de boekhoudende Landbouwers onder ons: hoe zeer behoeven zij ook in dezen eene onderrigting, die naar den staat van onzen Landbouw is berekend.

Ik zal deze opgave moeten bekorten, uit hoofde van al het geen mij nog staat aantewijzen. Letten wij op onze Houtteelt; hoe aanmerkelijk zou dezelve vermeerderd worden, wanneer vele landlieden minder afkeerig waren, van rondom hunne woningen geboomte te planten, en hunne weiden hiervan niet geheel ontblootten; wanneer onze openbare wegen meer door dezelve versierd en veraangenaamd, wanneer een groot gedeelte onzer Heivelden hiertoe werd aangelegd.

Wie

Wie zal ons het meesterſchap boven de meeste Volkeren betwisten, in de opkweeking en verzorging van het Vee, vooral in die Oorden, waar de Runderen de voornaamſte of eenige bron van welvaren opleveren; maar is het zuivelmaken overal tot volkomenheid gebragt? Dat onze boter niet algemeen dezelfde waarde heeft als die van Delfland en Rhijnland, is minder aan den aard van grond en vee, dan aan de inrigting der woningen en aan de bewerking toeteſchrijven: de raad der Scheikunde is ook hieromtrent bijkans nimmer ingewonnen.

Slaan wij het oog op de vee-teelt in ſchralere ſtreken, waar zij geheel aan den akkerbouw dienstbaar is; hoe aanmerkelijk zou aldaar het voeder verbeterd en vermeerderd worden door een goeden aanleg van kunst-weiden, onder voorlichting der Kruidkunde: de hoeveelheid mest zoude aldaar verdubbeld worden, door de zomer-ſtalvoedering van het vee in volkomene werking te brengen.

Heeft men van alle de voordeelen der nieuwe ontdekkingen omtrent de Bijen-teelt, zoo onkostbaar voor den Landman, wel eenig noemens-

waar-

waardig nut in ons Vaderland getrokken? Hoe weinige schreden zijn onze bijen-houders zedert eene eeuw voorwaarts gegaan? Gaat het dwaas en schadelijk bijen-dooden tegen den naderenden winter niet bestendig zijnen gang.

Hoe breed zouden wij eindelijk kunnen uitweiden over de ruime aanwinst, welke onze woest-liggende Hei- en Duin-gronden, een derde van onzen vasten bodem, of ruim negen honderd duizend Rhijnlandsche morgens uitmakende, zouden kunnen aanbrengen; over alle de tegenkantingen, welke men bij halstarrige markengenooten en gemeente-geregtigden uit een kwalijk begrepen eigenbelang ontmoet, tegen eenige verdeeling of verkooping der gemeene velden, het eerste middel tot derzelver vruchtbaarmaking; over de verbeteringen, welke aan het ter beweiding nog gemeen gelaten veld kon toegebragt worden, en over alle de gebrekkige inrigtingen, welke uit eene zoo armoedige huishouding moeten voortvloeijen.

In deze en zoo vele andere opzigten ontbreekt licht en kennis, welke alle overtuiging van het gebrekkige moeten vooraf gaan. Dat licht heeft

reeds

reeds zijne eerste stralen over Nederland verspreid. Onze geleerde en andere Maatschappijen hebben reeds lang hare aandacht en arbeid mede aan den Landbouw toegewijd: de Hooge Magten des Lands namen denzelven onder hare veilige bescherming, moedigden dien krachtdadig aan, en bedienden zich zoo gelukkig van de voorlichting en hulp van voorname en geoefende Landbouwers, welke reeds tien jaren lang in ieder Gewest als Commisfiën van Landbouw vereenigd werden, en van wier belangrijke raadplegingen en werkzaamheden het Nederlandsch Publiek getuigen draagt (*l*). Maar door dit alles was bij ons de Landhuishoudkunde nog niet tot eene wetenschap aangenomen. Het volle licht kon eerst over dit Koningrijk opgaan door een geregeld wetenschappelijk onderwijs, waardoor het goede bij ons plaats hebbende zou worden ontdekt, het gebrekkige aan den dag zou

(*l*) In het meergenoemde Magazijn van Landb. vindt men hiervan de berigten. Men zie het algemeen Register aan het einde van Deel VI dezes werks, op *Commisfiën van Landbouw* en *staat van Landbouw in Holland*.

zou kunnen komen. De Hooge Scholen, waaruit alle wetenschappelijke kennis zich wijd en zijd over Nederland verspreiden, moesten ook hierin eene weldadige verlichting aanbrengen; en door de straks gemelde voorbereidingen vindt onze wetenschap thans een bekwamen en open grond, waarin zij haar zaad onbezorgd kan strooijen, waarin het spoedig zal kiemen, ongehinderd opschieten, welig voortwassen, gelukkig bloeijen, en ter bekwamer tijd zijne rijpe zaden zal schenken.

Ik heb reeds zoo veel over het gewigt van onzen Leerstoel bijgebragt, dat ik zoude vreezen uwe aandacht verder te vermoeijen, indien ik dezelve niet verpoosde, door U wegens dit onderwerp te doen hooren onzen voortreffelijken Dichter Bilderdijk (*m*).

De stervling, wen hij 't eerst zijn akker bragt in 't zaad,
Kende in deze oudste kunst noch wet noch regelmaat;
En zonder 't minst verschil in Bergen of Landdouwen,
Dorst hij d'ondankbren grond zijn schatten toevertrouwen.

Haast

(*m*) In zijn Dichtstuk, het Buitenleven, gevolgd naar L'Homme des Champs van den Abt De Lille bl. 49 en 51.

Haast echter,, meer verlicht in 't onderscheid van Land,
Kreeg ieder grond zijn graan en elke beemd zijn plant.
Doe meerder!, heb den moed, het aardrijk te overheeren,
Verbeter 't, door zijn grond, zijn boezem omtekeeren.
Zie vreemden 't groot geheim van elke ontdekking af;
Neem elke proef te baat, die ergens inzigt gaf.
Tracht altijd om den kring des Landbouws uittezetten,
En geef aan 't voorbeeld plaats bij de aangenomen wetten.
Wees echter niet te veel door nieuwigheen verrukt,
Noch leef in de ijdle hoop, dat elke proef gelukt.
Laat andren, door den waan van wijsheid opgeblazen,
Vermetel op 't verstand van hunne vaderen razen;
Laat gij de ontwerpen daar, in 't boekvertrek gesmeed,
En heerlijk op 't papier voor die er niets van weet:
Die nieuwe vindingen van steedsche Landbouwdrijvers,
In 't blinde toegejuichd door Maand- en dagbladschrijvers:
Hun nieuw bedachte ploeg, hun zaaituig naar den smaak!
De Landman lijdt er om, en Ceres schreit om wraak.

Met regt heeft onze Dichter bij zijne opwekking, om niet blindelings het oude spoor te volgen, de leerrijkste waarschuwing gevoegd, om zich niet te ver van dat spoor te verwijderen. Hoe vele Landbouwkundige Geschriften, vooral van onze Duitsche naburen, deelen ontwerpen en raadgevingen mede, enkel rustende op onder-

derstellingen, op zekere waarschijnelijkheid; doch geenszins op die ondervinding, welke wij reeds toonden den grondslag van alle kennis in dezen te moeten uitmaken. Deze geschriften hebben den voortgang onzer wetenschap niet weinig vertraagd: vele Landbouwers hebben uit dezen hoofde alle werken over hunne kunst ter zijde geworpen, en allen raad, door de Landhuishoudkunde medegedeeld, met versmading afgewezen. Doch Gij, mijne geachte Hoorders! zijt overtuigd, dat al wat waar, wat edel, wat nuttig, zelfs al wat heilig is; kan verduisterd, onteerd, bedorven, verontreinigd worden, wanneer zich hiertoe verdedigers en voorstanders opdoen, aan welken deze zaak niet is toebetrouwd.

Geoefende Landbouwers zullen ras de klippen ontdekken, waarop deze Schrijvers hen zouden doen stranden, doch vele Jongelingen zouden hierop verzeilen, wanneer men hen met dezelve niet bekend maakte. Er zijn echter andere gevaarlijke klippen, waarvoor men zich nog schroomvalliger te wachten heeft. Beroemde en ervarene Landhuishoudkundigen van andere Volke-

keren, die in alles bij de ondervinding zijn ter School geweest: een Engelsche *Young*, een Duitsche *Thaer*, een Fransche *Tessier*, geven in hunne Werken welgeslaagde proefnemingen op, met de meerdere voordeelen, welke zij hier door verkregen: zij overtuigen ons van het gebrekkige van zekere inrigtingen en handelwijzen, die bij ons plaats vinden, en men poogt hen op den voet te volgen; maar hier hangt alles af van eene goede en juiste toepassing, ten aanzien van plaats, grond, luchtsgestel en vele andere bijzonderheden, welke zelden met die van ons Vaderland overeenkomen: slechts ééne omstandigheid aanmerkelijk verschillende, kan de ondernomene proef geheel doen mislukken.

De geestdrift echter, welken de Landbouw door deszelfs aanlokkelijkheden in zijne beminnaars gaande maakt; de hoop op betamelijke winst, aangevuurd door de berigten wegens ondernemingen van beroemde mannen; het bekoorlijke van het nieuwe en ongewone; het verlangen, om met den botten Landman niet gelijk gesteld te worden, en eene edele eerzucht, om een licht te ontsteken, waar op anderen veilig

lig kunnen afgaan: dit alles heeft sommigen tot zekere geestdrijverij doen vervallen; hun oordeel verblind in de toepassing van het geen in andere Landen voordeelig was bevonden; hen de opgegevene berekeningen, waarin zij nog dikmaals door vreemde maten en munten verbijsterd werden, verkeerd doen rarckenen, en hen verliezen doen ondergaan, die hun wel tot leering en waarschuwing dienden, doch waar door anderen in hun vooroordeel versterkt, en van wezenlijke verbeteringen langs hoe meer afkeerig zijn geworden.

Hoe zeer zal hier door al meer bevestigd worden, het geen wij van onderscheide kanten hebben trachten aantetoonen, dat de Landhuishoudkunde geheel naar elk Land en Volk geregeld en gewijzigd, en als eene toegepaste wetenschap moet beschouwd en behandeld worden. De Nederlander van alle onderrigting in deze toegepaste wetenschap verstoken zijnde, zoo is ons nu de zware taak opgelegd, om aan deze dringende behoefte eenigzins te voldoen, zoo veel mogelijk de historie van onzen eigen Landbouw in de onderscheide Gewesten, waartoe

ech-

echter nog zeer weinig bouwstoffen voor handen zijn, te doen kennen; de middelen aante wijzen, om denzelven tot verderen bloei te brengen, en hiertoe hulpe te nemen, van wien dezelve ook moge aangebragt worden. — Wij gevoelen, dat men dit van onzen Leerstoel verwacht: dezelve wordt hierdoor eene eigene, eene geheel Vaderlandsche Leerstoel, het geen denzelven bovenal in onze oogen behaaglijk maakt. Mogten slechts onze krachten aan ons pogen geëvenredigd zijn!

Er blijft mij nog eene vraag van gewigt ter beantwoording over: voor den Landhuishoudkundigen zij dan dit onderwijs noodzakelijk, maar de Jongelingen ter Hooge School worden alleen tot geleerde standen in de Maatschappij opgeleid: welk nut zullen dezen trekken van het Landhuishoudkundig onderwijs? Ik zal mij hiertoe tot elke Faculteit in het bijzonder moeten wenden.

Zal ik den beoefenaars der Bijbelsche uitlegkunde en van de Hebreeuwsche oudheden en zeden behoeven voortehouden, dat de Joodsche Natie een landbouwend volk, en hunne gehee-

le

te ſtaat op den Landbouw gevestigd was: dat hunne taal, wetten en gewoonten hiernaar geheel zijn ingericht, en veel opheldering ontvangen van eene algemeene Landbouw-kennis, waarvan *Michaëlis* in zijn Mosaïsch regt, *Paulſen* in zijnen Akkerbouw der Oosterlingen en anderen, een voortreffelijk gebruik gemaakt hebben. — Maar bovenal zal deze kennis hun te ſtade komen als Leeraars van onzen Heiligen Godsdienst: zij allen zullen eenmaal, en velen voor altoos het Evangelie aan Landlieden verkondigen, welke wij U ſtraks deden kennen, zoo als zij doorgaans voorkomen. Zal een Leeraar hun verſtand verlichten, en den toegang tot hun hart openen; zijne redenen, zoo op den Kanſel, als bij het onderwijs der Jeugd en bij zijne leerzame bezoeken, zullen de meeste duidelijkheid en kracht ter overtuiging verkrijgen, wanneer hij uit de onderſcheide landbedrijven, binnen welken kring zich bijna alle hunne kundigheden beperken, voorbeelden, vergelijkingen en zegswijzen ontleent. — Heeft niet hunne en onze Goddelijke Meester, Jezus Christus, van zulk eene Leerwijze het voorbeeld geſteld?

ſteld? vloeijen niet zijne heilige redenen en lesſen over van beelden, toeſpelingen en gelijkeniſsen, uit de Natuur en het Landleven genomen (n)? Herinnert U zijne gelijkenis van den Zaaijer; van het onkruid; van het mosterd-zaad; van den onvruchtbaren vijgeboom; van het verloren ſchaap: gelijkeniſsen, alle geſproken in Galilea, waar juist de Landbewoners verre het meerendeel van zijne hoorders uitmaakten.

Zou nu de Leeraar van het Christendom de Landbouw-kennis, zoo noodzakelijk om zijn dienstwerk met te meer vrucht te verrigten, enkel op het Land pogen te verkrijgen? Dan zou hij even als de Landman van alles, wat naar wetenſchap te dezen opzigte zweemt, verſtoken blijven; hem in deze botheid evenaren, en alle deszelfs ongerijmde onderſtellingen en zoogenoem-

(n) Men zie de veelvuldige toeſpelingen op de Natuur, het Landleven en de Landbedrijven, en de beelden hiervan ontleend door den Zaligmaker, opgegeven door J. J. Heſs, in zijn werk ueber die Lehren, Thaten und Schikſale unſers Herrn, uitgaaf 1782. p. 207-212. en 221, 222.

noemde oplossingen moeten aannemen. Daarenboven: door onze wetenschap voorgelicht, vindt hij zich in de gunstige gelegenheid gesteld, om te beproeven, of onder zijne gemeente eenige opgeklaarde denkbeelden wegens het Landwerk zouden kunnen verspreid worden, bovenal onder de Land-jeugd bij het verbeterd School-onderwijs, naar aanleiding van het Leerboek, door opzen Landgenoot, den Huisman *Ponse*, van wegens het Bestuur vervaardigd (*o*). De Leeraar zal reeds een gewigtigen dienst aan het Vaderland bewijzen, wanneer hij zijne Landlieden overtuigt van het mogelijke, dat eene andere handelwijze beter dan de hunne ware. — Van groote gebreken wijze hij hun met alle behoedzaamheid het verkeerde aan, en gedagtig aan de raadgevingen, welke wij hiervoren (*p*) aan

(*o*) In een Leerboek over den Landbouw in zamenspraken, herzien door eene Commissie en uitgegeven op last van den Minister van Binnelandsche Zaken, in drie Stukjes, te Leyden bij D. du Mortier en Zoon 1810 te zamen niet hooger in prijs dan 11 Stuivers.

(*p*) Zie boven bl. 173-175.

aan den Leerling, die onze School zal verlaten, mededeelden; schittere hij nimmer voor hen met zijn meerder doorzigt: hij koute met hen als een vriend en raadgever, en doe hun ten opzigte van hunne kunst, nimmer eenig meesterschap gevoelen.

Zou onze wetenschap door de Regtsgeleerdheid met onverschilligheid kunnen beschouwd worden? maakt zij niet een gewigtig gedeelte uit van de Nederlandsche Staats-huishoudkunde? Zij, die de hooge belangen des Vaderlands in gewigtige Staats-bedieningen zullen helpen bevorderen en besturen, zullen door de kennis van den Nederlandschen Landbouw al deszelfs gewigt voor den Staat gevoelen, en van allen twijffel ontheven zijn, dat de bevordering van denzelven ons het meest zekere nationale welvaren zal aanbrengen, schoon dan ook de voordeelen van onzen Landbouw minder dan die van onzen Koophandel mogen schitteren; terwijl ook deze kennis hun in vele belangrijke zaken zal voorlichten. In het beramen van belastingen zullen zij gevoelen, dat geene lasten moeten drukken, waar deze drukking den grond met

den Landman zou doen verarmen, en dat in het algemeen de graad van vruchtbaarheid van eenen grond de hoegrootheid van den grondlast moet bepalen. Hoe meer zij de rijke bron, welke onze bodem oplevert, zullen kennen, hoe gereeder zij de hand zullen bieden, om dezelve door eene goede handhaving en uitvoering van Wetten, Besluiten en Staats-inrigtingen langs hoe milder te doen vloeijen. Hoe weldadig zouden zij bovenal voor onze Landbouwers worden, wanneer eenmaal door hunnen raad en hulp een algemeen Landhuishoudelijk Wetboek in Nederland werd ingevoerd, tot welks ontwerping, beoordeeling, bepaling en uitvoering eene grondige kennis van de gesteldheid onzes Landbouws wordt vereischt.

Zij die als Regters den schuldigen onderzoeken en beoordeelen: zij, die als Pleitbezorgers de zaak der onschuld voorstaan, en van raad dienen in gevallen van verlegenheid en bezwaar; ook dezen weten bij ondervinding, hoe de schuld of onschuld van landlieden, en de beslissing van eenig twistgeding onder dezelven, opgehelderd en gemakkelijker wordt gemaakt, door derzelver toestand en bedrijf wel te kennen.

De

De Geneeskunde schijnt in den eersten opslag tot de Landhuishoudkunde in geen verband te staan, en wanneer onze wetenschap niet wijder wordt uitgestrekt, dan wij meenden haar te moeten bepalen, dan zal men dit verband ook te vergeefs zoeken. Doch er is eene tak die onmiddelijk uit haar voortkomt, maar welks kennis zoodanige bijzondere hulp-wetenschappen verdert, als bij den Landhuishoudkundigen zelden gevonden en ook nimmer gevorderd worden. Gij allen bezeft reeds, dat ik de Vee-artsenijkunde bedoele. Deze is bijna de eenige wetenschap, waarin de Nederlanders tot nog toe zijn te kort geschooten. De veehouder zucht angstvallig om dit gebrek, en smacht te vergeefs naar raad en hulp bij elke ziekte van zijn vee. In de uitgestrektheid van geheele Provinciën is naauwlijks één geoefende Vee-arts aan te treffen. Wijdberoemde Vaderlandsche Geneesheeren hebben het echter niet beneden hunne waardigheid gerekend, om de algemeene gronden van Ontleed-, Ziekte, Genees- en Verloskunde, door hen gelegd, toe te passen op de gesteldheid der onderscheide huishoudelijke Die-

ren. Ik behoef slechts een *Camper*, *Munniks*, *Engelman*, *Vink* en *Brugmans* op te noemen. Zelfs in het noodlottige jaar 1769, toen door de vee-pest duizende Runderstallen geheel ontvolkt werden, vereenigden zich de Geneeskundige Hoogleeraren van deze Hooge School, om middelen tot redding uittevinden, en gaven hiervan een openbaar verslag (*q*). Indien sommige aanstaande Geneesheeren zulke schitterende voorbeelden ook hierin wenschten natevolgen, en den veehouder bij zijn zieke vee hunnen dienst te leenen; zullen dezelven bekend moeten zijn met de wijze van aanfokking, opkweeking, voedering, stalling en verdere behandeling van ons vee, en met de geheele huishouding onzer veelieden, ten einde de oorzaken van vele ziekten op te sporen, de geneeswijze hiernaar te bepalen, en de middelen overeenkomstig de gesteldheid en behoeften van onzen landman te kunnen wijzigen. De Vee-artsenijkunde zal langs hoe minder in ons Vaderland ee-

(*q*) Onder den tijtel: Rapport van de Utrechtsche Medicinæ Professoren over de proeven, in eenige Koebeesten genomen, 1769. Folio.

eene onverdiende verſmading ondergaan. De Hooge Regeering van het Rijk heeft zich hare zaak krachtdadig aangetrokken, en wordt hierin door geleerde Vee-artſenijkundigen voorgelicht, door welken reeds eene voordragt is gedaan tot het opristen van eene Vaderlandſche Vee-artſenij-School (r). Werd onze wensch geheel vervuld, zoo zoude *Utrecht* deze School binnen hare muren gevestigd zien.

Bij de Natuurkundige wetenſchappen bevindt zich de Landhuishoudkunde op hare eigen have en in het midden van hare aanverwanten, van welken zij alle noodige hulp ontvangt, en aan dezelven ook wederkeerig betoont. Ik zal dit naauw verband niet weder behoeven aantewijzen. De onderzoeker der Natuur, welke ook de voorwerpen zijner naſporing mogen zijn, vindt in den Landbouw zeer veel bevestiging van zij-

(r) Men zie deze voordragt in het verbaal van het verhandelde, in de vijfde Algemeene Vergadering van Afgevaardigden uit de Commisſien van Landbouw, gehouden in 's Gravenhage in Julij 1815. bl. 366-370.

zijne gedane waarnemingen, of de ongegrondheid van onderstellingen, welke hij bij eene beschouwing van voren waar en zeker achtte. De Akker, het Bosch, de Weide of Stal geven hem gedurig bouwstoffen, welke hij niet verre behoeft te zoeken, tot uitbreiding van zijne wetenschap, en hij wordt te meer uitgelokt, om dezelve hierop toetepassen, uit hoofde van het nut, het geen hierdoor der Maatschappij wordt aangebragt. Hoe meer hij dus de Landhuishoudkunde van deze zijde beoefent, en hare behoeften tracht te leeren kennen; naar die mate zal zijne Natuurkennis, in stede van eene enkel bespiegelende, eene toegepaste wetenschap worden, en het Vaderland zal niet alleen op zijne geleerdheid, maar ook op Hem als eenen hoogst nuttigen burger roem dragen.

Laatstelijk: kan onze wetenschap een helder licht ontsteken, zoo voor de Oude als Nederlandsche Letterkunde. Heeft men uit de Schriften van Grieken en Romeinen genoegzaam opgespoord, op hoedanige wijze zij hunnen vruchtbaren grond onder hunnen gelukkigen Hemel bebouwden en behandelden, en hoe de geheele huis-

huishouding op het land hiertoe was ingerigt? vele Oudheidkundigen, welke ons de gewoonten en zeden dezer Volkeren willen doen kennen, bewaren hieromtrent een diep ſtilzwijgen (*s*). Wij erkennen, dat men wegens de Grieken, buiten het huishoudelijk werk van *Xenephon*, ſlechts hier en daar eenige bouwſtoffen zal kunnen opzamelen; maar omtrent den Landbouw der Romeinen zijn dezelve te overvloediger voor handen bij hunne bekende Landhuishoudkundige Schrijvers. Doch is men niet ingewijd in de heiligdommen van *Ceres* en *Pales*, men zal zich deze werken bezwaarlijk kunnen te nut maken, en reeds aan den drempel zijnen voet ſtooten, wegens de bijzondere woorden en eige benamingen van voortbrengſelen, zaken en bedrijven van het land, waarvan dezel-

(*s*) Men zie onder anderen het Klasſieke werk: Rituum, qui olim apud Romanos obtinuerunt, ſuccincta explicatio, a G. H. Nieupoort, curantibus Ottone et Reitzio, Traiecti ad Rhenum 1773, welke wegens de gebruiken en bedrijven der Romeinen, den Landbouw betreffende, een diep ſtilzwijgen houdt.

zelve schriften overvloeijen; terwijl de uitleggers van deze schrijvers, mede uit eene gelijke oorzaak, ons veel al niet kunnen te regt helpen. Zal men daarenboven bij eene volslage onkunde omtrent zaken van den Landbouw, het eenvoudig schoone en het ware verhevene kunnen ontdekken in de Herderdichten van *Theocritus*, *Longus* en *Virgilius*, in de onvergelijke Landdichten van den laatsten, en in zoo vele schoone zangen van *Horatius*, *Ovidius* en *Tibullus*.

Gij, Nederlandsche Letterkunde, welsprekendheid en Dichtkunde! die aan deze Hooge School nu mede voor het eerst eenen Leerstoel bekleedt, hoe hartelijk wordt U van onzen Leerstoel de Vaderlandsche hand toegereikt. Bij onze Landlieden liggen nog vele ongekende schatten bedolven, tot verrijking van onze schoone en voortreffelijke Moeder-taal. Onze landbewoners maken de minst verbasterde Volksklasse uit, bij welke derhalve de oude taal, met alle de verscheide gewestelijke tongvallen, het meest is bewaard gebleven: honderden van hunne woorden, van geen ander Volk geleend, heb-

hebben in onze Woordenboeken nog geene plaats gevonden (*t*). Niet minder zal de Taalkenner een aantal verouderde woorden, welke hij meende alleen uit bestoven handschriften te kunnen ophelderen, bij hen in de ware beteekenis nog in zwang vinden; andere woorden zal hij weder door de uitspraak of tongval ten platten Lande kunnen te regt brengen, of door vergelijking de oorspronkelijke beteekenis van andere woorden kunnen ontdekken; doch alle deze woorden hebben betrekking tot de bedrijven onzer landlieden, en zonder deze te kennen, wage men het niet, om van daar licht in te winnen tot opheldering en uitbreiding onzer taal.

Zou

(*t*) Bij de eerste Klasse van het Vaderlandsch Instituut van Wetenschappen, Letteren en schoone Kunsten, hebben wij in eene Verhandeling meer dan 150 zoodanige oorspronkelijke en in geene Woordenboeken voorkomende woorden opgegeven, en derzelver ware beteekenis trachten optehelderen. Wij oordeelen dat deze woorden met nog zeer vele anderen kunnen vermeerderd worden.

Zoude onze wetenschap ook niets kunnen aanbieden aan onze uitmuntende Vaderlandsche Dichters. De Natuur is het geliefde voorwerp van hunne zielstreelende gezangen; maar deze is zelden de Nederlandsche Natuur, welke echter zoo stille, rustige, welvarende en bevallige tooneelen oplevert. Ik spreke niet van de verminkte of opgepronkte Natuur, welke in sommige Hofdichten is opgevijzeld, maar zoo als zij door 's Landmans noesten arm en beleid de eerste weldoenster en verkwikster der Natie is geworden. Wanneer de Dichter, gemeenzaam met de geheele huishouding van onzen Landbouw, zijn levendig oog slaat op onze welige landsdouwen, en op al wat in dezelve voorvalt; zal hij er beelden vinden voor zijne Tafereelen, die enkel waarheid uitdrukken en dus het echte schoon bevatten; hij zal aan zijne schilderijen kleuren geven, die niet van elders genomen zijn, en zijne geheel Nederlandsche zang zal het Nederlandsche hart naar zijnen wil in beweging brengen. Dit deden onze *Cats*, *Poot*, *Willekens*, *Vlaming*, *Schermer* en eenige anderen; somwijlen ook de groote *Vondel:*

van

van nog levende Dichters gebiedt mij de kieschheid te zwijgen. — Men meene niet, dat in onze Land- of Herders-dichten het bevallige bij de heele of halve Goden moet gezocht, of alleen uit Arkadie of Zwitserland moet gehaald worden: het ligt ook bij ons voor de deur. Ik kan mij niet weerhouden, hier van eene proef te toonen uit de schilderachtige Galathea ofte Herders-klacht van den landbouw-kenner *Jakob Cats*, welke zijnen Nederlandschen Herder onder anderen dus doet zingen.

Of ick aen der heyden dwael,
Of ick rijs en of ick dael,
Of ick renne door het hof,
Of ick loope door het stof,
Of ick rijde met het mis,
Daer het niet als slick en is;
Of my lucht en hemel dreyght,
En tot onweer is geneyght,
Al en is't geen verdriet,
Graeuwe pijen vlecken niet.
Mach het wesen, Galathee,
Houd u aen het edel vee:
Laet de wolle, laet het vlas,
Laet u eyen huys-gewas

Ons

Ons bedekken tegen kou,
Dat is dienstig voor den bou.

Vervolgens vraagt de Herder:

Wil je kaes zoo groen als gras
Of gelijck als maeghde-was,
Die oock by den Parmesaen
Magh op heeren tafels staen?
Wilje kaese slecht en dwee,
Wit als nieuwgevallen snee?
Wilje kaese jonck en out?
Wilje boter als een gout?
Siet alleen de soete Melck,
Geeft't al, en geeft 't elck,
En dit wordt ons al besteld
Sonder kost, en sonder gelt.

Ziet hier dan, Veelg. H. in welk eene naauwe vereeniging de Landhuishoudkunde staat tot de overige hoogere Wetenschappen, en hoe regtmatig Haar aan de Hooge Scholen zitting onder dezelven is verleend.

Doch de reeds verre verstreken tijd gebiedt mij dringend, om nog die pligten te vervullen, welke dit plegtig uur verder van mij eischt.

Bij den aanvang dezer Redevoering kon ik reeds mijne heugelijke gewaarwordingen niet verbergen, dat deze plegtige dag voor mij was aangebroken. De beoefening der Natuurlijke Historie bekoorde mij reeds zoodanig in mijne Jeugd, dat ik mij aan hare nasporingen onafgebroken en geheel zou hebben toegewijd, wanneer eene omstandigheid, welke ten tijde van de bepaling mijner studiën plaats vond, zulks niet verhinderd had. Eene tweede keus voor mijne studiën viel mij toen echter niet moeilijk, daar mijne volle wensch zich mede uitstrekte tot de waarneming van het gewigtig Leeraarambt onder de Doopsgezinden. Na eene voorbereiding van zes jaren bij de Doopsgezinde Kweek-school te Amsterdam en aan het Athenaeum derzelve Stad, heb ik dit ambt gedurende 12 jaren mogen bekleden in de gemeente te Leyden, onder het genot van de achting en liefde derzelve gemeente; doch de kracht, waar door de Natuurlijke Historie hare beminnaars tot zich trekt, bleef ook gedurig op mij werken, en zij wist mij door hare bekoorlijkheden geheel aan zich te boeijen, toen eene te-

leur-

leurstelling, in mijn beroep als Leeraar ondervonden (u), en welke mij toen tot in de ziel griefde, mij eene afwending en toevlugt deed zoeken, welke de Kruidkunde mij alleen kon aanbieden. De Vaderlandsche Flora lokte mij bovenal uit, en bragt mij weder op onze akkers en weiden, langs oevers, in bosschen en op woeste velden. Dit moest bovenal mijne aandacht doen vestigen op onzen Vaderlandschen Landbouw, en het geen ter verbetering van denzelven zou kunnen aangewend worden; tot welk onderzoek en beoefening mij vervolgens de gunstigste gelegenheid werd aangeboden, toen 's Lands Hooge Regeering, bij de vestiging van een afzonderlijk Bestuur tot bevordering der Nationale Huishoudkunde, mij vereerde met de keuze, tot het waarnemen der werkzaamheden ten nutte van den Nederlandschen Landbouw. Deze loopbaan, welke thans voor mij is opgehouden, werd slechts één jaar, en wel tijdens de Fransche Overheersching, afgebroken. Veel voorspoeds heb ik daarin ont-

moet,

(u) Dit viel voor in den jare 1792.

moet, veel hulpe en medewerking ondervonden, waarvoor mijne erkentenis zoo aan onderscheide Hoogere Magten, als aan allen, die mij verder hierin behulpzaam zijn geweest, bij deze plegtige gelegenheid openlijk zij toegebragt. Maar hoe veel hooger moet mijne erkentenis rijzen ten aanzien van hen, die mij den weg tot dit verheven Eergestoelte gebaand hebben; bovenal omtrent onzen geëerbiedigden Koning, die mij op dit Gestoelte heeft geplaatst; terwijl mij daarenboven door zijner Majesteit hoogstgunstige beschikking, op voordragt van zijne Excellencie, den Minister van Binnenlandsche Zaken, het toezigt over de hiervoren gemelde verzameling van Landbouwkundige werktuigen, bij voortduring blijft aanbevolen (*v*). Mijne dankbaarheid voor deze uitnemende bewijzen van vertrouwen en gunst wensch ik bestendig uittedrukken, door

(*v*) Zijnde bij het zelfde Koninklijk Besluit, waarbij ik tot Hoogleeraar werd aangesteld, bepaald het behoud van mijn post van Directeur van het Kabinet van Landbouwkundige Werktuigen, op den vorigen gewonen voet.

door alle mijne krachten bij een te zamelen; om in beantwoording aan dat vertrouwen, de wetenschappen, wier bevordering mij thans zoo duur is aanbevolen, te helpen uitbreiden, en een algemeenen ijver te ontsteken, om hare belangen voortestaan. — Maar zoude ik hier de Eerste en Opper-oorzaak van alles voorbijzien, Die mijn levensloop en mijne gangen ten gunstigste heeft bestuurd; door Wiens leiding van mijne lotgevallen ik alleen dit heugchelijk uur beleven mag, en Die mij ten zegen deed gedijen, het geen ik, kortzigtige en voorbarige, als rampen beschouwde. Hem zij dan hiervoor in het openbaar mijne ootmoedige hulde en vurigste dank toegewijd! van Hem de ondersteuning afgebeden ter volbrenging van de zwaarwigtige taak.

Ik heb al de stof tot mijne tegenwoordige vreugde nog niet doen kennen: het is de Stad Utrecht, waar ik reeds lang mijne woning wenschte gevestigd te zien. Hiervan getuige mijne poging, acht jaren geleden, toen ik, na een aangenaam verblijf van ruim zeven maanden in deze Stad, een verzoekschrift aan Koning *Lodewijk* inzond, om hier bij voortduring mij-

zijne woonstede te mogen houden. Zijn weigerend antwoord deed mij alleen deze Stad verlaten. Gij zult derhalve, Wel Edele Groot Achtb. Heeren, Verzorgers van deze Hooge School! overtuigd zijn, welk eene bijzondere vreugde het in mij verwekt, dat ik eenen Leerstoel beklimme aan die Hooge School, welke onder Uwe verzorging staat: onder de verzorging van U daarenboven, die met de belangen der Landhuishoudkunde bijzonder bekend, of zelve in den Landbouw zeer gelukkige voorgangers zijn. Hoe gerustelijk kunnen dan deszelfs belangen in Uwe handen worden toevertrouwd. Deze nieuwe Leerstoel kan U niet bevreemden, en zal bij U even veilig zijn als die Leerstoelen, welke van de oprigting dezer Hooge School af dagteekenen. Hoe zeer mag ik dan van U, zoo geleerde en verlichte Mannen, aanmoediging verwagten op mijne pogingen ter verspreiding van licht en kennis, omtrent de mij aanbevolene wetenschappen. Ontvangt mijne erkentenis voor de blijken van welwillendheid, die ik reeds van U heb mogen ondervinden, en waarin ik mij bij voortduring aanbevele. Uwe

zorg tot handhaving van den roem en het welzijn van deze Hooge School, wensch ik naar mijne vermogens te ondersteunen. Dat deze Uwe werkzaamheden steeds met den gelukkigsten uitslag mogen bekroond worden! dat Uwe gezondheid en welvaren ongekrenkt blijven, en zegen zich over Uwe betrekkingen verspreide, en dat Gij nog lange tot hechte Voetzuilen van deze Hooge School moogt verstrekken; verleene U de Algoede Hemelvader van boven!

Met eenen regtmatigen schroom wende ik mij tot U, wijdberoemde en Hooggeleerde Mannen! zeer geachte en beminde Ambtgenooten! In zulk eenen rij van Mannen, als Gijlieden uitmaakt, te worden aangenomen, heeft wel aan de ééne zijde veel begeerlijks, daar deze zitting den hoogsten eerrang onder de Geletterden verleent; maar heeft ook aan de andere zijde zeer veel ontzettends, daar men naar zulke Mannen staat afgemeten te worden. Doch in zucht en ijver voor de wetenschappen zal ik het geen Uwer behoeven gewonnen te geven. Dat algemeen belang zal mij met U gelijkelijk be-

bezielen. Heeft de nieuwe Leerstoel Uwe hulp en onderschraging noodig, ik vleije mij, dat dezelve ook eenen weldadigen invloed zal verspreiden over de wetenschappen, Uwer zorge toebetrouwd, en dat ook te dezen opzigte de onderlinge band al naauwer zal worden toegehaald. Wilt mij met Uwe achting en vertrouwen vereeren: wilt mij ruim doen deelen in die vriendschap, welke onder U gelukkig wordt aangekweekt, en welker bestendige voortduring mij met U op het naauwst zal ter harte gaan! Dat 's Hemels zegen over Uwe werkzaamheden in volle mate worde uitgestort, en gezondheid en welvaren bestendig het heugelijk deel zijn van U en van alle de Uwen!

Vergun mij tot U, mijn hooggeachten Ambtgenoot en eerbiedwaardigen grijsaart *van Geuns*, wiens kruidkundige lessen ik zal moeten opvatten: vergun mij tot U een bijzonder woord te voeren. Reeds jaren lang mogt ik Uwe mij zoo waarde vriendschap genieten, en de Kruidkunde kweekte dezelve al meerder aan. Gij waart mij in derzelver beoefening tot raadsman en hulp. Het was alleen op Uwe aansporing

 en

en die van den geleerden *van Marum*, dat ik de uitgave van mijne *Flora Batava* ondernam; terwijl ik ook wegens de inrigting en eersten aanleg dezes Werks Uwe voorlichting mogt ontvangen. Hoe veel vreugde verschaft mij derhalve het vooruitzigt, dat ik, hoewel met schroom Uwe voetstappen natredende, echter een middel zal zijn, om Uwen hooggestegen ouderdom eene ruste te bezorgen, op welke gij de volle aanspraak hebt. Ja, zulk eene grijsheid, als de Uwe, is een liefelijke kroone. Zoo veel aan de Wetenschappen en deze Hooge School; zoo veel aan het Vaderland; zoo veel aan de lijdende menschheid te hebben bewezen, als gij U met regt beroemen kunt; door hoe vele liefelijke herdenkingen kunt gij dan Uwen ouderdom verzachten, verkwikken, vertroosten! smaakt daarvan al het zoet! Mogt ik dit kunnen vermeerderen, zoo zult gij mij steeds gereed vinden. Dat Uwe gezondheid gespaard worde! Uwe grijze kruin geen leed ondervinde! Uwe ziel rust en kalmte geniete, en Gij, wanneer gij ons allen op aarde voor eeuwig vaartwel zullen moeten zeggen,

in

in vrede moogt heen gaan naar Uw eeuwig huis, om te rusten van al Uwen arbeid, en dat uwe werken U aldaar mogen volgen.

Eindelijk, geliefde Jongelingschap! luister van onze Hooge School! veelligt hebt gij de opening van dezen nieuwen Leerstoel met zekeren weerzin te gemoet gezien. De werkzaamheden van het Platte Land, te midden van veel boerschheid en plompheid verrigt wordende, tot een onderwerp van Akademisch onderwijs te stellen, kan U zonderling zijn voorgekomen. Ik vertrouwe, reeds Uwe bevreemding voor het meerendeel te hebben weggenomen. Dit onderwijs is zelfs van zoodanigen wetenschappelijken aard, en zoo zeer met geleerdheid en het schoone letteren vereenigd, dat ik alles zal moeten aanwenden, om te vermijden, dat ik U te veel rondleide door de paden van onderscheide wetenschappen, ten einde de meesten Uwer, die de Landhuishoudkunde alleen als Hulp-wetenschap zullen beoefenen, niet van hunne hoofdstudiën zouden afgeleid worden.

Gij allen, het zij gij deze mijne lessen, of die

die der Kruidkunde zult bijwonen, ontvangt mij als Uwen ijverigen Voorganger, Uwen getrouwen Raadsman, Uwen hartelijken Vriend. Voor U zal ik de wetenschap aangenaam en behagelijk trachten te maken, ten einde gij altoos hare zijde zoudt blijven aankleven. Poogt van de gelegenheid, welke de nieuwe Akademische verordeningen aanbieden tot meerdere uitbreiding Uwer kundigheden, steeds een voordeelig gebruik te maken. Zal ik echter hiertoe verdere aansporing behoeven? Gevoelt gij edele Jongelingschap! niet in U eenen edelen gloed en eenen dorst naar kennis en wetenschap! poogt gij niet op het volgend tooneel Uws levens eene belangrijke rol te spelen, waarin gij zonder eene volkomene voorbereiding nimmer zoudt kunnen slagen. Hierdoor zult gij ook den roem van deze Hooge School verder helpen verbreiden, en steeds de vreugde en wellust van Uwe Voorgangers uitmaken.

Mogt deze Hooge School al meer en meer in bloei toenemen! mogt alzoo de groote bedoeling van onzen geliefden Koning in de volkomene herstelling van dezelve bereikt worden!

mog-

mogten op Hem en Zijn Vorstelijk Huis de milde Zegeningen des Hemels nederdalen! Mogt het Vaderland onder Zijne Regeering bestendig welvaren, rust en vrede genieten! Mogt de Landbouw zijne rijke bron al milder doen vloeijen, en de nieuw opgerigte Leerstoel hiertoe een gezegend middel zijn. Dit verleene de Almagtige, de Algoede, Wiens Naam steeds geprezen zij!

IK HEB GEZEGD.

REDEVOERING

VAN

ADAM SIMONS,

OVER DEN

WAREN DICHTER,

GEHOUDEN, DEN XXV MAART MDCCCXVI.

Bij de plegtige aanvaarding van den post van Hoogleeraar in de Nederd. Letterkunde en Welsprekendheid, aan 's Lands Hooge School, te Utrecht.

* * *

Wel Edele groot achtbare Verzorgers van Utrecht's Hooge School!

Hoog eerwaardig, Hoog geleerd Heer, aan wien tegenwoordig het bestuur der Hooge School is toevertrouwd!

Edele, Hoog aanzienlijke, Achtbare Mannen, die, in het Koningrijk der Nederlanden, of in dit Gewest en deze Stad, bekleed zijt met verschillende waardigheden van regering, regtspleging en bewind!

Wijd beroemde Hoogleeraren, Veel geachte Ambtgenooten!

Ervaren Lector in de Heelkunde!

EERWAARDIGE BEDIENAREN VAN DEN CHRISTELIJKEN GODSDIENST!

GELEERDE MEESTERS EN DOCTOREN IN ONDERSCHEIDENE WETENSCHAPPEN EN KUNSTEN!

BRAVE JONGELINGSCHAP, KWEEKELINGEN DEZER HOOGE SCHOOL!

GIJ ALLEN OOK, DIE DEZE PLEGTIGHEID MET UWE TEGENWOORDIGHEID VEREERT, ZEER AANZIENELIJKE HOORDERS!

Wanneer wij het gebied van fraaije Letteren en Kunsten binnen treden, zoo wij den Redenaar, Dichter en Toonkunstenaar hooren, of de gewrochten zien, door den Schilder, Beeldhouwer en Bouwmeester vervaardigd; dan treffen wij, (om met Tullius te spreken) eene naauwe verwantschap bij sommigen, bij anderen eene trouwe verbindtenis en bij allen de grootste overeenstemming aan.

Der schole ontwassen, waar in elk hunner voor zijne taak werd opgevoed, behooren zij

tot

tot éénе maatfchappij, door metelooze grenzen van anderen afgefcheiden, en niemand is het vergund, bij hen te wonen, of in hun bedrijf te deelen, ten zij hij vooraf in hunne geheimenisfen is ingewijd.

Doch, offchoon zij ook, door eenerlei zin en doel, onderling mogen verbonden wezen en dezelfde grondwet eerbiedigen, zoo verfchillen nogtans hunne pogingen, wijl derzelver taal en teekenen verfchillen. Van daar die natuurlijke onderfcheiding in *redenende* en *beeldende* kunften, welke van elkander zoo aanmerkelijk zijn verwijderd, dat eene oppervlakkige befchouwing geen punt van aanraking bij haar zoeken zou en ook geene juiste fchaal behoeft, om den afstand tusfchen beiden te berekenen.

Moeijelijker daar en tegen is het verfchil te vinden van die kunften, welke, in de onderfcheiden afdeelingen geplaatst, meer foortelijk met elkander vermaagfchapt zijn en tot één geflacht behooren. Dáár immers fchijnt, bij een gelijkvormig bedrijf van fommigen, de overeenkomst zoo treffend en de overgang van de eene

tot

tot de andere is zoo fijn en onmerkbaar, dat het ligter zij, van beider eigenschappen te spreken, dan die aan te wijzen.

Om zich hier van te overtuigen, beschouwe men slechts de *redenende* kunsten, met namen *Welsprekendheid* en *Dichtkunde*; deze toch schijnen niet alleen kinderen van ééne moeder, maar ook gelijkelijk geboren, en, of schoon de trotsche aanmatiging der eerste haar tot koningin boven alle anderen heeft verheven; kan men nogtans het regt van eerstgeboorte aan de laatste geenszins betwisten.

Doch dit toeval moge den sterveling verheffen en, in 't burgerlijke leven, soms zijn rang bepalen; in het rijk der wetenschappen en kunsten, kan dat regt niet gelden en het zou gewisselijk hare armoede en zwakheid verraden, zoo zij van daar eenige waardij wilden ontleenen. Neen! de dichtkunst vooral heeft andere regten; regten, die de Natuur haar verzekert. Immers is zij genoegzaam onderscheiden, waar zij haar hoog karakter toont. Welke kunst toch zou haar evenaren, veel min overtreffen? zoo zij, sprekende in hare eigen

taal,

taal, de taal der hartstogten en verbeelding, haar gevoel in ons overstort, zoo zij ons beurtelings tot vreugde en droefheid stemt; zoo hare zinnelijkheid aan gedachten en gewaarwordingen schoone formen geeft en die kleedt voor onze oogen; zoo zij, alle voorwerpen bezielende, ook het levenlooze bewegen doet en leven; zoo zij eindelijk niet te vrede met deze aarde en hare verschijnselen, zich boven het stof verheft, stouter dan een adelaar, ten hemel stijgt, in hooger sphéren zweeft, eene nieuwe wereld schept en ons daar henen voert: ja! dan erkennen wij, in haar des verwonderlijk vermogen, waar in de kracht der Godheid werkt!

'tIs waar, even gelijk alle kunsten, leent zij van anderen, maar zij leent, om rijker weêr te geven. Met de toonkunst, voorheen zoo naauw aan haar verbonden, deelt zij maat en welluidendheid, doch streekt niet alleen door klanken, maar verrukt ook met woorden. Genoegzaam in zich zelve, vraagt zij, in haar bedrijf, haar geen werktuig; behoeft penseel, noch beitel, voor hare beelden, en is, bij hare gewrochten, niet bepaald aan tijd of ruimte;

te; en, daar het groote doel der welsprekendheid altijd wezen moet, om te overtuigen en te treffen, zou de dichtkunst hier in zwakker wezen, aan welke toch geene magt ontbreekt, om ons hart te vermeesteren?

Even als andere kunsten, groeide zij met het menschdom op, maar was vroeger, dan anderen volwasſen; en, daar zij tot de menſchelijke natuur behoort en derzelve ſchijnt aangeboren, zoo vinden wij haar niet alleen in de hoogſte oudheid en bij de eenvoudigſte zeden, toen zij de achtbare priesteresſe was en ruwe horden beſchaafde, maar zien haar ook, in later tijd, algemeen geëerd van alle volkeren, wier bedrijven van hunne vordering in wetenſchappen getuigen.

Van waar nu deze onderſcheiding, zoo zij die niet verdiende? — Of mogen wij veronderſtellen, dat zucht tot navolging en kracht van vooroordeel hier in zamen werkten, om eene kunst in eere te houden, die eigenlijk meer tot de kindsheid van het menschdom behoorde en met de wijsheid onzer eeuw en de toenemende verlichting onbeſtaanbaar is? Of

moe-

moeten wij gelooven, dat eene dankbare nakomelingschap, zich de weldaden herinnerende, die deze oude kunst aan het voorgeslacht bewees, ook daarom haar niet wilde vergeten? Maar waarom zijn dan zoo vele kunsten, die hare tijdgenooten waren en zoo veel bij derzelver geboorte beloofden, met eene vroegere bevolking verdwenen? — Neen! het is hare aantrekkelijkheid, het is hare hooge waarde, die de eeuwen verduurde en den tijd zal overleven; en wanneer wij nog tegenwoordig den diepen indruk op ons gevoelen en de gevolgen bij anderen ontwaren, welke van hare pogingen altijd onafscheidbaar zijn, kan het ons dan wel bevreemden, van de wonderen te hooren, door haar gewrocht, toen zij woestheid temde, wijze wetten gaf en gansche steden stichtte? ofschoon wij erkennen, dat zij zelve hare eigene geschiedenis bezong, en in hare taal, van de dagen der kindschheid gewaagde.

Doch, waarheen vervoert mij de zucht voor eene kunst, die ik altijd meer beoefende, dan beschouwde! Het is thans mijn oogmerk niet, breeder in den lof dezer edele uit te weiden, of

ha-

hare voortreffelijkheid verder te verdedigen; en gij zult het, zeer geëerde Hoorders! in mij niet berispelijk vinden, wanneer ik in den rei der schoone kunsten, boven anderen, aan haar den voorrang geve. Zij was het, die mij naar de School der wetenschappen voerde en mijne letterbefeningen bepaalde; zij verhoogde mijne vreugde en verzachtte menig leed, dat mij op de bane des levens treffen mogt; door haar verwierf ik (ligt onverdiend) en zonder haar had ik nooit verworven de achting, vriendschap en gunstige onderscheiding van zoo vele edelen en braven! En zou ik het ooit vergeten kunnen; of, op dezen plegtigen dag, voor Ul. mogen verzwijgen? hoe zij mij aan den besten der Koningen heeft aanbevolen, toen het Hoogst denzelven behaagde, bij de herstelling en uitbreiding van Utrecht's Hooge School (waar voor God Hem moge zegenen!) mij eene plaats aan te wijzen, onder deze geleerde Mannen.

Thans ben ik gereed, den post, mij zoo vereerend opgedragen, doch niet zonder huivering, te aanvaarden; en, daar bij de oprigting van den nieuwen leerstoel, in dit gewijde koor van

we-

wetenschappen en kunsten, de dichtkunde een voornaam gedeelte zal uitmaken van het onderwijs, aan mijne zorg toevertrouwd, zoo scheen het mij toe, niet onvoegzaam voor deze gelegenheid te wezen, wanneer ik niet zoo zeer de kunst, als wel den kunstenaar beschouwde, in de hope, dat, zoo Gij, zeer aanzienlijke Hoorders! geheel op het voorwerp staardet, gij dan ligter den redenaar vergeten zoudt, als hij het waagde, dat verheven beeld voor te stellen. Ik zal dan spreken: *over den waren Dichter.*

Verleent mij uwe aandacht en toegevendheid!

Wanneer wij de verschillende soorten van poëzij naauwkeurig beschouwen, zoo wij zekere liederen, fabelen, vertelsels, brieven, hekel- en puntdichten, tooneelspelen en wat verder eene flaauwe schaduw van dichtkunst heeft, met het edelste en verhevenste derzelve verbinden, gelijk het Herderdicht en Lied der liefde, den Lierzang en het Leerdicht, het Heldendicht en vorstelijk Treurspel; is het dan wel te verwonderen, dat, bij zoo groote verscheidenheid en afwijking, als 'er misschien in geene andere

kunst

kunst gevonden wordt, het gevoelen der genen zoo aanmerkelijk verschilt, die over de dichtkunde geschreven hebben? Immers zij allen, welke, van Aristoteles af, tot op onzen tijd, de schoone kunsten wijsgeerig beschouwden en ontleedden, hebben niet alleen getwist over de grenzen der poëzij, maar verschillen ook over den aard en de eigenschappen, over het wezen derzelve zoodanig, dat de bepaling, die sommigen daar aan geven, anderen wederom in twijfel trekken en geheel ontkennen.

In dit groot verschil over den waren aard der kunst, deelt natuurlijk ook de kunstenaar, die van haar zijn' naam ontleent; en dit is dan ook de reden, dat hij, bij sommigen, zich alleen onderscheidt door zijne versiering, bij anderen, door zijne nabootsing en bij velen, door zijne taal, de taal van drift en verbeelding, in geregelde maat voortgebragt. Het behoort tot het onderwijs, waar toe ik geroepen ben, maar niet tot de orde van dezen plegtigen dag, alle die verschillende meeningen hier te toetsen en te vereffenen.

Beter acht ik het te wezen, het eenig standpunt

punt te kiezen, van waar wij het beeld van den dichter, in een voordeelig licht geplaatst, kunnen zien, in alle die groote trekken, welke hem van anderen duidelijk doen onderscheiden. Beschouwen wij hem dan, zoo als hij, van de Natuur gevormd, in de school der kunst geoefend, het voorwerp is der bewondering van de nakomelingschap.

De Natuur vormt den dichter. Vreemd voorzeker is de veronderstelling der genen, die wanen, dat alle zielen, aanvankelijk volkomen gelijk, eenerlei aanleg en dezelfde vatbaarheid ontvangen en het, bij hare ontwikkeling, alleen de opvoeding wezen zou, maar geene onderscheiden bewerktuiging, die de eene van de andere in hoedanigheid doet verschillen.

De geschiedenis der menschheid spreekt dit gevoelen ronduit tegen. Immers hoe zeer wij ook den invloed erkennen, dien opvoeding, oefening in letteren en andere toevallige oorzaken hebben mogen op de vorming van onzen geest; zoo is nogtans het vermoeden, dat de ziel, alleen van dezelven, hare meerdere voortreffelijkheid en waarde zou ontleenen, eene ver-

onderstelling, allezins onbestaanbaar met de meest gewone verschijnselen in het menschelijke leven. Hoe zullen wij anders die ongelijke vordering, in eene en dezelfde wetenschap, bij den een' en anderen verklaren, schoon beiden even zorgvuldig werden opgevoed, het zelfde onderwijs ontvingen en ook gelijke inspanning betoonden? Van waar komt dan toch die onweêrstaanbare neiging, die aandrift tot eenig bedrijf, welke groote mannen reeds in hunne vroege jeugd bezielde, geheel hun lot besliste en hunnen naam onsterfelijk maakte? Wie stemde den geest van den eersten dichter, van Amphion, Orpheus en Linus? Was het, toen de aarde nog zoo woest was en ledig, de opvoeding, die hem in de wildernis vormde tot de verheven taak, om, als profeet en gezant des hemels, zijne ruwe tijdgenooten te beschaven?

Alle deze en dergelijke verschijnselen worden voor ons onoplosbare raadsels, zoo wij niet erkennen, dat er, in den aanleg der menschelijke natuur, zekere oorspronkelijke en aanhoudende onderscheidingen bestaan, dat de gewo-

wone vatbaarheid bij ons moet sluimeren, eer zij wordt opgewekt door de gelegenheid, die haar wel doet werken, maar geenszins kan aanbrengen. Neen! het schoone moge zijne vonken wijd en zijd verspreiden, die spranken doen onze borst niet ontgloeijen, zoo het tondel niet daar in aanwezig is.

Er is dan, in onze ziel, eene bewerktuiging, die, naar mate van hare onderscheiden inrigting en volkomenheid, ons niet alleen de verschillende taak heeft opgelegd, welke wij door haar volbrengen moeten, maar ook in dezelve meer of minder van ons vordert. Dit is het raderwerk, dat groote meesterstuk, door de Natuur zelve vervaardigd, die, altijd zoo schuw, hare geheimenissen te openbaren, den sterveling niet vergunt, door den ondoordringbaren sluijer, zijn eigen wezen te ontdekken.

Doch, offchoon wij die bewerktuiging geenszins kennen, den aard derzelve, hare bestanddeelen, noch zamenstelling weten, zoo bevredigt het ons toch, uit de gewrochten, de oorzaak te gissen en het vermogen te zien, waardoor zij zich genoegzaam openbaart. Vooral

is

is dit zigtbaar, bij den waren dichter. Zoo ergens, dan voorzeker vinden wij bij hem verschijnselen, die, in vergelijking met anderen, eene fijner inrigting veronderstellen en eene vorming bewijzen, welke alleen van de Natuur afkomstig is. En deze verschijnselen zijn zulke vaste kenmerken van den adel zijner ziel, dat het dwaasheid wezen zou, dezelven buiten den mensch te zoeken, of die aan uitwendige oorzaken toe te schrijven; wij noemen hen *gevoel*, *vernuft* en *verbeelding*.

Deze eigenschappen, welke van den waren dichter onafscheidbaar zijn en tot zijn' aanleg behooren, zijn gaven der Natuur, die door opvoeding en andere toevallige oorzaken wel kunnen ontwikkeld en veredeld, maar nooit verkregen worden. Door haar is het en door haar alleen, dat de gunsteling der *Zanggodinnen* zich onderscheidt van den gewaanden dichter, gelijk de held onderscheiden is van den tooneelspeler, door den laatsten slechts nagebootst; en dit aanmerkelijk verschil tusschen schijn en wezen is voor den kenner zoo ligt te ontdekken en verraadt den ongewijden zoo

dui-

duidelijk, dat men het door zijne ſtroeve taal kan hooren, aan zijne verminkte beelden moet zien en uit zijne deels flaauwe, deels overdreven gewaarwordingen zelfs zal gevoelen, hoe weinig de Natuur hem verleende en hoe moeijelijk het hem wezen moet, zich eene kunst op te dringen, voor welke hij niet geboren is; eene kunst, die meer, dan eenige andere, zich wreekt, wanneer de ongewijde het waagt, haar door zijne onbevoegdheid te onteeren.

Geheel anders is het daarentegen met het oorſpronkelijk vernuft, dat alle die groote eigenſchappen in zich vereenigt. Met eene edele eenvoudigheid en bevalligen zwier, ſchijnt het hem geene moeite te wezen, het gevoel zijns harte ons mede te deelen. Geboeid door zijne taal, vergeten wij ons zelven, om naar hem te luisteren; altijd nieuw, treft hij met woorden, ſpeelt hij met beelden, verrukt hij met gedachten; het zij hij het lied der liefde zingt, of de zoete toonen van den herder geeft; het zij hij den held vereeuwigt, of bij den zwaren ſtrijd der driften onze ziel doet treuren: in alles, altijd meester, kiest hij voor elk voorwerp het

gewaad en de kleur, die daar aan voegen en handelt hier in, gelijk de Natuur, welke, naar het verschil der jaargetijden, ook het gelaat des aardrijks verandert. Zijne taal rigt zich naar den aard der zaken; soms is zij, gelijk eene stille beek, die effen henen vloeit; soms schijnt zij eene rivier, die welt en met wijde stroomen haren statelijken togt vervolgt; maar soms ook is zij verbolgen, als de oceaan, wanneer de stormen loeijen.

Van waar nu dit vermogen, zoo 'er in den dichter geene vatbaarheid bestond, die de Natuur alleen kan geven? Ik beken het, dat het gevoel, waar door wij onze vatbaarheid voor indruk betoonen, wanneer wij door eenig voorwerp getroffen worden, een beslissend kenmerk is van menschelijke waarde, en dat alle redelijke schepfelen, de Wilden niet uitgezonderd, het in zekere mate bezitten. Maar het is ook niet te ontkennen, dat elk oorspronkelijk vernuft en voornamelijk de dichter deze eigenschap meer dan gewonelijk openbaart.

Het gevoel is een werk der Natuur; zij heeft deszelfs draden, zijne zenuwen, fijner gesponnen;

nen; deze schijnen bij den dichter aantrekkelijker en veerkrachtiger te wezen, niet alleen om aangedaan te worden, maar ook om anderen aan te doen, en de geest des levens, die, even als een bedreven snarenspeler, dezelven bezielt, geeft met grooter vaardigheid, in hare snellere beweging, ook de welluidendste toonen.

'tIs waar, dat deze vatbaarheid bij den dichter spoedig werkt, dat hij ligt getroffen wordt, door voorwerpen, die, in de schatting der koele rede, eene geringe waarde hebben. Op het feest der lente, wanneer de Natuur, de opstanding en het leven verkondigt, en alle kinderen van God juichen, kan het zijne vreugde storen, zoo zijn voet een' worm vertrapt; maar dat zelfde gevoel wordt toch hooger gespannen, waar onze zedelijkheid aan eene wet herinnert, die betrachting van strenge pligten vordert. Is het Vaderland in gevaar, zijn hart bruist op, in stoute dithijramben; hij is de eerste, die zijne stem verheft, al zou verderf en dood hem wachten, en zijn bardenzang geleidt den held ten strijde, om, als de nood het eischt, aan Vorst en Vaderland een bloedig offer te geven.

Het schoone en verhevene, dat altijd op waarheid rust, alleen door eenheid met verscheidenheid bestaat en even zeer in de gewrochten der Natuur, als der kunst, aan onveranderlijke wetten onderworpen is, heeft op zijn gevoel, meer dan op de gewaarwording van anderen, een onweerstaanbaar vermogen. Gij moet hem zien in zijne heilige verrukking, wanneer hij, onder het heugelijk gezang der vogelen, het statelijk woud der eiken binnen treedt en dáár, als een priester des Allerhoogsten, in zijn' gewijden tempel, de majesteit des Eeuwigen eerbiedigt; — of, wanneer hij, in zijne eenzaamheid meestal afgetrokken en somber, wijl zijn geest tot zwaarmoedigheid en ernst overhelt, in het geruisch der najaarsbladen, de treurige beelden der vergankelijkheid opmerkt, en deze (gelijk Osfian zegt) hem stemmen tot de vreugde der droefheid; — of, wanneer hij, bevallig dweeper der liefde, het aangebeden voorwerp zijner bewondering de zoete droomen en de vreeze van zijn harte openbaart, en de stem van zijn gevoel in elke menschelijke borst den weergalm geeft van die heilige gewaarwording, waar door menschelij-

lijke liefde van de zinnelijke drift der dieren is onderscheiden! — Zoo zongen Tibullus en Petrarcha, Höltij en Bellamij! en hoe zeer zij ook, door tijd en plaats, door landaard en zeden, van elkander meteloos zijn afgescheiden, zoo bewijzen nogtans hunne zangen, dat het gevoel oorspronkelijk en zijne taal, onder alle hemelstreken, dezelfde is.

Maar dat eigen gevoel, het welk den dichter, voor het kleine zoo wel, als het groote, voor het vreesselijke, als het bekoorlijke, zoo uitnemend vatbaar maakt, geeft ons tevens het treffendst bewijs van deszelfs verheven oorsprong, vooral in het heerlijk verschijnsel, wanneer, als ware hij van een hooger geest gedreven en door eene Godheid aangeblazen, die geestdrift in hem woelt, welke de Ouden met den naam van razernij bestempelen. Van waar nu die inwendige gloed, welke, even als de warmtestof, zijn' geest uitzet, zijn bloed sneller in zijne aders doet vloeijen en hem overstroomt met gewaarwordingen, waar voor de rijkste taal dikwijls te arm is, om woorden te geven? Wàt in zijn' dampkring dan ademt, dat wordt door zijn al-

ver-

verzengend vuur ook aangeſtoken en het is hem, daar hij ſoms, als een ziender, de toekomst openbaart, als of hij, in zijne vervoering, den top heeft bereikt van een' hoogen berg, die zijn' gezigteinder verruimde.

Eene andere gave, welke den waren dichter eigen is en die tevens openbaart, dat de Natuur hem vormde, is het vernuft, een vermogen, dat, ſchoon geheel onderſcheiden van zijn gevoel, hem echter even zeer is aangeboren. Het is 'er verre af, dat wij daar door meenen zouden, die ſcherpzinnigheid, welke met luimige invallen ons vervrolijkt en het zout is van 't gezellig leven. Deze toch onderdrukt het gevoel en voert, als eene kracht van het verſtand, niet zelden den ſtrijd met het harte; dit is kennelijk, in Frankrijk's grooten kunstregter Boileau en ook zigtbaar in onzen altijd geestigen en zinrijken dichter Conſtantijn Huijgens.

Wij bedoelen door vernuft alleen dat vermogen, het welk den man van zeldzame gaven zoo uitſtekend kenmerkt, zijn bedrijf verhoogt, aan zijne gewrochten den glans der nieuwheid geeft en de gelukkigſte uitkomſten verzekert. Het ver-

verzegelt den natuurvorſcher, op den weg der ontdekking; het brengt den uitvinder, tot zijne ſchepping en helpt den kunſtenaar, in de teekening en plaatſing zijner beelden. Bij den dichter werkt deze gave, deels in de keuze zijner gelijkenisſen, die hij van andere voorwerpen ontleent, om, door hare treffende overeenſtemming, zijne gedachten te verklaren, deels ook in de gelukkige nabootſing van alles, wat onder het bereik der zinnen valt.

Doch ook dit vermogen ſchijnt niet bijzonder te behooren tot den oorſpronkelijken aanleg van den waren dichter. Immers zoo dra het vernuft deze beiden (namelijk gelijkenis en nabootſing) bezigt, om bevalligheid en zwier aan onze gedachten te geven, dan verraadt het maar al te zeer den hoogen ſtijl der kunst, die niet is aangeboren, maar wel een gevolg is van onze beſchaafdheid en alleen door oefening wordt verkregen. 't Is ondertusſchen het hoofddoel niet van den waren dichter, door form en tooi te behagen, of met ijdele klanken te ſpelen; zijne gewaarwording eischt overeenſtemming en deelneming, die hij door het koel verſtand niet ver-

verklaren kan, maar zijne opheldering gaat uit van zijn gevoel, dat naar eene gelijkenisse zoekt, die bij hem de overzetting wordt uit eene vreemde taal, om voor anderen verstaanbaar te wezen. Even zoo is het met de nabootsing, voor zoo verre zij, als zinnelijke voorstelling, voor hem het hulpmiddel is, niet alleen om kracht en duidelijker beteekenis aan zijne woorden te geven, maar ook, om zijn innerlijk gevoel voor anderen zigtbaar te maken, of te doen hooren.

Hoe nader de dichter grenst aan de Natuur, des te meer bezigt hij gelijkenis en nabootsing, bij hem altijd oorspronkelijk en ongezocht. Zij kenmerken den echten zanger, waar zij ons treffen, door hare eenvoudigheid, zinnelijke voordragt en juiste overeenstemming. Wij denken bij hem niet aan eene gelukkige keuze, want zij schijnen hem ingegeven; zoo zijn zij bij den dichter van het boek Job, zoo zijn zij bij Homerus, zoo vinden wij haar tevens bij Ossian.

Maar ook dat vermogen is onuitputtelijk, gelijk de Natuur, van welke het afkomstig is; van daar, zoo als bij den Jonischen Zanger en den

Schot-

Schotſchen Bard, het herhaald gebruik van het zelfde beeld, doch immer anders gewijzigd, altijd op eene nieuwe wijze, met eene verwonderlijke verſcheidenheid toegepast; een vermogen derhalve, dat van zijne oorſpronkelijkheid getuigt en door geene kunst kan verkregen worden, al ware het ook, dat men alle de regels van Quintiliaan in zijn geheugen had ingeprent.

Doch al is het ook, dat kunst hier den waren dichter zou helpen, gelijk wij bij ſommigen geenszins willen ontkennen, zijn vernuft nogtans weet, haar zorgvuldig te verbergen en de kracht en tooi zijner beelden zullen nooit de inſpanning verraden, die zij vorderden. Zoo ſchilderde Vondel, gelijk de ſtoute hand van Rembrand ſchildert, terwijl zijne nabootſing zoo natuurlijk is, dat hij ons duidelijk doet hooren:

Het grof gebrom der domklocke, uit den Dom
Van 't om end om beſaemde en roemrijck Rome.

Doch, onder alle de gaven, door de Natuur verleend aan den waren dichter, is 'er zeker gee-

geene, die, in de gelukkige bewerktuiging van zijn' geest, zigtbaarder blijken draagt van zijn oorspronkelijken aanleg, dan het vermogen zijner verbeelding. Deze kracht der ziel, geheel verschillende van het geheugen en echter met de herinnering zoo naauw vereenigd, verbindt het voorledene met het toekomende, vraagt naar geene grenzen en ijlt met hem, sneller dan het licht, naar afgelegen dreven. Zij vertegenwoordigt hem de voorwerpen in de wereld der verschijnselen, zij verwezentlijkt, wat niet bestaat, en geeft, ook wanneer, gelijk bij Homerus, Ossian en Milton, zijne oogen zijn gesloten, hem meer te zien, dan de gewone sterveling ooit aanschouwde.

Het is 'er ondertusschen verre af, dat wij deze gave, met uitsluiting van anderen, alleen in den dichter zouden veronderstellen; immers zij behoort tot de groote kenmerken van elk oorspronkelijk vernuft, zij veredelt de gewrochten van den schilder en beeldhouwer, zij bezielt den snarenspeler en leidt zelfs den wijsgeer, in zijne navorschingen en beschouwing. Maar welk een groot verschil van oogmerk en gevolg is 'er tus-

schen

schen hem en den dichter, waar beiden de hoogste inspanning van dezelfde kracht inroepen, om in het rijk der geesten te zweven! De eerste toch heeft voornamelijk ten doel, de Godheid nader te kennen en de verwantschap van den menschelijken geest na te sporen met dat eeuwig Wezen, in betrekking met al, wat denkt en rede heeft. Hij kiest het verhevenst standpunt, om, ware het mogelijk, over den beperkten gezigteinder der stoffelijke wereld heen te zien en, aan de andere zijde des oevers, een gewest te beschouwen, dat, bij zijne nadering, zich verder en verder schijnt te verwijderen. Onvoldaan over zijne vruchtelooze poging, keert hij van deze hoogte weder, die hem niets meer vergunt, dan van verre eene flaauwe schemering te zien en hem van de onmogelijkheid overtuigt, om, op zulken afstand, door dien nevel heen te dringen.

Geheel anders is het doel van den dichter. Het is zijn oogmerk niet, om dáár te bespieden; hij rust zich niet toe, gelijk Columbus, om eene nieuwe wereld te ontdekken; hij schept 'er eene, waar zij hem dienen moet;

hij

hij baant ons den weg daar henen, om hem te volgen, verplaatst ons, waar wij met hem moeten zijn en laat het tooneel ons zien, dat hij, rijker dan een Koning, vooraf in zijne eenzaamheid aanschouwde. Alzoo van een tegengesteld beginsel uitgaande, onderwerpt hij zich niet aan de strenge wet, die den wijsgeer is voorgeschreven; met de tooverroede der verbeelding, neemt hij de stoutste vlugt, snelt ons voor uit, op arendsvleugelen, en onbevreesd voor den afgrond, waar over hij, ligter dan een vlinder, henen zweeft, voert zijne kracht ons op, uit eene wereld, die, zonder zijne hulp, ons niet vergunt, buiten hare grenzen te treden.

Bij de Ouden, gewijde en ongewijde dichters, vinden wij de treffendste voorbeelden van dit verwonderlijk vermogen, en wie zou, onder dezelven, den Mantuaanschen Zanger vergeten! — Maar ook, in later eeuw, zien wij dichters, gelijk aan dezen, even zoo begaafd met dezelfde kracht, zoo als alles, wat de Natuur verzorgt, niet kan ontaarden.

Of zou dit vermogen buiten den mensch gezocht moeten worden en alleen het gevolg zijn

van opvoeding en beschaafdheid? Of is het aan den invloed der lucht, waar onder wij adem halen en aan de weelde van den grond, dien wij bewonen, toe te schrijven? —— De geschiedenis der kunst ontkent deze vragen. Zij toont ons immers, bij het groot verschil der volkeren, overal het zelfde verschijnsel, en wanneer wij ook al, onder den zoelen hemel en in de lagchende dreven van Italië, het goddelijk vernuft en de gloeijende verbeelding van Dante bewonderen, wij erkennen niet minder die eigen kracht der ziel, in het barre Noorden, dáár, waar Milton zich verheft, Vondel naar boven stijgt, Klopstock tot in den derden hemel wordt opgetrokken en Van Merken zweeft boven de schepping!

Doch hoe voortreffelijk ook deze gaven mogen wezen, door de Natuur aan den dichter geschonken, zij zouden nogtans voor hem ontoereikend zijn, zoo hij niet tevens in de school der kunst wierd opgevoed. —— Ik acht het, zeer Aanzienl. Hoorders! voor Ul. overtollig, in dit heiligdom van wetenschappen en letteren, over de noodzakelijkheid van derzelver beoefe-

ning

ning uit te weiden, of hare voordeelen breedvoerig te betoogen; en gij zult met mij gevoelen, dat een oorspronkelijk vernuft, bij al den aanleg en zijne geschiktheid, nogtans weinig zou beantwoorden aan de verwachting, van hem opgevat, zoo zijn oordeel niet werd gescherpt, om die aangeboren eigenschappen te besturen, zoo geene menschelijke kennis zijn' geest verrijkte en beschaafde. Nergens toch loopt het vernuft meer gevaar, van zijn doel te missen en eene billijke berisping van bevoegden te verdienen, dan bij de beoefening eener kunst, die, onder hare ontelbare vrienden, aan zoo weinigen hare gunst verleende.

Weigert de dichter, zijne denkbeelden aan den toets der rede te onderwerpen en die gaven der Natuur door het oordeel behoorlijk te laten leiden, dan ontwikkelen zij zich, gelijk de loten van een' boom, die, door hare weelderigheid zelve, aan den stam zijne vruchtbaarheid benemen; dan wordt het gevoel overspannen, het vernuft is valsch en de verbeelding verwildert. Waar de echte geest in den jongeling sluimert, daar zal oefening dien niet verdooven; maar

maar veel eer opwekken; doch zij matigt zijn gevoel, beteugelt zijne verbeelding en roept het koel verstand in, om den oever te bepalen, tusschen welken de stroom zijner heilige verrukking bruisen moet; gewisselijk beschaving moet den waren dichter verheffen en zonder haar, zal hij even min eenigen luister hebben, als de diamant, wanneer dezelve niet geslepen is.

Hoe veel nadeel ondertusschen de kwalijk begrepene stelling, dat dichters geboren worden, aan het rijk der letteren en aan de kunst zelve hebbe toegebragt, is niet genoeg te zeggen! Zij behaagde aan vadzigen en streelde de eerzucht. De verleidende bekoorlijkheid van het groote en schoone, het vuur, dat de jeugdige verbeelding doet ontvonken en de schijn van geringe moeite, die zoo veel roem belooft, dit alles heeft menig een' bewogen, met onbedreven handen de lier aan te grijpen, zonder den toon der snaren te kennen! In den waan, dat de Natuur hem tot dichter vormde, behaagt hem het woeste, onverstaanbare en overdrevene, en hij dringt zich zelven op, dat hij

hij een meesterstuk vervaardigt, waarin kracht, majesteit en zwier elkander den voorrang betwisten. Maar de getuigenis zijner eigenliefde wordt niet bevestigd door den bevoegden regter; met onverbiddelijke gestrengheid ontzegt deze hem den rang, dien hij zich zelven toekende. en de fakkel der waarheid licht hem voor in diepe mijnen van wetenschap, waar met een welluidend geruisch de heilige bron ontspringt, die voor den ongewijden altijd verborgen is en ontoegankelijk.

De ware dichter wordt door eigen behoefte gedreven, die bron op te zoeken, om zijn' dorst te lessen. De Ouden geven van die zucht de treffendste bewijzen. Immers het verbaast ons, wanneer wij in het boek Job, bij zulke hooge oudheid, zoo groote bedrevenheid in de kennis der Natuur en van de zeden der menschen vinden! Wij vragen, van verwondering opgetogen, waar was toch de school, die Homerus zoo veel leerde? Welk een' omvang van wetenschappen bevatte Lucretius! Is het aan Maro niet te hooren, dat hij in den beschaafdsten kring zijner tijdgenooten leefde;

de; zal zijn onvergankelijk leerdicht, dat van den landbouw zingt, niet altijd van zijne navorschingen getuigen? Was zijn vriend en de gunsteling van Mecenas, was Horatius niet doortrokken van ware wijsbegeerte? hoe juist is zijn oordeel over den Zanger van den Trojaanschen krijg; hoe dringt hij bij Piso aan, op de beschaving des verstands en vermeerdering van kennis!

Zijn wij het vergeten, dat, na den nacht der middeleeuwen en barbaarschheid, het herstel der letteren en kunsten, in Italië, grooten dank verschuldigd is aan Dante, Petrarcha en Boccace? Was Tasso niet eene eere voor de Hooge School van Padua? Camoëns niet een vlijtig leerling, te Coïmbra? Vergoedde Shakespear, in aanleg misschien de grootste dichter, die ooit bestond, vergoedde hij zich niet het verzuim van vroegere oefeningen, in later jaren? Welken schat van kennis had Milton verworven! Hoe vormden zich Corneille en Racine naar de meesterstukken van Griekenland en Latium! Waren Haller en Klopstock, Wieland en Göthe, Schil-

ler en Matthifon; waren Stolberg, Bürger en Höltij niet volleerd in wetenfchappen en talen?

Doch, waar toe bewijzen van vreemden ontleend, die ons eigen Vaderland zoo overvloedig kan geven! Zal ik die in zijn roemrijkst tijdvak zoeken, toen alles, in dit land, reusachtig en voortreffelijk was, zal ik die zoeken, bij zijne dichters, in de eerfte helft der zeventiende eeuw, bij de hervormers onzer taal, wier vermaardheid hunne verdienften evenaarde? —— Welke uitgebreide kennis van menfchen en van zaken vinden wij in den eenvoudigen volksdichter Jacob Cats! Hoe gemeenzaam is de zwierige Hooft met de fchriften der Ouden! Zou Vondel, nog door niemand overtroffen, bij al den rijkdom der gaven, die de Natuur hem zoo mildelijk verleende, zou dat vruchtbaar vernuft wel ooit dien roem verworven hebben, zoo de Drosfaard en zijne vrienden hem niet onderwezen hadden? —— Behoeve ik wel van Huig de Groot, door heel Europa bewonderd, te fpreken? Waren Huijgens en Barlæus, Westerbaen en Vollenhoven gee-

geene geleerde mannen? — Welke herinnering! Welke achtbare namen, niet zonder eerbied te noemen!

Wilden wij, bij die edelen, nog de bewijzen voegen van later dagen, wij zouden, uit de achttiende eeuw, de beide Van Haren's, van Winter en zijne Gade, Nieuwland, van der Woordt, den vriend onzer jeugd! maar vooral de eere van deze ſtad, Hiëronijmus van Alphen niet vergeten! — Doch deze voorbeelden zullen, vertrouwe ik, genoegzaam zijn, om ons onwederſprekelijk en overtuigend te bewijzen, hoe groote dichters hunne voortreffelijkheid niet enkel van de Natuur ontleenden, maar ook wetenſchappen kenden en beoefenden; wetenſchappen, die hun gevoel verëdelden, hun vernuft beſchaafden en hunne verbeelding verſterkten.

Of kon hun gevoel voor het ware en ſchoone, dat zoo magtig op hen werkte, zich alleen bevredigen met eene oppervlakkige beſchouwing, waar geen form, maar ſtof, — geen ſpel, maar oefening, — geene vlugheid, maar inſpanning van den geest gevorderd worden?

Neen! zij drongen door in het onderwerp, dat hunne ziel geheel vervulde met de verhevenste gedachten; zij ontleedden, wat zij zagen; zij vereenigden, dat gescheiden was en verwierven zich hier door een eigendom, die, onder alle aardsche bezittingen, alleen duurzaam is en zeker.

Doch, waar is ook het leerdicht, het treurspel, het heldendicht, om alleen het hoogste der kunst op te noemen, dat, bij al den aanleg van een oorspronkelijk vernuft, zijne onsterfelijkheid zou waarborgen, zoo het niet rijk is in wetenschap en moeijelijk verkregene kennis? —— Wie toch kan van den landbouw zingen, wanneer hij niet heeft onderzocht, wat welige halmen geeft; bij welk gestarnte de grond geploegd moet worden? —— Zal de dichter, zonder menschenkennis, menschelijke drift ten tooneele voeren? Zullen wij bij hem Medea zien, zoo hij niet weet, hoe het hart eener beleedigde vrouwe van wraakzucht gloeit, gelijk een poel van vuur en sulfer? —— Zou men den held, die met Ilium verhuist en bergt, wat uit de vlam nog te redden is, voor het Romein-

meinsche volk, neen! voor de nawereld! waardiglijk bezingen, zonder de oudheid te kennen! de zeden van zijn landaard te onderzoeken en de geschiedenis zijner eeuw te weten? Gewisselijk, zijne reizen en de rigting van zijn' togt, zijne omzwervingen en voorvallen, zijne vermoeijenissen en gevaren, zijne uitredding en rust vorderden de naauwkeurigste beschrijving. — Rekent de dichter op onze deelneming, wij eischen dan ook van hem, dat de kracht zijner verbeelding ons verplaatse op de wijde zee, wanneer de nacht hangt over den oceaan, de storm begint op te steken, en wij met het angstig bootsvolk heen en weder slingeren; —— ja! hij moet den stroom van zijn gevoel in ons overstorten en onze ziel met diepen weedom vervullen, waar de rampzalige een offer harer onbezonnen liefde wordt. Wij vragen bij hem niet naar de echtheid der gebeurtenis, maar naar de waarheid der schildering en wij zijn bevredigd met het konstig bedrog der versiering, al is het ook, dat Eneas en Dido geene tijdgenooten waren.

Maar hoe veel moet de dichter, daar voor heb-

hebben gezien en overwogen, eer hij het wagen kan, zijn ontwerp te voltooijen, Is hij nu vreemdeling in de kennis der Natuur en hare verschijnselen; in de ligging der landschappen en hunne voortbrengselen; in de geschiedenis der volkeren en de zeden en bedrijven der menschen is de taal, waar in hij spreekt, in hare afkomst en verwantschap, deugden en gebreken, regelmatigheid en afwijking; is zij in derzelver aanwinst en verbastering, woordvoeging en wending, zoo wel betrekkelijk den klank als de beweging zelve, is hem die taal in hare kracht en eigenschappen geheel onbekend, dan mist hij zelfs de eerste beginselen, die tot zijne kunst behooren, dan is hij ook niet berekend voor de verheven taak, alleen door den geoefenden zanger waardiglijk te vervullen.

Het oorspronkelijk vernuft daar en tegen, alzoo verrijkt en toegerust, leent van elken meester en neemt van allen over, zonder hen te berooven, of hunne gedachten te herhalen. Volmaking, maar geene navolging is het doel zijner poging; het is het afzien eener kunst, die, in haar werktuigelijk bedrijf, ook bedrevenheid

vor-

vordert. Zijn oog laat bij anderen niets onopgemerkt, om aan ieder bijzonder deel zich te oefenen, vooral, waar fieraden zijn, die ongezocht uit den aard der taal, hare woordvoeging, de maat, den versbouw en het rijm ontleend worden. Dit alles behoort tot den tooi en het uiterlijk gewaad, waarin de dichter de kinderen zijner verbeelding kleedt, een gewaad, dat afwisfelt en ook altijd in form en kleur is onderfcheiden, naar de verfchillende betrekkingen, waarin zij verfchijnen.

Maar geheel anders is het bij den kreupeldichter; wat bij een waar vernuft flechts middel is, dat wordt voor hem het hoogfte doel. Hij bezigt de taal van zijn meester, zonder hem te verftaan; hij volgt zoo wel zijne gebreken, als zijne deugden; hij mismaakt de fchoonheid zijner beelden en verkleint alzoo het groot model, naar den bekrompen maatftaf van zijn eigen onvermogen. Altijd flaaf van vooroordeel en gewoonte, volgt hij getrouw, maar heeft geen' moed, om zijne fchreden alleen te rigten. De ware dichter daar en tegen durft zijne voorbeelden verlaten, zoo dra zij hem niet meer dienen,

en

en hij zijne eigen kracht gevoelt. Gelijk het kind, den leiband ontwasſen, geen' teugel meer behoeft, en ongeboeid daar henen loopt; ook alzoo verwijdert hij zich van zijn' gids, die hem voorheen geleidde, hij vervolgt zijn eigen weg; hij baant met vasten tred zich zelven een ſpoor, dat anderen, vóór hem, nooit betraden; en ſchoon hij eerst zich ſchikte naar den zin der menigte, die, bevoegd en onbevoegd, de eerſte toonen zijner lier met handgeklap begroette, hij verheft zich eindelijk boven denzelven, zoo dra zijn vermogen zijn' moed evenaart. Zijn gevoel wordt dan de hoogſte regter, wiens uitſpraak bij hem meer afdoet dan aller lof en berisping. De heerlijkſte uitkomst bekroont zijne poging. Op den voorgang van weinige edelen en wijzen, juicht het volk hem andermaal toe, en van dat oogenblik, dagteekent zich de hervorming zijner kunst, die, met haar triomf, ook zijn' naam vereeuwigt!

Billijk is dan ook, zeer geëerde Hoorders! ons vermoeden, dat de algemeene erkentenis zulken gunſteling der Natuur en der wijsheid hare ſchatting geven zal, en hem van de zorgen

des

des levens ontheffen; dat het Vaderland zal deelen in den roem van den gevoeligen zanger; dat het hem, bij zijn kortstondig verblijf op aarde, niets zal laten ontbreken; dat zijne tijdgenooten, voor de rijke erfenis van waarheid en wetenschap, hem, boven anderen, zullen onderscheiden, de rust zijner dagen bevorderen en hem zijne reize naar eene betere wereld gemakkelijk maken.

Ach! de treurige geschiedenis van vele groote dichters wederspreekt onze regtmatige verwachting! 't Is toch Meonides niet alleen, die geene schatten heeft nagelaten; of Sophocles, om zijne zucht voor de edelste kunst, van de zijnen miskend en belaagd; of Euripides, in de beoordeeling zijner meesterstukken, door partijdige regters dikwijls verongelijkt! —— Neen! bij andere volkeren en in later eeuwen, vinden wij nog grooter grieven! Hoort Dante klagen over de mishandelingen der Florentijners, die hem, tot aan zijn' dood, vervolgen en verbannen. Ziet Camoëns, uit Lissabon verdreven; voor zijn Vaderland tegen de Marokkanen dapper strijdende, redt hij,

met

met verlies van zijn oog, het leven zijner landgenooten; — maar de held blijft zoo wel onbeloond, als de dichter! hij wijkt naar den Ganges, om den Taag te vergeten en roept, in edele verontwaardiging met Scipio uit: „ ondankbaar Vaderland! gij moet mijn gebeente „ te niet bewaren!"

Is Vondel niet een verwijt voor zijne eeuw, daar hij, bij een fober onderhoud, meer dan negentig jaren telt! Zullen wij van Camphuijsen en zijne omzwervingen fpreken? — de rampen van Van Haren ophalen? — of den laster hooren, die de eer van Poot belaagde?

Doch de tijdgenoot moge foms den waren dichter miskennen, zijne verdienften worden toch bij de nakomelingfchap niet vergeten; en, even als of deze de fchuld van het voorgeflacht wilde vereffenen, zij verzoent, door hare eerbiedige hulde, de beleedigde fchim van den gevoeligen zanger.

De fteden zijn in ftrijd, elk derzelven eigent zich de eere toe, dat Homerus binnen hare muren geboren is. Zijn verwonderlijk heldendicht wordt het leerboek voor alle Grieken;

ken; de algemeene erkentenis sticht hem tempels, rigt altaren voor hem op en wijdt hem offeranden. —— Lacedemon beveiligt de Thebanen voor de woede van het zwaard, om de asch van Pindarus niet te storen. —— Tot op den huidigen dag, wijst het landvolk de grot van Posilippo aan, waar Maro rust, en 't geboomte fluistert nog den wandelaar in, dat dáár de groote dichter sluimert, die de Natuur bezong en haar zoo dierbaar was.

Maar welken diepen indruk moet Osfian verwekt hebben, bij zijne Hooglanders, bij de bewoners van Schotland en der Hebriden! Zouden wij vermoeden, dat zijne zangen, die ouder zijn, dan duizend jaren, dáár in koper waren gegroefd, of in steenen tafelen geschreven? Neen! de mondelijke overlevering bewaarde dezelven en bragt hen van de vaderen tot de kinderen. Immers nog heden worden zijne liederen, op het merkwaardig Staffa, in het hol van Fingal, gezongen, en wanneer de wanden die herhalen, dan is het, als of de geest van den Harpenaar daar nog zweeft, om, gelijk voorheen, in deze spelonk te klagen.

Doch

Doch ook latere dichters blijven bij hunne volkeren leven. Dante's *Hel en hemel* wordt van de Italianen nog bewonderd, met dezelfde geestdrift, die voorheen zijn meesterstuk met den naam van *goddelijk* vereerde. Bij de heerlijke bron van Vaucluse, is Petrarcha nog niet vergeten; —— en behoeven wij naar Zorgvliet te gaan, het Slot van Muiden te zien, of aan den Amstel, het eenvoudig marmer op te zoeken, om aan Cats, aan Hooft en aan Vondel te gedenken?

Mijne taak is volbragt, zeer aanzienelijke Hoorders! wij hebben de beeldtenis beschouwd van den waren dichter. Ik mag echter dit gestoelte niet verlaten, zonder de gewoonte te volgen en ook te voldoen aan de inspraak van mijn hart, die mij beiden gebieden, vooreerst mijne rede tot U te wenden, Wel Edele, Groot achtbare Verzorgers dezer Hooge School! —— Door de vereerende keuze van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, tot den gewigtigen post geroepen, dien ik heden plegtig aanvaarde, verstrekt

ſtrekt het mij tot geene geringe bemoediging, onder de beſcherming te ſtaan van Mannen, wier luisterrijke rang en verdienſten, ook in het Gemeenebest van letteren en kunſten, algemeen worden erkend en geëerbiedigd.

Uwe heuschheid, uwe gunſtige onderſcheiding, ſedert mijne nieuwe betrekking, zoo verpligtend aan mij bewezen, doen mij verder, op de beſcherming van U Wel Ed. Groot achtbaren, hopen! Zijt verzekerd, dat ik alles, wat in mijn vermogen is, zal aanwenden, om dezelve en uwe goedkeuring, waarop ik hoogen prijs ſtel, voortaan niet geheel onwaardig te wezen. Ik ken den ruimen omvang der pligten, die mij, aan deze Hooge School, zijn opgelegd; zij zijn zwaar, vooral bij de zwakheid mijner geringe krachten! doch een onvermoeide arbeid komt alles te boven. —— Met dit onveranderlijk voornemen zal ik altijd trachten, de eere van Utrecht's Hooge School te helpen bevorderen, den alouden roem onzer Vaderlandſche letteren te handhaven, deze fiere jongelingſchap, nu ook mijner leiding aanbevolen, bekend te maken met de kracht der Hollandſche

ſche taal, die heerlijke erfenis onzer vaderen, welke de tiran niet in zijne magt had, ons te ontnemen! Ik zal haar inwijden in de geheimenisſen van welſprekendheid en dichtkunde. Bij de geſchiedenis, wier heiligheid altijd behoort geëerbiedigd te worden, zal ik haar de rampzalige gevolgen van tweedragt in kerk- en burgerſtaat leeren kennen, haar voor dezelve waarſchuwen en met treurige voorbeelden de wijze aanmerking van den Dichter ſtaven:

De Grieken boeten het, wanneer de vorſten razen.

Ontvangt, Wel Edele Groot achtbaren! den zegen des Allerhoogſten, in de ruimſte mate en uwe zorgen, voor het welzijn van den Staat en deze School, worden door Hem beloond, met de kennelijkſte blijken zijner hooge goedkeuring! En Gij, eerwaardige Grijsaard, edele De Perponcher! met uwen Ambtgenoot, naauwelijks aan de woede van den dwingeland ontkomen, blijf ons hier nog lang ten voorbeeld vergezellen, op het pad van waarheid en van deugd, tot dat Gij aan het einde van uwen weg

ge-

genaderd, met het oog gerigt op den goddelijken Verlosser, moogt in vrede henen gaan en alzoo streeven naar het hemelsch Vaderland!

Zijt gegroet, wijd beroemde Hoogleeraren, in allerlei wetenschappen! zeer vermaarde Mannen, nu mijne Ambtgenooten! Ik heb een' stand verlaten, dien ik altijd onder de eerwaardigste in de maatschappij beschouwd heb en immer zal blijven beschouwen. Het viel mij ligt, de pligten, aan den zelven verbonden, naar mijn gering vermogen, te vervullen; de Voorzienigheid had mij geplaatst bij eene Gemeente, die, in kennis, beschaafdheid en goede zeden, voor de aanzienelijksten in mijn Kerkgenootschap, niet behoeft te wijken. Nat van hare tranen, heb ik mij van haar afgescheurd en ik zal het nergens wedervinden, wat ik te *Thamen* verlaten heb! Uwe vriendschap, die ik zoo zeer begeer, moge mij eenigzins opbeuren en mij, in mijn gemis, zoo veel vergoeden, als ik van uwe goedheid mag vorderen. Zijt verzekerd, dat Gij op mijne vriendschap en bereidwillig-

heid

heid altijd kunt rekenen; ik ben gewoon, opregt te zijn en met anderen ongeveinsd te spreken en te handelen. Getuig het, brave De Fremerij! oudste mijner vrienden! wien ik gekend heb en reeds waardeerde, in mijne jeugd, toen Gij waart de bloem der jongelingschap, aan Leijden's Hooge School; —— getuig het, trouwe Arntzenius! hoe wij, in onze betrekking tot het lager onderwijs, sedert jaren, gewoon zijn, met elkander vreedzaam om te gaan. —— Geeft mij uwe hand, geëerde Ambtgenooten! ik bied u de mijne met geheel mijn hart aan; —— een edele naijver, maar geene afgunst zal mij, op de bane des roems bezielen, ik zal eene bestendige hoogachting voor uwe verdiensten betoonen, mij verheugen in uwe eere en mij zoo zeer bedroeven over uw leed, als verblijden over de zegeningen, die ik God bidde, dat zijne goedheid moge vermeerderen in uwe huizen en bij uwe geslachten!

Ontvang mij, voortreffelijke schaar van Jongelingen, die, in wetenschappen en kunsten, voor

voor Vaderland en Kerk wordt opgevoed en de sieraad zijt van Utrecht's Hooge School! Ontvangt mij, waardige Kweekelingen! met die zelfde genegenheid, waar mede ik tot U kome, om waarlijk uw vriend te zijn en de genoegens voor uw volgend leven te helpen verzekeren.

Ik wijdde U de toonen mijner lier, en zij heeft nooit anders, dan braafheid en eere gehuldigd, toen Gij, weêrgekeerd van vermoeijenisfen en gevaren, niet alleen de vreugde dezer blijde ftad, maar ook door uwe trouw en grootmoedige opoffering, die van het heele Vaderland verhoogdet. Dat Vaderland, het welk zijn oog op U gevestigd houdt, eischt, Gode zij dank! niet meer uw' gewapenden arm, maar het roept de krachten uwer ziel op, om voor zijn roem eens te zijn, wat voorheen onze vaderen waren. Kan mijne fchool, die heden voor U geopend is, ook verftrekken, om die vermogens van den geest bij U te ontwikkelen en dezelven met ware wetenfchap te verrijken, dan bied ik mij daar toe gewillig aan; mijne gemeenzaamheid zal mij minder uw leer-

aar, dan wel uw medeleerling doen wezen; ik zal mij ſteeds bevlijtigen met al mijn vermogen, om het onderwijs voor U zoo belangrijk, als aangenaam te maken.

Daar over gebiede de goede God zijn' rijken en beſtendigen zegen!

ANNALES

ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE.

Ann. CIƆIƆCCCXV - CIƆIƆCCCXVI.

ANNALES
ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE,

Ann. CIƆIƆCCCXV - CIƆIƆCCCXVI.

IODOCO HERINGA, ELISAE FILIO,
RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICO,

GABRIËLE VAN OORDT,
SENATUS GRAPHIARIO.

TRAIECTI AD RHENUM,
APUD OTTON. IOANN. VAN PADDENBURG,
ET I. VAN SCHOONHOVEN,
ACADEMIAE TYPOGRAPHOS.
MDCCCXVII.

GUILIELMO I.

TOTIUS BELGII REGI,

CAETER. CAETER. CAETER.

PATRIAE PATRI,

ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE
INSTAURATORI
ET AMPLIFICATORI,

SACRUM.

ANNALES

ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE,

Ann. CIƆIƆCCCXV - CIƆIƆCCCXVI.

---

§. I.

Academia Rheno-Traiectina, *ex Decreto* GUILIELMI I, *Patriae Patris*, *solenni ritu initiata est*, *die* VI. *Novembr. ann.* CIƆIƆCCCXV, IODOCO HERINGA, *Elisae Filio*, Rectore Magnifico: *cuius initiationis hoc erat Programma.* *Academiae initiatio.*

Q. D. F.

Q. D. F.

IODOCUS HERINGA, E. F.

ACADEMIAE RECTOR,

LECTURIS SALUTEM ET OFFICIA!

QUANDOQUIDEM

ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA,

GUILIELMI I.

REGIS OPTIMI,

MUNIFICENTIA

AMPLIFICATA ET ORNATA,

SUMMA CAERIMONIA EST INITIANDA,

ET A ME, *VERNACULO SERMONE*, EST HABENDA

ORATIO,

IN TEMPLO CATHEDRALI,

DIE VI. NOVEMBRIS A. CIƆIƆCCCXV.

HORA DECIMA,

OMNES BONARUM LITERARUM AMANTES,

UT SOLENNIBUS HIS FREQUENTES INTERSINT,

QUA DECET HUMANITATE,

INVITO.

§. II.

§. II.

Huius initiationis quae caerimonia fuerit, optime cognosci poterit ex accurata descriptione Viri doctissimi et amplissimi D. I. VAN EWYCK, *Curatorum Graphiarii. Haec igitur descriptio hisce Annalibus inserta est, pag. 3-16. ex qua, qui Academiae Curatores, qui Professores creati sint caeter., Lectoribus patebit.* *Illius historia.*

§. III.

Mox post decretam a Rege optimo Academiae nostrae instaurationem et amplificationem, a Professoribus, probantibus Viris Amplissimis, huius Academiae Curatoribus, Lectionum, hoc anno habendarum, *hic* Ordo *in lucem editus, atque Academiae valvis affixus fuit.* *Ordo Lectionum.*

SERIES

SERIES LECTIONUM,

IN ACADEMIA RHENO - TRAIECTINA,

a die IX. *m. Novembris Anni* CIↃIↃCCCXV, *usque ad ferias aestivas Anni* CIↃIↃCCCXVI.

HABENDARUM.

In FACULTATE THEOLOGICA,

docebunt

Theologiam naturalem G. VAN OORDT, d. lunae et iovis, h. XI.

Historiam ecclesiasticam D. HUISMAN, d. martis, mercurii, iovis et veneris, h. III.

Fundamenta interpretationis V. T. I. H. PAREAU, iisdem diebus, h. I.

Fundamenta interpretationis N. T. I. HERINGA, E. F. iisdem diebus, h. XII.

Loquendi formulas et appellationes Christi praecipuas, quibus D. *Paulus* in *Epistola ad Hebraeos* usus fuit, aut *Epistolam* eius *ad Roma-*

ma-

manos, interpretabitur H. ROYAARDS, d. mercurii, h. XII.

Iohannis Apoſtoli epiſtolas et ſelecta *Apocalypſeos* capita interpretabitur I. HERINGA, E. F. diebus lunae, martis, iovis et veneris, h. VIII.

Theologiam dogmaticam docebit H. ROYAARDS, iisdem diebus, h. IX.

Collocutionibus de *locis theologicis* vacabunt I. HERINGA, E. F. d. iovis, horis veſpert. a VII. ad IX. et G. VAN OORDT, die mercurii, horis pomeridianis vel veſpertinis.

Chriſtianam morum disciplinam docebit G. VAN OORDT, d. lunae, martis, iovis et veneris, h. X.

Praecepta *homiletica* tradet H. ROYAARDS, d. martis, h. XI.

Exercitationes Oratorias Sacras moderabitur I. HERINGA, E. F. die ſaturni, h. I.

Officia nuntiorum Euangelii exponet H. ROYAARDS, d. mercurii, horis IX. et X.

Puerorum doctrinae Christianae initiis *erudiendorum* exercitationem inſtituent I. HERINGA, E. F. et G. VAN OORDT, diebus ac horis deinceps indicandis.

Ora-

Orationibus Sacris pronunciandis praeërunt H. ROYAARDS, d. martis, h. XI. I. HERINGA, E. F. hora commoda, et G. VAN OORDT, die mercurii, hora XI.

Disputandi exercitationibus praeërunt H. ROYAARDS, d. veneris, h. I. I. HERINGA, E. F. die mercurii, privatim h. VIII. publice hora I. et G. VAN OORDT, publice eadem die ac hora: hi vero alternis hebdomadibus.

Denique S. RAVIUS, licet propter aetatem rude sit donatus, iis tamen non deërit, quos consilio suo iuvare poterit.

In FACULTATE IURIDICA, docebunt

Institutiones, Westenbergio duce, H. ARNTZENIUS, quater per dierum hebdomadem, h. XII.

Pandectas, eodem duce, H. ARNTZENIUS, sexies per dierum hebdomadem, h. X.

Ius naturae, C. W. DE RHOER, diebus lunae, martis, iovis et veneris, h. XI.

Ius gentium et publicum C. W. DE RHOER, iisdem diebus, h. I.

Ius

Ius Belgicum I. R. DE BRUEYS, diebus et horis deinceps indicandis.

In FACULTATE MEDICA, docebunt

Anatomiam B. F. SUERMAN, quater per dierum hebdomadem, h. IV.

Physiologiam I. BLEULAND, quater, h. VIII.

Pathologiam B. F. SUERMAN, ter, h. IX.

Praxin medicam, cum *institutione clinica* . . . .

Pharmaciam, secundum Pharmacopoeam Batavam, vernaculo sermone, N. C. DE FREMERY, bis per dierum hebdomadem, h. III.

Materiem medicam, sive *Therapiam* . . . .

Chirurgiam, cum *institutione clinica*, B. F. SUERMAN, quater per dierum hebdomadem, h. X.

Artem obstetriciam theoreticam et practicam I. BLEULAND, ter, h. I.

Diaeteticam, *Medicinam politicam et forensem* N. C. DE FREMERY, bis, h. VIII.

De-

Denique M. VAN GEUNS, quamvis solito docendi et agendi officio academico per aetatem solutus iam sit, partes tamen suas agendi facultate, honorifice integra sibi relicta, lubenter quidem uti perget, quando et quantum valetudo viresque sinent.

In FACULTATE MATHESEOS ET PHILOSOPHIAE NATURALIS, docebunt

Elementa Matheseos I. F. L. SCHRÖDER, d. lunae, martis, iovis et veneris, h. VIII.

Mathesin sublimiorem I. F. L. SCHRÖDER, iisdem d. h. XI.

Hydraulicam et *Hydrotechnicam* I. F. L. SCHRÖDER, iisdem d. h. IV.

Physicam experimentalem G. MOLL, iisdem d. h. I.

Physicam mathematicam I. F. L. SCHRÖDER, iisdem d. h. IX.

Astronomiae primas notitias G. MOLL, iisd. d. h. IX.

Astronomiam theoreticam et practicam G. MOLL, iisd. d. h. III.

Chemiam generalem et applicatam N. C. DE FREMERY, iisdem d. h. XI.

Botanicam et Physiologiam plantarum I. KOPS, diebus ac horis deinceps indicandis.

Zoölogiam, cum *Anatome comparata* coniunctam, N. C. DE FREMERY, quater per dierum hebdomadem, h. XII.

Mineralogiam N. C. DE FREMERY, bis per dierum hebdomadem, hora auditoribus commoda.

Oeconomiam ruralem I. KOPS, diebus et horis deinceps indicandis.

In FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM, docebunt

Logicam I. T. ROSSYN, *Emeritus*, d. lunae et iovis, hora I.

Metaphysicam I. T. ROSSYN, *Emeritus*, d. lunae, martis, iovis et veneris, h. X.

Moralia vitae felicis praecepta D. HUISMAN, d. lunae et mercurii, h. VIII.

Literas Latinas A. VAN GOUDOEVER, d. lunae, martis, iovis et veneris, h. XI.

An-

Antiquitatem Romanam A. VAN GOUDOEVER, d. mercurii et saturni, h. IX.

Literas Graecas Ph. G. VAN HEUSDE, d. lunae, martis, iovis et veneris, h. X.

Historiam Poëseos Graecae Ph. G. VAN HEUSDE, d. mercurii et saturni, h. X.

Antiquitatem Graecam Ph. G. VAN HEUSDE, d. mercurii et saturni, h. X.

Linguam Hebraeam I. H. PAREAU, ita ut eius *Grammaticam* exponat d. lunae et iovis h. IX. eademque hora, d. martis et veneris, quaedam tractet capita *Deuteronomii*.

Linguam Arabicam I. H. PAREAU, d. lunae et iovis, h. XI.

Linguam Chaldaicam et *Syriacam* I. H. PAREAU, usurus Altingii institutionibus, d. martis et veneris, h. XI.

Antiquitatem Hebraicam, ad ductum compendii *Relandiani*, I. H. PAREAU, d. lunae, martis, iovis et veneris, h. IV.

Historiam gentium Ph. G. VAN HEUSDE, d. lunae, martis, iovis et veneris, h. XII.

Historiam Patriae . . . .

Batavas Literas et Eloquentiam . . . .

Die-

Diebus Mercurii et Saturni, Bibliotheca Academica, in Aede D. Iohannis, tempestate aestiva ab hora III. in V. hyemali vero ab hora II. in IV. unicuique patebit.

§. IV.

Orationes a novis Professoribus habitae.

Novi Professores orationes suas aditiales hoc ordine habuerunt:

Vir doctiss. et Cl. BERNARDUS FRANCISCUS SUERMAN, Medic. Doctor *et* Professor, *die* x. Ianuarii ann. CIƆIƆCCCXVI. *orationem dixit*, de Magnetismo, quem vocant, animali, Veteribus incognito, nostra demum aetate invento, novum fortasse in physiologia humana lumen et salutare in Medicina remedium aliquando allaturo.

Die XVII. Ianuarii *eiusdem anni*, *Vir doctiss. et Cl.* IANUS RICHARDUS DE BRUEYS, I. U. Doctor *et* Iurisprudentiae Professor, *munus suum ingressus est*, *dicendo*, de maximo felicitatis incremento, quod Belgici Cives e novo Legum Codice iure sperare possint.

Die XXII Ianuarii *laud. anni*, *Vir doctiss. et Cl.* ANTONIUS VAN GOUDOEVER, I. U.

D.

D. Philoſ. theoret. Magiſter *et* Literarum Doctor, Literar. humanior. Profesſor, *dixit*, de Antiquis Hiſtoricis cum Recentioribus comparatis.

Die XXV Ianuarii *huius anni*, *Vir doctisſ. et Cl.* IOANNES FREDERICUS LUDOVICUS SCHRÖDER, Matheſ. Magiſter et Philoſ. Nat. Doctor *ac* Profesſor, *orationem habuit*, de maioribus corporum coeleſtium mutationibus, quatenus ex iis progresſum naturae in his corporibus formandis nobis ſuſpicari licet.

Die XV Februarii *eiusdem anni*, *Vir doctisſ. et Cl.* IANUS KOPS, Matheſeos Magiſter *et* Philoſ. Nat. Doctor *et* Profesſor, *munus* Botanices *et* Oeconomiae ruralis *profitendae ingresſurus*, *vernaculo ſermone*, *dixit*, de momento Oeconomiae ruralis Belgicae in Academiis docendae. (*over het aanbelang van het Akademisch Onderwijs in de Nederlandſche Landhuishoudkunde*).

§. V.

Novi Profesſores post initi-

Post initiationem Academiae, hoc anno, novi Profesſores creati ſunt:

1. *Vir*

1. *Vir Venerab.* ADAMUS SIMONS, Doctrinae Christianae Interpres in coetu reformato Thamensi, *evocatus est ad docendas* Belgicas Literas et Eloquentiam. *ationem Academiae hoc anno creati.*

2. *Vir Doctiss. et Expertiss.* DANIËL DYLIUS, Medicinae Doctor Amstelodamensis, *evocatus est ad* Medicinam *docendam.*

Quorum prior, Vir Cl. ADAMUS SIMONS, *postquam* Philosophiae Theoreticae Magister *et* Literarum Humaniorum Doctor *renunciatus esset, die* XXV *Martii ann.* CIƆIƆCCCXVI. *munus suum ingressus est, dicendo, lingua vernacula*, de Vero Poëta (*over den waren Dichter*).

Posterior, Vir Cl. DANIËL DYLIUS, *anno Academico proximo, munus suum auspicaturus erat.*

§. VI.

Quaestiones hoc anno propositae diversarum disciplinarum studiosis in Academiis et Athenaeis Batavis, pro praemiis reportandis e decreto REGIS Belgici, diei 2. Augusti 1815. §§. 204-213. *hae sunt.* *Quaestiones pro praemiis reportandis ex Decreto Regis, a Professoribus propositae.*

** THE-

THEOLOGICA.

Quaenam est Theologiae Naturalis in se spectatae praestantia? Quid doctrina insuper divinitus patefacta confert ad eam illustrandam et firmandam? Quaenam denique eius est vis atque utilitas apud eos, qui religionis Christianae notitia sunt beati?

IURIDICA.

Quaeritur, an ipsa natura obligationis civilis liberam e patria migrationem civi permittat? Si vulgo permittat, quae sint exceptiones, quibus facultas illa migrandi coarctetur, ex Iure Publico vel communi omnium Europae populorum, vel singulari huius illiusve imperii, repetendae? Quae porro praecipuae sint caussae impeditae illius libertatis? An tandem omnia iura et officia mutua, et *civis, qui iure suo migravit,* et *patriae, quam dereliquit, post migrationem penitus intereant?*

ME-

MEDICA.

Breviter diſtincteque indicetur modus et ratio actionis nervorum, quaeque ſint maxime probabiles huius actionis explicationes.

MATHEMATICA.

Quandoquidem parallelarum linearum theoria a variis mathematicis vario modo tractatur, nec tamen ulla methodus omnes tollit difficultates, quaeritur

I. *Recenſio et comparatio praecipuarum methodorum, quibus Geometrae, in primis recentiores, parallelarum theoriam expoſuerunt.*

II. *Investigatio cauſſarum, cur adeo parum in hac re profecerint Mathematici, ut fere ad Euclidis rationem redeundum ſit.*

PHYSICA.

Quamvis multi Phyſici phaenomena magnetis explicare ſtuduerint, eorum phaenomenorum caus-

caussa nos adhuc latet. Itaque proponitur iuvenibus Physices studiosis, ut

I. *Recenseant, exponant, comparent praecipuas hypotheses, e quibus magnetis phaenomena explicari solent.*

II. *Indicent phaenomena, quae facilius ex hac illave hypothesi explicari possint.*

III. *Ostendant, quid accuratae perfectiaeque magnetis theoriae adhuc desit.*

HISTORICA.

Quam vim habuerunt apud Romanos foeminae in res eorum politicas, bellorum civilium temporibus? Adiiciatur huic disquisitioni foeminarum Romanarum characterismus.

Quandoquidem explicanda haec erunt e domesticâ maxime vitâ principum Romanorum, fontes historicos, unde hauriatur, in primis significamus vitas Plutarcheas.

Quas ad quaestiones erit respondendum ante diem 26. *Ianuarii,* 1817. *libellis, aliena manu scrip-*

scriptis, ac Senatus Academici Secretario missis, ut praemia reportata distribui possint, ipso die Academiae natali, qui futurus est 26. Martii, illius anni.

§. VII.

Die XXVI Martii *ann.* CIↃIↃCCCXVI. *Vir Nobilissimus* REGNERUS BARTHOLDUS DE GEER, Rheno-Traiectinus, Liter. *et* Theolog. Cand. *primus in instaurata Academia nostra* Theologiae Doctor *creatus est, post feliciter et publice defensam suam dissertationem* de Bileamo, eius Historia et Vaticiniis.

Nobiliss. R. B. DE GEER, *Theolog. Doctor creatus.*

§. VIII.

Die XXVI Martii *ann.* CIↃIↃCCCXVI. *Vir Cl.* IODOCUS HERINGA, E. F., Theolog. Doct. *et* Professor, *Rectoris munus, quod per quinquennium sustinuerat, deposuit, successorique destinato* IANO BLEULANDIO, Med. Doctori *et* Professori, *tradidit, habita solenni Oratione, quae his Annalibus inserta est, pag.* 35 *seqq.*

Rector Academiae munus suum deposuit.

Gra-

Graphiarii Senatus munus, loco Gabriëlis van Oordt, Theolog. Doct. *et* Prof., *post sexennem eius functionem, in se suscepit Vir Cl.* Hermannus Arntzenius, Iur, Doct, *et* Professor.

§. IX.

Athenaei Harderovicensis inauguratio. *Die* xxiii Ianuarii *ann.* ciɔiɔcccxvi. Athenaeum Harderovicense, *solenni ritu, initiatum fuit*,

Curatoribus, *Viris Amplissimis, Nobilissimis*,

I. H. van Kinsbergen.

A. C. W. Staring, tot den Wildenborgh.

I. C. F. de Vries.

Rectore Magnifico, B. Nieuhoff.

Graphiario, I. O. Arntzenio.

Professoribus, *Viris Clarissimis*,

I. A. Lotze, Theologiae Professore.

I. O. Arntzenio, Iurisprudentiae Professore.

F. G. van Lidth de Jeude, Anatomiae et Physiologiae Professore.

I. Vos-

I. VOSMAER, Botanices, Chemiae et Pharmaciae Professore.

B. NIEUHOFF, Philosophiae Theoreticae et Naturalis Professore.

I. AMERSFOORDT, Literarum Orient. Professore.

C. I. C. REUVENS, Liter. Graecar. et Latinar. ut et Histor. Professore.

Rector h. a. Magn. B. NIEUHOFF, *V. Cl. Athenaeum initiavit habita, vernaculo Sermone, solenni Oratione, quae his Annalibus adiecta est, pag. 161.*

§. X.

Novi Athenaei Harderovicensis Professores, Viri Clarissimi, Orationes suas hoc ordine habuerunt, *Orationes a novis Professoribus Athenaei Harderovicensis habitae.*

Die XXIV Ianuarii, IOANNES ANTONIUS LOTZE, pro Sacris Litteris.

Die XXIV Ianuarii, THEODORUS GERARDUS VAN LITH DE JEUDE, de Studio Zoölogico, inter Batavos promovendo.

Die XXV Ianuarii, IACOBUS VOSMAER, de fugiendo Utilitatis studio in exploranda Natura.

Die

Die XXV Ianuarii, IACOBUS AMERSFOORDT, de ſtudio Literarum Arabicarum, variis post renatam in Europa doctrinam aetatibus, identidem variato.

Die XXV Ianuarii, CASPARUS IACOBUS CHRISTIANUS REUVENS, de Litterarum disciplina animos ad ſtudia ſeveriora et ad vitam communem praeparante.

§. XI.

Ordo Lectionum in Athenaeo Harderov.

Ordo Lectionum *in Athenaeo Harderovicenſi, hoc anno, typis non deſcriptus est.*

ERRORES, SIC EMENDANDI.

Pag.	36. *lin.*	*ult.*	moederſpaak.	*leg.*	moederſpraak.
—	38. —	14.	vijgelaten.	—	vrijgelaten.
—	43. —	19.	Uitvoers.	—	Uitvoerders.
—	44. —	21.	plaats.	—	plaatst.
—	101. —	5.	haar' ſtraaten.	—	haar ſtraalen.
—	114. —	1.	elapſo.	—	exacto.
—	115. —	*ult.*	ſuerat.	—	fuerat.
—	124. —	14, 15.	circa hoc tempus.	—	hoc ſere tempore.
—	126. —	8, 9.	tunc temporis.	—	tunc.

RE-

REDEVOERINGEN

EN

DICHTSTUKKEN,

TER VIERINGE DER

PLEGTIGE INWIJDING

VAN DE

HOOGESCHOOL TE *UTRECHT,*

op den 6 *November*, 1815.

BIJ HARE

NIEUWE INRIGTING,

UITBREIDING EN OPLUISTERING,

DOOR

ZIJNE MAJESTEIT

DEN KONING DER NEDERLANDEN.

VOORBERIGT.

De hierna volgende redevoeringen werden uitgesproken, toen de Utrechtsche Hoogeschool, op eenen meer uitgebreiden voet, den 6 November, 1815. *plegtig werd ingewijd. Deze Hoogeschool was opgerigt, in den jare* 1636, *door de Regering der Stad Utrecht, volgens Octrooi, door de Staten 's Lands van Utrecht verleend, en zulks in plaats van eene Illustre School, welke reeds twee jaren vroeger bestond. Van dien tijd af had zij gebloeid, onder het opzigt en door de zorg der Stedelijke Regering, die tevens in de kosten van onderhoud moest voorzien, uit Stads middelen te vinden. Te midden der burgertwisten van de jaren* 1786 *en* 1787, *te midden der rampen, welke sedert* 1795 *over Land en Stad kwamen, had de Hoogeschool haren roem en bloei behouden. Doch toen, in* 1810, *deze Gewesten niet langer bestand waren tegen den*

ſtroom van overheerſching, welke zich destijds, uit Frankrijk, over het grootſte deel van het vaste land van Europa, verſpreidde, en het vonnis der inlijving dáár was, toen moest deze Hoogeſchool weldra ondervinden, hoe onvereenbaar dwingelandij is met wetenſchappelijke verlichting.

In plaats van eene Univerſiteit, waar de wetenſchappen, in derzelver geheelen omvang, aan volwasſenen geleerd wierden, moest alhier worden opgerigt eene zogenoemde école ſecondaire, *of ſchool, in welke men aan kinderen, nadat zij hebben leeren lezen, het eerſte onderwijs geeft. Insgelijks werd bevolen, dat hier zoude komen een* Lycée, *of Latijnſche ſchool, in den franſchen ſmaak. Deze beſchikkingen werden, als gunstbewijzen en weldaden, aangerekend. Men weet waarlijk niet, of men zich meer verwonderen moet over de onkunde, dan wel over de onbeſchaamdheid, waarmede zoodanige bepalingen werden gemaakt, voor een Land, en eene Stad, waar de inrigtingen tot onderwijs, in alle vakken en voor alle ſtanden, zoo menigvuldig en goed waren. Het is onnoodig te zeggen, hoe zeer deze bepalingen eene algemeene en diepe veront-*

waar-

waardiging verwekten, voornamelijk bij de ingezetenen van Utrecht. Gelukkig echter zijn zij nimmer geheelijk ten uitvoer gebragt, en heeft de Hoogeschool nooit opgehouden te bestaan, schoon dit bestaan langen tijd zeer waggelend en wisselvallig was. Dank zij hier voor toegebragt aan de Stedelijke Regering, die niet opgehouden heeft de belangen der Hoogeschool voortestaan; dank ook aan de Hoogleeraren, wier ijverige pogingen tot derzelver instandhouding niet vruchteloos waren; doch gedankt zij vooral de goede Voorzienigheid, die de groote gebeurtenissen in Europa zoo bestuurde, dat Frankrijks heerschappij vernietigd, en ons Vaderland weder herboren werd! Nu mogt men zich verheugen in eenen anderen Vorst, te midden onzes Volks geboren en opgevoed, en aan wiens voorouderen het Vaderland zoo vele voordeelen te danken had. Nu zag men al aanstonds andere beginselen van regering doorstralen. Het doel was niet meer het willekeurigste oppergezag van den Vorst, maar het grootste welzijn van de ingezetenen. Weldra zag men dan ook den Vorst Zijne aandacht vestigen op

het

het hooger onderwijs, als het ware middel om beschaving en verlichting te verspreiden; men zag Hem den raad inroepen der kundigste mannen, om de Scholen, voor dit onderwijs geschikt, op den besten voet interigten. Ook Utrechts Hoogeschool kreeg al spoedig de verzekering van haar voortdurend bestaan. En, zoodra was niet de vertraging uit den weg geruimd, welke eene poging, om op nieuws de dwingelandij in Europa te vestigen, had aangebragt, of 's Konings Besluit, van den 2. Augustus 1815, *omtrent de organizatie van het hooger onderwijs, vervulde den wensch van alle weldenkenden, en opende, ook voor de Hoogeschool van Utrecht, een nieuw tijdperk van luister. Het is hier de plaats niet, om de heilzame strekking van dit besluit te doen kennen: zij is ontvouwd in de hierna volgende redevoeringen. Doch het gezegde is genoegzaam, om te doen begrijpen, met welke deelneming en geestdrift de dag is gevierd, van den 6. November* 1815, *op welken de Hoogeschool, naar de nieuwe inrigting, plegtig is ingewijd. Een kort berigt, van het voorgevallene op dezen dag, zal den*

den lezeren niet onaangenaam zijn, en strekken kunnen, om te doen zien, in welk verband de Redevoeringen tot elkander staan.

Op den dag vóór de plegtigheid, bij gelegenheid van de eerste akademische Leerrede in de Janskerk uitgesproken, nam de Heer Prof. G. VAN OORDT, *uit* I *Kon. VIII:* 56ᵃ, 57, 58ᵃ (*), *aanleiding, om de vergadering, in welke zich bijna alle de Professoren bevonden, ook die tot het hervormde kerk-genootschap niet behooren, optewekken tot een godsdienstig deelnemen aan het feest van den volgenden dag: waarna Hij de belangen der Hoogeschool en het welgelukken van de aanstaande plegtigheid, in een opzettelijk dankgebed, den Allerhoogsten aanbeval.*

De plegtigheid der inwijding had plaats in de Domskerk, die hiertoe het geschiktste was voorgekomen, wegens derzelver ruimte, zijnde het

(*) *Geloofd zij de HEERE, die zijnen volke Israëls ruste gegeven heeft, naar alles, dat Hij gesproken heeft! —— De HEERE onze God zij met ons, gelijk als Hij geweest is met onze Vaderen! Hij verlate ons niet en begeve ons niet: neigende tot Hem ons hart!*

het gewoon akademisch Auditorium te bekrompen, om het groot aantal van aanschouwers bij deze gelegenheid te bevatten. In deze kerk was, door middel van een planken afscheidsel, het voorste gedeelte van het ruim, in hetwelk de voornaamste banken zijn, van het overige afgezonderd; en, terwijl tot het laatste gedeelte de toegang aan een' ieder was vrijgelaten, waren, in het voorste gedeelte, bijzondere zitplaatsen ingerigt, voor de verschillende autoriteiten, zoo civiele als militaire, gelijk mede voor een groot aantal Dames. In het midden van dit gedeelte, waren de zitplaatzen van Curatoren, Hoogleeraren en Studenten, terwijl eene plaats voor het Orchest, ter zijde onder het Orgel, was ingeruimd.

Bij het begin der plegtigheid, des morgens vóór tien uur, waren de Curatoren, benevens de Professoren en de Studenten, wier aantal veel grooter was, dan men in de gegevene omstandigheden had kunnen verwachten, in de Senaatkamer en het akademisch Auditorium, vergaderd, en begaven zich van daar, in statigen optocht, door eenige straten der Stad, naar de Dom-

kerk,

kerk, waar zij, bij het inkomen, ontvangen werden door eene keurige muzijk, zoo van het orgel, als van het wel zamengestelde orchest. In de kerk bevonden zich reeds de verschillende, zoo civiele als militaire autoriteiten: de Heer Gouverneur der Provincie, de Leden van het Hoog Militair Geregtshof, de Raden en Generaalmeesteren van de Munt, de Staten der Provincie, de Leden der Regtbanken van eersten aanleg en koophandel, Burgemeesteren en Raden der Stad, enz.; de Provinciale Kommandant, de Stedelijke Kommandant, benevens de Hoofd-officieren van de Schutterij, en van de drie in garnisoen liggende bataillons Landmilitie; voorts de Leeraren bij de onderscheidene Godsdienstige kerkgenootschappen, behalve nog een groot aantal aanzienlijke Heeren en Vrouwen. Deze allen hadden hunne bijzondere zitplaatsen, welker aanwijzing was geschied, door eenige uitgekozenen uit de oudsten der Studenten, die zulks, in de beste orde, hadden verrigt.

Nadat nu de muzijk had opgehouden en allen gezeten waren, hield de Voorzitter van Curatoren, de Hoogwelgeboren Heer W. E. DE PER-

PON-

PONCHER, DE SEDLNITSKY, *Heer van* Wolphaarsdijk, *de eerste der hier volgende redevoeringen. Bij deze gelegenheid werd voorlezing gedaan van een Extract Besluit van Zijne Majesteit, houdende benoeming van Curatoren en Hoogleeraren, alsmede van een Extract Besluit, houdende bepalingen omtrent de installatie der Hoogeschool, en de beëediging der Hoogleeraren, op dezen dag. Alle de aanwezige Hoogleeraren legden dan ook, hoofd voor hoofd, op de plegtigste wijze, den eed, of de plegtige belofte, af van getrouwheid aan den Koning, en hunnen pligt; waarna de Heer Rector nog eenen afzonderlijken eed aflegde.*

De benoeming van Curatoren en Hoogleeraren was, door Zijne Majesteit, op de navolgende wijze, geschied.

Tot Curatoren waren benoemd:

Jonkheer W. E. DE PERPONCHER, DE SEDLNITSKY *en* Wolphaarsdijk.

De Heer P. RAM.

——— W. DE BEAUFORT.

De

De [illegible]

De [illegible]

van [illegible]

KERK [illegible]

De Heer [illegible]

Onder de [illegible]
riti:

De Heer [illegible]

—— [illegible]

—— J. [illegible]

Voorts [illegible]
bevestigd

De Heer H. [illegible].

—— J. [illegible]

—— G. van [illegible]

—— C. W. de [illegible]

—— H. A[illegible],

—— J. Bleuland, [illegible]

De Heer N. C. DE FREMERY, } in de Wis- en
——— G. MOL. } Natuur-kunde.

——— P. G. VAN HEUSDE, } in de Wijsbegeer-
——— D. HUISMAN, } en Letteren.
——— J. H. PAREAU, }

Eindelijk waren tot nieuwe Hoogleeraren benoemd

De Heer J. R. DE BRUEYS, *in de Regtsgeleerdheid.*

——— B. F. SUERMAN, *in de Geneeskunde.*

——— J. F. L. SCHRÖDER, } *in de Wis- en*
——— J. KOPS, } *Natuur-kunde.*

——— A. VAN GOUDOEVER, } *in de Wijsbegeer-*
——— P. WEILAND, } *te en Letteren.*

Alle deze nieuwe Hoogleeraren waren bij de plegtigheid tegenwoordig, met uitzondering alleen van den Heer P. WEILAND, *die zich gedrongen had gevoeld, wegens zijne reeds gevorderde jaren, voor de eer der benoeming te bedanken; terwijl, in de faculteit der Geneeskunde,*

de, eene Hoogleeraarsplaats alsnog onvervuld was gebleven.

Nadat alzoo, door den Voorzitter van Curatoren, den Heer W. E. DE PERPONCHER, van wege Zijn Majesteit den Koning, de Hoogeschool was geconstitueerd, en geïnstalleerd (*), werd de Rector magnificus, de Heer JODOCUS HERINGA, E. z., verzocht eene Redevoering te willen uitspreken, op de plegtigheid van den dag toepasselijk. Vóór het uitspreken der Redevoering, en terwijl de Rector de katheder beklom, voerde het Orchest eenige muzijkstukken uit. De uitgesprokene Redevoering, welke in de Nederduitsche taal gehouden werd, is hier achter te vinden, en werd algemeen, ook wegens de voortreffelijke uitvoering, met het grootste genoegen aangehoord.

Na het einde der Redevoering, en terwijl de mu-

(*) Juist eene eeuw geleden, den 8. November 1715, was de Vader van den Voorzittenden Curator, de Heer JACOB ARNOLDT DE PERPONCHER, te Utrecht tot Doctor in de beide Regten gepromoveerd.

muzijk zich op nieuw deed hooren, ging de trein van Curatoren, Professoren en Studenten, op dezelfde wijze, als zij gekomen was, ter kerke weder uit, naar de Senaatkamer en het Auditorium. Bij het uitgaan paradeerde een Detachement van de Stedelijke Schutterij, gelijk zulks mede bij het inkomen had plaats gehad. Nadat men gescheiden was, kwamen vervolgens eenige afgevaardigden uit de Studenten hunne opwachting maken, zoo bij de Curatoren, als bij de Professoren: en het was bij deze gelegenheid, dat de oudste Student, de Heer B. R. DE GEER, *de aanspraken deed, achter de redevoeringen gedrukt. Te drie uur werden alle de Studenten, in ééne der zalen van het voormalig Paleis, door de Stads Regering, ten blijke harer belangstelling in het feest van dezen dag, op eenen maaltijd onthaald. Van wege Curatoren was desgelijks een maaltijd bereid, in het huis van de fundatie der Vrouwe van Renswoude, hetwelk de Regenten dezer fundatie hiertoe wel hadden willen afstaan: aan welken maaltijd de Professoren, benevens de voornaamste Ambtenaren en militaire Hoofd-*

offi-

officieren, ten getale van 49, *op eene allezins prachtige wijze onthaald werden. Verscheiden dichtstukken, bij gelegenheid der zoo luisterrijke herstelling van Utrechts Hoogeschool gemaakt, werden, sommige op dezen maaltijd, andere op dien der Studenten, voorgelezen. Zij zijn hier achter, met nog anderen, afgedrukt. De lezing dezer stukken bragt niet weinig toe, tot veraangenaming des gezelschaps: gelijk mede, dat, bij het einde des maaltijds, de aanzittende gasten verrast werden met eene Serenade, door de Studenten, bij fakkellicht, gegeven.*

Op deze wijze liep, met gepaste vreugdebetooning, een dag ten einde, met welken de Hoogeschool van Utrecht een nieuw tijdperk is ingetreden. Niet alleen, dat zij, die zoo nabij aan hare vernietiging geweest was, zich nu hersteld zag, maar zij zag zich tevens, van eene Stedelijke, tot eene Lands Hoogeschool verheven, en op zoodanigen voet uitgebreid, als overeenkomt met de vorderingen der Wetenschappen in deze Eeuw. Werd zij dus, in een eerste tijdperk, door de aanzienlijkste Vreemdelingen en Inlanders bezocht, ook in dit tweede

tijd-

tijdperk zullen haar, zoo wij hopen, geene leerlingen ontbreken, die even zeer der Hoogeschole tot eer verstrekken, als zij toebrengen zullen, om haren roem te vermeerderen.

AAN-

AANSPRAAK

VAN DEN

PRESIDENT CURATOR,

AAN DEN

AKADEMISCHEN SENAAT,

EN DE

STUDERENDE JEUGD.

Hooggeleerde Heeren, Rector en Professooren, Leden van den Akademischen Senaat, of daar toe nu bestemd!

Edelaartige Jongelingschap! uit verscheidene Oorden van ons Land, herwaards te samen gekomen, om aan Utrechts Hooge Schoole uwe Akademische loopbane aan te vangen, voord te zetten, of te voltojen!

Door

Door Zijne Majesteit, onzen geliefden en geëerbiedigden Koning, met den zoo vereerenden als aangenaamen last, begunstigd, om deeze Hooge Schoole te installeeren; en zulks, op eenen, door Zijner Majesteits Vaderlijke zorgen, vastgevestigden voet, en door zijne wijsheid en mildadigheid, zoo heilzaam als voordeelig beraamde inrigting; zullen wij beginnen, met de voorleezing der Misſiven dieswegens bij ons ontfangen.

(De Heer Secretaris van Curatoren deeze Misſiven, inhoudende de aanstelling van Heeren Curatoren en Profesſooren, enz. voorgeleezen hebbende, vervolgde de Spreeker aldus.)

Ingevolge de uitnodiging en beveelen in deeze Misſiven vervat, ons naar 's Hage begeeven hebbende; werd ons, op den 31 October de eere vergund, om in handen Zijner Majesteit den eed te mogen afleggen, op de ons zoo gunstiglijk toevertrouwde Amptsbediening. Herwaards te rug gekeerd, hebben wij, ingevolge Art. 2., der tweede u voorgeleeze Misſive, op den derden November, ons Collegie aan deeze Hooge Schoole geconstitueerd, en daar van bij

Mis-

Misſive kennis gegeeven, aan den Hooggeleerden Heer Rector, en den Academiſchen Senaat.

Dus vinden wij ons dan nu in ſtaat geſteld en gewettigd, om over te gaan tot eene nieuwe inſtallatie van Utrechts Hooge Schoole. Lang dobberden wij, ten aanzien van haar beſtaan, in ontrustende vreeze en dreigende onzekerheid. Thans is haar lot, door de goedgunſtige bepaling van onzen geliefden Koning, ten goede beſlist; en zij daar bij, tot meer uitgebreidheid, volkomenheid en luister gebragt. Het getal der Heeren Profesſooren is vermeerderd, hun toeſtand verbeeterd, het onderwijs, tot meer toepaslijk gebruik, gerigt, en de kring der ſtudiën, tot de promotiën gevorderd, uitgezet. Door de *Examina* is voor de verzeekering van der leerlingen daadlijke vorderingen gezorgd; wijl dezelven den vlijt, of de nalatigheid hunner poogingen, aan den dag zullen leggen. Terwijl door het uitdeelen van præmien, een edel vuur van mededinging onder hen zal ontſtooken worden. En hoe zeer, Hooggeleerde Heeren! zal dit alles niet ook uwe poogingen — aanvuuren? — Neen! dit behoeft niet.

Te ſterk tog, te aanhoudend is uwe ijverige bereidwilligheid, onder de ongunſtigſte, meest ontmoedigende, ja ook daadlijke opofferingen vorderende omſtandigheden, gebleeken. Maar het zal uwe poogingen veraangenaamen, begunſtigen, van eenen goeden uitſlag verzeekeren.

Met blijmoedige vlijt derhalven zult gij nu arbeiden, om deeze Hooge Schoole langs hoe meer te maaken, tot eene overvloedige Bron van licht, beſchaving, volmaaking, kunde en heil, voor de ſtudeerende Jeugd, voor de geheele Maatſchappij. Door de Redeneer- en de Wiskunde, welke laatſte de praktikale Redeneerkunst is, zult gij de verſtandlijke vermogens uwer Leerlingen ontwikkelen, en reegelen in derzelver uitoeffening en gebruik. Door de Bovennatuurkunde, die ſchoone — maar gevaarlijke Weetenſchap! zult Gij, onder een behoedzaam beleid, hun den ſleutel, tot het hooger onderrigt, in de algemeene Wijsbegeerte, ter hand ſtellen. Door de Letteren, zult Gij hunnen geest beſchaven, hunnen ſmaak vormen, hun hart vervullen, met alle die zagte aandoeningen en neigingen der Menschlijkheid, die

aan

aan de Samenleving den ſieraad, de bevalligheid en het genoegen bijzetten. Door het Natuurlijk Regt en de Zedekunde, zult Gij hun leeren de plichten, die zij, omtrent elkanderen, omtrent hunne medemenſchen, omtrent de Maatſchappij, den Vorst en het Vaderland, te betragten hebben; op dat ook door hun toedoen, rust, vreede, eendragt, orde en allerlei heil, onder de Menſchen, heerſche. Door de Natuur- en Sterrekunde, en aanverwandte Weetenſchappen, zult Gij hen rondleiden door alle de Rijken der Natuur, door alle de ſchitterende Velden der Schepping, ja ook boven dezelven hunnen vlugt ſtuuren, tot Hem, die door dit enkel Bevel, — WORDT AANWEZIG! de Hemelen en alle derzelver Heiren heeft voortgebragt.

Dus hen hebbende onderrigt, in 't geen allen weeten moeten, zult Gij vervolgens den Eenen opleiden en bekwaamen, om in de verblijven van krankheid, lijden en ſmert, hulp, troost en geneezing te komen toebrengen; het zieltogend kind aan deszelfs weenende Ouders, de Ouders aan 't in traanend ſmeltend kroost te

rug

rug te geeven; en dus, in 't klaaghuis, dankzegging, vreugde en 't gejuich der blijde redding, te doen aanheffen. — Den Anderen om, als Pleitverzorger, des verongelijktens Regt aan den dag te brengen, de beschuldigde Onschuld te verdeedigen, te doen vrijspreeken, te verlossen, uit de hand des geenen, die loerde op haar leeven, of op haare Eer, die nog zoo veel dierbaarder dan het leeven is! Of als Regter, eenen iegelijk, met onpartijdige, onkreukbare billijkheid, het zijne te doen geeven, of behouden; rust, orde en veiligheid te doen heerschen in de Maatschappij; en dus aan een ieder 't ongestoord genot te verzeekeren van alle de voordeelen, die men er in genieten kan. — Terwijl Gij, eenen Derden eindelijk, met oplettende en omzigtig onderscheidene zorge, in den waaren Geest van 't Evangelie inleiden zult; op dat hij, naar de oorspronglijke bedoeling van deszelfs Godlijken Prediker, aan allen deeze leere van troost, verlichting en zaligheid verkondige; hunne stappen, bij deeze zoo veel beslissende leevens-reize, op den waaren weg brenge en houde; en hen dus de hope, de

zee-

zeekere verwagting, op de toekomende, alle menschlijk besef te bovengaande heerlijkheid, ontsluite.

Zoo veel nut zult Gij stichten, Hooggeleerde Heeren en waardige Voorgangers deezer Hooge Schoole! Zoo veel sieraad, zoo veel heil zult Gij, over de samenleeving brengen! En zouden wij dan niet hartelijk bereidvaardig zijn, om, met onvermoeiden ijver, meê te werken, tot vervulling van deezen zoo schoonen, zoo verhevenen taak? — Gij kunt daar des te zeekerer van zijn, daar wij allen, die nu, door de gunstige bestelling van Zijne Majesteit, ons, met het Curatorschap deezer Hooge Schoole, vereerd zien, eertijds zelfs kweekelingen derzelve zijn geweest, en de lessen uwer beroemde Voorgangers hebben bijgewoond. Ja, ten sterkste zal de blijde en dankbaare herinnering der aangenaame en nuttige dagen, toen door ons alhier doorgebragt, ons aanvuuren, om, met uw Hooggeleerden, op te spooren alles wat, tot welzijn en, zoo wij hopen, steeds toeneemenden bloei van deeze Hooge Schoole strekken kan. Zoo als wij dan ook vervolgens gaar-

gaarne, de tolken Uwer verlangens zullen worden, bij Zijne Majesteit, wiens zugt en ijver, tot bevordering van onderwijs en weetenſchappen, en alle daartoe behoorende inſtellingen, zoo helder, in zijne zoo wijslijk, beraamde Wet doorſtraalt; en dien wij, hier van mogen wij ons verzeekerd houden, altoos genegen zullen vinden, om in de behoeften van onze Hooge Schoole te voorzien, naar die, zoo milde als verlichte bezorgdheid, welke alle de deelen van die zelfde wet bezielt. —

En Gij, edelaartige Jongelingſchap! van alle zijden herwaards toegevloeid, blijft ſteeds indagtig, dat Gij de onmiddelijke Voorwerpen zijt, van alle de zorgen en bemoeijingen uwer Voorgangers, en ook van de onzen. Want, gelijk Gij 't reeds hebt kunnen hooren, ook onzer aller naamen zijn eens, op de Rolle deezer Hooge Schoole, aangeſchreeven; dus wij, hoe groot de afſtand van tijd ook zijn moge, evenwel nog, in een Akademisch verwantſchap, met u allen ſtaan. Weest derhalven van onze zugt voor uw welzijn en van onze hartlijke genegenheid t'uwaards volkomen verzeekerd.

Al

Al het nut, dat hier gesticht wordt, de vrugt van alles, wat Zijne Majesteit hier heeft verordend, al dat goede, dat uwe Voorgangers en wij bejagen, 't is alles voor u, 't moet alles over u komen, 't moet alles uw welzijn bevorderen, 't moet alles strekken, om u te maaken, tot Mannen, zoo geacht bij uwe medemenschen, als nuttig in de Maatschappij, in den Staat, in de Kerk, in alles, waar toe gij immer moogt geroepen worden. Op de loflijkste wijze hebben reeds veelen van u, die hier tegenwoordig zijt, den Geest, welke hun bezielt, aan den dag gelegd! Toen de Staat in gevaar was, toen 't Vaderland riep, hebben zij geen oogenblik geaarseld. Offchoon tot de loopbaane des Vreedes bestemd, hebben zij 't Zwaard des Oorlogs aangegord, en zig, naar 's Rijks uiterste grenzen begeeven; gereed, zo de omstandigheden het vorderden, hun bloed te storten, op het Veld van Eer, ter handhaving van 's Lands Onafhanglijkheid, die eenigste veilige waarborg, van 't geluk der Volken! En heeft de gelukkige wending, door den God onzer Vaderen, die zig nu ge-

toond

toond heeft, ook onze God te willen zijn, aangebragt, deeze opoffering voorgekomen; hunne bereidwilligheid was dezelfde; zij deeden, wat de geleegenheid hun toeliet, en meer te doen, is onmooglijk. Voortreflijk ondertusschen, hebben zij zig, onder 't geleide van hunnen braven, aller agting waardigen Voorganger, onderscheiden; door hun zedig gedrag, door hunne liefde tot orde en ondergeschiktheid, en door 't houden van die strenge tugt, die alleen de opofferingen en werkzaamheden van den krijgsman, tot eenen zegen maaken, voor de Maatschappij. Wij vertrouwen het dus gerust, wat zij in 't veld waren, dat zullen zij ook nu te midden onder ons zijn. Tot het beroep en de kunsten des Vreedes weergekeerd, zullen zij dezelfde gehegtheid aan orde en goede tugt behouden. — En, dit vertrouwen wij, even gerustlijk, mijne Jonge Vrienden! die u thans bij hun zijt komen voegen, ook gij allen zult met denzelfden geest bezield zijn. —

Tot bevordering en verzeekering van deeze tugt, heeft Zijne Majesteit u allen, onder het bijzonder toezigt van het tijdlijk hoofd uwer

Voor-

Voorgangeren, gesteld. Hoort naar mijnen raad, leent een gezeglijk oor aan zijne vermaningen, en volgt zijne bestuuringen op. Het zullen altoos de uitdrukkingen zijn, van de Vaderlijke toegenegenheid en liefde, van de niets, dan uw eigen welzijn zoekende bezorgdheid. Gij bevindt u nu, — en verliest dit tog nimmer uit het oog! Gij bevindt u nu, in 't belangrijkst en beslisfend oogenblik van uw leeven. Het staat aan uwe keuze, waar toe gij u begeeven, waar aan gij u hegten wilt. Aan die vlijt, die liefde tot orde en geregeldheid, en die nuttige oefeningen, die uw gansche leeven kunnen gelukkig maaken; — of aan die traag- en zorgloosheid, aan die teugellooze losbandigheid, aan dat verzuim van al het goede, dat u, van de eene elende, in de andere, storten zou! Op dit oogenblik liggen de beide wegen voor u open. De eene nodigt, de andere lokt u, Ach! Wij bezweeren u, bij alles wat u dierbaar is; doet de goede keuze; slaat den egten weg in! Zijne Majesteit heeft u denzelven aangeweezen, gemaklijk gemaakt, met allerlei voorbehoedselen omringd, om er u op

te

te houden. Volgt tog zijne Vaderlijke uitnodiging, neemt zijne hooge beveelen in agt, en ſtelt het verlangen van zijn hart, dat alleen uw welzijn wenscht, niet te leur! —

Een omvang van ſtudien, welken Gij, bij eige ervarenis, bevinden zult, zoo wijslijk te zijn in gerigt, dat zij, bij het licht, het welk zij, over elkanderen verſpreiden, een volledig geheel van, ter toepasſing, bruikbaare kundigheden uitmaaken, is u voorgeſchreven; om u, bij eene naarſtige en vlijtige beoeffening van alle dezelven, te brengen, tot de verkrijging dier Akademiſche graden, die 't voorwerp uwer wenſchen, zoo als de bedoeling uwer zending herwaards zijn. En denk niet dat u daarbij eenige overtollige last zij opgelegd. Bij ieder vak is alles zoo juist bereekend, naar den eisch om er den leerling grondig bekwaam en in de grootſte uitgebreidheid nuttig in te maaken, dat men er niets van kan overſlaan, zonder zig zelven, in den hoogſten graad, te benadeelen. Alle de weetenſchappen leenen elkanderen de hand; en hier zijn telkens ſamen gevoegd die geenen, die in 't onmiddelijkst verband met elkan-

kanderen ſtaan. Neemt ééne ſchakel weg, en de geheele keeten is verbrooken, en de verkreege kennis blijſt gebrekkig en onvolmaakt. Verwaarloost er dus geene van; gij zelfs zoudt u de vrugt van uwen geheelen arbeid ontrooven, en u de gewenschte bevordering onverkrijgbaar maaken.

De *Examina* welken gij telkens zult moeten ondergaan, zullen aan den dag leggen, welke uwe vorderingen zijn. Zij zullen doen zien, wat gij vlijtig behandeld, wat verwaarloosd hebt; hoe verre, of uwe nijvere vlijt, of uw onagtſaam verzuim gegaan zij. En bij de uitkomst van dit onderzoek, zult gij inoogſten, naar 't geen gij gezaaid hebben zult. Eer, roem, en bevordering; — of ſchande, berisping, en te leurſtelling in 't voorwerp uwer bemoeijingen. U, door verzuim, den arbeid willende verligten, zoudt gij ze u in tegendeel verlengen, verzwaaren, ja zelfs geheel nutteloos maaken.

Ten laatſten, om uwen onderlingen mededingenden ijver te ſterker aan te vuuren, heeft zijne Majesteit præmien verordend, voor die gee-

geenen, die, over eenige op te geeven ſtof, de uitſteekendſte proeven van bekwaamheid zullen inleveren. En hij, die deeze præmien verdienen mag, zal er niet alleen de onderſcheidene eer en roem van 't oogenblik voor wegdraagen; maar zijne Majesteit, begeerig om voor zijn Rijk, in alle vakken, bekwaame lieden te zien opkweeken, en die ook daadlijk in werking te brengen, heeft wel willen verklaaren, dat Hij, bij aanzoek tot ampten en bedieningen, op deeze door vlijt behaalde præmien, agt ſlaan zal. Met dit heuchlijk vooruitzigt derhalven, zal de vlijtige beoeffenaar der Akademiſche ſtudien zijne publieke loopbaane mogen intreeden. En met welk eene vreugd zullen wij u deeze eereprijzen zien behaalen, en uwe namen met welverdienden lof, in 't openbaar, vermelden!

Spant Gijlieden dan nu alle uwe kragten in, om te vorderen, in deeze edele, zoo veel nut aanbrengende, zoo veel heil ſtigtende loopbaane! En dat de Allerhoogſte de keure zijner zegeningen uitſtorte, over uwe pogingen, over die uwer waardige Leeraaren, over alles wat, ter bevordering en bereiking van 't u geſteld doel,

zal

zal worden aangewend! — Dat vooral zijn zegen ruste, op onzen geëerbiedigden en geliefden Koning, dewelke deeze Hooge School, door zijne zoo voortreflijk ingerigte wet, in eenen zoo allezins verbeeterden toeſtand, gevestigd heeft! Moge Hij lang op dezelve zien vormen eene reeks van uitmuntende jongelingen, de hope hunner geſlachten, de ſieraden der Maatſchapij, de ſteunen zijnes Rijks, de bevorderaars van deszelfs bloei, de getrouwe dienaars van zijn Koninglijk Huis en Geſlacht! —— Dat alle de Leeden van dat roemrugtig Huis, in lengte van dagen mogen deelen, in zijner Majeſteits geluk! — Dat dit, onder zulke gunſtige voorteekenen, opgekomen Rijk der Nederlanden, door wederzijdſche toenadering van alle deszelfs Ingezeetenen, door in een ſmelting van alle deszelfs deelen, eene onwankelbaare vastheid verkrijge! Ja dat het, onder des Hemels zegen, het gelukkigst aller Rijken worde! — En mogen ook ons Gewest, onze Stad, en Gij allen, onze, beminde Lands- en Stadsgenooten! mede deelen, in deezen voorſpoed, in dat Heil! Dit is onze opregtſte hartenwensch.

REDEVOERING,

TER

PLEGTIGE INWIJDING

VAN DE

AKADEMIE TE *UTRECHT*,

BIJ HARE

NIEUWE INRIGTING,

UITBREIDING EN OPLUISTERING,

OP LAST DES KONINGS

GEHOUDEN, IN DE DOMKERK,

den 6 *van Slagtmaand*, 1815.

DOOR

JODOCUS HERINGA, ELIZA'S ZOON,

RECTOR DERZELVE AKADEMIE.

REDEVOERING,

TER

PLEGTIGE INWIJDING

VAN DE

AKADEMIE TE *UTRECHT*,

BIJ HARE

NIEUWE INRIGTING,

UITBREIDING EN OPLUISTERING.

Aan U, eeuwig, heilig God! Koning der koningen! weldadig Beschikker van ons lot! zij dit Feest gewijd! Gij geeft ons dezen schoonen dag, en stemt onze harten tot vreugde. Och! dat wij ze, U ter eere, genieten! Bestier daartoe den Spreker en de Hoorders in deze Vergadering: en bekroon deze plegtigheid, met Uwen genadigen zegen! Het zij zoo!

 Groot

Grootachtbare Heeren! Edelmoedige Opzieners en Verzorgers dezer Hoogeschool, in die betrekking vertegenwoordigende onzen geliefden en geëerbiedigden Koning!

Edele, hoogaanzienlijke, achtbare Mannen, die, in het Koningrijk van Nederland, of in het Gewest en de Stad van Utrecht, bekleed zijt, met onderscheidene waardigheden van regeering, regtspleging en bewind!

Wijdberoemde Hoogleeraren, door 's Konings keuze geroepen tot den dienst dezer Akademie! Veelgeachte Ambtgenooten!

Weleerwaardige Bedienaren van den Christelijken Godsdienst!

Brave Jongelingschap, Kweekelingen onzer Hoogeschool!

Gij allen, eindelijk, die hier zijt zamengevloeid, om deel te nemen aan dit luisterrijk Inwijding-Feest!

Gij zijt uitgenoodigd, niet naar eene bekrompene gehoorzaal, maar naar dezen ruimen tempel: om eene redevoering te hooren, niet in de taal der geleerden, maar in onze moederspaak.

Het

Het één zoo wel als het ander zal U, hoop ik, welgevallig zijn, en scheen te passen voor eenen Feestdag als dezen. Immers is de uitbreiding en opluistering onzer Hoogeschool eene billijke stof tot vreugde, niet minder voor u allen, Burgers van Utrecht! dan voor ons, die een gedeelte uitmaken van deze Letterkundige Maatschappij.

Wat aan geene Stad van het vrijgevochten Nederland ooit gebeuren mogt, dat viel aan Utrecht ten deel, gedurende een tijdverloop van omtrent honderd en tachtig jaren. Eene Hoogeschool, door eigen' ijver opgerigt, met eigene middelen onderhouden, door eigen gezag bestierd, was de luister uwer Stad, de roem uwer Voorouderen. Zij verkreeg eenen rang, naast de aanzienlijkste Akademien van het Vaderland, en wist dien, voor gansch Europa, te handhaven. Zelfs de schokken der Volksberoeringen, de orkanen der Staatsomwendingen waren, langen tijd, niet in staat haar omverre te werpen. Eindelijk evenwel scheen, nu vier jaren geleden, het uur daar te zijn, waarop ook dit heiligdom der Wetenschappen zoude deelen in de verwoestingen van Staten en Rijken, door den Overweldiger onzer eeuw, onder Gods hei-

heilige toelating, aangerigt. Naauwelijks had hij, binnen onze muren, de afgedwongene hulde ontvangen, die den vriend des Vaderlands van ſpijt blozen deed, of hij ſprak het willekeurige vonnis uit, het welk deze Akademie verlaagde, tot een armhartig ſchool van den tweeden rang. Van toen af werd, aan de verdrukte en van alle zijden beroofde Stad, geene vrijheid of vermogen overgelaten, om haar eigen geſticht voor de vernietiging te behoeden. Van toen af werden de Kweekelingen der Regtsgeleerdheid en Geneeskunde afgeſcheurd van hunne Leermeesteren: en de overigen, wien het nog werd vijgelaten onze gehoorplaatſen te bezoeken, moesten deze vergunning voor herhaalde ſchattingen koopen.

Zoodanig was onze toeſtand, toen de Almagtige het licht uit de duisternis deed opdagen, voor ons dierbaar Vaderland. Naauwelijks waren 's Volks kluisters verbroken, en paarden wij onze ſtem met de vreugdekreet der geredde Natie, die haren wedergekeerden Vorst toejuichte, of Zijn oog was ook gevestigd op onzen druk. Al ſpoedig ſprak Hij ons woorden van vertroosting toe. Al ſpoedig werden hoop gevende beloften gevolgd van weldadige beſchikkin-

kingen, die aan de Akademie haar voortdurend bestaan en haren ouden rang verzekerden.

Doch het scheen, voor 's Vorsten wijze zorg, te weinig, slechts te herstellen, wat herstelbaar was. Hij wilde ook een gebouw, voor de behoeften van vorige eeuwen gesticht, uitbreiden en inrigten, ten meeste nutte van het tegenwoordige en toekomende geslacht. Wat meer is: als een Vader des Vaderlands, vestigde Hij zijne aandacht op alle de inrigtingen van hooger onderwijs, welke, ten algemeenen nutte, zouden behooren bevestigd of hersteld te worden, in elk gedeelte zijnes rijks, Tot het voordragen van een plan, riep Hij te zamen eene Vergadering van Mannen, wier welgevestigde roem van wijsheid en braafheid alles goeds deed hopen van een ontwerp, welks geboorte alle beminnaars der wetenschappen, van toen af, met verlangen te gemoet zagen.

Een jaar verliep er, tusschen de voltooijing van dat ontwerp, en het eindelijk besluit des Konings; maar een jaar, in het welk de vereenigde arbeid en zorg van tien andere jaren op 's Vorsten schouderen drukten. Gode zij dank! Hij heeft dien last moedig opgenomen en roemrijk getorscht. Of wie onzer bewondert niet

die

die onverpoosde inspanning, welke er noodig was, tot het vestigen van een nieuw Koningrijk, tot het regelen van alle deszelfs deelen, tot het uitrusten van legers en vloten, tot het voeren van eenen onverwachten oorlog, tot het sluiten van vrede- en vriendschap-verbonden, en wat niet al, aan niemand dan aan zijne Majesteit zelve en die van zijnen raad bekend? Indien, bij zoo vele onvermijdelijke bemoeijingen, onze hoop op nieuwe inrigtingen van het hooger onderwijs, ook nu nog, onvervuld ware gebleven, wien zoude dit langer uitstel hebben kunnen bevreemden? Ons althans zoo weinig, dat wij verrast werden, door de mededeeling van 's Konings besluit, en door de bepaling van dezen dag tot deszelfs uitvoering.

Gelukkig wij, die dezen schoonen dag beleven! Driewerf gelukkig allen, die leven onder eene regering, zoo wijs, zoo billijk, zoo edelmoedig, als die van onzen geëerbiedigden Koning! Wie, dien hoofd en hart wel geplaatst zijn, erkent dit niet? —— Maar, wie onzer behoort dan ook niet te roemen de wijsheid, de billijkheid, de edelmoedigheid der wetten en verordeningen, welke heden zijn ingevoerd, en welker handhaving Gij, in dit uur, plegtig hebt

hebt hooren belooven en bezweren? Ik moet meer zeggen, en ik houd mij overtuigd van de toestemming aller verstandigen: het is van deze wetten en verordeningen, dat onze Hoogeschool, onder Gods zegen, eenen luister hopen mag, hoedanige haar nog nooit versierde. Ja, wanneer de wet, welke ons heden gegeven is, naauwkeurig en getrouw, wordt beleefd, door allen, die aan dezelve gebonden zijn, dan durf ik, zonder vermetel te schijnen, een nieuw tijdperk van heil en zegen voorspellen aan Utrechts Hoogeschool: en niet alleen aan deze of eenige andere Hoogeschool, maar ook aan de Stad, maar ook aan het Gewest, maar ook aan het Land, in welken zij gevestigd zijn.

Trouwens deze wet geeft (1) aan de geheele Maatschappij eenen nieuwen waarborg voor haren bloei en welvaart. Zij geeft (2) aan de jongelingschap nieuwe hulpmiddelen tot hare Letteroefeningen. Zij geeft (3) aan leergierige Kweekelingen der Hoogescholen nieuwe eer en voordeelen. Zij geeft eindelijk (4) aan hunne Onderwijzers nieuwe aanmoediging en belooning.

Vergunt mij, dat ik U mijne gedachten, op deze vier stukken, een weinig ontwikkele! Ik

ge-

gevoel al te wel, dat ik dit niet doen zal, overëenkomſtig de waardij des onderwerps, den luister dezer Vergadering en de plegtigheid van dit Feest. Maar ik heb het ondernomen, in ootmoedig opzien tot dien God, die mij, zwakken en onwaardigen, dikwijls onderſteunde; in gehoorzaamheid aan onzen Koning, wiens bevel voor mij zoo verpligtend als verëerend is; en in vertrouwen op de toegeeflijkheid, welker voortduring ik van U verzoeke, zeer geächte Hoorders!

Ik durfde dan, in de eerſte plaats, aan de Maatſchappij een nieuwen waarborg beloven voor haren bloei en welvaart.

Onder de vereischten van eerſte noodzakelijkheid, voor den bloei en welvaart eener Maatſchappij, telt Gij gewis de bekwaamheid van die Mannen, aan welken de zorg voor hare dierbaarſte aangelegenheden is toevertrouwd. Geef aan eenen Staat alle andere hulpmiddelen van voorſpoed, hij zal niet voorſpoedig zijn, zoo lang hem dit ontbreekt. Plaats hem, in Uwe verbeelding, onder eenen ſchoonen hemel,

mel, op eenen veiligen en vruchtbaren bodem; verzeker hem zijne vrije gemeenschap met alle de deelen des aardbols, verbind hem met vreedzame naburen en magtige bondgenooten; stort de schatten van het Oosten en Westen uit in zijnen schoot; maar stel de verzorging zijner dierbaarste aangelegenheden in onbekwame handen, die Staat is verloren, onvermijdelijk verloren. Geen Vorst, hoe waardig ook de wellust des menschdoms genaamd te worden; geen Wetboek, al ware het uit den hemel gegeven; geene Voorvaderlijke instellingen, hoe zeer beproefd door de ervaring van Eeuwen; geene Volksdeugden zelfs, hoe zuiver, kunnen den Staat beveiligen voor zijnen ondergang, zoo zich geene schranderheid en bekwaamheid vereenigen met vroomheid en goede zeden, bij de Ambtenaren van den Staat, bij de Handhavers en Uitvoers der Wetten, bij de Bedienaren van den Godsdienst, bij Regters en Pleitbezorgers, bij Artsen en Artsenijmengers, bij Heel- en Vroedmeesters, bij Leeraren der Jeugd in hoogere en lagere Scholen, met één woord, bij allen, wier ambt en werk onontbeerlijk is in eenen wel ingerigten Staat.

Maar

Maar wie kan aan de Maatſchappij genoegzaamen waarborg geven, dat hare belangen in geene onbevoegde handen zullen worden geſteld? Wie kan bekwame lieden toelaten, en ongeſchikten uitſluiten van ambten en waardigheden? Wie kan eenen algemeenen maatſtaf bepalen, voor de bekwaamheden van hun, die, van trap tot trap, wenſchen opteklimmen, tot eereſtanden in de Maatſchappij? Wie kan de volmagt geven, tot eene geregelde en onpartijdige beproeving? Het is alleen de Koning, die daartoe, naar de Grondwet van den Staat, met de hoogſte magt bekleed is.

Gelukkig Nederland! Het geen Uw Koning kan doen, dat heeft Hij gedaan, bij de wet, heden ingevoerd: en het geen, op dit oogenblik, nog moest worden uitgeſteld, dat verwachten wij, op zijn koninglijk woord van de kerkelijke en burgerlijke inſtellingen, ook bij deze wet ons toegezegd.

Deze wet plaats dan reeds eenen ſlagboom, welke, met koninglijk gezag, de drieste onkunde en de valschgenoemde wetenſchap ſluit, buiten Kerk en School, buiten Raadkamer en Pleitzaal, buiten Gasthuis en Zieken-vertrek: en

en het is juist daardoor, dat zij aan Nederland eenen nieuwen waarborg geeft voor deszelfs bloei en welvaart.

Maar, indien de wet thans nieuwe en strengere eischen doet, van waar zal dan aan de Maatschappij een genoegzame voorraad worden opgeleverd van Mannen, die den bevolen scherperen toets kunnen doorstaan? — Ook daarvoor heeft 's Konings wijsheid gezorgd, door deze zelfde wet. Immers, gelijk ik in de tweede plaats zeide, zij geeft aan de Jongelingschap nieuwe hulpmiddelen tot hare Letteröefeningen, en zorgt dus, dat elk, dien het niet aan gaven der natuur of aan den goeden wil ontbreekt, in eene nieuwe gelegenheid zij gesteld, om de vereischte bekwaamheden te verkrijgen.

Nieuwe hulpmiddelen levert onze Eeuw in menigte op: derzelver vrij gebruik is dus, ten dezen tijde, eene voorname behoefte geworden aan de Hoogescholen van ons Vaderland. Wie toch den staat der wetenschappen, al is het slechts oppervlakkig, gadeslaat, zoo als die zich thans aan ons voordoet, en hem vergelijkt met derzelver toestand voor eene Eeuw, of zelfs voor eene halve Eeuw; die kan niet anders, dan

zich

zich verheugen; over de voortgangen van den menschelijken geest. Verbazende zijn de ontdekkingen, door de Sterrekunde gedaan, in dat gedeelte van het ongemeten Heelal, het welk zich, uit deze woonplaats van het menschelijk geslacht, bespieden laat. De Natuur zelve heeft vele van hare geheimen ontdekt aan de onvermoeide onderzoekers van dezen aardbol en zijnen dampkring. Het Rijk der dieren, der planten en der delfstoffen levert nieuwe schatten op, ter beproeving en genieting, aan den gezonden en zieken mensch. De Mensch is, met zich zelven, met zijne krachten en werkingen van geest en ligchaam, meer bekend geworden. Het schouwtooneel der Geschiedenis van menschen en volken is ruimer geöpend: en biedt oude en nieuwe daadzaken ter betrachting aan den Wijsgeer aan. De Wijsgeerte zelve heeft bedachtzaamheid geleerd, en hare stoute vlucht, buiten de grenzen van tijd en ruimte, ingekort. De Wiskunde heeft hare berekeningen toegepast op vele voorwerpen van natuur en kunst, en aan het Vernuft hare hulp verleend, tot het daarstellen van gewrochten en werktuigen, met welke zij Handel en Zeevaart, Landbouw en Huishouding, Fabrieken en Trafieken verrijkt.

De

De Regten en Pligten van Overheden en Onderdanen zijn op juister schaal gewogen, onder het oog der Regts- en Staatkunde, berekend naar den veranderden toestand en de wederzijdsche betrekkingen der Volken, en uitgedrukt in nieuwe Staatsregelingen en Wetboeken. De geopende boekerijen en opgedolven Steden, hebben rijkdommen, uit de grijze oudheid, aan het licht gebragt: en de Letterminnaars hebben zich, met nieuwe scherpzinnigheid, toegelegd; om den zin der gewijde en ongewijde Schriften; naar juiste regelen, te bepalen. De Zedekunde, voorgelicht door de fakkel der Wijsgeerte, gaat eenen meer eenparigen en vasten tred. In het kort: geene Wetenschap is verstoken van nieuwe belangrijke aanwinsten.

Gij erkent, vertrouw ik, ook bij dit oppervlakkig overzigt, dat onze Eeuw nieuwe hulpmiddelen in menigte oplevert, welke ook de akademische Jongelingschap moet leeren gebruiken. En het is aan deze behoefte, dat, op eene uitstekende wijze, zal worden voldaan, door de nieuwe inrigtingen en verordeningen des Konings.

Gij ziet reeds den trein der Hoogleeraren aan on-

onze Akademie vergroot, door een vijftal beroemde Mannen, het welk eerlang, door een ander tweetal, ſtaat vermeerderd te worden. Wij juichen 's Konings gelukkige keuze toe, die hen roept, om de Leidslieden der jeugd te zijn, in die velden der Wetenſchappen, welke voorheen ſchaarſer werden bezocht, en eene mindere uitgebreidheid aanboden.

Doch ook andere hulpmiddelen worden, aan Leeraren en Leerlingen beiden, geboden, door 's Vorsten edelmoedige beſtelling. Allengs zullen wij eene wel geördende en welgeplaatſte Boekerij bezitten, aan welker rijkdom ieder vak der Wetenſchappen een evenredig deel zal nemen. De Sterrewacht ſtaat begiftigd te worden, met het geen nog aan haren voorraad van werktuigen ontbreekt. Kabinetten, voor de Ontleedkunde, Genees- Heel- en Vroed-kunde, zullen worden opgerigt. Onze Kruidtuin, nu reeds zoo ſchoon voorzien, zal nieuwe aanwinſten doen. Ook uit het Dieren-rijk en dat der Delfſtoffen, zullen belangrijke verzamelplaatſen worden onderhouden. Alles, wat in eene Scheikundige Stookplaats vereischt wordt, zal worden daargeſteld. Een Ziekenhuis, wreedelijk ver-

vernietigd, door een Bestuur, het welk, meer dan eenig ander, Gasthuizen noodig had, wacht zijne herstelling van Nederlands Hersteller, tot een nog uitgebreider nut voor de beöefening, niet slechts der inwendige Geneeskunst, maar ook der Heel- en Verlos-kunst.

Zoo heeft dan 's Konings weldadigheid gezorgd, dat der akademische Jongelingschap een aanzienlijk getal Leeraren, en een rijke voorraad van hulpmiddelen, verschaft worde.

Maar zal het nu voortaan, aan de willekeur van eene ongeöefende Jeugd, of van waanwijze Raadgevers, worden overgelaten, om deze weldaden te gebruiken of te verwaarloozen? Zal een lage naarijver of partijdige ingenomenheid met eigen letterarbeid, onder zoo groot een getal van Leeraren, ook het algemeen beöefenen van elke noodige Wetenschap belemmeren? Dit gevaar was, voorzeker, zeer te duchten, indien niet de weldadige wet hetzelve had afgewend, door gematigde bepalingen, welker gemis men, niet ten onregte, aan alle onze voormalige Instellingen, heeft ten laste gelegd. Die bepalingen leggen iederen Hoogleeraar de taak op, die Hij, in den loop van elk jaar, behoort

stewerken, op eene algemeen nuttige wijze. Zij beletten den Leerling, eenig deel der Wetenschappen, aan welke Hij zich, in den dienst der Maatschappij, toewijdt, geheel te veronachtsamen of slechts ter loops te behandelen. Zij zijn, voor het overige, zoo gewijzigd en gematigd, dat zij de vlucht van zeldzame geesten niet inbinden, de overtuiging aan geene banden leggen, de Akademie in geen Soldaten-school veranderen, en den edelen naarijver niet uitblusschen.

Wat zeg ik? uitblusschen? Het tegendeel is zoo waar, dat deze Wet, aan leergierige Kweekelingen der Hoogeschool, nieuwe eer en voordeelen geeft, en dus den edelen naarijver opwekt en gaande houdt. Dit was het derde, het welk ik, ter harer eere, moest opmerken.

Dank zij, voor alle dingen, den Koning, dat Hij de Hoogleeraars aan onze Akademie, niet, naar de wijze der uitbundig geroemde Buitenlanders, heeft vervormd, in loutere Voorlezers of Sprekers. Trouwens, gelijk, in geen gedeelte der wet, de begeerte naar verbetering ontaard is in eene zucht tot nieuwigheid, zoo

is

is ook, in dit deel, aan de onwaardeerbare wijze onzer Voorvaderen regt gedaan. Ook wij zullen dan, op hun voetſpoor, voortgaan, de Kweekelingen der Hoogeſchool, uit den rang van ſtomme toehoorders en werktuiglijke afſchrijvers, te verheffen, tot meer handelende en vrijer werkende perſonen, die, door vragen, antwoorden, zamenſpraken, redentwisten, voorſtellen en andere werkzaamheden, aan hunne Onderwijzers de gelegenheid geven, om hen uittelokken, hen te kennen, hen met hun zelven bekend te maken, het onderwijs naar hunne behoeften interigten, hunnen geest te leiden, humne krachten te oefenen, de ſchroomvalligen aantemoedigen, de tragen opteſporen, de nalatigen te beſchamen, de vermetelen van hunne gevaarlijke hoogte afțebrengen, en de goedwilligen en werkzamen, door lof en goedkeuring, te vereeren.

Zoo voorbereid, zal het U dan ook, weetgierige Jongelingen! niet moeijelijk vallen, het openbaar onderzoek doorteſtaan, zonder het welke de wet geenen akademiſchen rang of eertijtel toeſtaat. Dit verbod zij de ſchrik der vadzigen, het bedwang der ligtzinnigen, het

zal de prikkel zijn voor elken jongeling, wiens hart, voor de aandrift der ware eer, niet ongevoelig is.

Na zulke en andere niet onbeduidende proeven gegeven te hebben van welbesteden tijd, zal dan ook de schoonste eertijtel, welke de Hoogeschool aanbiedt, ophouden, voor sommigen, een onverkrijgbaar goed te zijn, en aan anderen, als eene beuzeling, verspild te worden. Neen! Beöefenaars der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen! neen! Beminnaars der fraaije Letteren! ook voor U prijken die eerekronen, van nu af aan. Ook voor U, Kweekelingen der Godgeleerdheid! zijn ze niet te hoog opgehangen. En Gij, die U, op het Romeinsche en hedendaagsche regt beide, met eenige inspanning, hebt toegelegd, zult voortaan, door deze wet, eenen waarlijk vereerenden tijtel ontvangen, die U voordeelig onderscheidt van hun, die van de Akademie niet anders hebben weggedragen, dan twee letteren voor hunnen naam.

Maar, wat zie ik? — Waarmede worden wij verrast? Zijn het lauwerkransen — Ja, waarlijk! En U worden zij aangeboden, edel-

aar-

aartige Jongelingen! die U, om het even aan welke der drie Akademien des Lands, in eenen edelen wedſtrijd, met elkanderen meten wilt. O! hoe zult Gij Uwer Leermeesteren moed en vreugde verhoogen, wanneer Gij hen in de gewenschte gelegenheid ſtelt, om U die eereteekenen toetewijzen en uittereiken, in naam des Konings! Hoe ſchoon zullen die laurieren prijken, op Uwe jeugdige ſchedels! En welke zekere waarborgen zullen ze U zijn, voor hoogeren rang en aanzienlijker ambten, in Kerk en Staat!

Kan er nog iets tot aanmoediging verlangd worden? Neen, voorzeker! van deze zijde zijn alle onze wenſchen meer dan voldaan.

Doch andere zorgen drukken mogelijk den geest neder: andere behoeften beletten mogelijk, van zoo vele hulpmiddelen gebruik te maken, en te dingen naar die eerekroonen? — Geen nood! 's Konings milddadigheid heeft ook, door nieuwe gunſten, hierin voorzien, niet ſlechts voor de beoefenaars van ééne Wetenſchap, maar voor die van allen: en zijne Wijsheid heeft er bepalingen bijgevoegd, welke, het misbruik der luiheid en inhaligheid werende,

de, deze weldaad tevens verheffen tot eene verëerende belooning van waarlijk verdienstelijke Kweekelingen.

Zoo worden dan de nuttige Wetenschappen vereërd in hare leerlingen. Maar zij worden het, bij deze nieuwe inrigting, niet minder in hare Onderwijzers. Immers, gelijk ik, in de vierde plaats, U wilde doen opmerken, deze Wet geeft, ook aan dezen, nieuwe aanmoediging en beloning.

De Vorst verlangt van ons, die Hij tot het onderwijs der akademische Jeugd roept, nieuwe werkzaamheid en gezetten ijver. Maar voor wien is die oproeping aangenamer, dan voor ons, die leven in den arbeid der letteren? Van wien hooren wij ze liever, dan van eenen Koning, die zelf het weergalooze voorbeeld van werkzaamheid aan zijne dienaren geeft? Voor wien is zij belangrijker, dan voor de akademische Jeugd, die, door ons voorbeeld zoo wel, als door onze lessen, behoort gevormd te worden?

Werd oöit het vuur van iemands ijver verdoofd, door nalatigheid en onverschilligheid

van

van kwalijk beraden jongelingen, of, laat mij liever zeggen, door de ongunst der tijden, nimmer is hetzelve, (eere zij Uwe moedige volharding!) bij iemand van U, mijne waardige Ambtgenooten! uitgebluscht: en, van nu voortaan, zal het in nieuwen gloed ontvonken, daar wij onze gehoorplaatsen, bij elke onzer lessen, zullen bezocht vinden van eene leergrage Jongelingschap.

Werd, gedurende de rampvolle jaren, die wij beleefden, onze huislijke stilte te dikwerf gestoord, door het gezelschap van woelige oorlogsknapen, het woord des Konings verzekert ons voortaan onze rust, zonder den last van onze schouderen overteladen op dien van onze Stadgenooten.

Door de knevelarij van een roofzuchtig bewind, werd het eereloon, ons voorheen ongezocht aangeboden, laaghartig beknibbeld, en trouweloos ingekort: terwijl het ellendig overschot, traaglijk betaald, als eene ongehoudene gift, ons werd aangerekend. Thans toont de Hersteller onzer Hoogeschool, hoe heilig Hem de verkregen regten zijner onderdanen zijn, en hoe hoog Hij den dienst waardeert van Mannen,

nen,

nen, die hunne beste krachten en een goed deel hunner bezittingen, toewijden aan de verlichting en beschaving van het aankomende Geslacht. Ons opnemende in den rang van 's Lands Ambtenaren, stelt Hij betrekkingen vast, even vereerend voor onze personen, als voegende aan onzen Post. Wel verre van gedane diensten te vergeten, en oudere dienaren te verstooten, ten gevalle van jongeren, doet ons de Koning zien, in het voorbeeld van onze grijze Ambtgenooten, wat wij ééns van zijne zorgen te wachten hebben, wanneer het der Goddelijke Voorzienigheid behaagt, onzen levensdraad te rekken in de getrouwe behartiging van ons ambt. Bereiken wij dan éénmaal de jaren, welke den zwakken Sterveling, in zijnen manlijken tred, vertragen of doen stilstaan, dan zullen wij niet voortgezweept worden naar het graf, of genoodzaakt ons zelven te overleven. Neen! met onze krachten te rade gaande, zullen wij, werkende of rustende, in jeugdige Opvolgers, onze Helpers of Plaatsvervangers zien, die aan ons de schatting van eerbied betalen, welke onze eerwaardige Grijsaards thans van ons ontvangen. Belieft het den alwijzen Beschikker

over

over leven en dood, ons, vroeger of later, opteroepen van Echtgenooten of onverzorgde Kinderen, onze laatste dagen zullen niet verontrust worden, door de angstige klagt onzer lievelingen: „ wie zal voor ons zorgen? wat zal ons „ op aarde overblijven?" Zij zullen, met ons, staat maken, op de toezegging van onzen goeddoenden Koning, en, in zijne zorg, de zorg erkennen van de opperste Goedheid zelve.

Het geen ik gezegd heb, schoon onvoldoende voor het belang des onderwerps, zal evenwel, hoop ik, genoegzaam zijn, om U te doen gevoelen, hoe weldadig de nieuwe wetten en inrigtingen zijn, voor het Akademisch onderwijs, daar ze, en, aan de Maatschappij, eenen nieuwen waarborg geven, voor haren bloei en welvaart; en, aan de jongelingschap, nieuwe hulpmiddelen tot hare Letteröefeningen; en, aan de leergierige Kweekelingen der Hoogescholen, nieuwe eer en voordeelen; en, aan hunne Onderwijzers, nieuwe aanmoediging en belooning.

Dank zij dan den Vader des Vaderlands gezegd, die aan onze Hoogeschool een nieuw leven

ven geeft! Dat Gelderland zich verblijde, over de herleving van Harderwijk; dat Vriesland verheugd zij, over de wederoprigting van Franeker; grooter weldaad, aan Utrechts Land en Stad bewezen, verpligten ons, tot levendiger dankerkentenis. Dat Leijden en Groningen, in den tijd der onderdrukking boven ons verheven, dezen Feestdag met ons vieren, Utrecht, Utrecht alleen, kan op dezen dag juichen: „ naast God zijn wij alles aan Koning Willem „ den I. verpligt!" O! dat Zijn hart zich, bij de bewustheid van deze weldaad, verheuge! dat Zijn oog er de schoonste vruchten van zie! dat Zijne hand het herstelling-werk voltooije! Dan zien wij dit gedeelte van het Staatsgebouw in een welgeördend verband gebragt, met de Stichtingen tot het laag en middelbaar onderwijs, tot de geneeskundige verzorging, tot de burgerlijke wetten en regtspleeging; en tot de kerkelijke orde en tucht, in onze gewesten. Ja! dan genieten ook de Zuidelijke Afdeelingen van zijn Rijk de weldaad van nieuwe inrigtingen, gewijzigd naar hare bijzondere behoeften en belangen!

Zoo zal ons Nageslacht nieuwe zegeningen kun-

kunnen genieten, welke wij van onze Voorvaderen niet geërfd hebben. Hnnne nagedachtenis te vereeren, blijve onze heilige pligt; want zij hebben, voor Tijdgenooten en Nakomelingen, grondslagen gelegd, op welken wij bouwen. Zij hebben gesticht, wat wij uitbreiden en opsieren. Utrechts aloude Burgervaders hebben schatten te koste gelegd aan eene Akademie, welke het pronkstuk harer Stad was. De Hoogste Magten van dit Gewest hebben haar luister en gezag bijgezet. Maar, om eene Hoogeschool in stand te houden, die haren rang, onder die van Europa, zoude kunnen handhaven, daartoe werd meer vereischt, dan ééne Stad konde opleveren. Laat ons het niet ontveinzen! Om inrigtingen, als de tegenwoordige, met vrucht daarteftellen, om éénheid van doel en middelen in het hooger Onderwijs te bevorderen, om Akademien en Kweekscholen aan elkanderen te verbinden, daartoe was één Oppergezag over geheel Nederland noodig: en, om dat zoo te doen, als het heden geschiedt, daartoe was een Vorst noodig, als de onze is.

Het

Het is aan dit Koninglijk welbehagen, dat wij het geluk te danken hebben, van onze Akademie gesteld te zien, onder het toevoorzicht van een edel Vijfmanschap, in welks vergadering veel omvattende wetenschap, diepe menschenkennis en ware levenswijsheid zich vereenigen; met zorgvuldige voorzichtigheid, geöefende ervaring en hartelijke zucht voor de Wetenschappen en hare Beöefenaars. Ontvangt dan, edele, grootachtbare Heeren! uit mijnen mond, deze hulde, aan Uwe verdiensten toegekend door onzer aller hart! Gij hebt Uwe waardigheid aanvaard, op eene wijze, te aanmoedigend en verpligtend voor de Onderwijzers en Leerlingen, om te twijfelen aan Uwe Vaderlijke zorg, voor alle onze belangen. Gij hebt ons die toegezegd: wij maken er staat op. De pligten, ons opgelegd, hebben wij, bij plegtige belofte of eedzweering, op ons genomen. Ik behoef dus niet andermaal te zeggen: „ wij „ zullen ze vervullen." Liever zeg ik: „ wij „ zullen ze vervullen, met Gods hulp." Bekleed met 's Konings vertrouwen, kunt Gij veel goeds voor deze Akademie doen, en veel kwaads van haar weeren. Of, wanneer Gij niet

in

in ſtaat zijt, onze wenſchen te bevredigen; dan wilt Gij gaarne de tolken onzer verlangens worden bij Zijne Majeſteit. Op Uwe goedkeuring ſtellen wij hoogen prijs: in het verdienen van dezelve, hopen wij onze Jongelingſchap voortegaan. Ik zoude haar U aanbevelen, zoo zij niet, met ons, U ware aanbevolen, door den Koning zelven. Wat ſchiet mij dan over, bij deze plegtige gelegenheid, dan U danktezeggen voor de luisterrijke wijze, op welke Gij onze Hoogeſchool heden inhuldigt? Wat meer, dan Uwen hoogachtbaren Voorzitter te betuigen de erkentenis van ons geroerd hart, voor de, ons en onze kweekelingen zoo vereerende en bemoedigende aanſpraak, welke wij zoo even uit zijnen wijzen mond mogten hooren? Vervult de Alzegenaar onzen wensch, dan worden Uwe aanzienlijke Perſonen en Geſlachten mild gezegend; dan ſtaan Uwe eer-geſtoelten vast; dan verheugt Gij U nog lang, in den bloei der Hoogeſchool, onder Uwe verzorging geſteld.

In de rij der edelmoedige Verzorgers onzer Akademie, plaatst de Koninklijke wet ook den eerſten Magistraatsperſoon van Utrecht, dien

het

het ons leed doet, wegens ligchaams ongesteldheid, thans niet in deze Vergadering te mogen begroeten. Door de gezegde bepalingen der wet heeft Zijne Majesteit verhoed, dat alle onze betrekking worde afgesneden op eene Regeering van Stad en Land, welke zoo wel gezind is voor de Hoogeschool, en aan welke de meesten onzer, bij hunne eerste aanstelling, hunne getrouwe gehechtheid hebben betuigd. Nooit zal uit ons geheugen worden gewischt, wat wij, aan onze voormalige Verzorgers, de Handhavers onzer belangen, verschuldigd zijn. De akademische Jeugd zal, op heden, eene nieuwe proeve ontvangen van het deel, dat Utrechts Regeering neemt in de feest-vreugde van dezen dag. Hetgeen Gijlieden, edele achtbare Heeren! aan onze Kweekelingen doet, dat doet Gij aan ons. Gaat voort, naar de betrekking, welke ons nog op U overblijft, ons en hun, en alzoo de Akademie, het erfdeel Uwer Vaderen, te begunstigen! Wij zullen wederzijds de welvaart en den roem van Uwe Stad trachten te onderhouden. God zegene Haar, en doe U een nieuw tijdperk van haren voorspoed bevorderen en beleven!

Wijd-

Wijdberoemde Mannen! zeer geachte Ambtgenooten in de bediening van het Hoogleeraarambt aan deze Akademie! U wensch ik, gelijk mij zelven, geluk, met de heugelijke gebeurtenis van dezen dag. Hoe vele bedroevende en vreesverwekkende dagen heb ik beleefd, met U, die, voor de bevrijding van Nederland, nevens mij, in het gareel geslagen waart! Doch, nu zij ons vergoed worden, door eenen dag als dezen, beklagen wij er ons niet meer over; maar danken God, dat Hij ons één hart en ééne ziel gegeven heeft, om onze posten niet te verlaten, maar de handen in één te slaan; om te bewaren, wat nog niet verloren was; en om te herkrijgen, wat ons en onzen Kweekelingen was ontroofd. Wij deelen, als Broeders, in elkanders vreugde. Wij verheugen ons, dat ook zwakken en grijzen den storm, met ons, verduurd hebben, en nu de weldaden van eenen effen hemel, met ons genieten. Dat Zij nog, zoo lang het leven hun en den hunnen eene weldaad zijn kan, ons vereeren, met hun bijzijn, raad en hulpe! Ons genoegen wordt vergroot, door de aanwinst van U, nieuwe Ambtgenooten! welke, of, reeds elders, in het onderwijs

der

der Jeugd, U roemrijk hebt gekweten, of, door andere werkzaamheden, den bloei der Wetenſchappen hebt bevorderd. Wij zien, met verlangen, de dagen te gemoet, op welke Gij Uwe gewigtige Posten, door plegtige Redevoeringen, zult aanvaarden. God geleide U, met Uwe dierbare betrekkingen, herwaards, en doe Uwe verheffing aan deze Hoogeſchool dienen, tot vermeerdering van het nut en genoegen Uwes levens, en tot vorming van vele jonge lieden, ten dienſte van het Vaderland en de Kerk! Hij verbinde ouderen en jongeren in den dienst der Wetenſchappen, door den band des Vredes en der Vriendſchap! Voor U allen, waardſte Ambtgenooten! levere de herſtelde Akademie nieuwe eer en vermeerderde genoegens op! Leeft, gelijk in Uwe Kinderen, zoo ook in de Jongelingen en Mannen, welke Gij gekweekt hebt, voor de burgerlijke Maatſchappij en voor de Gemeente van onzen Heer Jezus Christus!

Ja! dierbare Jongelingſchap! wanneer Gij U aan de Akademie laat vormen, tot wijsheid en deugd, en, na deze oefenplaats vaarwel gezegd te hebben, beſtendig voortgaat op den

één-

éénmaal welgekozen weg, dan leven wij in U, dan leven wij, ook na onzen dood. Zoudt Gij ons dan niet lief en waard zijn, en, in onze schatting, naast onze eigene Zonen staan? Wanneer de Koning, die ook Vader is, wanneer Uwe eigene Vaders, Moeders of Verzorgers U aan ons aanbevelen, zoudt Gij U dan ook niet aan ons toevertrouwen, als aan Uwe tweede Vaders? Zijne zorgvuldigheid stelt U, met ons, onder het oppertoezigt van edelmoedige Verzorgers, die, gelijk hun grijze Voorzitter ons meldde, ook zelven aan deze Akademie zich lieten vormen, en daardoor zoo veel te geschikter zijn, om de weldadige bedoelingen van Zijne Majesteit met haar uittevoeren. Laat hunne vermaning en raad, heden U zoo hartelijk toegediend, U immer welgevallig zijn! Gij hebt mij, in de betrekking, in welke ik tot U allen sta, geëerd, ook in den tijd, welke mijnen post van alle zijne achtbaarheid beroofde, en mij luttel goeds voor U te bewerken vergunde. Nu zult Gij te meer U beijveren, om mijn genoegen, dat is, het genoegen van alle Uwe Leermeesters, dat is, Uw eigen geluk, te bevorderen, door de naarstigheid in letteröe-

feningen en door de reinheid van zeden. Zoo zal het einde van dezen dag toonen, dat Gij eere en weldaden waardiglijk weet te genieten, en dat 's Konings gunsten, de zorg onzer Bestuurderen, en het onderwijs Uwer Leermeesteren, aan U wel besteed zijn. Zoo kroone U 's Hemels goedkeuring en zegen! Zoo bekleede menig een van U eenmaal die eergestoelten! en menig een vervange onze plaats! Althans elk Uwer zij de zekere hope des volgenden geslachts!

Weest Gij er getuigen van, veelgeëerde Toehoorders van allen rang, die dit Feest mede helpt vieren! Weest er getuigen van, zoo velen Gij, onder onze Jongelingschap, de voorwerpen telt van Uwe liefdezorg! Helpt den bloei dezer Akademie bevorderen, Gij allen, die daartoe het vermogen hebt! Maakt de Vaderlandsche inrigtingen van hooger of lager onderwijs, van nu voortaan, niet te schande, door Uwe Kinderen te zenden, waar ze hunne moedertaal verleeren, en zich aan vreemde zeden gewennen! Geniet, elk in Uwe betrekkingen en nuttige werkzaamheden, 's Heeren zegen, met het kroost, dat Hij U ter vorming toebetrouwde!

En Gij, eenige, eeuwige bron van allen zegen! Begeef ons niet! Verlaat ons niet! Neem onze Hoogeſchool, hare Verzorgers, Leeraars en Kweekelingen, en die der andere Geſtichten, onder Uwe beſcherming! Onderwijs en beſtuur allen, door Uwen H. Geest! Laat het plegtig werk van dezen dag, door Uwe verbeurde gunst tot hiertoe gelukkig volbragt, beſtendig bekroond worden, met Uwe goedkeuring! Heilig onze Feest-vrolijkheid, opdat onze vreugdebedrijven nimmer oorzaak zijn van beklag en naberouw! Vergeld onzen Koning het goede werk, waarmede Hij ons verheugd heeft, door Uwen dierbaarſten zegen! Vervul de wenſchen, over deze Vergadering uitgeſproken! Verhoor de gebeden, ook gister plegtig tot U opgezonden! Vergeef onze misdaden en tekortkomingen! En, gelijk Gij met onze Voorvaderen waart, wees ook zoo met ons en ons nageſlacht! Het zij zoo! Ja! het zij zoo!

AANSPRAAK

DER

STUDENTEN

AAN DE

CURATOREN

DER

UTRECHTSCHE HOOGESCHOOL,

BIJ MONDE VAN DEN OUDSTEN STUDENT

BARTHOLD REINIER DE GEER.

Weledele, grootachtbare Heeren!

Zoo belangrijk het voor ons is, onze Hoogeſchool in hare regten te zien herſteld en bevestigd, zoo aangenaam is ons de wijze beſchikking van onzen Koning, waardoor het Zijne Majeſteid behaagd heeft, het opzigt over dezelve aan Mannen toetevertrouwen, die, zoo wel door hun verſtand, als door eene rijpe ondervinding,

zoo

zoo wel door kunde, als braafheid, zich dezen post hebben waardig gemaakt. Het is hierom, dat wij hen onze belangen vertrouwend aanbevelen, in de zekere verwachting, dat zij alles, wat aan de welvaart onzer Akademie bevorderlijk is, opregt zullen behartigen. Het is hierom, mijne Heeren! dat wij Ul. op dit oogenblik, uit naam onzer Mede-ſtudenten, van onzen eerbied en onze hoogachting willen verzekeren. Bij elke gelegenheid hopen wij Ul. door ons gedrag te toonen, dat wij Uwe pogingen tot ons welzijn wenſchen behulpzaam te zijn, en alles in acht te nemen, wat de orde en zedelijkheid aan onze Hoogeſchool kan doen ſtand houden. Zoo mogen Uwe werkzaamheden met den besten uitſlag bekroond worden, en Gijl. Uwe nieuwe loopbaan met genoegen voortzetten!

AAN-

AANSPRAAK

DER

STUDENTEN

AAN DE

PROFESSOREN

DER

UTRECHTSCHE HOOGESCHOOL,

BIJ DEZELFDE GELEGENHEID,

BIJ MONDE VAN DENZELFDEN.

Hooggeleerde Heeren, Professoren dezer Hoogeschool!

De dag van heden is voor elken Utrechtenaar zoo belangrijk en gedenkwaardig, dat dezelve steeds, in de Jaarboeken van onze Stad, vermaard zal blijven. Wij zien, op denzelven, onze Hoogeschool, door het wijs bestuur der Goddelijke Voorzienigheid, uit hare vernedering herrezen, ver-

vernieuwd, bevestigd en uitgebreid. Zoo blijde deze gebeurtenis voor elken onzer is, zoo aangenaam moet dezelve aan onze Hoogleeraars zijn. Wij hebben het daarom onzen pligt geacht, hen, uit naam onzer Mede-ſtudenten, daarmede van harte geluk te wenſchen, en hen zoo een vernieuwd bewijs van onze hoogachting te geven. En hoe gaarne vervullen wij dezen taak, daar wij tot Mannen ſpreken, die niet ſlechts door hunne kundigheden zich verdienſtelijk gemaakt, maar ook door eene beproefde ondervinding getoond hebben, hoe zeer Zij onze belangen behartigen. Wij gedenken, hoe, in den tijd onzer overheerſching, de wijze inrigtingen onzer Voorvaderen, door de bedachtzaamheid en den onvermoeiden ijver onzer Leeraars, zijn in ſtand gehouden, en hoe de eer van onze Hoogeſchool door hen is gehandhaafd. Wij gedenken, hoe zij ſteeds, door hun onderwijs, getracht hebben, ons tot nuttige leden der Maatſchappij te vormen. Maar bovenal gedenken wij, hoe zij ſteeds voor onze zeden hebben gewaakt, en, zoo wel door hun voorbeeld, als door hunne lesſen en raadgevingen, ons tot deugd en braafheid hebben aangeſpoord.

Bij-

Bijzonder hebt Gij U verdienſtelijk gemaakt, die nu reeds vier jaren den post van Rector dezer Hoogeſchool zoo getrouw hebt waargenomen. Menigvuldig waren de bezigheden, aan denzelven verbonden; maar Gij hebt dezelve, met eenen voorbeeldelozen ijver, vervuld. Vele waren de moeijelijkheden, welke uit denzelven voortſproten; maar Gij hebt die alle, zoo wel door voorzichtigheid en beleid, als door geduld en ſtandvastigheid, overwonnen. En, ten allen tijde, hebt Gij ons getoond, hoe na ons belang U aan het harte lag. Getuige hiervan elke gelegenheid, waarin Gij ons hebt raadgegeven en geholpen. Getuige hiervan inzonderheid de welmeenende taal, waardoor Gij ons hebt vermaand en aangemoedigd, toen wij gereed ſtonden, om, ten dienſte des Vaderlands, onze haardſteden te verlaten. Getuige eindelijk de hartelijke welkomstgroet, welke Gij ons, nog voor weinige weken, bij onze terugkomst hebt gegeven. Wij wenſchen niets meer, dan, voor deze zorg en liefde, door U aan ons betoond, beſtendig U onze dankbaarheid te bewijzen.

Wij wenſchen niets meer, dan, door ons gedrag, aan onze Hoogleeraars te toonen,

dat

dat wij hunne weldaden niet onwaardig zijn. Veel mogen wij, bij de gunstiger omstandigheden, welke wij thans beleven, van hen allen verwachten; maar veel verwachten *Zij* ook van ons, en wij hopen aan deze hunne verwachting te beantwoorden. En, worden onze dierbaarste wenschen vervuld, zoo mogen alle hunne werkzaamheden voorspoedig gemaakt worden, en zij, met hunne huisgezinnen, Gods dierbaarste zegeningen, in de ruimste mate, ondervinden!

DICHT-STUKKEN.

HET

JUICHEND NEDERLAND;

TER GELEGENHEID

DER NIEUWE VERORDENING VOOR HET HOOGER ONDERWIJS, EN DE AANSTELLING VAN CURATOREN EN PROFESSOREN OP 'S LANDS UNIVERSITEITEN EN ATHENEËN.

Hoe menig eël vernuft verſiert thans de eerekroon,
Als huide aan elks verdienst', door onzen Vorst, geſchonken!
Het gouden lauwerloof verhoogt haar' waarde en ſchoon:
Lang moet zij, onbezwalkt, op aller ſchedel pronken!
Geluk met zulk een' keus, mijn dierbaar Vaderland!
Zoo zegepraalt de kunde en 't ſcherp gezond verſtand.
Geen ſektengeest kon hier des Konings gunst bepalen,
Elk kerkgenootſchap deelt in Pallas milde ſtralen:
Calvijn en Luther gaan, met Menno, op haar ſpoor,
Nu onze Jong'lingſchap, in eedlen ijver, voor.
Geleerdheid zal, tot eer van Neêrland, welig bloeijen;
Haar rijke teelt in tal van ſchoone telgen groeijen.
Zoo worde alom, ook hier, voor beter nageſlacht,
Verlichting, aller wensch, voorzigtig aangebragt!

LUBLINK.

BIJ

BIJ DEN MAALTIJD,

TER GELEGENHEID VAN HET

INWIJDING-FEEST

DER

AKADEMIE TE *UTRECHT.*

Deez' Hooge School, vernield door 's Korfikaans geweld,
Maar fchooner dan weleer door WILLEM's deugd herfteld,
Zal, met een' luifter, als geen' vroegere eeuwen zagen,
Den roem van echte, van Bataaffche kunde, fchragen.
Wie juicht, in Utrechts vest, niet met een' dankb'ren traan
Dit wijding-feest, de keen van zoo veel grootheid, aan?
Wie voelt, die in 't verfchiet de fchoonfte vrucht ziet bloeijen,
Het Nederlandfche hart niet voor Oranje gloeijen?
Gij allen, die, met mij, geleerdheid mint en fchat,
En, diep bewogen, 't heil van dezen dag bevat,
Drinkt vrolijk dezen kelk, ter eed'le dankbetooning:
En juicht, met mij, tot God, en zegent onzen Koning!

R. FEITH.

BIJ

BIJ DE

HERSTELLING

DER

HOOGESCHOOL

TE UTRECHT.

Hef, grijze Stad! het achtbaar hoofd omhoog!
Uw' ketens zijn vergruisd. Het dwangjuk ligt aan ſtukken.
De looden hand, die zwaar en vreeslijk op U woog,
Zal nu geen' paarlen meer aan Pallas kroon ontrukken.

Die Pallas rijst en praalt in ſchooner licht;
Zij ſchudt den ſpeer, en trapt op losgeſcheurde banden:
Een Hemel-glans omſtraalt het Godlijk aangezigt,
En doet, zelfs 't koudſte hart, in eedle geestdrift branden.

Een Monſter zag het vuur, zoo lang gevoed,
Met zoo veel zorg gekweekt in deez' gewijde koren,
Zijn adem doofde 't uit; maar 't blaakt in heller gloed,
Bij vrijheids levenslucht, zoo heerlijk als te voren.

Naauw

Naauw ging in 't Land de kreet der Vrijheid op,
Of 't ſpreidde van rondsom reeds ſchitterende vonken.
Nu rijst uw Tempel-burg, en heft zijn' kruin in top,
En zal ('t is Nasſau's wil) zoo ſchoon, als eertijds, pronken.

De Rijn, die roemloos thans uw Vest omvloeit,
Ziet, vrolijk, d' Offerwijn weêr op het altaar plengen.
't Is, of hij minder traag, deez' dag, naar Leyden ſpoeit,
En gaarne uw' *Zuster*'-groet aan d' oud're telg wil brengen.

Juich dan, o grijze Stad! juich Jong'lingſchap!
Omſlinger 't jeugdig hoofd, met 's Krijgsmans eerlaurieren;
Vlecht ze in het palmenloof, bij vrolijk handgeklap,
En laat deez' blijden dag, een dubb'le krans U ſieren!

En, zijn die lauw'ren niet met bloed bemorst,
Wij danken 't gunſtig lot, dat U den ſtrijd beſpaarde,
Dat, hoe ook 't moedig hart naar glorie heeft gedorst,
U, voor het Vaderland, in ſtiller kring bewaarde.

Wat ook Bedilzucht ſmaal', uw doel was ſchoon,
En, trekt de wolk weêr zaam, die zoo veel zorgen baarde,
Nu kent Ge 't ſpoor der eer. Nog blinkt der Helden kroon:
En 't Vaandel is nog dáár, waarom Uw moed U ſchaarde.

Brengt

Brengt d' eigen' Geest, bij ſtiller bezigheên!
Ook in dat moeilijk werk is roem en eer te halen.
Getuige d' ed'le rij, die hier U vóór zal treên!
Ziet, hoe der Muſen krans op 't achtbaar hoofd kan pralen!

Die eerkroon zij uw doel, bij elken ſtap!
't Vernuft ontgloeie Uw' borst! Uw' Leidsvrouw zij de Reden!
Natuur uw groote School, voor ied're Wetenſchap!
Vooral, ſtaat naar den roem van onbevlekte zeden!

Dan bloeit ge, in nieuwe jeugd, o grijze Stad!
Dan zult gij van deez' dag nog ſchoone vruchten plukken.
Daar Vorst en Vaderland den krans van lauwerblad,
Met roem behaald, op 't hoofd der Stichtſche Pallas, drukken.

A. DIERSEN,
Wed. MOLL.

BIJ DE

HERSTELLING

VAN

UTRECHT'S HOOGE SCHOOL.

Verheugt, verheugt u, ô Bataven!
De nacht der rampen is voorbij!
Schudt af den ſmaad van bange ſlaven,
En ſpot met dwang en tirannij!
Gij zaagt uw' dapp're legerſcharen
Den wreeden Korſikaan vervaren,
Die ſchrik in 't hart der volken joeg,
Geen regt erkende en, in zijn' woede,
De menschheid, met eene ijz'ren roede,
Meêdoogenloos in 't aanzigt ſloeg!

Getuigd het, onderdrukte volken!
Getuigd het, ô mijn Vaderland!
Gij draagt de teek'nen zijner dolken,
Die woelden in uw ingewand.
Geplaagd, getrapt en uitgezogen,
Door ijd'le praal en ſchijn bedrogen,
Stondt ge, op zijn' eisch, uw erfdeel af!
De Gauler, trouwloos in zijne eeden,
Verachtte uw' deugd en oude zeden,
En roofde, wat uw vlijt u gaf.

De

De rol der eeuwen zal gewagen
Van zijn bedrog, geweld en moord,
Aan 't nageflacht een' beul verklagen,
Die gruw'len pleegde, nooit gehoord;
Zij zal voortaan geen' Cefar noemen,
Om heerschzucht en geweld te doemen,
Schoon hij de halve wereld won;
Zij vraagt, bij Alva en Granvelle,
Naar grooter monfter van de helle,
En 't menschdom noemt Napoléon!

De fchrik verzelde alom zijn' fchreden;
Het misdrijf heerschte in zijn gebied,
Zijn arm vernielde vaste fteden,
En fpaarde 't heilig outer niet.
Zijn heerschzucht, die zich nooit verzaade,
Die de aarde in bloed en tranen baadde,
Vervoerde hem tot razernij;
Hij poogde 't menschdom uit te roeijen,
Of allen aan zijn' magt te boeijen,
En vormde een' wereldmonarchij!

Volleerd in huich'larij en lagen,
En trouweloos in elk verbond,
Wist hij zijn' zetel lang te fchragen,
Op bloedfchuld en bedrog gegrond.
Geen' wet of waarheid was hem heilig,
Geene onfchuld voor zijn' moedwil veilig,
Hij dreef met deugd en eer den fpot;
Hij waande, de Almagt te evenaren,
En dreigde met zijne adelaren,
Te ftijgen naar den troon van God!

 Ver-

Vertrouwende op geluk en krachten,
Schreef hij Natuur zijn' wetten voor,
En boorde, met zijn' legermagten,
Hare ontoegankb're rotſen door.
Der Alpen top zag zijn' kohorten,
Italië! op u nederſtorten,
En daverde bij uwen val,
Toen de Arno vlugtte, in ſneller ſtroomen,
Voor 't bloed, dat, aan haar' vruchtb're zoomen,
Bij beken vloot, van berg en dal!

ô Yz'ren kroon, zoo duur bevochten,
Verſchriklijk beeld van zijne magt!
Gij eischtet nieuwe legertogten,
Als in der middeleeuwen nacht.
Och! hadt gij, bij zijn zegevieren,
In ſchijn van 't eerloos hoofd te ſieren,
De herſenpan hem ingedrukt!
Nooit waar' hij tot een' God verheven,
Gebiedende over dood en leven,
Bij volkeren, in 't ſtof gebukt!

Maar de uitkomst zijner gruweldaden
Hing van den wil der Almagt af,
Zij baant den booswicht de eigen paden,
Die leiden tot verderf en ſtraf.
Gevoerd naar Ruslands barre dreven,
Om daar voor hare wraak te beven,
Bij vuur en ijs en hongersnood,
Verloor hij heir en adelaren,
Omringd door zwermen van Tartaren,
Getrouwe knechten van den dood!

ô God!

ô God! wie ziet uw alvermogen,
En knielt niet, vol van eerbied, neêr!
Zijn val moest Nasfau's telg verhoogen,
En Neêrland zag Oranje weêr!
Zoo wijkt, na ftorm en onweêrsvlagen,
De nevelvorst der winterdagen,
Wanneer de zon treedt op haar' baan;
Zij rijst, getooid met gouden ftralen,
En 't koor der blijde nachtegalen
Vangt, bij haar' komst, een' lofzang aan!

Juicht, juicht dan, broeders, feestgenooten!
Juich Utrecht! na den bangften nacht!
Minerva's tempel is ontfloten,
En 't heilig offer aangebragt!
Ik zie van vreugd de wanden beven,
De fchimmen uwer vad'ren zweven,
In wierook, bij den Offeraar;
Zij fpellen, in verrukte toonen,
Den roem aan hunn' gewijde zonen,
En zegenen de priefterfchaar.

De waarheid heeft haar' toorts ontftoken,
Haar glans verheft uw tempelkoor,
Zij heeft zich op den nacht gewroken,
En breekt met nieuwen luister door;
Zij zal, daar wij haar licht aanfchouwen,
Voor u hare achtb're rol ontvouwen,
Geen dwing'land fcheurt die uit haar' hand!
Dat onderpand, den mensch gegeven,
Herinnert hem een eed'ler leven,
Zijne afkomst en zijn Vaderland,

Tri-

Triomf! de mensch herneemt zijn' waarde,
Den rang, dien hem de Schepper gaf!
Hij is niet meer een ſlaaf der aarde,
En ſtaat zijn' adel nimmer af!
Geweld en list moog hem vervaren,
De tijd kan nooit zijn regt verjaren,
't Is al vergank'lijk, wijd en zijd:
De beek, die aan zijn' voeten kronkelt,
't Geſtarnt, dat aan den hemel fonkelt,
Maar hij is boven grens en tijd!

Beſtemd, om rust'loos voort te ſtreven,
Trapt hij den ſlagboom voor zich neêr,
En ijlt naar afgelegen dreven,
En vindt een' vroeger wereld weêr!
Op Tschimborasſo's top te dwalen,
In 's aardrijks afgrond neêr te dalen,
Te zwerven op den oceaan,
Is ſpel, voor zijn geducht vermogen:
Natuur beloont zijn roek'loos pogen,
En brengt hem hare ſchatting aan!

Zijn geest ſnelt vlugger, dan de winden,
En rent door 't meteloos heelal,
En tracht den naam van Hem te vinden,
Die eeuwig was en wezen zal! —
Die, vóór hem, op den aardbol traden,
Geborgen, als de najaarsbladen,
Verrijzen uit der eeuwen nacht;
Het zij zij Vorſten zijn, of ſlaven,
Hij roept hen uit verholen graven,
En rigt de deugd van 't voorgeſlacht.

Maar

Maar hoor hem ziel en zinnen boeijen,
Bij fnarenfpel en vreugdgefchal,
Voor 't fpeeltuig in zijn' handen gloeijen,
Zijn lied bruist, als een watetval!
Zie, zie hem, met bezielde ving'ren,
Den blikfem van Gods almagt fling'ren,
Als hij met tint en verwen fpeelt;
Kniel neder, waar zijn beitel toovert,
De koude fteen uw hart verovert,
En gij verlieft op 't marm'ren beeld!

Waar heen, waar heen? verrukte zanger!
Bedwing de weelde van uw lied;
De toekomst gaat van wond'ren zwanger,
Bezing die blijde toekomst niet!
De dageraad is aangebroken.
De menschheid en haar regt gewroken,
De vrije kunst vindt brood en eer!
Verhef u, koor der *Zanggodinnen*!
De wijsheid leidt haar zonen binnen,
En Utrecht juicht en wenscht niet meer!

A. SIMONS.

AAN

AAN DEN KONING,

BIJ DE

INWIJDING

DER

UTRECHTSCHE HOOGESCHOOL.

Heil, Koning! heil zij U, wien wij als Vader eeren,
Wien van het kinderhart dit volk de hulde wijdt!
Blijf lang, in 's Hoogsten gunst, 't verloste Volk regeeren,
Dat Gij ten Vader zijt!

Waar Gij uw volk regeert, daar rinkelt boei noch keten,
Daar rijst geen mutsaardvlam, met menschenmerg gevoed:
Wij eeren onzen God, naar de inspraak van 't geweten;
En 't kost geen Christenbloed.

Waar Gij uw volk regeert, regeren Orde en Wetten,
De weegschaal van het Regt weegt niet, dan 't regt alleen.
Geen stoute kan den voet op 't armen nek er zetten,
Of hem op 't harte treên.

Waar

Waar Gij uw volk regeert, daar vinden veege kranken
Alom een' hand gereed, die 't wank'lend leven redt:
Voor leniging van smart zal daar de lijder danken
In 't uiterst smeekgebed.

Waar Gij uw volk regeert, daar streeft, met reuzenstappen,
De Geest, dien God ons gaf, steeds voorwaards op het spoor,
Dat tot de waarheid leidt, en 't licht der Wetenschappen
Dringt tot de stulpen door.

Waar Gij uw volk regeert, daar zullen kunsten bloeijen,
En akkar, weide en hei, rivier en oceaan,
't Brengt al zijn' rijkdom op, en 's aardrijks schatten vloeijen,
Van Oost en West, ons aan.

Heil, Koning! heil zij U! Uw Kroon, met glans omgeven,
Drukk' nooit uw achtbaar hoofd met pijnelijke last!
Hij, die ten troon U riep, wat wank'len moge en beven,
Zette Uwen zetel vast!

Uw' teedere Echtvriendin (zoo mogen wij Haar noemen:
Ze is Moeder en Ze is Vrouw, zoo als slechts enk'len zijn;
Geen WILLIAM kon meer op Zijn' MARIA roemen.)
Zij lang Uw oogelijn!

Wat

Wat Vader WILLEM was, de Vader onzer Vaderen,
Zij, zoo als Gij voor ons, Uw Kroost voor 't nageslacht,
Als Gij eens, boven de aard', den troon des Lams zult naderen,
Waar schooner kroon U wacht.

D. VAN DER LOO.

BIJ

BIJ DE

PLEGTIGE INWIJDING

DER

UTRECHTSCHE HOOGESCHOOL.

Broeders! welke ſchoone dagen
Onze brave Vad'ren zagen,
    Schooner dag rijst voor ons oog.
Onze School, door woeste vlagen,
Als het graan ter aard' geſlagen,
    Heft met luiſter 't hoofd omhoog.

Leed en zorgen zijn verdwenen,
Feestgejuich vervangt het weenen.
    Broeders! welk een ſchoone dag!
Nooit nog heeft het Stichts Athenen
Zulk een helder licht beſchenen,
    Als het thans aanſchouwen mag.

Nacht'lijke eeuwen, lang verdreven,
Dreigden Bato's erf en neven,
    Dreigden alle Volken weêr:
Maar de Geest, den mensch gegeven,
Tot een meer dan dieren-leven,
    Zinkt niet in dien nacht ter neêr!

Neen!

Neen! de tijden der Barbaren,
Toen de menschen tijgers waren,
Neen! die tijden keeren niet.
Geene ontmenschte legerscharen,
Geene horden moordenaren
Wil Hij, die 't heelal gebied!

Moe' van woelen, wars van strijden
En gelouterd door het lijden,
Zal het menschelijk geslacht
Zich der Wetenschap nu wijden
En in 't heug'lijk licht verblijden,
Ons van boven aangebragt.

Heil ons, Broeders! onze Zonen,
Die zich oorlogshelden toonen,
Als het Vorst en Vrijheid geldt,
Zullen onze zorgen loonen,
Zullen uwe schedels kroonen,
Ieder wordt een Letter-held.

Heil ons, Broeders! nu herboren,
Prijkt veel schooner, dan te voren,
Onze School, met nieuwen glans.
Heil ons! in der Wijzen koren
Zal zij eens met luister gloren,
Als 't gestarnte aan 's Hemels trans.

Zouden we uwen lof verkleenen,
Op wier graven wij nog weenen,
    Vaderen, zoo hoog geacht?
Neen! de zonnen, die hier ſchenen,
Waar we 't licht nog van ontleenen,
    Eert uw dankbaar nageſlacht.

Neen! het kan uw' roem niet krenken,
Dat wij zoo veel heerlijks denken
    En aanſchouwen in 't verſchiet.
't Zijn uw' bronnen, die ons drenken;
Wij, wij volgen ſlechts uw' wenken;
    't Is uw werk; het onze niet.

Heil ons, Broeders! tranen vloeijen;
Onze dankb're harten gloeijen
    Van een' nooit gevoelde vreugd.
Onze Hoogeſchool zal bloeijen,
En de roem van Neêrland groeijen,
    Door de bloem van Neêrlands jeugd.

D. VAN DER LOO.

TER

TER GELEGENHEID

DER

INHULDIGING

VAN

'SLANDS HOOGESCHOOL

TE UTRECHT.

Herrijs dan, kroon van dit gewest!
Herrijs in *Utrecht's* grijze vest,
O Hoogeſchool, zoo lang vermaard, zoo ſnood vertreden!
Driewerf geluk! uw heil breekt aan.
't Hartſcheurend leed is uitgeſtaan;
De toekomst lacht U toe. Vergeet nu 't wreed verleden!

Vergeet den bit'tren ſmaad en hoon,
Toen ge uit uw' fiere gloriekroon
De ſchoonſte paarlen reeds, baldadig, zaagt ontrukken;
Toen, door 's lands avondzon verlicht,
Een wrak ſlechts van uw ſchoon geſticht,
Het Zanggodinnenkoor, bedrukt, het hoofd deed bukken!

Ja,

Ja, als de feniks uit zijne asch;
Gelijk Apol uit 's wereld plas,
Wen hij Auroor' verlaat; zoo zie ik u herrijzen,
Mijn vaderland! Maar in dien gloor
Prijkt meest het morgenlicht, waardoor
We u 't koor der wetenschap uw' hulde zien bewijzen.

Hernieuwing wenkt deez' eeuw. De mensch
Verliet de naauwbeperkte grens.
Aan burger, denker, kunst en wetenschap geteekend.
Eer zij der Vad'ren kunde en vlijt!
Maar 't kleed der vroegere eeuwen slijt:
De menschheid heeft op ons, als nieuw geslacht, gerekend.

Mijn vaderland! gij voelt dien drang;
Ge erkent, u zelv' tot eer, den rang,
Waartoe van ouds Euroop' u, grootsch, heeft uitgelezen.
Dat vrij het zuiden, in den poel
Der drieste domheid, wroete en woel',
Gij, met *Germanje*, zult 's kinds achtb're leidsliên wezen.

Gij, met *Germanje* en *Albion*,
Gij kroont Euroop', als met een' zon
Van lichtglans, waar de nacht zijn breedgespreide vleug'len
Weêr, de eeuw ten spijt, hardnekkig rekt:
Ja, waar hij koor en altaar dekt,
Helpt uw verlichting, fier, zijn' werkingkracht beteug'len.

Ga

Ga voort dan, met dien vasten gang!
Hoor, hoor Europa's lofgezang!
't Wendt, vol van teed're liefde en dank, tot u reeds de oogen.
Germanje fmaalt niet meer. 't Vereert
In u den geest, die u regeert:
't Erkent het maagfchapsbloed en voelt zich opgetogen.

Ja, Koning! Vorst, uw' tijdkring waard!
Uw' glorienaam roem' dankbaar de aard!
De wet, aan PALLAS koor, door uwe zorg gegeven,
Zal, als de fchoonfte diamant
Van uwe kroon en 't vaderland,
Uw' roem, met Neêrlands faam, bij volk aan volk doen leven.

Verlichting ftraalt van uwen troon,
En fonkelt, WILLEM! in uw' kroon,
Met onverdoofbaar vuur, waar uw' bevelen klinken;
Bedaardheid matigt fteeds het vuur;
Standvastigheid bouwt voor den duur,
En meest voor 't nageflacht zal eens uw' wijsheid blinken.

O Hoogefchool, thans ingewijd!
Erken, wat gij verfchuldigt zijt
Aan 's Vorften zorg, aan de eeuw, toen weêr uw rang herbloeide.
Verhef u op der Vad'ren graf!
Schud, juichend, alle kluisters af,
Maar ook de keten, die der Vad'ren kennis boeide!

Streef

Streef moedig op het eerspoor voort!
Europa, door den glans bekoord
Van menig pronksteen, die u siert met dubb'len luister,
Roem' 't wijsheidslicht, dat gij verspreidt,
Uw' voortgang, uw' gematigdheid,
Waar 't nieuwe u nooit bedwelm', zoo min als 't oude u kluister'!

En gij, wiens welbespraakte mond,
In d'ouden *Dom*, den heil'gen stond
Van 't blijdste feestgebaar in glorie heeft verheven!
Uw' taal drong in de harten door;
Een stem weêrklonk door 't heilig koor:
„ Wie kon zoo waard een' dag bekwamer spreker geven?"

J. DECKER ZIMMERMAN.

MINERVA'S FEESTVREUGDE,

BIJ DE

VERNIEUWING EN INWIJDING

VAN

UTRECHTS HOOGESCHOOL.

Heft aan! Heft aan! Zingt, Feestgenooten!
Heft aan! het hart voor vreugde ontsloten!
Minerva wordt een feest gevierd.
Zingt Jubellied'ren, Feestgenooten!
Geen' reine vreugde in 't hart besloten!
Minerva's koor is grootsch versierd.

Aloude Stichtstad! in uw' muren
Vereenen, in deez' juichende uren,
De vreugde-toonen zich alom.
Wat ook geweld en list mogt ramen,
Wat ook de dwing'land hier mogt aêmen,
't Is feest in Utrechts heiligdom.

„ Ik

„ Ik wil het licht der wijsheid dooven,
„ Minerva van haar' kroon berooven,
„ Onwetenheid heersch' hier in 't rond!
„ Wat zegt verlichting in deez' dagen?
„ Verlichting is 't, het zwaard te dragen."
Dus ſprak de Heerschzucht op deez' grond.

Maar Hij, die, uit de hemelbogen,
Op 't lot der Natiën blijft oogen,
De ſchaal der Volk'ren in zijn' hand,
Hij ſprak: „ Hier blijv' de wijsheid wonen
„ Verlichting hier haar' invloed toonen!"
En nu reeds juichte Nederlaud.

Nu rees die zon, met nieuwen luiſter;
Nu brak zij door; het ſomber duiſter,
Dat reeds zijn' ſchaduw had verſpreid,
Verdween met ſpoed, en nieuwe glanſen
Verrezen ſtraks aan de effen tranſen,
Daar heller luiſter hen verbeidt.

Heft aan dan! *Zingt* dan, Feestgenooten!
Heft aan! het hart voor vreugde ontſloten!
Minerva wordt dit feest gevierd.
Zingt Jubellied'ren, Feestgenooten!
Geen' reine vreugde in 't hart beſloten!
Minerva's koor is grootsch verſierd.

Zij zelv', zij daalt hier in haar' tempel.
Vol eerbied nad'ren wij den drempel,
En juichen Haar aanbiddend toe:
„ Toef in ons midden, kroon uw' telgen!
„ Wil 't rijk der domheid hier verdelgen!
„ Zij week, zij week, der drijv'ren roé."

Reeds is het hoogtijd in deez' wallen,
Niets kan nu onze vreugd vergallen.
't Is hoogtijd! dat elks hart ontvlamm'!
Ik zie reeds Utrechts leerſtoel rijzen,
De Prieſterſchaar met wellust wijzen,
Op Neêrlands heul, uit Nasſaus ſtam.

Ja! Willems lof! hij moge ſteig'ren!
Of zou de lier nog klanken weig'ren,
Daar nu de wijsheid op Hem ſtaart?
Hier wil Hij 't outer op doen rigten,
Hier haren dienst een' tempel ſtichten,
Reeds ſtaat Minerva's kroost geſchaard.

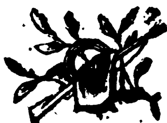
Bloeit lang hier, fiere wetenſchappen!
Ziet naar dit koor uw' zonen ſtappen,
In volgende eeuwen nog verblijd!
Hen moge Neêrland: welkom! heeten,
Wen Zij, aan Pallas ſchoot gezeten,
In Utrechts tempel zijn gewijd.

Ja! Utrecht! dat dit U verheuge!
Dat dit de rollende eeuwen heuge!
    Uw wijsheids tempel is bereid.
'Gebouw rijst op, de gevels pralen,
Met nieuwen glans, en 'k zie haar stralen,
    De Zonne der Geregtigheid (*).

Komt! aangeheven, Feestgenooten!
Komt! nu het hart voor vreugde ontsloten!
    Minerva zij dit feest gevierd!
Komt! nu gezongen, Feestgenooten!
Geen' jubeltoon in 't hart besloten!
    Minerva's koor blijv' grootsch versierd!

H. J. ROYAARDS,
Theol. Stud.

(*) *Sol Justitiae illustra nos!* is het randschrift van Utrechts Akademiewapen.

De

DE ZEGEPRAAL

DER

VERLICHTING,

BIJ DE

HERSTELLING

DER

UTRECHTSCHE HOOGESCHOOL.

Wat licht daalt neêr van 's Hemels transen,
En straalt mij in 't gezigt?
Van waar die nooit gekende glansen,
Waarvoor de dagvorst zwicht?

Ja! Pallas offervuur ontstoken
Brandt op haar altaar weêr.
De zon des regts is doorgebroken,
En schiet haar stralen neêr.

Reeds schijnt zij over Utrechts wallen,
En kweekt geleerdheid aan;
Maar doet de drieste domheid vallen,
En, wat haar tergt, vergaan.

Zoo

Zoo moet verlichting zegepralen,
En heerschen in het rond,
De vloek op 't schandhoofd nederdalen,
Dat haren glans weêrstond.

'k Herzie nog ééns uw' droeve dagen,
Mijn dierbaar Vaderland!
'k Voel, bij 't herdenken van uw' plagen,
De striem nog van mijn' band.

'k Zie nog uw' grootheid diep gezonken,
Uw' roem ter neêr geveld,
Uw' lend'nen in de boei geklonken,
Uw' vuisten vastgekneld.

't Geweld deed regt en deugd verstommen,
En stichtte zijn gebied;
Maar, wat den hals voor 't juk mogt krommen,
Verlichting knielde niet.

Genoeg, tot terging van tirannen!
De dwing'land sprak: „ Ik zweer,
„ Verlichting zij van de aard' verbannen,
„ En zinke in 't niet ter neêr!"

Maar de Almagt hoort dit roek'loos zweeren;
De Vader van het licht
Besluit de duisternis te keeren,
En 't eerloos monster zwicht.

Vorst Willem bragt, in onze landen,
Verlichting weêr ten troon,
Deed kunst- en letter-min ontbranden;
Minerva nam de kroon.

Reeds stijgt zij op haar' ouden zetel,
In Utrechts grijzen wal:
Belacht de snooden, die vermetel
Zich vleiden met zijn' val.

Zijn val? Ja! Utrecht lag ter neder,
't Was als een niet geacht;
Maar 't ziet zijne oude glorie weder,
Door Nassau aangebragt.

Zijn ouden roem? Neen! nieuwen luister
Spreidt Utrechts school ten toon:
Zij zonk een oogenblik in 't duister;
Maar praalt nu éêns zoo schoon.

Ja! 'k zie haar aanzien hooger klimmen,
Dan 't immer steeg voorheen,
Een schooner zon rijst aan de kimmen,
Dan ooit te voren scheen.

Die zon, nu luist'rijk doorgebroken,
Neigt nimmermeer tot rust:
Dat vuur van kunstmin, nu ontstoken,
Wordt nimmer uitgebluscht.

Reeds ziet men een verschiet van dagen,
Dat schooner toekomst spelt,
Dan vroegere eeuw ooit kon gewagen,
Of 's lands geschiedboek meldt.

Komt dan een' feestzang aangeheven!
Het Iö klink in 't rond!
Komt dan een' blijden toon gegeven
Aan dezen blijden stond!

Die stond doe onze borst ontbranden,
En vuur' den ijver aan,
Om nu, ontdaan van vreemde banden,
Meer moedig voort te gaan!

Dat

Dat zoo de ſchool van Utrecht bloeije,
In deugd en wetenſchap!
Dat zoo de roem van Neêrland groeije,
En ſtijg' ten hoogſten trap!

Zoo mag het nakroost nog gewagen,
Van dezen blijden tijd!
Zoo blijv' men, tot het eind' der dagen,
Verlichting toegewijd!

J. F. VAN OORDT, J. W. Z.

IODOCI HERINGAE,

ELISAE FILII,

ORATIO,

DE REBUS, QUAE ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE, IPSO RECTORE, ACCIDERUNT, PROSPERIS ET ADVERSIS,

DICTA PUBLICE,

die XXVI. Martii, a. CIↃIↃCCCXVI.

QUUM ACADEMIAE REGUNDAE MUNUS SOLENNI RITU DEPONERET.

ORATIO.

VIRI AMPLISSIMI! ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE CURATORES FIDELISSIMI!

QUICUNQUE, SIVE IN REGNO BELGICO, SIVE IN PAGO TRAIECTINO, SIVE IN HAC URBE, MUNERIBUS, REGIA AUCTORITATE, ESTIS ILLUSTRES, SUO QUIQUE LOCO HONORANDI!

ARTIUM DOCTRINARUMQUE PROFESSORES CLARISSIMI! COLLEGAE CONIUNCTISSIMI!

CHIRURGIAE ARTISQUE OBSTETRICIAE LECTOR PERITISSIME!

DOCTRINAE INTERPRETES DIVINAE, ANTISTITES SOCIETATIS CHRISTIANAE VALDE VENERABILES!

QUI IN QUOCUNQUE GENERE EXCELLITIS, DOCTORES, ERUDITIONIS FAMA CELEBERRIMI!

LEC-

Lectissima iuventus academica, parentum amor, nostra cura, spes patriae!

Cives denique et hospites, qui ad festum hunc diem celebrandum confluxistis, suo quique merito praestabiles!

Si quis unquam Academiae Rector sibi gratulatus ipse sit, de munere feliciter deposito, equidem profecto habebo, de quo mihi gratuler: dummodo hoc, quod mihi superest, pro vobis dicendi negotium, prospere succedat. Quod ut fiat, vos, quaeso, mecum a Deo precibus implorate!

Tu igitur, benignissime Deus, Pater clementissime! dicenti animum viresque addas! Tu menti aciem, pectori ardorem, ori dicendi facultatem, concedas! Tu delinquenti, peccanti, ignoscas! Tu nostros perfundas animos, sancto festivoque gaudio! Tu praesentis diei solennibus tibi consecratis successus largiaris prosperos!

His ego precibus vestris, benigni testibus animi, sustentatus coelestique nixus auxilio, quidni sperem fore, ut qualiscunque mea narratio,

ne-

neque audientibus taedium, nec dicenti dedecus afferat?

Dicam enim, vobis faventibus, *de rebus, quae Academiae Rheno-Traiectinae, me Rectore, acciderunt, cum adversis, tum prosperis.*

Qui quidem argumenti delectus si excusatione indigeat, regia me auctoritate liberabo. Nova enim, a Guilielmo I. Patriae Patre, data nobis lex dicere Rectorem iubet, de rebus, ipso Praeside, in Academia gestis. Ecquid autem festo diei anniversario est aptius? Quid convenientius personae Rectoris, munere suo mox abituri? Quid denique ad publicam utilitatem fructuosius? Hoc enim instituto rerum gestarum memoria conservatur; praesentis praeteritique temporis instituitur comparatio; de rebus prosperis et adversis iudicium regitur; iusta cuique laus tribuitur; exemplum denique virtutum ad imitandum, vitiorum ad deterrendum posteris proponitur.

Sed erunt fortasse, qui, cum regium institutum universe laudent, hactenus tamen meum vituperent propositum, ut una hac rerum gestarum narratione panegyricam orationem occupatam nolint. „ Tune igitur," inquient, „ tem-

„ pus

„ pus tibi ad orationem habendam datum im-
„ pendes ieiunae narrationi rerum in vulgus
„ notarum? Tu, qui olim et nuperrime, novis
„ iisque plane exquisitis dapibus, a collegis
„ tuis exceptos nos vidisti, et ipse delectatus
„ es, hodie nobis crambem apponis recoctam?
„ Itaque, *et* tu nos ludis, *et*, ut exemplum hoc
„ imitentur, auctor es futuris Rectoribus?" Audio, et, quod respondeam, habeo. Equidem, si quis alius, Virorum doctorum, quos ex hac cathedra dicentes audivi, eruditione et eloquentia mirifice fui delectatus, et saepius delectatum vos iri vehementer opto. Quod vero hodie a me instituitur, in exemplum trahi haudquaquam potest. Prorsus enim singulare est, quod mihi accidit, quippe qui, non unius anni, sed integri quinquennii vicissitudines in hac Academia Rector expertus sim. Hoc vero lustrum tot tantisque rebus, initio quidem adversis, deinde vero prosperis, memorabile factum est, ut nemo horum similia, *vel* antea referre potuerit, *vel* deinceps facile in memoriam sit revocaturus. Ceterum malim equidem dici a vobis probabilis narrator, quam orator ineptus.

Sed satis, sive ad excusandum propositum meum,

um, ſive ad defendendum, dictum est. Veſtra igitur veniâ, quam promiſi, narrationem aggrcdior, quam, etſi paulo diutius protrahendam, patienter tamen, quaeſo, accipiatis!

Erat annus huius ſeculi undecimus, quo mihi Academiae regundae munus iterum deferebatur. Qui laetus eſſe ſolebat dies, is valde triſtis accidit Academiae. Rectoris munere abiturus erat Calkoenius. Diuturno eoque in dies ingraveſcente correptus morbo, oratoris officium, quod ſuſtinere non poterat, impoſuerat Oordtio Prorectori. Ipſe tamen, programmate ſcripto, hunc in locum convocaverat bonarum literarum fautores, qui, antequam ſtatuto die convenirent, iam lugebant Rectorem, biduo ante defunctum: et, cum conveniſſent, moesti audiebant elogium Viri valde deſiderati, Mathematici et Aſtronomi clariſſimi, Philoſophi vere Chriſtiani.

Huic ego ſucceſſor datus, parum honoris in me collatum vidi, oneris plurimum. Curis enim et ſolicitudinibus angebamur, quicunque huic bonarum ſedi literarum bene cuperemus. Quo factum est, ut, qui mihi novum gratularentur munus, hanc votorum plerique ſummam addere-

 rent:

rent: „ O utinam, elapſo hoc anno, abeuntem „ te videremus, ſalva Academia!" Quid mirum? Vacillabant omnia et ad interitum vergebant. Dominabatur enim Napoleon, ſaevus ille et ſanguinarius Tyrannus. Quae libera fuerat res publica, fratri regulo paulisper ſubmisſa, mox facta erat particula ſive appendix Imperii Francici. Quae ſub Curatoribus ſuis tuta fuerat Pallas noſtra, nec tutorem habebat, neque vindicem. Magiſtratus urbanus ſuberat pagi Rheno-Traiectini Procuratori: uterque auctoritate fere nulla, quippe ſubiectus Praefecto Provinciae, quae tum a lacu auſtrali nomen habebat. Erat autem iste Cellefius, ut natali ſolo, ita ingenio, moribus, ſtudio, a Batavis hominibus et proavorum noſtrorum inſtitutis, valde alienus: tanto ſibi viſus nobilior, quanto propius accederet ad heri ſui exemplum. Eo tamen ſuperior erat Alphonſius, rebus domeſticis in Belgio praepoſitus; vir, non quidem iniquus aut crudelis, at ſeſe efferens gentis ſuae prisca nobilitate, novorumque honorum inani ſpecie, ſeverus denique vindex dominatus imperialis. Omnium vero ſupremus dicebatur Brunius, noviſſimus *Placentiae* dux, a Napoleone creatus,

tus, senex, pro hodiernorum Francorum ratione non illiteratus, Viris doctis favens, humanus, affabilis ad familiaritatem usque, nunquam non bona dans verba, nihil non ab Imperatoris aequitate et benignitate sperare nos iubens; at, cum, Hollandorum sumtibus, in aula fere regia viveret, nullâ apud dominum auctoritate, apud subditos potestate nullâ. Hi igitur res nostras curabant, scilicet: servientes domino suo, vicissim vero in nos dominantes.

Ita cum in peius ruerent res nostrae civiles, mercatura, navigatio, artificia, spem nobis facere volebant rerum novarum laudatores cupidi, fore, ut propediem emendatam induerent formam res nostrae literariae scholaeque publicae. Eaque spes iam antea saepius fefellerat imprudentes. Nam reformandae institutionis publicae modi ac formulae, paucis abhinc annis, una post alteram inventae fuerant, et in longam deliberationem missae: ac postremo regulus ille Ludovicus, cum Lutetiâ ita salvus evasisset, comitantibus coniuge et e liberis non nisi uno, Senatum academicum, illum hac in urbe salutantem, neque ea de re quicquam explorantem, sic affatus fuerat: „ nunc vestrae academiae in-

„ ſtat reformatio, vobis grata futura". Sed ille paulo ſpost regno valedixit, resque nostras, quas valde afflictas invenerat, deſeruit multo etiam deteriores.

At, quod ille, pro benevolentia ſua, voluerat, nec potuerat, id ipſum, qui poterat, frater idem ac dominus, quo erat animo erga Batavos maligno, prorſus nolebat. Promiſerat tamen? Verum promisſis ſtantem quis unquam expertus est Napoleonem? Promiſerat igitur, et nobis, et ceteris academiis ſcholisque omnis ordinis, novum istum habitum, quo nuper induta erat ſcholarum Francicarum univerſitas. Quam quidem felicitatem ſi deprecari nobis licuisſet, quid precibus intentatum a nobis relictum fuisſet? Sed, ut nihil non peregrinum nobis pro beneficio obtrudebatur quotidie, ita et in disciplinis vix quicquam nobis nunc relinquendum erat, quod nostrum esſet et patrium. Verumtamen electi erant, ab Univerſitati praefecto Fontaneſio, legati duo Pariſini, in res nostras literarias diligenter inquiſituri, de iisque ad ſupremum Univerſitatis Imperialis ſenatum relaturi: quorum iudicium et conſilium nobis videbatur vim aliquam habiturum,

rum, si non ad averruncandum, quod nobis immineret, malum, certe ad minuendum temperandumque. Erant illi Cuvierius, Zoölogus valde clarus, et Noëllius, antehac legatione de rebus politicis apud nostrates functus: quorum neque iudicium contemnendum, nec fides suspecta nobis erat. Itaque serio id agebamus, e quo possent duumviri, et facile nostrae conditionem academiae cognoscere, et de meritis eius recte iudicare. Quocirca scribebatur a Senatus nostri delegatis simplex et dilucida eorum narratio, quae, ad singulas disciplinas excolendas, easque inter sese consociandas, in Academia nostra erant instituta. Quae res ita fuit exposita, ut non posset non academiarum Batavarum, nominatim etiam Rheno-Traiectinae praestantiam et utilitatem commendare aequis rerum arbitris: iis maxime, qui, in patria sua, plures singularum disciplinarum scholas, diversis in locis disiectas, viderant, raro admodum cunctas artes et doctrinas amico concordiae vinculo constrictas, uno in loco habitantes, et ad reipublicae literariae ac religionis commune bonum conspirantes.

Hac quasi apologia nostra instructi, exspectaba-

bamus aequos causae arbitros. Iidem etiam curabamus, ut honeste, ne plus dicam, eos exciperemus. Quod quidem eo minus negligendum videbatur, postquam eos, lauto convivio Leidae instructo, audiebamus delectatos fuisse, certe honoratos. Itaque, auctore et suasore Praeside urbano et Assessoribus, communi, et illorum, et nostro sumtu, prandium paratum fuit. Veniebant die undevicesimo Iunii, post meridiem: proficiscebantur primo et vicesimo die, mane. Noëllius maiorem diei intermedii partem, in villa suburbana, apud affines transigebat, prandii nostri honorem deprecatus. Intererat Cuvierius, testis, ut curarum nostrarum, ita etiam reverentiae erga Deum, in quo spes nostra erat posita, quem, gratiarum actione et precibus, praeëunte collega nostro Paravio, venerabamur. Interim hi legati, multis de rebus, festinanter nos interrogabant, et, ut illico responderetur, urgebant; multa paulo negligentius praeteribant; nullam in rem diligentius inquirebant, quam in aeraria, e quibus iuvenibus Theologiae studiosis stipendia erogare voluit nostrorum pietas proavorum. Displicere hactenus videbatur Theologorum in

re-

respondendo tarditas. Ceterum laudabant academiam nostram; laudabant Professores; laudabant instituta; laudabant, quae viderant, musaea. Lecturi diligentissime erant narrationem nostram, cuius apographum, antea a nobis missum, se quoque lecturum humanissimis verbis significaverat Fontanesius. Nobis non minus quam ceteris academiis bene cupiebant; cognita re, fideliter et ex animi sententia relaturi erant. Interim aperte dicebant, magnam instare μεταμόρφωσιν literarum studia, lectiones et disquisitiones publicas, disciplinam omnem, academiarum, lyceorum, scholarum moderationem ad Universitatis imperialis legem exactum iri. Tandem non obscure significabant, sperari vix posse nostrae perpetuitatem Academiae, propter vicinitatem Lugduno-Batavae; hanc certe conservandam videri, quippe quae aetate esset nobilior et meritorum fama illustrior. Haec illi praesignificabant, verius profecto, quam aequius.

Sed istae iam saepius auditae erant voces, Batavorum non minus, quam Francorum hominum, augurantium dicam, an optantium? certe literas hominesque literatos parum curantium.

Mul-

Multorum igitur, sive exspectatio, sive metus, nostrae Academiae, iam ab aliquo inde tempore, nocuerat, et vero etiam nunc in dies magis nocebat. Etenim parentes filios malebant domi retinere aut aliorsum mittere studiorum caussa, quam in Academiam, quae ab interitu vindicari posse haud videbatur. Qui vero in ea literis, iurisprudentiae maxime, operam dabant iuvenes, ne aliorsum discedere intempestive cogerentur, aut legibus constringerentur severioribus, quemadmodum alibi ita etiam apud nos, maximo impetu festinabant ad honorum titulos consequendos. Unde ingens subito exstitit, cum doctorum numerus, tum discipulorum paucitas.

Interea, dum his laboramus difficultatibus, Napoleon iter parat in Hollandiam; australes quasdam patriae nostrae partes percurrit; venit Traiectum, magno cum satellitio et exercitu. Dies erat septimus Octobris, hebdomadis primus, Christianis festus, sed, introitu eius et ex eo orto strepitu, nefastus. Poscebamur enim ad gaudia festiva et acclamationes gratulationesque: cum intus essent moeror, indignatio, ira, exsecratio. Quicunque in

ali-

aliquo honoris publici gradu erant positi, his festinandum erat ad palatium, Imperatoris salutandi causa: qui, postquam tumultuarie singulos interrogasset, mox aliis silentio respondebat, aliis fabulam narrabat, alios laudabat, alios palam obiurgabat, alios risu et conviciis lacessebat, alios torvo vultu raucisque et a nemine intellectis sonis abigebat. Nos vero nihil eorum experti sumus. Scilicet, publica auctoritate, Senatus quoque academicus erat iussus, tanquam ad leonis antrum: nec locus erat tergiversandi. Itaque et nos rhedis vecti eo venimus; introimus vestibulum, videmus magnam hominum turbam, ministros, satellites, stipatores, nobiles, equites, magistratus, iudices, sacerdotes, delegatos a synedriis Iudaeis aeque ac Christianis, cives ac hospites, milites denique non paucos. Qui quidem omnes, alii post alios, e vestibulo in proximum conclave, ex eoque in interius evocantur, donec tandem nos relicti sumus soli, nescientes, quid sperandum nobis esset aut timendum. Post aliquam haesitationem intelleximus, frustra nos in vestibulo morari, aditum ad Imperatorem esse interclusum. Atque ita, re infecta, domum reversi sumus.

Va-

Variae erant hominum coniecturae, de caussis repulsae, quam tulerat Senatus academicus: alii eam casu factam rebantur, alii errore, alii maligno consilio. Re diligentius investigata, comperimus, noluisse Napoleonem, certe ministrum eius Montalivetum, admissos, qui Academiae Rheno-Traiectinae dicerentur Senatores aut Professores. Etenim, paucos post dies, ea Academia honoris suo gradu erat deiicienda.

Secundo enim die post vicesimum Octobris, Imperator, suasore rerum domesticarum Administro, hoc fecit decretum: „ In regionibus „ Hollandicis duae Universitatis Imperialis Aca- „ demiae sunto, altera Leidae sedem habeto, „ altera Groningae. Universitas Rheno-Tra- „ iectina et Athenaea Amstelodamense et Da- „ ventriense dicuntor scholae secundariae. Lei- „ dae, Traiecti et Groningae, lycea sunto. In „ praecipuis Hollandiae urbibus scholae secun- „ dariae constituuntor, quibus scholae latinae „ inferuntor". Haec nobis nuntiabant diaria publica: alium non habuimus admonitorem. Pervolabat civitatem tristis fama; communis erat bonorum omnium moeror et ira: moeror, prop-

propter cladem Academiae et civibus illatam; ira, propter perfidiam eius, qui, cum sibi patriam nostram subiecisset, decreti formula promiserat, fore, ut quaecunque apud nos essent ad docendum publice instituta, conservarentur, iisdem quibus antea factis sumtibus. Sed haec Punica, ne dicam Francica, hominis fuit fides.

Indignatos fuisse Batavos, quotquot rem ex aequo aestimare possent, quis vestrum non intelligat? Quid? quod et indignati fuerint e Francis Universitati Praefectus et duumviri legati. Hi enim, paulo ante domum reversi, nihil non honorificum de Academia Rheno-Traiectina retulerant, eamque conservandam suaserant. Atque eo etiam inclinabant ceteri senatores. Verum, antequam eorum, quibus haec erat demandata cura, audiri potuerat consilium, decretum factum fuerat, multa festinatione, providentia nulla. Neque enim ipse N a p o l e o n, nec comitum quisquam, recordari videbatur, cuiusmodi essent scholae secundariae, quarum bis in decreto fiebat mentio, sensu alio atque alio. Quapropter sibi persuadebant Parisini illi, aliud voluisse, aliud scrip-

ſisse Imperatorem; opus eſſe legis interpretatione; quae, quin vulneri nostro ſalutarem procuratura esſet medicinam, vix dubitabant. Interim ſuam, in re difficili, opem ſpondebant.

Itaque et nos nondum omnem abiiciebamus ſpem, fore, ut academiae nostrae paulo laetior dies esſet exorturus: eâque ſustentati ſpe in palaeſtra literaria pergebamus, omni, qua poteramus, alacritate; quamvis, qui ſpem nostram alerent, esſent pauci, qui prodesſe nobis posſent, fere nulli.

Opportune tamen ſeſe nobis obtulit civis noster Petrus Iacobus de Bye, circa hoc tempus Lutetiam evocatus iudex in ſupremo totiùs Franciae tribunali. Hic igitur vir, in rebus gerendis cautus ac prudens, ingeniorum animorumque ſagax explorator, in labore ſuſcepto indefesſus, qua erat erga nos humanitate et in patriam amore, nobis abſens fidelis fuit interpres, et apud eos, qui aliqua gaudebant auctoritate, gravis cauſae nostrae patronus.

Ut ille foris, ſic domi academiae curam gerebat, quoad poterat, vir amplisſimus Adrianus

nus Iacobus Guilielmus van Dielen, Praeses urbanus, bonarum literarum amantissimus, et vario elegantiorum artium genere excultus, qui, si quis alius, ingenii alacritate, morum urbanitate orisque facundia, sibi gratiam conciliare poterat eorum, qui omnium dici amant politissimi. Verumtamen vir egregius parum suis lucratus est curis: academiae, loco suo motae, valde condoluit, morbo tandem iterato fractus, mense Februario, anno huius seculi duodecimo, rebus terrestribus est ereptus, tristi desiderio sui relicto coniugi, liberis, parenti, amicis, academiae, ecclesiae, toti denique civitati.

Illo aegrotante, nostris sese rebus immiscent Alphonsius et Cellesius uterque ineptus decreti imperialis interpres et vindex, auctore, ut videtur, Montaliveto, cui cum Fontanesio intercesserat controversia, ex aemulatione orta. Illi vero Amstelodami hanc quasi sententiam, pro auctoritate sua, pronunciant: „ oportuerat Traiectinos Professores Im-
„ peratoris decreto obtemperare, ab eo inde
„ die, quo factum est: gradus conferre acade-

„ mi-

„ micos iis interdictum est; eorum schola non „ est nisi secundaria, in qua nec Theologiae „ docendae locus est, neque iuri, nec medi- „ cinae, nec chemiae." Horum vero, sive iudicio, sive voluntate, si stare voluissemus, ab eo inde tempore omnes claudendae fuissent scholae, praeter propaedeuticas: quibus etiam qui intererant iuvenes plerique, tunc temporis, simul, aut theologiae, aut iuri, aut medicinae, operam dabant. Verbo dicam: istis decreti imperialis vindicibus si morem gerere consultum duxissemus, ab eo inde die extincta penitus fuisset Academia, nec spes eius in vitam revocandae nobis fuisset relicta. Sed, Deo nobis animum addente, ausi sumus contradicere, refragari, in docendo pergere. Causa periculosa erat, at iusta. Neuter enim eorum legitimus erat legis interpres: et absurda erat interpretatio. Nondum enim novae conditae erant academiae, nondum novi creati erant Professores Leidenses aut Groningani. Itaque, si Theologis, Iure consultis, Medicis Traiectinis abstinendum esset, similiter cessandum fuisset ceteris academiarum veterum Professoribus, donec

nec nova instituitionis publicae forma induceretur. Quod tamen, nec cupiebant nobis adversantes, neque iusserat legislator.

Haec aliaque argumenta, quibus causam nostram tuebamur, perscripsimus, die duodetricesimo Ianuarii, Fontanesio, quem, ut consilio suo et auxilio subveniret, precati sumus. Quo successu, intelleximus penultimo Februarii die, ex epistolis, quibus ipse Alphonsius significabat, in sententiam suam non ivisse Universitati Praefectum: iccirco pergere posse Professores Rheno-Traiectinos, eadem, qua antea, via. Qui nuncius quanto a nobis acceptus sit gaudio, ipsi, me etiam tacente, intelligitis.

Nec tamen propterea curis fuimus vacui, aut prorsus victores ex hoc certamine discessimus. Auctor enim nobis fuit Fontanesius, ut abstineremus academicis honoribus conferendis. Praeterea difficilior remanebat quaestio, de solvendis Professorum honorariis, in qua dirimenda nihil valebat auctoritas viri, qui Universitati erat praepositus. Magistratuum urbanorum erat, debitum statuto tempore solvere; sed impediebant ipsi illi duumviri, quibus

dis-

dissentientibus ne obolum quidem in academiae usus impendere licebat. Questi, ea de re, iam fueramus, anno praeterito, etiam apud Placentiae ducem; sed, quod ille heri promiserat, hodie videbatur oblitus. Quinquaginta fere millia florenorum quotannis fuerant impensa in academiam. At Cellesius negabat, pro schola secundaria erogari posse plus, quam septem millia. Professoribus fere ad vivendum sufficere opinabatur mercedem, a discipulis solvendam. Itane adeo fidelis erat aerario praefectus? O turpem parsimoniam, fraude et iniuria quaesitam! — At, quam parcus ille fuerit, in exigenda a civitate pecunia, intelligite, quaeso! Postulabat pro lyceo quinquaginta fere florenorum millia. Sed nondum aderat lyceum: neque eo opus erat. Attamen postulabat. Quid igitur? Scilicet, ut ex eo vectigali abundare videretur pecunia, mox e civitatis aerario transportanda in Napoleonticum, quod delendo aeri alieno dicebatur destinatum. Haec istorum hominum erant, digna praedonibus, artificia: quibus qui excellerent, tuto bonos vexare cives poterant. His vero artibus tandem effectum est, ut nobis triennio damnum illa-

illatum ſit florenorum fere triginta millium; cuius reparatio unde nobis quaerenda ſit aut ſperanda, etiam nunc disputatur.

Venio ad id tempus, quo novis Academiis Leidenſi et Groninganae nova obtruſa fuit forma, tota ad Francicam compoſita, anno hoc ad finem vergente. De Groningana non est quod dicam. Leidenſem ſilentio praeterire me vetat arctum, quo cum ea conſtricti fuimus, vinculum. Etenim, ab hoc inde tempore, cenſebamur qualiscunque pars illius Academiae. Dabatur nobis facultas, iuvenes, artium doctrinarumque ſtudioſos, eodem quo antea modo, inſtituendi. Sed adiunctae erant leges ac conditiones, durae nobis viſae, et, quod turpius est, nihilominus a nobis probandae et laudandae, niſi et eo privari vellemus, quod nobis relinquebat eorum temporum dominatio. Primum enim ea facultas ſic conceſſa fuit, ut ſumtus nulli, niſi ex urbis aerario, eſſent ſperandi: pendebat igitur hactenus cauſa nostra ex arbitrio eorum, quos huic praefectos aerario cognovistis. Deinde etiam ſubmiſſi fuimus novis Procuratoribus, hinc Rectori Leidenſi, illinc Inſpectori Scholarum Batavarum. Deni-

 que

que et persolvenda erant nova tributa, cum a discipulis, tum ab ipsis etiam magistris. Hae nobis conditiones aperte scribebantur, quae, quam parum essent probabiles, ipsi quaeso iudicetis! Has tamen nisi ambabus amplecteremur manibus, nihil prorsus sperandum supererat. Sed, quod reticebatur, non minus nobis acerbum accidit. Negata nobis facultas fuit, scholae nostrae alumnos, post legitimam disquisitionem, Candidatorum albo inscribendi, et ad Doctorum gradum evehendi. Neque in eo substitit lex imperatoria, aut interpretatio eius a nostratibus facta. Postulabant certe Leidenses ab iis, qui ad hos honorum titulos adspirarent, testimonia, quibus probarent, se, non tantum in schola inferioris ordinis, qualis tum erat Traiectina, sed in acroateriis etiam academicis, cuiusmodi essent Leidensia, usos fuisse Professorum institutionibus. Quo factum est, ut plerique iuvenes, medicinae apud nos operam dantes, inviti ad vicinam traherentur Academiam, non sine multo dolore a dilectis avulsi magistris.

Huiusmodi vero vinculis constrictos, quo nos animo fuisse putatis, cum invitaret nos Rec-

tor

tor Leidensis, ut nostrâ etiam praesentiâ aliquid conferremus, ad solennia initiandae illius Academiae celebranda? Videbamur nonnullis currum triumphalem secuturi. Iccirco hoc, quicquid erat, sive honoris, sive opprobrii, deprecari constituimus. Sed vix datae erant literae huius argumenti, cum, ecce, diaria publica festi illius celebrandi exhibent programma, in quo delegatis Rheno-Traiectinis et Amstelodamensibus certus destinatur locus, in pompa et ingressu publico. Tum vero intelleximus, nobis optionem vix fuisse relictam, atque adeo hoc etiam malorum augmentum, cum sociis Amstelodamensibus, fortiter esse ferendum. Itaque duumviri Geunsius et Heusdius interfuerunt nostro nomine, hoc veteri vestitu nostro, patrio, valde diverso a novo, varii coloris insolitaeque formae, ornatu, cuius parandi causâ opus fuisse ferunt sarcinatore Parisino. Reversi nobis, quoad reminisci poterant, retulerunt Collegae, quae et viderant, et audiverant, Viris bonis doctisque, quibus Leidensis abundat Academia, molesta magis quam iucunda. Arrectis nos auribus narrationem audivimus, saepe in-

 dig-

dignantes, nonnunquam et ridentes: nostram dolentes ſortem, neque invidentes alienam.

Necdum omnis nobis deërat conſolationis materia. Eo enim tempore, in cathedram, Calkoenii deceſsu vacuam factam, vocatus fuit Gerardus Mollius, paulo ante in ſpeculo astronomico collocatus a rerum domesticarum Adminiſtratore, nunc ab Univerſitati Praefecto creatus Matheſeos et Astronomiae Profesſor in Rheno-Traiectino Athenaeo. Quod quidem novum *Athenaei* nomen aptum erat refutando eorum errori, qui veterem Academiam inferioris ordinis ſcholis accenſendam arbitrarentur. Itaque de eo gaudere posſe nobis videbamur. Magis autem gaviſi ſumus, primum accepto Collega novo, deinde experti talem Collegam, qualis mox agnitus fuit Mollius. Namque ille, Swindenii disciplina formatus, etſi, ſtudii astronomici cauſâ, aliquamdiu Pariſiis fuit verſatus, coelum quidem, non animum mutavit, patriae amantem, ingenuum, probum, religioſum. Huic laetitiae cauſae accesſit alia, a numero discipulorum maiore, quam, pro afflicta conditione nostra, ſperari potuisſet. Civium

vium enim recenſione facta, vidimus adveniſse, hoc anno academico, triginta octo iuvenes, quibus intererant viginti novem theologiae operam daturi, qui, cum ceteris huius disciplinae alumnis veteranis, numerum faciebant fere centenarium. O ſapientem ac benignam Dei providentiam, in rebus humanis regundis! Hac enim cautum est, ne, in communi miſeria, unquam deëſſent parentes, qui filios ſacris administrandis devoverent: hac curatum est, ut ipſa illa militia Napoleontica, cuius ſaevitia patriae nostrae aliquot iuvenum millia eripuit, religioni idoneum reliquerit numerum, qui, in theologorum ſcholis, tutum inveniret refugium.

Sed quorſum me abripit divinae cogitatio providentiae, in bello etiam funestiſſimo moderando? — Video horribilem ſtragem, ſed procul a patria remotam. Video urbes dirutas, ſed in Aſiae confiniis. Video incendium, ſed Mosquenſe. Video exercitum, frigore et fame exhauſtum, ſed hostilem. Video in turpem fugam datos, ſed Napoleonem cum gregariis! — O inopinatam et fere incredibilem belli converſionem, a Deo Vindice et Tutore procuratam! — Hac re audita, reſpiravimus, li-

liberandae Europae ſpem concepimus, laetos augurari dies Patriae et Academiae nostrae auſi ſumus, atque ita molestias, quibuscum conflictandum nobis erat, patienter tulimus.

Eâ quoque patientiâ opus fuit Rectori, dummodo nomen hoc conveniat ei, qui fere minister erat Rectoris Leidenſis. Huic enim rerum nostrarum rationem reddere nos oportebat; ne programma quidem edere nobis licebat, aut quaeſtiones ad disceptandum publice proponere, niſi eo conſentiénte. Ingratus profecto meus labor erat, et curarum plenus, tertio iam anno mihi ſustinendus: cui propterea impar fuisſem ferendo, niſi ſocios et adiutores ſeſe praebuisſent Collégae coniunctisſimi, cum Asſesſores et Graphiarius Oordtius, iam per quadriennium eo munere fideliter functus, tum etiam reliqui, ii imprimis, quorum Gallice dicendi ſcribendique facultas imperitiae meae continuo ſuccurrit. Pro quibus ceterisque omnibus benevolentiae et amicitiae documentis, gratias iis habebo et agam, quamdiu mente valeam ac lingua.

Arcto hoc necesſitatis vinculo iunctis nihil magis molestum accidit, quam quod mihi hoc an-

anno impositum fuit onus tributi exigendi a scholae nostrae discipulis, quin et ab adolescentibus, artis chirurgicae et pharmaceuticae tironibus, qui vernaculis Professorum lectionibus intererant. Erat enim hoc a persona mea prorsus alienum, vectigalium exactori magis conveniens, quam theologiae Doctori et Professori. Quodsi vero hoc, quamvis minus honestum, ferendum aequo fuisset animo, ipsum tamen tributum vehementer nos omnes offendit. Erat enim, non una de causa, iniquum, et refrigescentem studii literarii ardorem magis etiam exstincturum. Sed id ipsum volebat Napoleon, literas facile exsulare passus, dummodo milites essent, quibus populos sub iugum posset mittere. Nos vero, ut abhorrebamus ab istis Tyranni machinationibus, ita, cum tributum istud exigendum esset, initio tergiversati fuimus, et diu oblocuti, rationibus, quae quidem nobis visae sunt satis graves. At frustra. Causa enim nostra quamprimum esset commissa arbitrio Praefecti Universitati, litem perdidimus. Tum quantocius, licet per ferias aestivas abessent studiosi, mihi sex millia francorum, paucis diebus, fuerunt in aerarium Universitatis conferenda, quae

 sum-

ſumma, partim confestim exigenda fuit, partim postea repetenda ab iis, quibus hoc tributum ferendum erat. Vixdum prius tributum erat perſolutum, quod deberi dicebatur pro exacti anni inſtitutione, ecce, aliud idemque gravius exigitur, pro eo, qui tum agebatur, anno, ſolvendum. Ast, eius non niſi dimidia pars Tyranno in praedam ceſſit: noſtrâ enim cunctatione effecimus, ut reliqua pars liberatae profuerit Patriae.

Sed, antequam laetam hanc rerum noſtrarum converſionem commemorem, repetenda mihi est memoria Viri Cl. Ioannis Frederici Hennerti, qui, vernâ huius anni tempestate, nobis tam ſubito est ereptus, ut nemini ultimum dicere potuerit vale. Mathematicus ille et Astronomus, per totam Europam nominis celebritatem nactus, Eulerique vestigiis recte inſistens, idemque acerrimi Philoſophus ingenii, operam perquam utilem noſtrae praeſtitit Academiae, per seculi partem fere dimidiam. Sed, oculorum morbo impeditus, a lectionibus ac demonſtrationibus ſcholaſticis abſtinendum ſibi duxit, paucis ante mortem annis. Qua vero erat liberalitate, et commodi publi-

ci

ei augendi cupiditate, maluit insignem stipendii sui iacturam facere, quam Academiam videre quicquam detrimenti e sua capientem calamitate. Sic, rude donatus, reliquam vitae partem transegit, non sine ea molestia, quae bonis ferenda erat: raro tamen tristis, naturâ hilaris et ad iocandum promtus, atque adeo, quoad poterat, ad extremum usque diem, iis occupatus matheseos studiis, quibus prodesse posset Reipublicae. Exstant plurima ingenii Hennertiani monumenta, quae referre longum sit; quorum vero seriem, alibi a me exhibitam, repetere mearum ducam partium, siquidem salutari Regis proposito, me salvo, satisfiat, edendo huius Academiae commentario annuo.

Hic vero vir egregius a nobis avulsus est, naturae necessitate. Sed aliam fecimus iacturam, perditissimi hominis malignitate, eatenus duriorem. Subsequente enim aestate, a Napoleone coacti sunt ad militiam scholae nostrae alumni, una cum aliis iuvenibus egregiis, qui nuper ad summos in iure et medicina honores evecti fuerant. Meministis, cives Traiectini! crudelitatem, qua iuvenes honoratiores pa-

parentibus Patriaeque violenter erepti fuerunt, suis sumtibus, honoris scilicet caussa, in bello Imperatori custodes corporis futuri. Praeter hos cogebantur etiam cohortes praetorianae, sed cum eiusmodi delectu, ut, qui literarum studiis, in Academia Leidensi et Athenaeo Amstelodamensi, operam darent, hoc servitio liberarentur. Nos vero simile beneficium impetrare nullo modo potuimus, quantumvis, et ipsi, pro iuvenibus nostris, apud Provinciae Praefectum, intercedentes, et Rectoris Leidensis Universitatique Praepositi patrocinium implorantes. Hae vero aliaeque caussae antea memoratae effecerunt, ut, in iure consultorum scholis, paucissimi tandem relicti fuerint discipuli.

Longam vobis enarravi malorum seriem, quam, una cum dilectissima patria, experta fuit nostra Academia. Sed utriusque misertus est Deus, pro immensa erga nos benignitate. In libertatem vindicatur Patria. Rumpuntur Academiae vincula. Eiiciuntur exteri. Gubernacula prendunt cives generosi. Redit Guilielmus, Pater patriae, cum eoque concordia, virtus, religio. Redeunt iuvenes captivi. Redeunt optimates obsides facti, in his Perponche-

cherius et Rammius. Debellatur Napoleon et in Ilvam relegatur. Pax Europae restituitur. — O incredibilem rerum conversionem! O vitam nobis e morte redditam!

Verum ab omni parte tutis esse nobis ac beatis non ante licuit, quam graviores poenas dedisset iste parricida, cum scelerata coniuratorum caterva. Immanis illa bellua irruit in Galliam, redit Lutetiam, rerum denuo potitur, bellum contra novum Belgii regnum parat. Hannibal ante portas. Tuenda est libertas patria: vindicandus ab hoste est Rex optimus. Ardent iuvenes ad arma capienda! in his etiam e nostrae civibus Academiae non pauci. Offerunt sese ad mortem, pro Rege et Patria. Sed in acie collocare non licet, nisi disciplinae bellicae assuefactos, habitu, vestitu, gestu militari. Non refugiunt labores aut sumtus, quotquot veniam a parentibus impetrare possunt. Diei partem alteram exercitationi militari, alteram literarum studiis impendunt, donec a Rege evocatis in Franciam proficiscendum est. Primam sibi palmam praereptam dolent a militibus, duce Arausiaco, quibus contigit furentem audacia Napoleonem profligare. Sed et-

etiam nunc coërcendos vident rabiosos Napoleonticos, nullum non scelus anhelantes. Praesto sunt, proficiscuntur, valedicentibus nobis, vexillumque tradentibus, quod donaverat puellarum flos Traiectinarum. Feriarum tempus, ad relaxationem datum, transigunt in Francia, excubant, vigilant, in omnibus milites agunt, nihil vero ex hac vita contrahunt temeritatis, petulantiae, aut cuiusquam vitii ex eo genere, quod a militia vix seiungi posse falso creditur. Subactis hostibus, patriâ vindicatâ, honorifice dimissi sunt et reversi, laudante Rege, applaudente universa civitate, nobis honorifice recipientibus in senaculo academico, ubi vexillum, in rei laudabiliter gestae perpetuam memoriam, cum concinna ὑπογραφῇ, ab Heusdio nostro inventa, suspensum asservatur.

Vix requieverunt generosi iuvenes, cum laetus ille Academiae dies illucesceret, quem festivo celebravimus gaudio, ineunte mense Novembri, proxime exacto. Nullus antea dies Academiae nostrae laetior extitit, quam quo Guilielmus I. totius Belgii Rex, collapsas res nostras restituit. Restituit? Imo vero insigniter emendavit, auxit, locupletavit. Huius

ius enim Inſtauratoris benevolentia Academiam noſtram omnibus iis inſtruxit, quibus formari posſint fideles Eccleſiae Chriſtianae antistites, divinaeque interpretes doctrinae; iuris et iuſtitiae conſulti; iudices ſinceri; patroni cauſarum façundi; medici ac chirurgi, ad artis leges ipſâque experientiâ docti; pharmaceutae industrii; parturientium adiutores providi; philoſophi acuti; mathematici diligentes; astronomi attenti; historici verum amantes; philologi elegantes; oratores diſerti; artifices ingenioſi; agricolae prudentes; omnes ſibi ſuisque, omnes denique Patriae humanoque generi, profuturi. Quem in finem tot tantaque discentibus adiumenta praebuit et incitamenta, docentibus tam honorifica laborum praemia, tam dulcia ſenectutis ſolatia, tam ſalubria morborum levamenta, ut nihil amplius a nobis ſperari, nedum optari, potuerit. Sed his beneficiis laudandis hodie abstinendum ſentio mihi, qui, ipſo initiatae Academiae die, uſus ſim vobis in hac laudatione conſentientibus, meque adeo benigne audientibus.

Quod tum optavimus precatique fuimus, id, ex eo inde die, favente Deo, nobis et Academiae

miae evenisse, quis vestrum est, quin gaudeat? Regis enim providentia legem, nobis datam, ita est interpretata, ut difficultatibus nos expediret, quibus ab initio implicita visa fuerat accurata eius observatio. Porro Professorum numero adiunxit duumviros, ingenii, doctrinae, virtutis famâ celeberrimos, Adamum Simons et Danielem Dijlium, quorum illum hesterno die audivimus, Oratorem simul ac Poëtam, literarum Batavarum et eloquentiae docendae munus feliciter adeuntem: hunc propediem audituros nos speramus, medicinae docendae provinciam suscipientem. His vero aliisque documentis, Rex optimus eam nobis demonstravit benevolentiam, quam verbis significavit humanissimis, cum antea saepius, tum vero etiam paucis post solennia nostra diebus, quando Senatus delegatis eum adeundi copia facta fuit exoptatissima.

Quae vero nova stipendia iuvenibus bene merentibus destinavit Regis munificentia, in iis conferendis non defuerunt Academiae Curatores, prudentissimi regiorum beneficiorum distributores. Nos autem, qui, sive alibi, sive in hac Academia, a Rege constituti sumus iudi-

ces

ces honestae concertationis literariae, edito programmate, curavimus, ut mature ad palmam propositam adspirare possint iuvenes, ingenii alacritate, discendi ardore, honorisque studio praecellentes.

Eiusmodi vero iuvenes, non adeo paucos, fovet Academia nostra, cum veteranos, tum novitios; quorum numerus, post instauratam Academiam, praeter spem et exspectationem nostram, accrevit. Locupletissimi testes sunt, qui, hoc ipso anno, Candidatorum albo inscripti sunt, in his Bartholdus Regnerus de Geer, qui, nobili gente natus, raro admodum exemplo, summos in Theologia honores adeptus, ut Francisci Iunii, Viri, natalibus, eruditione, facundia, fortitudine, prudentia, pietate, nobilissimi, vestigia legat, valde optamus.

Quid de Professoribus dicam? — Qui nuper huc evocati sunt, eos deinceps munus suum, summa cum laude, adeuntes audivimus, felicemque praedicavimus Academiam, iis locupletatam doctoribus. Nec mirum adeo, discipulos his gaudere magistris. Qui, aetatis caussa, rude sunt donati, Rossijnius et Geunsius,

et-

etiam nunc Academiae prodesſe pergunt, ille docendo, hic ſcribendo. — Quid vero de ceteris dicam collegis? Quid de ſingulorum ardore, in partibus ſibi datis induſtrie agendis? Quid de communi omnium conſilio, in praeſtandis, quae lex iubet regia? Nihil prorſus dicam, ne vanus videar eorum, quibus ipſe accenſendus ſum, laudator; malimque adeo mihi quotidie in mentem revocare ſacramentum promisſumque ſanctum, quo muneri nostro ſinguli ſumus obligati.

Huius ego iurisiurandi memor, ſi quid, in Academia regunda, praeſtiterim, vestra dignum approbatione, Viri amplisſimi, Academiae Curatores fidelisſimi! impenſe gaudeo. Vobis autem, pro indulgentia vestra et favore, quo me complexi estis, gratias ago maximas. Faxit Deus O. M. ut diu, ſtatore Rege, Vobis curantibus, ſalva ſit et incolumis haec Academia!

Superest, ut tandem Rectoris munus ſolenni ritu deponam. Itaque, iubente Rege augusto, ſucceſſorem mihi datum, Ianum Bleu-

l'an-

landum, Medicinae Doctorem et Profesforem, in hunc, quem hodie ingresfi fumus, annum, Academiae Rheno-Traiectinae Rectorem magnificum dico, renuncio ac proclamo. Adfis igitur, Vir Clarisfime! locumque occupes, quem tibi feci vacuum!

Salve, Rector magnifice! iterumque falve! Academiae veluti clavum, quem tibi trado, quiete fedens, tene feliciter! Nullas experire tempestates! Sereno naviga coelo! Secundis vela da ventis! Socios habe eosdem, quos tibi hodie relinquo. Et, quemadmodum ante hos fedecim annos, ita et hoc anno, iter tuum confice profperrime! Fateor, paulo plus curae et incommodi, quam antea, cum hac rectione esfe coniunctum; fed, ad eam fustinendam, nec deërunt praefidia aut adminicula aliunde fubministrata, nec tui animi moderatio, tua fortitudo. In ceteris, quantum amica collegarum concordia Rectorem iuvet, nos exacto hoc quinquennio, ufu et experientia didicimus. Quid enim plurimum contulisfe putas, ad animum meum, in laboribus ac folicitudinibus, confirmandum? Concordia nostra. Quid profuisfe putas nobis omnibus, in tolerandis damnis et

iniuriis? Concordia nostra. Quid denique nobis fere naufragis salutem, Deo favente, procurasse credis? Concordia nostra: et ea quidem tanta, ut, cum turbine et procella iactaremur, nec portum videremus, nemo tamen nostrum commune illud naufragium effugere voluerit. Qui igitur, in rebus adversis, uno fuimus consilio, quidni speres, fore nos in prosperis? Equidem certe hoc et quicquid Tibi, Vobisque cunctis, Collegae coniunctissimi! et absentibus quoque, Ravio, Seni Venerabili, tertium iam supra nonagesimum annum agenti, raro Academiae nostrae ornamento, Rhoerio porro et Kopsio, infirma valetudine laborantibus, quicquid igitur singulis, dulce et exoptatum accidere poterit, hoc Vobis omne, toto apprecor animo.

Vos tandem, Iuvenes exoptatissimi! quod in vobis est, conferte, ad itineris, cuius estis socii, tranquillitatem! Gubernatori morem gerite! Vestris singuli partibus ita fungimini, ut nemo reprehensione sit dignus! Rectorem habetis prudentem, non rigidum aut morosum, sed severum legis regiae vindicem, siquidem officii ratio et salus publica, quae et vestra est,

haud

haud ſinat eſſe indulgentem. Quae quidem admonitio, ſi minus videatur neceſſaria, proficiſcitur tamen ex animo, ſalutis veſtrae ſtudioſiſſimo, et convenit patri, dilectis filiis ſuis vale dicenti. Itaque nemo hoc a me dictum in eam interpretetur ſententiam, ut me poeniteat laudis, quam vobis antea tribui, plurimae. De eo enim mihi perſuaſiſſimum eſt, et ſaepe teſtimonium perhibeo, nunquam vos, modeſtiâ diſcendique aviditate, fuiſſe ſuperatos a commilitonibus veſtris, in quacunque alia Academia. Vos igitur ita res veſtras agite, ut honorifico hoc teſtimonio perpetuo digni, et ſitis, et habeamini! Virtutis ac religionis amor veſtros inflammet animos! In palaeſtra literaria ita contendite, ut multis palmam faciatis dubiam; tandemque veſtrum complures eam reportent! Veterani exemplum praebeant, quod imitentur novitii! Ita commendati eritis Regi munificentiſſimo, et Curatoribus optime de Academia merentibus. Ita a bonis omnibus honorabimini. Ita denique Reipublicae et Societati Chriſtianae eſtis profuturi. Quod ſi videant parentes, praeceptores, amici, impenſe gaudebunt, Deoque Tutori veſtro, et in via Academica,

 pe-

periculis plena, Duci ac Custodi, gratias agent quam maximas.

His tu, Deus O. M. votis annuas! Tuam laudamus ac celebramus benignitatem, in conservanda, restituenda, amplificanda, ornanda Academia nostra. Tibi gratias agimus, quas possumus, maximas, pro beneficiis in nos omnes collatis, pro auxilio, Professoribus, per totum hoc quinquennium praestito, et pro successu horum solennium prospero. Tibi Regem dilectissimum, Patriamque dulcissimam, Tibi hanc bonarum literarum sedem, huiusque Curatores et Rectorem, Tibi cunctos in ea doctores et discipulos, commendamus. Tu mentes nostras Spiritus tui Sancti lumine collustres! Tu nobis quotidie delinquentibus ignoscas, pro paterno favore, cuius nobis eximium dedisti documentum, in Iesu Christo, Filio tuo, pro nobis mortuo et in vitam revocato, Conservatore nostro ac Domino, tecum aeternum adorando!

SE-

SERIES

LIBRORUM ET OPUSCULORUM,

à Viro Cl.

IOANNE FREDERICO HENNERTO,

inde ab a. 1753. *usque ad* 1808. *ſcriptorum.* (*)

Die genaue Harmonie des Sinnlichen mit dem Vernünftigen in der Natur des Menſchen. (In Opere menſtruo, Germanice edito *Berolini*, a. 1753. et ſubſeqq. *Neue Erweiterungen der Erkenntniſs und des Vergnügens*, Part. XI. et XIII.)

Nachricht von der Schuchiſchen *Schauſpielergeſellſchaft zu Berlin.* (In eiusdem Operis Part. XXI.) 1754.

Moraliſche Beobachtungen über die Verläumdung, die Falschheit und den Argwohn. (Ibid. Part. XXIX.) 1755.

Ge-

(*) Promiſi hanc ſeriem in *Oratione* mea. Plura de Hennerti vita et laboribus cognoſcere cupientes legant, quae dedi in *Nuncio Literario*, (*Algem. Konst- en Letter-bode.*) a. 1814. Vol. I. p. 198-203, 217-222, 227-236.

Gedanken über den Werth und Nutzen der Lustspiele. (Ibid. Part. XXXIV.) 1755.

Traité des Thermomètres, ou il est parlé d'une nouvelle Loix de la Chaleur. la Haye, 1759.

Epitre, à l'occasion de la Comète, qui a été observée aux mois de Mars, d'Avril et May, 1759. (In *Bibliotheca* Francica, quae dicitur *des Sciences et des Beaux Arts*, Tom. XI. p. 446-459.)

Solutio Problematis Geometrici: (ducere lineam, quae tangit duos circulos, positione et magnitudine datos) eiusque usus in Astronomia, ad longitudinem umbrae planetae vel sphaerae opacae et magnitudinem penumbrae deducendam. (In *Actis Eruditorum Lips.* a. 1760. p. 422-425.)

Meetkunstige Verhandeling, wegens sommige hoedanigheden der Reguliere Veelhoeken. (Latine scripta Diatribe, ab Anonymo in Belgicum sermonem conversa, atque ita inserta Operibus a Societate Harlemensi editis, hoc titulo: *Verhandelingen, uitgegeven door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem*, Vol. V. a. 1760.)

Krachtkundig Voorstel, betreffende de beweging van twee Ligchamen, in het ijdel en in vloeistoffen; één derzelve langs een kromme Lijn afdaalende en met zich trekkende het ander, door middel van een draad, welke langs

langs een kromme Lijn opklimt. (Francice scriptum Problema, in Belgicum sermonem ab Anonymo conversum, in eodem, quo superior Diatribe, Volumine, a Societate Harlemensi editum.)

Problemata, de centro aequilibrii potentiarum obliquarum vecti adplicatarum, et de conflictu corporum imperfecte elasticorum, Theoriae virium vivarum repugnante. (In *Actis Eruditorum Lips.* a. 1761. p. 565-570.)

Index rerum, subiectus Petri Musschenbroekii *Introductioni ad Philosophiam naturalem*, Lugd. Bat. 1762.

Verhandeling, over de wijze, om de waardijen der Breuken te onderkennen, of dezelve eindig, oneindig groot dan klein zijn, wanneer derzelver Teller en Noemer door zekere bepalingen verdwijnen. (Latine scripta diatribe, ab I. I. Blassierio in Belg. sermonem conversa, extat in laudatis Operibus Societatis Harlemensis, Vol. VI. a. 1762.)

Verhandeling, van de Beweeginge, welke een Ligchaam verkrijgt, wanneer het in het aantrekkingsmiddelpunt gekomen is. (E Latino sermone conversa, ab Eodem, ibidemque edita.)

Problemata, de compressione ac restitutione elastrorum, una cum adcuratiori virium vivarum disquisitione. (In *Actis Eruditorum Lips.* a. 1763. p. 472-486.)

Na-

Navorsingen, raakende het eevenwigt van den Hefboom, wanneer er verscheidene schuins-werkende krachten trekken. (E Latino sermone ab I. I. Blassierio conversae, extant in laud. Operibus Societatis Harlemensis, Vol. VII. a. 1763.)

Eenige Vraagstukken, weegens de botsinge der Ligchamen, en inzonderheid van die, welke een onvolmaakte veerkracht hebben. (E Francico sermone ab Eodem conversa extat ibid.)

Oratio, de ingenio Mathematici. Trai. ad Rhen. 1764.

Proeve eener Theorie weegens de Moolens, die door 't Water gedreven worden. (E Francico sermone in Belgicum transtulit I. I. Blassierius, in laudatis Operibus Societatis Harlem. Vol. VIII. a. 1765.)

Oratio, de solido Matheseos studio cum educatione coniungendo. Trai. ad Rhen. 1765.

Elementorum Matheseos purae Vol. I. *Arithmeticam, Geometriam et utramque Trigonometriam complectens.* Ibid. 1766.

Le bel Esprit. Comédie en trois actes. Utr. 1766.

Dissertation sur la Vis d' Archimede. (Praemio ornata a Societate Regia Berolinensi. a. 1766.) Berol. 1767.

Beschouwingen wegens de krachten der Vloeistoffen, en inzonderheid die van het Water. (E Francico sermone

in

in Belgicum transtulit I. I. Blasſierius, in laudatis Operibus Societatis Harlem. Vol. IX. a. 1767.

Elementorum Matheſeos purae, Vol. II. *Analyſin finitorum et Sectiones conicas complectens.* Trai. ad Rhen. 1767.

Eiusdem Operis Vol. III. *Analyſin infinitorum, ſive Calculum differentialem et integralem complectens.* Ibid. 1768.

Curſus Matheſeos adplicatae. Pars I. ſive *Elementa univerſae Mechanices, quae Staticam, Phoronomiam, Dynamicam ac Motus Mechanicam complectuntur.* Ibid. 1768.

Tweede Verhandeling, over de kracht der Vloeiſtoffen, en inzonderheid den wederſtand van de Lugt. (Diatribe Francice ſcripta, in Belgicum ſermonem converſa ab I. H. van Swinden, extat in laudatis Societatis Harlem. Opp. Vol. X. 1768.)

Oratio, de recreationibus a perſona viri honesti et bene nati non alienis. Trai. ad Rhen. 1769.

Curſus Matheſeos adplicatae Pars II. ſive *Elementa Hydroſtaticae et Hydraulices, tam theoreticae quam practicae.* Ibid. 1769.

Eiusdem Operis Pars III. ſive *Elementa Optices, Perſpectivae, Catoptrices, Dioptrices et Phaometriae.* Ibid. 1770.

Eius-

Eiusdem Operis Pars IV. five *Elementorum universae Astronomiae pars prior.* Ibid. 1771.

Verhandeling over de Parallaxis der Zon. (In Opp. Societ. Harlem. saepius laudd. Vol. XIII. 1771.)

Dissertation, sur les moyens de donner la plus grande perfection aux Lunettes, dont les objectifs sont composés de deux verres. (Praemio ornata a Societate Regia Berolinensi. 1772.)

Verhandeling, over de Achromatique of Dollondsche Verrekijkers, bevattende de algemeene Eigenschappen dier Werktuigen. (In Dissertationum, a Societate Batava Philosophiae experimentalis, Vol. I. Roterod. 1772.)

Onderzoeking omtrent de waare gedaante der Aarde. (In Operum, a Societate Zelanda editorum, Vol. III. Mediob. 1772.)

Cursus Matheseos adplicatae Pars V. five *Elementorum universae Astronomiae pars altera, cui accedit Ars nautica.* Trai. ad Rhen. 1773.

Disquisitio, utrum homini innatus sit aliquis sensus, quo dirigatur ad dignoscendum et impellatur ad faciendum bonum morale? (Quae praemium ex instituto Stolpiano reportavit, a. 1773.) Lugd. Bat. 1774.

Onderzoek, of de onzekerheid omtrent de waare gedaante der Aarde eenen werkelijken invloed hebbe op de

Star-

Starrekunde en Navigatie. (In Operum, a Societate Zelanda editorum, Vol. IV. Mediob. 1774.)

Cursus Matheseos adplicatae Pars VI. five *Elementa Architecturae navalis, artis gubernandi naves, Pyrotechnicae et Acustices.* Trai. ad Rhen. 1775.

Institutiones Astronomiae scientiarumque coniunctarum, Gnomonices, Chronologiae, Geographiae, Artisque nauticae, scholis privatis accommodatae. Ibid. 1777.

Dissertations, sur la Théorie des Comètes. (Duae sunt dissertationes: una, *sur le Problême, determiner l'orbite parabolique d'une Comète*; altera, *sur la Théorie des Comètes*, haec a. 1777. illa a. 1773. praemii corollariis ornatae a Societate Regia Berolinensi) Utr. 1780.

Dissertations Physiques et Mathématiques. Utr. 1778.

Aanmerkingen over het Spinozisme. Ut et, *over den oorsprong van het vergenoegen.* (Insertae Vol. I. Dissertationum, quas, e Germanico sermone in Belgicum a discipulis suis conversas, edidit hoc titulo: *Uitgelezen Verhandelingen over de Wijsgeerte en fraaie Letteren, getrokken uit de Werken der Koninglijke Akademie der Wetenschappen te Berlijn.* I. Deel. Utr. 1780.)

Aanmerkingen over de vrijheid der ziel, en bijzonder over de zedelijke vrijheid. (In earundem Dissertationum Vol. II. ed. ibid. 1781.)

Apho-

Aphorismi Philosophici, scholis privatis accommodati. Trai. ad Rhen. 1781.

Oratio de Physiognomia. Ibid. 1782.

Over het hedendaagsch Atheïsmus. Ut et, *over 's menschen gewaarwording-vermogen.* (Adiectae sunt animadversiones Volumini III. Selectarum Dissertationum, paulo ante laudatarum. Trai. ad Rhen. 1782.)

Vertoog over den schijnbaren weg van de Planeet Uranus, *van* 1 *Oct.* 1782 *tot* 1 *April* 1783. (Inserta est demonstratio Libello menstruo: *Algem. Vaderl. Letteroefeningen*, Vol. IV. Part. II. a. 1782.)

Untersuchungen über die Bahn des Uranus. (In Horreo Lipsiensi, quod dicitur *Leipziger Magazin für Naturkunde und Mathematik.* 1782.)

Analytische Auflösung der Aufgabe, die Bahn eines Planeten aus drey gegebenen heliocentrischen Oertern zu bestimmen. (Ibid. 1783.)

Dissertatio de uniformitate motus diurni terrae. (Praemio ornata ab Academia Caesarea Petropolitana. a. 1783. Analysis eius extat in Vol. I. *Novorum Actorum Academiae Petropolitanae.*)

Vertoog over de loopbaan van Uranus *en over deszelven schijnbaren weg, van* 1 *Oct.* 1783. *tot* 1 *Mei* 1784. (Inserta dicto operi menstruo, *Algem. Vaderl. Letteroef.* Vol. V. Part. II. a. 1783.)

Ana-

Analytische Untersuchung über die Bestimmung der elliptischen Bahn aus vier gegebenen helio-Oertern, und über den Uranus. (In laudato *Horreo Lipsiensi*. 1784.)

Over het zedelijk gevoel. (In Selectarum Dissertationum saepius laudatarum Vol. IV. Traj. ad Rhen. 1784.)

Ueber die Bahn des neuen Planeten. (In *Annalibus Astronomicis*, Germanice editis ab I. E. Bodio, Berol. 1785.)

Dissertatio, de altitudinum mensuratione ope Barometri. (Praemio ornata a Societate Regia Goettingensi.) Trai. ad Rhen. a. 1786.

Ueber die parabolische Laufbahn der Cometen. (In laudatis Bodii Annalibus. 1786.)

Fortgesetzte Bemerkungen über den Uranus. (Ibid. eod. a.)

Auf gleichen Höhen zweyen Sterne die Polhöhe zu finden. (Ibid. a. 1787.)

Ueber die mittlere Strahlenbrechung. (Ibid. eod. a.)

Praefatio, de vita Coniugis suae nuper defunctae, praemissa Carminibus eius, hoc titulo: *Nagelaatene Gedichten van* Petronella Johanna de Timmerman, *uitgegeven door haar Echtgenoot.* Utr. 1787.

Ue-

Ueber die Menge des aus Gefäsſen laufenden Wasſers. (In laudato *Horreo Lipſienſ.* a. 1787.)

Ueber die Bewegung des Wasſers aus horizontalen Röhren. (Ibid. eod. a.)

Verſuch einer Theorie der Bewegung des Wasſers. (Ibid. eod. a.)

Praefationes, Voluminibus V. et VI. Disſertationum, ex Opp. Academiae Regiae Berolinenſis ſelectis, praemisſae, Trai. ad Rhen. *illi*, a. 1788. *huic* a. 1795.

Bedenkingen, over de terugkomst van de Comeet, die in het jaar 1661. *gezien is, en in* 1789 of 1790. *van ſommige Starrekundigen verwagt wordt.* (In Opere menſtruo, quod inſcribitur: *Nieuwe Algem. Vaderl. Letteroef.* Vol. IV. Part. II. a. 1789.)

Praefationes et *Additamenta*, quibus aucta est vernacula interpretatio libri, anglico ſermone ſcripti, cui titulus J. Beattie, *Grondbeginſelen der Zedelijke Wetenſchappen*, III Voluminibus, ed. Trai. ad Rhen. a. 1793, 1794.

Verſuch einer Theorie über die mittlere Geſchwindigkeit des Wasſers im Flüsſen. (In Tabulario, quod dicitur *Archiv der reinen und angewandten Mathematik.* Lipſiae ed. a. 1795.)

Dis-

Dissertations sur la Fortification permanente, la Fortification de campagne, et la portée des Bombes, avec un plan d'instruction pour les Officiers. Utr. 1795.

Aus Polhöhe und zweyen Sterne Rectascension &c. die wahre zeit zu finden. (In *Annalibus* Bodii laud. a. 1796.)

Ueber die astronomische Strahlenbrechung. (In *Tabulario* Lipsiensi laud. 1798.)

Ueber die Strahlenbrechung mit Rücksicht auf Thermometer und Barometer. (Ibid. eod. a.)

Ueber die Anziehung der Wurzeln aus binomischen Grösfen. (Ibid. eod. a.)

Ueber die geographischen Mesfungen. (In Bodii *Annalibus* laud. a. 1802.)

Die Breite und wahre Zeit aus Höhenmesfungen zu finden. (Ibid. a. 1803.)

Mathematische Abhandlungen, herausgegeben von C. F. Hindenburg. Leipz. 1803.

Aus der grösften Mittelpunktsgleichung die Excentricität eines Planeten zu finden. (In Bodii *Annalibus* laud. a. 1804.)

Over de vrijwillige Geldnegotiatie, gearresteerd den

19 *Maart*, 1804. (Primum in *Nuncio literario*, qui dicitur *Algemeene Konst- en Letter-bode.* a. 1804. Vol. I. p. 252-254. deinde prolixiori Diatribe edita) Utr. 1804.

Verhandeling over de Ophaalbruggen. (In Operibus Societatis Regiae Batavae, quae dicitur *Instituut van Letterkunde en schoone Konsten.* Vol. I. a. 1808.)

INWIJDINGS-REDE

VAN

'S LANDS ATHENAEUM

TE

HARDERWIJK,

UITGESPROKEN DEN 23 VAN LOUWMAAND 1816.

DOOR

B. NIEUHOFF,

A. L. M. Phil. D. et Prof.

INWIJDINGS-REDE

VAN HET

LANDS ATHENAEUM

TE

HARDERWIJK.

Is U, doorluchte Edelheden! aan wier kloeke voorzorgen en wijs beleid, Zijne majesteit, der Nederlanden Koning, het hooge toeverzigt op dit wetenschappelijk leergesticht, door den zegen der algoede Godheid en vorstelijke goedgunstigheid, hersteld, heeft opgedragen, — is U, welken ik de eer heb, met blij genoegen, in die aanzienlijke waardigheid te begroeten, — is U wetenschap en kunde, op wier bevordering Minerva boogt, en het koor der Zanggodinnen zich verheft, — is U veredelende opklaring, zoo naauw verknocht aan de waarde der menschheid, aan het geluk van Neêrlands volk, aan de eer

van het vaderland, dierbaar; (en ik weet, hoe dierbaar U dezelve zij!) — is het U, Edelen! een hartstreelend genoegen, (en wie leest dit niet in uwen boezem?) dezen, meer dan ééns vereeuwden tempel, aan Pallas en het zangrijk negental gewijd, door het kloek beleid en de wel verlichte vaderlandsliefde der voorvaderen hier gesticht, en steeds, ook in kommervolle dagen, ten zegen van Staat en Kerk, in stand gehouden, slechts in de jongste dagen der overheersching, door vreemd geweld, gesloopt, van onder het puin te zien herrijzen, en, op nieuw, te stichten?

Gaat U, edele Achtbaarheden! dezer stads heil en herbloei, zoo naauw verbonden met Pallas outerdienst; — gaat U der burgeren welvaart, zoo mild begunstigd door den gretigen toevloed van de keure der jongelingschap, die zich hier, door beproefde verdiensten in het wetenschappelijk oefenperk, den weg ter eer hoopt te banen; — gaat U de eer, om mannen, bij het vaderland, in onderscheidene betrekkingen, met roem verdienstelijk, binnen uwe muren gevormd, (gelijk gij dezen nog alom, in onze gewesten en elders, achting en lof ziet oog-

sten,

ſten,) ook eerlang te zien, ter harte? (en, hoe zou ik U beleedigen, door de minſte dubbelzinnigheid omtrent deze uwe edele zucht, en hartgrondigen wensch!)

Neemt Gij allen, welke ook uw rang, en ſtand, en orde, en kunne, en leeftijd zij, die ik hier vergaderd zie;

Gij, vooral, hooggeleerde mannen! in welken ik mijne ambtgenooten eerbiedig begroete, herroepen, of nu geroepen, om de beöefening der hoogere wetenſchappen en fraaije kunſten, door onderwijs en voorbeeld, te bevorderen, het heuglijk licht der veredelende opklaring glansrijk uittebreiden, Neêrlands ouden roem, in het rijk van geleerdheid en ſmaak, te handhaven;

Neemt gij allen deel, in het edelſte, het welk de menschheid ſiert, den burger zijne zegeningen leert kennen, en zich dezelven waardig maken?

Deelt uw vaderhart, uw moederhart, in dit weldadig voorregt, — het herroepen van Minerva's tempeldienst, en het herſtel van het kunstkoor der Muſen, het ſchoonst, het vereerendst, het U verblijdenst oefenperk! waar Gij

Gij uwe zoonen moogt zien wedijveren in hoogere kunde en kieſchen ſmaak, in edele vorming van hoofd en hart, in vlijt en moedig ſtreeven, door roemrijke verdienſtelijkheid voor Staat of Kerk, naar een eervol beſtaan? —

Dan zal U allen, ook U, fiere jongelingſchap! de liefde uwer ouders, de hope des vaderlands, de wellust en roem uwer leeraaren! de ſtatige inwijding van dit Pallas-geſticht, door de koninglijke goedgunſtigheid herboren, en, onder den zegen der albegunſtigende Godheid, Neêrlands jeugd ten heil, en der veredelende opklaring ter bevordering, gewijd, een heuglijke, een gezegende, en, gave God! langzegenende feestdag zijn!

Ja! een waarlijk verblijdende feestdag, die ons ruimborſtig doet juichen, gevoelvol, over eenen triomf, niet geſchept uit ſtroomen van menſchenbloed, — niet gevestigd op bergen van lijken, — niet losgeſtormd uit geſloopte vesten, en uitgemoorde ſteden, waar het juichgejoel des overwinnaars geſmoord wordt in den baauwenden nagalm der ellendelingen, in den jammerkreet der handen wringende behoefte, — den wrevelvollen vloek der wanhopi-

pigen; — maar een triomf der liefde van eenen Vorst, van eenen vader des vaderlands! — een triomf der goedgunstige behartiging van het dierbaarste, het gezegendste, voor stad en volk, over de verbitterende geweldenarij van een' overweldigenden woesteling, die zich niet ontzag, de ongewijde handen ter vernietiging te slaan, zelfs aan hetgeen der menschheid het heiligst is!

Een feestdag, gewijd aan Minerva en haren smartverzachtenden olijftak, ter eere der hooge waarde der menschheid, ter eere van het meest veredelende voor den mensch, ter eere van waarheid, van schoonheid en deugd!

Een feestdag, op welken de onschuld juicht, en het blijgestemde Paean niet wordt uitgeperst door woedig doemgezag, noch gevergd aan het hart, met jammer overstelpt, in rampen zwoegende onder het dwangjuk eens snoodaarts met zijne boelschap, die ons in het treurgewaad joeg; maar, vreugdevol over het herboren heillicht en de herrezene vrijheid, opwelt uit een ruim opgeruimd, onoverstelpt, gemoed!

Dat zich dit dan nu ontsluite, met Minerva's tempeldeuren,

(I) In heiligen eerbied, over den ondoorgrondelijken, altoos aanbiddelijken, wonderweg der goddelijke voorzienigheid;

(II) in een verheerlijkend gevoel, over den zegen der koninglijke goedgunstigheid;

(III) in het onbekrompen bezef van het heil dezer feestviering, voor ons, gelijk wel eer voor die van Athene, — een plegtig Panathenaeum, waar de lof der wijsheid rijst, uit den zegen der veredelende opklaring, het hoogst geluk voor mensch en volk!

Ziet, daarin, geopend het onderwerp mijner feestrede! Ik ben fier genoeg, mij te mogen vleijen met uwer aller billijking van deze mijne schikking-keuze, gewaarborgd door uw welverlicht oordeel, zoo wel, als door uw edelgestemd gevoel.

En dit, en dat, ontsluit U hier, een tooneel, treffend, en luisterrijk, in rijkheid en edelheid, schoonheid en bevalligheid, tijdigheid en belangrijkheid.

Maar ook, en dit, en dat, maakt hier, en heeft, billijke aanspraak op eenen redenaar, even kundig, als welbespraakt, en op een kunstvernuft, uitgerust met gaven, geëvenredigd

digd aan de hooge waarde van dezen feest-tekst, en aan den onwaardeerbaren zegen van dezen dag.

O! hoe wenschte ik mij thans die gave, om U dezen te kunnen doen gevoelen, en die te kunnen ontsluijeren, zoo, als mijne ziel dit wenscht!

Grievender, welligt, dan uwe goedgunstige denkwijze vermoedt, valt het mij, mij, voor dezen wensch, te klein te gevoelen, die te wel gevoele mijn te koud en te schraal denk- en taal-werk, min berekend voor zulk eene feestplegtige roeping.

En, wat kunt Gij ook verwachten van iemand, grijs geworden in den stillen schuilhoek, onder wijsgeerige bespiegelingen, die hem, zoo overtuigend deden inzien het klein bestek zijner kunde, het grootte zijner onkunde, het weinige, dat hij wist, het vele, dat hij had kunnen, — helaas! had moeten weten, en die hem even dringend terug hielden, zich te wagen, het toppunt der eere te bejagen? Maar die, dan ook nog, door een overheerend dwang-gezag, tot een ontmoedigend niets-doen verwezen, het weinige schier ontleerd, en van

zulk

zulk een ſpreekgeſtoelte vreemd, ja! huiverig is,

En, zou ik beſtaan hebben dit te beklimmen, zonder uwe, doorluchte. Edelheden! mij zoo verpligtende, als vereerende nodiging? —

Hieraan, naar mijn vermogen, te pogen te voldoen, rekende ik mij, ondanks mijnen ſchroom en zwak gezigt, zonder keuze, ten pligt, en daaraan, eenigzins, te mogen voldoen, het mij meest voldoend genoegen.

Gerugſteund door uwe toegeeflijkheid en goedwilligheid, vertrouw ik tevens op de milde inſchiklijkheid van U allen, die mij met uw gehoor verwaardigt.

Smaakt, in het feestelijk onderwerp der rede, eene ruime vergoeding van al het bevallig ſchoon, waar mede het de redenaar te vergeefs poogde te ſieren!

I.

Eene feestvierende ſchaar, ſtatig feestvierende in dit tempelgevaarte; feestvierende ter eere van Minerva, van eene, hier herſtelde, Pallas, hier, waar het ſchaamteloos geweld der eigendunkelijke overheering ſchier

niets

niets te verderven overliet! — Wat ziet mijn oog? welk wondergevoel doortintelt, thans, mijnen boezem, in dit godgewijde gesticht?

Wiens gemoed, algoede Hemelvader! is niet geheel gevoel? — gevoel van heiligen eerbied, over het zegenrijke, in het duistere der wonderwegen van uw albestier?

Wie is er, wie zou er kunnen zijn, in Neêrlands ouden zevenstaat, wie, in het nu vereenigd rijksgebied van Nederlandsche broederschap, — wie, in het beschaafdere Europa, die niet, met diep ontzag, bewonderde het ondoorgrondelijke der heilige wijsheid en liefde in 's werelds albewind? — Wie staat niet verstomd, over haren wonderweg, in onze dagen?

Hoe luidsprekende ook de daar van voorhanden zijnde gedenkteekenen, in de aloude, zoo gewijde als ongewijde, en latere tijdrollen der vorsten en volken, zijn: luidsprekender, altoos voor ons, kan noch zal er zijn, dan dat, hetwelk ons, in dit jongste tijdperk, en beangstigend, en blij verrukt, deed verbaasd staan; — dan de ontzettende krijg- en treurtooneelen, welken wij, van rondsom, als met ei-

eigen oogen aanſchouwden; —— dan de duizelende ſlingeringen van gevaren, op den ſteilen oever eens afgronds, waar ons een veege ondergang aandreigde, waar het herſtel eens vrijen volks, naar den mensch, wanhopig ſcheen; — dan de onvermoede uitredding uit dien bangen nood; —— dan de verrasſende ſlaking onzer zoo vastgeklonkene boeijen; —— dan de zegenrijke herſtelling van volk, en vorst, en vaderland!

Ja, eene uitredding, eene verlosſing, eene herſtelling, waarin zich alles opdoet zegenrijk.

Zegenrijk! Herdenkt, in onzen hogen nood, den hoogstnoodigen ſpoed; —— herdenkt den ons zoo veegen ſtand, als te midden van eenen vloed, geklommen tot den zoom der lip.

Zegenrijk! Herdenkt de nooit volprezene afwending van de, aller verderf dreigende, oorlogsplagen: daar Bellona, altijd geducht, maar het hoogst te duchten met een trotsch en grimmig, wijkend heirleger, een heirleger, in hetwelk de ijdele wapenroem ligt kon zegevieren over de menschheid en menſchelijkheid, —— den drempel van ons landje ſchier genaderd was.

Zegenrijk! Herdenkt de, boven aller vermoe-

moeden, gewenschte beveiliging onzer landpalen, en derzelver uitbreiding, in Neêrlands vereeniging met deszelfs ouderen broeder tot één huisgezin.

En dan ook zegenrijk! door de alom geopende, en zich, met eenen ſpoed, die ſchier verbeelding en wensch overtrof, openende bronnen van welvaart en volksgeluk.

Ja! nog eens, zegenrijk, niet alleen voor Frankrijk, maar ook voor ons. — Herdenkt den jongst hervatten aanſlag van een trouweloos geboefte, en van den trouw-ſchendenden Corſikaan, gelijk een woedige Hijëna, zijn rotsgebied ontſprongen, en weder opdringende ten keizerstroon, afgeſtaan in ſchijnwoorden van ronde ondubbelzinnige opregtheid, de vleijende mom van zijn wrokkend gevoel, en zijne onontwapende heerschzucht! — En ziet dan ook de ontzettende verguizing van dit verwaten ondier, met zijn zedeloos gebroed!

Hij, die met mij kan, en wil, nadenken den draad van rag, waaraan ons behoud, alhier, in den ſchier driejarigen kommertijd, hong, zal, met mij, verbaasd ſtaan over de hooggezegende uitkomst; — eene uitkomst, die de koenſte

niet

niet beſtomd te denken; eene uitkomst, bij welke de wanhopige mensch, verſtomd in en over het heilig ondoorgrondelijk duister van den grooten Godsweg, verſchijnt in zijne armoedige zwakheid: terwijl de Godheid zich kenſchetst, in heiligen luister verheerlijkt, aanbiddelijk in magt en majeſteit.

Te gevoeliger, te treffender, te ontzettender, moet ons dit landsbehoud, dit volksherſtel, ja! deze algemeene wedergeboorte, zijn, daar de onverzettelijke overmagt, waaronder wij, magteloos, gekromd lagen, ons roerloos geboeid hield, onze vernedering, onze val te dieper was. En hoe diep, hoe onpeilbaar diep, was deze niet! —— Scheen ons dezelve niet grondeloos?

Zagen wij Neêrlands heilzon langzaam tanen; zagen wij dezelve ſpoedig kimmen: wie moest, naar menſchelijk inzien, niet wanhopen aan een troostrijk, een glansrijk, ontkimmen?

Trouwloosheid, die met geheiligde denkbeelden, en den mensch zoo vereerende, als bekorende, woorden, vrijheid, gelijkheid, broederſchap! ſchaamteloos ſpeelt, en menschonteerende gevoelens van vuige zelfzucht en ſnoo-

ſnoode overheerſching, heimelijk koestert, maakte Neêrlands duurgekochte onafhanglijkheid ten bedriegenden ſchijn-vertoon van den Frank, door Nederland welligt meer dan ééns betaald, minder dan ééns afgeſtaan door de gewaande gemeenebest-gezinde bewindvoerders der Gauliſche broederſchap: groot in hunne grootſpraak, „ gelijk wind en wolken zonder re„ gen".

In naam bondgenoot, was Neêrland, in het oog van den ſchrikbewindvoerenden volks-despoot, in de daad, een volkje der dienstbaarheid. In wier lippen het woord vrijheid eene vaste plooi had gevormd, dier boezem was vol van werktuigen der ſlavernij.

Ja! ook dezen ijdelklinkenden naam misgunde ons, weldra, de reusachtige vreemdeling van Corſica, door ongetemde heerschzucht, zich ten heer der franſche dynastie verheffende, en deszelfs keizerstroon ſtichtende, en aatstende, en zich aaneigenende.

Grensloos in zijn gedrogtelijk heerschzuchtsſtelſel, gevestigd op een even gedrogtelijk grondbeginſel eener algemeene alleenheerſching, ſcheen hij niet minder te bejagen, dan

zij-

zijnen scepter te zwaaijen over geheel Europa, ja! welligt, over nog meer dan één wereld-deel! —— Wie bepaalt den omtrek van dien denkbeeldigen zwaai, in het oog eener nimmer zatte heerschzucht?

Welk volk, welk volkje, van der Alpen kruin tot de zeemonden van Rhijn en Eems, bleef ongemoeid voor de trotsche overheering, en wrevele onderjukking dier Franken?

En wij, en zoo vele anderen, zagen ons onafhankelijk bestaan, plotseling, (en wie herdenkt niet, met een afgrijselijk gevoel van verontwaardiging, dien donderslag der overweldiging? —— wie gevoelde zich niet door schrik verstomd, en weende niet?) wegzinken in den oeverloozen slindkolk der albemeesterende dynastie!

Met een dieptreurend gelaat zagen wij het oude Batoos erf, Neêrlands vrije bondgenootschap, alom met roem bekend, bemind, geacht, —— ons dierbaar vaderland, hetwelk de wrevele dynast, eerst nog, als voor een oogenblik, eene koningskroon, gedrukt op het hoofd van éénen uit zijn ras, opdrong, uit de rij der onafhankelijke volken weggeveegd,

den

den vrijbuitenden volksroover ter misdadige prooi, in taaije dwangketenen geklonken, naar den menschelijken oogenschijn dier zegevierende keizer-hora, voor altijd verlorën.

Of nog iets aan onze vertrapping ontbrake, was de overmoedige Frank onbeschaamd genoeg, ons onze onderjukking afteschilderen, als een glorierijk eerbewijs. —— Eene glorie, helaas! dik bezwangerd met rampen en plagen, en Neêrlands ondergang.

Een zwerm van vreemdelingen, scherpzigtig als de avondwolven, op listen fijn afgeregt, trotsch in drieste aanspraak op onze onderwerping, grootsch op onze inzwelging in het gulzig Gaulenrijk, betrappelde onze vloeren, ontwrong den eerlijken vaderlander de teugels van het bewind, drong zich, fier en forsch, ten eerezetel in, verschopte onze vaderlandsche wetten en regten; ondermijnde zeden en gewoonten: — en hunne snoode aanslagen hadden allen ééne strekking, onze bronnen van bestaan en welvaart uit te droogen, te vrijbuiten op den zegen onzer oudvaderlandsche nijverheid en spaarzaamheid.

Ook Neêrlands minveinzende taal, die de

 schand-

ſchanddaden niet zedeloos verbloemt, onze minverpeste denkwijze, godsdienſtig en eedgetrouw, waren dezen, zoo ligthartigen, als ligtzinnigen, hoop, ten ſteen des aanſtoots. —— Stout, en heet op buit, ſcheen hun toeleg niet vreemd, deze, met naam en volksbeſtaan, gansch uit te roeijen.

Lieten zich die nieuwelingen, (en onder dezen waren niet weinigen, die hunne ſchamele armoedigheid met de driekleurige dwanggleus bedekt hielden:) driest voorſtaan, dat hen 's volks weldaden, ook in den ſlaap, moesten volgen: even fier waanden zij, ons begenadigd te hebben, met hunne, ons onverſtaanbare wetten, wier vuil grondbeginſel, hetwelk der natuur en der menschheid ten hoon ſtrekt, getuigt van den ſchendzieken aart der wetgevers.

Hunne ſchatkist, met onze ſchatten voorziende, verbraken zij 's lands oude trouw, en vernielden het zoo wel verzekerd inkomen van huisgezinnen en geſtichten.

Hunne ingevoerde lasten, allen zwaar drukkende, behalven die, welke op geld ontlasting uitliep, ontmoedigden de vaderlandſche vlijt;

kne-

knevelarijen den handel; bespieders de vertrouwelijkheid, zelfs in den vrienden-kring. Noch goed, noch bloed, was in zekere veiligheid. Waar men zich wendde, zag men den vreemden nasleep der dwingelandij, waaronder het volk zuchtede, weelderig en hoog geborst; den niet ontaarden Batavier kwijnend en neerslagtig.

Onze legermagt smolt weg in den dikken drom der cohorten dier albeheering, tuk op volks en lands verovering. De dwang-eisch op Neêrlands goed en bloed, als cijnsbaar aan Corsikaansche eerzucht, nam dag bij dag toe.

Onze jongelingschap, zoo min gestemd voor dien bloeddorstigen krijgsstand, zoo zeer afkeerig van dat fransch omzwerven en landen afloopen, van hunne bloed- en moord-tooneelen, zoo hoog gestemd voor het vreedzaam levens beroep, de nijverheid, en het stille huisgeluk, zagen wij gedreven, zuidwaarts, naar de boorden van den Taag en de Doura; noordwaarts, naar de oevers der Moskwa en Berezina, om slagtoffers eener zwijmeldolle eerzucht te maken, of om ze te worden.

Zelfs, (trouwens, vóor de jammerreeks

van onzen gruweldwang, en voor de akelige nachttooneelen van Neêrlands uitgebluschte zon, is mijn blad te klein, het winteruur te koud:) ook de inſtellingen van het onderwijs in onze hooge leergeſtichten, alom beroemd, alom in achting en aanzien, mogten der geesſelroede dier franſche omſchepping niet ontgaan.

Bleven ſommigen in ſchijn ongeſloopt, dezelve werden echter op den ſtrammen heerſcherleest verfranscht. Dat milde, vrije, ongedwongene, zoo geheel eigen aan en in het rijk der wetenſchap en fraaije kunſten, zag men vervangen als door een ſoldatenachtig dwangwerk: het ſtatige, deftige van den vaderlandſchen tabberd, door een tooneelachtig bont tooiſel.

Sommigen trof de ſchorre magtſpreuk: verdwijnt! En ook deze keizerlijke genade-ſlag trof onze Pallas: zij verdween.

Vergt mij niet, te hernieuwen dat hartgrievend leed, hetwelk ons trof: ons, vol verontwaardiging over allen, welken ons dat driekleurig dwangſierſel opdrongen, en zich daarmede, bij ons, (hoe ſmartede het mij, den groo-

grooten, verdienstelijken CUVIER, hier, in geene andere, ons min vernederende, hoedanigheid, te mogen gedenken!) vertoonden, bij den val van dit ons Palladium!

Met bloedende harten, zagen wij ons dezen tempel gesloten: eenen tempel, in welken niets zoo zeer behartigd werd, dan het geen de waarde van den mensch, naar waarde, verhief; waar men alles leeraarde en aanbeval, dienstbaar aan waarheid, schoonheid en deugd, aan het rijk der rede, vrijheid, en zedelijkheid, het dierbaarst menschen belang! waar niets zoo zeer bestreden werd, als het geen, door wanbegrip of wansmaak, zedeloosheid of dwingelandij, dit onteerde, of daarop inbreuk deed.

Te grievender viel ons deze grief, ziende de dubbeldeur van den krijggierigen Janus steeds wijder geopend. Wie kan, zonder zidderend angstgevoel, onzen veegen staat, hier, herdenken, toen de hooggeduchte Nemesis, eindelijk tergens moê, hare zwaarbeladene rampenkruik, op den overmoedvollen, en door fortuins overmaat dronkenen overweldiger, met

zijn

zijn verwaten geboefte, uitstortede? toen Bellona, met het nimmer zatte bloedzwaard in de éénę, het helvuur der verwoesting in de andere hand, rondsom ons waarde? toen wijkende heirlegers, uitgeleerd in de vernielkunst, der slooping gewend, altoos niets ontziende, ons, naar het onmenschelijk oorlogs-regt, bedreigden met de puinhoopen onzer have, varende en levende? toen de angst voor den aftocht der vlugtgereede overheersching, alhier, stond vervangen te worden, door dien van den intocht der zeeghafte vervolgers, die dit land, als door de fransche inzwelging reeds fransch geworden, vijandelijk zouden kunnen beschouwen en behandelen?

Mij dunkt, in U allen, zie ik, als herleven de bekommerende gevoelens van dat hagchelijk tijdsgewricht, de angstvolle gemoedsbedeesdheid van dien dag!

Maar, mij dunkt, ik zie ook U allen nog diep getroffen, om en door het verstommend bezef van den wonderweg dier zegenrijke Godsbeschikking, in die dagen!

Nader bij ons, dan wij dachten, was Neêrlands schutsengel, met het vermogendst en bo-

boven alle vermoeden weldadig behoedmiddel, tegen dit onheildreigend gevaar. Verslagen stond de stouthartigste, zonder handen schier de kloekste. De vlugtende heirlegers, op niets dan lijfberging bedacht, vergaten het, ons dodelijk, hun hoogwigtig, belang in Neêrlands lang veiligen schuilhoek.

De kort te voren zoo vermetele vreemdeling, in ons midden gejaagd door angst voor de naking van den zegevierenden vijand, van buiten, gejaagd door een niet weinig ontrustend gewisse van binnen, verdween, als een dief in den nacht.

Die ons 's avonds hooghartig knevelden, waren 's ochtends te zoek, en, met hun, het Corsikaansche gruwelgezag.

Nog zie ik, dunkt mij, de gebuurte, verrukt en opgetogen! Met welk een luid dankgevoel borst een ieder uit, in het verblijdend Ebenhaëzer!

Ja! in een driemaal gezegend Ebenhaëzer borst een ieder uit, toen de aansnellende overwinnaar, ons afgeschetst als eene horde van Barbaren, als grimmig en ongevoelig, als woest en ongemanierd, als plunderziek en tuk op buit en roof,

roof, (en konden wij, die toen zoo moeijelijk iets van elders konden vernemen, hen anders te gemoet zien, dan, ten minsten, als landoverwinnaars? en moesten wij, ook voor dezen, niet hoogst beducht zijn?) toen dezen zich, in ons midden, verklaarden, onze verlossers van het fransche dwangjuk, herstellers van ons vaderland, vrienden, die onze kluisters door fraai gemanierde Franken gesmeed, verbraken, en ons, vertrouwelijk, de hand der vriendschap reikten!

Welk een verstommend wondertooneel dier dagen! Toehoorders! De Zienders van den ouden dag hoor ik, dunkt mij, hun juichend danklied op de hoogste toonen stemmen, ter eere van hunnen Jehova!

Maar, mij dunkt, ik hoor ook nog, met heilige aandoening, het juichend danklied, aangeheven door den grootmagtigen Vorst, den grootmoedigen Keizer der Russen, in de nederigste, de eerbiedigste godsdienstigheid, de Godheid lofprijzende, die den dwingeland, verbazend door zijne onbegrensde uitbreiding, welig door zijne geweldige kracht, de geduchte plaag der vromen! magteloos ter neder sloeg. Ik hoor dit juichend danklied nog, door Eu-

ropa, weergalmen, over den wonderweg dier verlosſing, ter eere van den God aller volken!

Niet zonder verloochening, moet ik mij thans het zielverrukkend uitweiden in dien Goddelijken wonderzegen ontzeggen.

Geregtige Hemel! welk een worgengel zweefde, wuft en woest, over Europa, met vuur en zwaard, met volkskluisters en landbederf!

Geregtige Hemel! welk een geest zweefde over Europa, die de harten der Vorsten en Volken zoo magtig ontvonkte, zoo eenſtemmig bezielde; het geweld den aartsoverweldiger ontweldigde; zijne ſtrijdzuchtige heirbenden, heinde en veer, verſtrooide; en den dwingeland, door ramp op ramp, vermande, in eigen net gevangen!

Geregtige Hemel! welk een geest, een geest van licht en heil, ontvlamde de harten der Vorſten van Europa, zoo vaak wijd verdeeld, zoo zelden trouw gepaard, met eene broederlijke eensgezindheid, als in en tot één eenig huisgezin! ontvlamd, en naauw vereend, om de afgeoorloogde volkeren met den zaligen vrede te zegenen, en, onder den zegen eener vlijt- en vreugde-koeſterende Irene, te doen herleeven!

Welk

Welk een heugelijk verschiet schijnt zich, na zoo vele wentelzieke jammerjaren, aan den volks hemel op te doen! Mij dunkt, ik zie, als door dit wonderverschiet, eenen dageraad, den heilkondigenden voorbode van den Vorsten en volken heilaanbrengenden dag eener duurzame vredes-eeuw!

Ziet hier, (en wie ziet dit niet met diepen eerbied?) de Vorsten van Europa, hun onstaatkundig oud erfbelang verzakende, zich scharen, met trouw vereende harten en handen, om het heilig outer der menschheid! — Ziet dezelven wedijveren, met onvoorbeeldig eensgestemde pogingen, in den vrede te stichten, den gestichten duurzaam te maken, den dwingeland en overheerscher, de dwingelandij en overheersching, uitteroeijen, den tempel van Janus te sluiten, en de oorzaak van ontsluiten voortekomen!

Waren omwentelingen, voor het menschdom, hoe zeer dikwerf niet zonder harde schokken, steeds vruchtbaar in ontwikkelingen, en zoo ge wilt, in verheffingen, boven het, anderzins, onverzettelijk vooroordeel of de wrokkende woede, boven het stijve onverstand, en de ruwe zeden:

ook

ook deze, zoo roerzieke als rampvolle, wentelings-hora onzes leeftijds zal, in rustiger dagen, voor het menschdom, in meer dan één opzigt, gezegend zijn.

Ook deze worde, eerlang, in de geschichte der menschheid, een altoos gedenkwaardig tijdperk! gedenkwaardig, door eenen aanmerkelijken ſtap, voorwaarts, in de volmaakbaarheid van den mensch; gedenkwaardig, door eene ſtaatkundige verlichting, ter ontwijking, hier eener Scylla, daar eener Charybdis, klippen, vol gevaar voor de hulk van Staat, even hagchelijk voor Vorsten- als voor Volks-geluk, voor de rust en orde van binnen, als voor de veiligheid, ontzag en vrede van buiten! Voorwaarts, niet rugwaarts, is de ſtrekking van den weg der heilbevorderende Voorzienigheid in het menschdom.

Maar werwaarts zie ik mij, door het ſchoone, het bekoorlijke, het hartinnemende dezer beſpiegeling, vervoerd?

Houdt, bidde ik U, deze uitboezeming dit hart ten goede, zoo zeer opgetogen door het aanbiddelijke van Gods heiligen wonderweg in het menschdom; zoo verrukt door den ſchoonen dageraad van den, het geluk der menschheid meer

en

en meer bevorderenden dag; zoo zeer doortrokken van het gevoel, de menschheid in den mensch veredeld te zien!

Zeg ik te veel? — Wie is hij, die tegen mij den steen opvat, wanneer ik deze verlossing, als voor ons een wonderwerk der goddelijke wijsheid en liefde, eerbiedige? — Zoo iemand, ik, voorzeker! ben zeer schroomagtig, Gods almagt, uit heiligen eerbied voor de goddelijke wijsheid, als eenen werktuiglijken wonderslag, in te roepen.

Als uit den somberften treurnacht, in eenen blijlichtenden dageraad, was onze uitgang uit het rijk der groote natie, het gehate rijk der verlaagde dienstbaarheid! in den ontloken dag des herstels van het geliefde Batoos erf, van deszelfs vrijheid en zegen. Met, of in navolging van den gewijden Zanger, mogen wij allen rustig aanheffen:

„ God heeft ons Nederland die gunst betoond,
Dat Batoos kroost op nieuw in vrijheid woont."

En, wie bewondert ook niet den verbazenden eerbied dier wonderverlossing in aller harten? Was derzelver gejuich, alhier, min luidruchtig, het was te eerbiediger. Door dit godeerbie-

digend gevoel, met onderlinge vaderlandsliefde verteederd, zag men aller harten, in eene, even gulhartige als ondubbelzinnige, eenstemmigheid. Op aller gelaat speelde eene onverdeelde vreugde, over het herboren vaderland. Alle handen zag men tevens vereend en vreugdevol uitgestrekt, tot den vorst onzer liefde, welke niets dierbaarder ter harte nam, dan Neêrlands, zijns geliefd, maar diep, diep vervallen, Neêrlands behoud en herstel, deszelfs veiligheid en vrijheid, welvaart en volksgeluk.

Zoo zagen wij, (gedankt, geprezen, verheerlijkt zij, o God! uw wonderweg, op welken ons, van onder den drang der volksberoeringen, uwe heilbanier verrees!) zoo zagen wij, uit de akelige treurschaduwe der vernederende afhankelijkheid, en de diepte der fransche ellende, een vreugdelicht opdagen, waarin Nederland herleeft, onafhankelijk en vrij! — Zoo zien wij den wrangen kommertijd vervangen, door een blijmoedig feestvieren over den, ons niet te vermoedenen, zegen der Godheid, en 's Konings goedgunstigheid!

I I.

Noem ik het feest van dezen dag, ook, eene feestviering ter eere van 's Konings goedgunstigheid: wie is zoo ongevoelig, ook, in deze, niet te erkennen den zegen van Gods wonderweg? — wie zoo ondankbaar, in den Vorst van Nederland niet te vereeren het doorluchtig hulpmiddel, in de hand van den hoogsten Alregeerder, ten herstel van Neêrland, van Neêrlands volks-geluk, en van de eer des vaderlands?

Wie ware flinksch genoeg, hier, een zweem van vleitaal te verdenken? Getuigt deze van eene laagkruipende ziel en ongekuischt eer-gevoel: dezelve ware, den verlichten, den edelgevoelenden vorst, zoo walgelijk, als beleedigend. Neêrlands oppermagt is in de handen van eenen Koning, die zich kenschetst door onversierde opregtheid, gelijk de Koningin door onverzierde zedigheid. Mijne geheele ziel doet blijmoedig hulde aan deze — en die. Ik schroom ook geenszins, mij den tolk uwer gevoelens te verklaren. Te rustiger, daar aller naauwgezetheid, ter eere van hoofd en hart, bo-

boven allen zweem van eenige verdenking, en gemoedelijk geſtemd is, om der heilige waarheid, wier belijdenis bij eenen Koning de wijze Solon ter wet ſchreef, den waarlijk verſchuldigden tol, pligtmatig en blijmoedig, te betalen.

Eene waarheid, die, in de tederſte, de beminnelijkſte, de vereerendſte, gevoelens, openlijk ſchittert; die, in luidſprekende daadzaken, geopend ligt; die ons, in den Vorst der Nederlanden, den tegenvoeter van den norſchen dwingeland doet vereeren; die ons bezielen moet, met zoo veel achting en liefde voor eenen grondwettigen, heilbevorderenden, Koning, als verachting en afkeer voor den despoot in den nimbus zijner glorie.

Bij dezen, trouwens, is de mensch ſlechts ſlaaf: de menschheid zonder waarde. — Hij, ſchoon ſlaaf des gevals, alleen het gewaand eenig zelfſtandig einddoel, ziet niets, en gedoogt, om zich en voor zijne voeten, niets, dan vleijende en ſteeds onderdanige werktuigen van zijne eigendunkelijke oppermagt, van zijne onbeperkte heerschzucht, en van zijn wuft gezag.

Van den Vorst der Nederlanden kan en mag ik

ik zeggen, (en wat kan ik, voor den vrijen Batavier heugelijker, voor zijn Koninklijk Opperhoofd vereerender, zeggen?) het geen Tacitus roemt in Nerva Caesar: „ hij weet den zoen te „ treffen, tusschen de twee afsteekendste zaken, „ de oppermagt en de vrijheid". — Als op den voorgrond der grondwet, wilde hij deze, als eenige heilige, ondubbelzinnige; voorwaarde van die, en met gelijken eed, bezworen, gerekend hebben.

Is voor den despoot alles regt, niets pligt; zijn wil der onderdanen wil; zijn dunk albeslissend, alverpligtend; zijn wenk even grenzeloos als zijne magt, aangeëigend door geweld of list, of door beiden: wij eerbiedigen, in Vorst Willem, eenen Koning, die zelf, en uit zich zelven, tegen over de hem opgedragene hooge regten, stelt zijne hooge pligten. Zijn hem heilig de regten zijner kroon: heilig zijn hem ook die van zijn volk. Ziet hij zich bekleed met het hoogst gezag, en met den luister van kroon en troon: hij bekleedt zich zelven, met eerbied voor de burgerlijke voorregten, en met de behartiging van het vrije volk van Nederland. Ziet daar de schoonste, maar ook de eenvoudigste,

lof-

lofrede, die men den grooten vorst ter eere kan maken; — die ons dien vorst aller liefde en achting waardig maakt.

De despoot, om het volksgeluk niet, dan in kouden schijn, bekommerd, ziet zich omringd van vleijers zonder eergevoel, terwijl de eerlijke vroomheid zuchtend zwijgt. Voor den gewelddrijvenden, is alles vol vrees, gelijk hij zelf, (en wie rust rustig, onder het scherpgepunte zwaard aan den dundraad boven het hoofd?) gelijk hij zelf vol vrees is voor allen. Zijne staatkunde is een kunstweefsel van heimelijke listen en eerlooze aanslagen, het eeuwig regt gewetenloos belagchende, met de heiligheid van den eed, en de wroeging des gemoeds, als bijgeloovig ingezogen waan en dom bevooroordeeld volkszwak, staatkundig spelende. Hij, die, in werken der duisternis, wroet, en het rein opklarend licht schuwt, koestert verduistering, dik bezwangerd met mensch-onteerende vooroordeelen, en schalke volksdwalingen. Hij tracht het licht der opklaring en veredelende gevoelens, in de keen, te smoren. Hij laat weelde en wellust welig tieren, als vruchtbare zaden van bedelende afhanglijkheid

en ongevoelige traagheid, in groot en klein, ten verbijsterenden steun zijner onafhankelijkheid. En hoe veel kon ik hier nog aanvoeren, uit de schandregisters dier oppermagtigen, wier eerelooze staatstreken, kunstmatig ingerigt, en tot den rang van kloek staatsbeleid driest verheven, door de geschiedenis dier troon- of volks-heerschers: (het zij zich dezelven door laars of paard, het zij door hal- of visch-wijven, en door het schamel gepeupel of die van den berg Libanon, laten vertegenwoordigen:) eenen verpestenden reuk verspreiden, waaronder de zwakke volksgeest bedwelmd flaauwt, terwijl de menschheid treurt!

Gelukkig Nederland! welks Vorst een zoon der edelen is, die zijn geluk zoekt in, ja opoffert aan dat van een vrij volk; zijne trouwe behartiging, zoo binnen als buiten, kennelijk maakt in de sprekendste bewijzen, als zoo vele openlijke getuigen van eenen Vorst, die, als een vader des vaderlands, zijne eer en levensvreugde stelt, in zijn volk gelukkig te zien en te maken.

Een Vorst, die geene vreeze kent; want geheel Neêrland waakt, en bidt voor hem: —

bij

bij niemand gevreesd, alom bemind, alom geacht. Niet zonder leed gestreng, geniet hij, voor verdiensten mild, voor behoefte weldadig, den stil verblijdenden konings-zegen.

Een Vorst, die, in zijne staatkunde, geen' misklank gedoogt tegen de heilige godspraak van het eeuwig regt en de billijkheid, waarvoor de niet ontaarte menschheid pleit; die de zedeleer van den staat niet gevestigd wil hebben op de puinhoopen van die van den mensch en burger; die, in zijne wetgeving, geene kunsttreken, welke de keur der waarheid missen, en den evenaar der geregtigheid krommen, gedoogt; wiens rijksbewind geene zuchten der onschuld uitperst, of laat uitpersen, noch de vreugde des levens vergalt.

Een Vorst, wiens kloek staatsbeleid zijne eer en roem zoekt, in en bij een verlicht volk, en, met deszelfs heil, zijn eigen verbindt; die, in het heugelijk genot van rust en vrede, deszelfs welvaren (en daar in wil hij allen doen deelen; en daarvan wil hij de bronnen allen geopend zien:) behartigt, en met veredeling wenscht gepaard te hebben; die, in het algemeene welzijn, het schoonste

deel vindt van het zijne, met dat der zijnen; die zich de rijkste bron van zalig konings-genoegen poogt te openen, in Neêrlands volk gelukkig te zien, — wat meer is, — deszelfs geluk te hebben gevestigd en bevorderd.

Maar ik zou mijne roeping, dezen dag, te verre uitstrekken, poogde ik in dit ontwerp, zoo rijk in treffende overdenkingen over den ons onafôoglijken Godsweg der alvoorziende bestiering, en zoo mild in het aankweeken en opwekken van trouwgezinde gevoelens, en opgeklaarde vaderlandsliefde! maar deszelfs, waarlijk groote en ongezierde waarde, zoo ik zulks slechts vermogt, uitteweiden.

Onze feestviering biedt mij de lofrijke taak aan, met een zoo dankbaar als ons verblijdend gevoel, te erkennen 's Vorsten hooge zorg voor wijsheid en deugd, door eene veredelende opklaring, waartoe zijne goedgunstigheid de gelegenheid van het onderwijs, ook hier, laat heropenen.

Gevoel ik de uitstekende waarde van dit vorstelijk gunstbewijs, ik zou mijn gevoel verloochenen, erkende ik ook niet, in dit zelfde, de

roem-

roemrijke parel in de kroon van Nasſauws vorſtelijk geſlacht.

Was dit aloude ſtamhuis, eeuwen lang, wijdvermaard in Duitschlands ſtaatkundige wereld, door eene ſtatige reeks van hoogberoemde vorſten: in het zelfde huisvest ook de onverſierde roem van hoogachtende voorſtanders der geleerdheid en wetenſchappen, ter bevordering eener opgeklaarde kunde, ten nutte van Staat en Kerk, — erfelijk.

Heldenmoed en wijsheid zijn oudvaderlijke erfgoederen, in dezen vorſtenſtam!

Ik zal mij niet bedriegen, den loop uwer gedachten reeds gerigt te zien op den nooit volprezen Prins Willem, Neêrlands toeverlaat! — hoog geroemd, als de held, wiens onwrikbare gemoedskracht te hooger zich verhief, als de bange nood des lands hooger ſteeg; hoog geëerd, als de nooit ontmoedigde, — „ die, 't geweld ontweken, alle eeuwen van zijn lof doet ſpreken," — ſtichter van Nederlands vrijſtaat: — maar ook vereeuwigd, als een vader des vaderlands, als de ſtichter der Hooge School in het uitgehongerd Leijden.

In

In Leijden, voor REQUESENS en het woest geweld der verbitterde Spanjaarden onder F. BALDES, onbezweken den drang der krijtende behoefte en radeloozen hongersnood verdurende, vestigde hij den wijdvermaarden zetel van Pallas, met het Musen-koor, ter troosteresse dier zwaar bestredene stedelingen, ter eere van Nederland. Staat deze stichting van ons Bataafsch Atheen, aldaar, onder de wijdst vermaarden der latere eeuwen, op den voorgrond, gelijk wel eer die van Athene in Griekenland: ook daarin staat het heerlijkst en vereerendst gedenkteeken voor Oranje, duurzamer dan eenig van erts of marmer.

Welligt zweven reeds voor uwen geest zulke, maar stedelijke, hier voor handen zijnde, voorbeelden: dan het belge u niet, dat ik die hooge schoolstichting van vader WILLEM, in de eerste plaats, noeme. Ik doe dit, met te meer ruimte, ter zijner eer, als daarin vindende het uitmuntendste bewijs zijner kloeke kunde in volks-belooning. Hij, trouwens, wist maar al te wel, hoe andere voorregten dikwerf, om met den grooten vaderlander, P. C. HOOFT, te spreken, benibbeld worden.

Wen-

Wende ik flechts mijn oog ter linker zijde, ik zie, met u, die oude Veluwfche geleerde fchool, door de woede der oorlogsrampen in diep verval, op aanleiding en voorfpraak van Vorst Maurits, als willende, (om met onzen ftads chronijkfchrijver te fpreken) het in het krijgsrumoer zoo zeer verwilderd gemoed, in het ftil verkeer der zanggodinnen, verzachten, hernieuwd, en, ter zijner eer, betijteld: Gymnafium Nasfavico - Velavicum.

Wende ik mij ter regterzijde, ik zie, met U, Gelderlands oude hooge fchoolgebouw, met flooping wel eer bedreigd. — En bezweken ware hier Pallas, had dezelve in Vorst Willem, welken Nederland met het Stadhouderfchap, Britannia met de Konings kroon, vereerde, geenen Oranje-Vorst, dat is, voorftander van geleerdheid en kunde, befchermheer van wetenfchappelijke ftichtingen, en herfteller van deze, gevonden.

Prijkten velen, onder de Vorsten van Oranje-Nasfauw, als befchermgeesten in onze tempels van Minerva, als hoogbegunftigende Maecenaten van veredelende kunde en kiefchen fmaak: ook onder dezen telt men vorsten, die, door

ge-

geleerdheid en opgeklaarde kunde, dit doorluchtig ſtamhuis ſierden, niet alleen weleer, maar ook nu.

Ook nu, mogen wij WILLEM, den eerſten, ſtichter der Leijdſche Hooge School, als niet geſtorven rekenen, en als het ware zien herleven in zijnen naneef WILLEM, onder den heilvoorſpellenden naam van den eerſten!

Onder de eerſte zorgen van den Vorst, de teugels van het bewind opvattende, trok die voor het onderwijs hoogst deszelfs aandacht.

Neêrlands Koning, geheel bezield met het zoo dringend als welberaamd herſtel van Neêrlands verval, en roem, en volksgeluk, geeft daarin een doorſlaand bewijs van zijne opregte zucht, voor de uitbreiding van nutte kunde en edele kunſten; maar ook een even ondubbelzinnig bewijs zijner kunde van derzelver heilzaam, menschveredelend, volksvereerend, vermogen.

Hier zien wij den regtgezinden vader des vaderlands, die het onzedig volkszwak en heerſchende gebreken, voor den verbitterenden ſtrafgeesſel min berekend; poogt te verdrijven, door het ſtilſtralend licht der opklaring te doen ver-

verſpreiden, door allen rang en ſtand; het alleen weldadig, onbetrokken licht van de zon der menschheid, voor wier glans en goed de nevel van het vooroordeel zwicht, de harde doolgeest bezwijkt, de ſchamele onkunde verdwijnt, gelijk de nachtſchaduwe voor de heldere ſtralen der natuurzon.

Hier ziet men den koninklijken voorſtander en begunſtiger van geleerdheid, wetenſchappen en kunst, er over uit zijn, Neêrlands roemrijken naam, in dezen, te handhaven, en, met denzelven, het dierbaarſte heil van den ſtaat, en de vorming van gekuischte zeden, de niet nutteloozc veraangenaming des levens, en nuttige beroepsbekwaamheid, zoo wel voor den kunstvlijt en den akker, als voor kerk en pleitzaal, natuur- en wiskunde, geſchied- en taalkunde.

Onder Neêrlands Koning behoeft geene zon, die eenig licht kan verſpreiden, op het pad van levensberoep of wetenſchap, ter bevordering van wijsheid en deugd bij zijnen medemensch, ſchuil te gaan.

Is derzelver verband met het dierbaarst volksbelang belangrijk in het oog van den doorzigtigen

gen vorst, niet minder in dat van elken regt geaarden Nederlander, voor wiens verdienstelijkheid zich de tempel der eer opent, in meer dan éénen weg tot een eervol en roemrijk bestaan.

Mij dunkt, ik zie, in het lagchend genoegen van het ouderlijk hart, in den leergierigen blik der fiere jongelingschap, eenen niet misleidenden trek van een verheugd en dankbaar gemoed, gevoelvol over en voor den zegen dezer koninklijke vaderzorg, voor de hernieuwing van deze inrigting voor het hooger onderwijs.

Is de gelegenheid, om de verheven vermogens van zin en rede, in de grondige beoefening van wetenschap en kunst, geregeld te ontwikkelen, om den geest te sieren met een opgehelderd bezef van het ware, met een gelouterd gevoel van het schoone, met eene niet verkoelende liefde voor het goede; is de gelegenheid, om zelfveredeling te paren met meer dan gewone verdienstelijkheid, ten nutte van anderen, een uitstekend geluksgoed; (laat mij liever zeggen, een hoogbevoorregte zegen, een dierbaar liefdebewijs der goddelijke voorzienigheid!) dit bezef noopt, — dit dringt, het

edel

edel pligtgevoel, om deze weldaad der Godheid te erkennen, blij en dankbaar te erkennen, in de goedgunstigheid van den Koning, die, met deze heil- en eerbevorderende gelegenheid, Neêrlands huisgezin beweldadigt, en deze zoo menigvuldig aanbiedt, als het hoog belang van mensch en burger vordert.

Ook dezen erkennen wij, met den eerbiedigsten, maar ook gevoelvolsten dank, als een vaderlijk liefdeblijk van koninklijke goedgunstigheid, vooral ook ter gunste van deze stad.

Stichteden de voorvaderen, die, zelven achtbaar door wijze kunde, beproefde kunde hoog waardeerden, alhier, deze hooge school, vooral met het oogmerk, om lieden uit den min of meer gezegenden middelstand te gemoet te komen, en voor hunne zonen, ter wetenschappelijke vorming geneigd en bekwaam, dezen weg van eer en verdienste, bewandelbaar te maken: ook onzen Koning, even kundig als welgezind, schijnt dit stichtingsdoel niet geheel ontgaan. Deszelfs landvaderlijk gunstbewijs, ter bereiking daarvan, maakt ons dezen dag ten heugelijken feestdag: ten feestdag, op welken ons, gelijk weleer dien van Athene het panäthenae-

um,

um, de lof der wijsheid feestvierend verheven wordt, verheven in het geluk van mensch en volk, gekweekt onder en door den zegen eener veredelende opklaring.

III.

Rees weleer der Grieken roem, onder het verloop van zoo vele eeuwen onbezwalkt, uit Minerva's tempeldienst, en de Attische Athena, die milde kweekster van menschelijkheid en geleerdheid, van regten en wetten, van godsdienst en akkkerbouw: ook daaruit rees, voor ons oud Nederland, eene vermaardheid en luister, die, noch de vloed van omwentelingen, noch de alvernietigende magtspreuk der overheerschende oppermagt, kon doen tanen. Ook daarmede is en blijft, ook nu nog, op het naauwst verknocht, en Neêrlands roem, en 's volks geluk.

Loopt al het echt menschelijk onderwijs uit, en moet het uitlopen op eene geregelde ontwikkeling der zielvermogens van zin en rede, op 's menschen juiste vorming, en kloeke beoefening zijner krachten: — altoos, voorzeker! het hoogere.

Vlamt

Vlamt dit, als een fakkel, in Minerva's tempel: deszelfs weldadig licht moet zich alom verſpreiden, zoo wel in de nederige hut, als in het hooffche paleis. Is het de hoogere, het moet altoos zijn de ware leerſchool van verlichting, beſchaving, veredeling, van wijsheid en deugd, voor mensch en volk, zoo als het is om hetzelve.

Gelijk de diamant, welgepolijst en ſierlijk ingekast, zich in zijnen edelen luister vertoont: dus ook de mensch. Ook hij prijkt, door de kracht der beſchaving en veredeling, luisterrijk in zijne hooge waarde, in rede, vrijheid, zedelijkheid!

Opgeluisterd door waarheids inzigt, ſchoonheids gevoel, deugd en pligtbetragting, opent hij zich de rijkſte en zuiverſte bronnen van welvaart en geluk.

Van Minerva beuzelt de fabelzieke oudheid, geſproten te zijn uit het brein van Jupiter, als door de godheid zelve gewijd ter volmaking van den mensch, en ten heil der menschheid: kundekweekſter, zedenbeproefſter, gemoedsverzachtſter, gelijk de olie van haar zinnebeeld.

De weg derwaarts, door haar zelve afgebakend,

kend, leidt door veredelende opklaring. En ik schroom niet dezen te vereeren, als den hoogsten, waaronder alle anderen zijn te rangschikken, ja, als den eenigsten, langs welken de menschheid harer hooge bestemming kan naderen.

Onder deze baniere werd de menschheid, in hare beschaving, hetgeen zij wel eens was, en is: onder deze baniere kan en moet dezelve zich, in hare volmaakbaarheid, verder en verder verheffen.

Maar deze verlichting, al schijnt dezelve stil en zacht lichtende, is echter van eene geheel andere natuur, dan dat bijster aetherisch licht, en opgeklaard zien dier hoogverlichten, welke van een, wie weet wat? geheimzinnig licht dweepen, en helstziende — droomen.

Zulken ziet men, in dat onzigtbaar licht verbijsterd, het dierbaarst belang der menschheid en de goddelijke natuurorde misloopende, naar de schaduwe grijpen, en hun droombeeld naloopen.

Maar deze beschaving, die den mensch, naar zin en rede, gevoel en zeden, vormt, zegt meer, dan die kunstig afgemeten hoflijkheid,

en

en angstvallige naauwgezetheid in hoofsche manieren en overfijne gevoeligheid.

Ware menschbeschaving wil noch mag gescheiden zijn van zedige wellevendheid, en welvoegelijke houding, het bevallig sieraad van den persoon, de zoete veraangenaming des levens!

Het uiterlijk fraai vertoon en de kunstig afgeregte pligtpleging tuigt, te dikwerf, meer van eenen pronkzieken Adonis, vol van ijdele weelde en min kiesche gemaaktheid, dan van een heldenkend hoofd, en van een niet veinzend gemoed, deugdelijk gestemd en edel gevoelend. En dit is, gelijk verre van onheuschheid, ook zeer verre van onnatuurlijke zwakheid, die, in de minzieke schoone of den kwijnenden minne-zanger, onder eene verfijnde verteedering schuilt, en, niet te onregt, gehouden wordt het graf van een menschveredelend gevoel, en fiere gemoedskracht, in lijden onbezweken, door geenen wellust vermand, noch door een verzengenden boezemgloed verlamd.

Hooge geleerdheid, doorwrochte kunde in goddelijke en menschelijke zaken, — wie zou deze niet hoog achten? Wie gewaagt niet, met on-

ongevergden ophef, van mannen, wijdvermaard door hun diep doorzigt in het ruime rijk der waarheden, en de wijsheid der eeuwen, vooral om en door hunnen duurzamen invloed op het licht der belevende opklaring? Maar deze vordert meer, dan koude geleerdheid, hoe uitgebreid en diep. In den veelwetenden geleerden is, gelijk het moest, geenzins altoos de mensch veredeld. Het is geene wonderſpreuk, een hoofd te zien, gedrogtelijk geleerd, een ſchier encyclopaedisch register, en eigenlijk dom van geest, zonder ſmaak, koud van gevoel, en min verzedelijkt.

Het is zoo zeldzaam niet, als het moest zijn, nimmer zatte gulzigheid voor hooge geleerdheid gepaard te zien, met dwaze onhebbelijkheid, en laakbare onkunde van hetgeen leven en zamenleving betreft.

Op dat ik niet gewage, van zoo vele dorre en ondankbare plekken, in het zoogenoemde rijk der geleerdheid hoog aangeſlagen; maar, in het rijk der ware opklaring, ſchier ontbloot van geldige wetenswaarde, ten opzigte van huislijk, en burgerlijk, en volksgeluk.

Ter verdienstlijke vorming van den mensch, is

is uitgebreide kunde van vele dingen op hoogen prijs te schatten, als kennen gepaard gaat, gelijk het moet, met het verlevendigend besef, hetwelk de beschaafde levens- en handelwijze ten spiegel maakt der denkwijze; hetwelk de geleerdheid achtbaar maakt, in een veredeld gemoed, en den mensch verder brengt, dan halfweg zijne hooge bestemming.

Van het Pythagorisch bondgenootschap verhaalt men, dat hun wetenschappelijke omtrek ten middelpunt had de reinheid van ziel en zeden, de onverdeelde harmonie der menschheid!

Om den mensch, in zijne sprekende vorming, te zien, moet het licht der veredelende opklaring zijnen vormenden invloed uitoefenen op den mensch in zijn geheel, op het innerlijke niet alleen, maar ook op het uiterlijke. Ook hiertoe wordt hij genoopt, door het gevoel zijner waarde, en dat der achting voor zich en anderen. Opklarende vorming gaat, niet alleen over het hoofd, maar ook over het hart; over verstand en wil, over den mensch, die denkt, en gevoelt, en handelt.

Voor den mensch, allezins gekenschetst door

éénheid van wezen en bewustzijn, door natuur en rede, door zedelijkheid en deugd, is slechts ééne wetenschap, ééne levenswijsgeerte, die eenen te hoogeren trap van wijsheid bereikt, als dit licht der veredelende opklaring, de vlekkelooze zon der menschheid en der zedelijke wereld, hooger klimt, den kennenden geest boven misdadige onkunde, vadzige dwalingen en blindelijk geloofde vooroordeelen verheft, het gevoel doorloutert en verlevendigt, de gemoedsneiging ontvonkt, en den boezem met eene edele gezindheid bezielt.

Gelijk de zon, die over de zinnelijke natuur licht verspreidt, het menschelijk oog, in zijne beschouwing, de voorwerpen rondsom zich laat onderscheiden, en den voet niet spoorloos laat dwalen: zoo spreidt ook deze haar opklarend licht, over het tooneel des levens, en laat het oog der ziel niet spoorloos omdoolen, in het rijk der waarheid en onwaarheid.

Gelijk, bij het flaauwe licht der de morgenkim naderende zon, als de hinde des dageraads met de schaduwen van den nacht worstelt, de reiziger en de zeeman de beletselen en gevaren, moeijelijk en naauwelijks, ontwijken, dus

ook

ook de mensch, in het schemerend licht der zedelijke wereld. Ook hij ontwijkt moeijelijk, en dikwerf niet zonder gevaar, de misleidende afwegen en verleidende klippen, van zijn dierbaarst belang en onberouwelijk levensgenoegen.

Gelijk het onbetrokken licht, de dagtoorts der kim ontrezen, het zinnelijk oog laat weiden in de beschouwing der natuur, met keur van schoonheden getooid: zoo laat ook het opgedaagde redelicht het verstand weiden, in het altoos vruchtbaar rijk der waarheid, het vruchtbaar veld voor den oogst van vereerende kunde, en den geheiligden bodem van het onbedriegelijk schoone en goede.

Gelijk onze wereldzon, door geheel de natuur, licht verspreidt, leven kweekt, den schoot der aarde verwarmt, groei en bloei bevordert: zoo wordt ook, in den mensch, waar hij, op dit ons werelddeel, ademt, door dit levenwekkend, heilbevorderend licht bestraald, de gedachte verlevendigd, het gevoel ontvonkt, het gemoed tot werkzaamheid opgewekt; werkzaamheid, bij welke de smaak zich verlustigt in het schoone der deugd, de neiging — in het edele van regt- en pligt-betrachting.

Ware opklaring vordert, niet alleen een verlicht denkend verstand, hetwelk, met aandacht en oordeel, verkeert in de voorstellingen van al hetgeen leven en beroepsbelang betreft: maar ook zulk een, welks kennen en denken gepaard is met een verlevendigend besef, hetwelk het gevoel opwekt, de gemoedskracht wapent, en doet zegevieren in de veredeling van den mensch, door den drang der zinnelijkheid, en den gloed der dierlijkheid, niet verlaagd.

Hier ziet men den mensch, in zijne sprekende vorming, waar hij denkend gevoelt, en gevoelend denkt; waar de opgeklaarde gevoelens der denkwijze kennelijk doorstralen in eene onderwerpelijke handelwijze; waar de verzoeking de grondbeginselen der wijsheid niet kan ondermijnen; waar de lust der begeerte den zedelijkgezinden wil niet kan verkrachten; waar éééne liefelijk gestemde harmonie, in het rijk der rede, zich, zonder misklank, verbreidt door het rijk der zeden.

Dit licht, dit levenkoesterend, hartbelevend, gemoedveredelend licht van de zon der menschheid, strale steeds onbeneveld, glansrijk en luis-

luisterrijk, in Minerva's tempel! Dit verbreide zich, onbezwalkt en ongestoord, door al, wat in Nederland redelijk denkt en zedelijk gevoelt, ja! o algenoegzame bron van licht en heil! kan het zijn, door geheel het menschdom! Want, onder deze baniere, doet zich de mensch kennen, in zijne eigene voortreffelijkheid, zijnen natuur-adel, en waarde.

Treedt het gevoelend dier, van rede ontbloot, ten levenskreits in, volleerd in zijne natuurdrift: op den mensch, het zinnelijk redewezen, hoe zwak en onbehulpzaam in zijn ontluiken, rust het verheven voorregt, volmaakbaarheid. Vertoont zich in denzelven, hier eene behoeftige Penia, daar een milddadige Porus, die hem boven tijd en ruimte verheft: hij kan zich verheffen ten heer der natuur, ten evenbeeld der godheid.

Door den Schepper uitgerust, met de edelste vermogens van zin en rede, gedachte en gevoel, verstand en wil, rust op hem zelven de onkreukbare voorwaarde, ontwikkeling, beschaving, veredeling.

Wordt het dier, aan het tegenwoordige vertuit,

tuit, door den drang der zinnelijke gewaarwordingen, in den kreits der dierlijkheid, weggesleurd; de mensch neemt den rang van burger, in het ongemeten rijk van waarheid, schoonheid en deugd; van burger in het eeuwig godsrijk; die, in eerbiedige hulde, zijnen Schepper vereert, en zijne ziel buigt, dankend en biddend, voor den algenoegzamen Menschenvader. Maar als zoodanig vertoont hij zich nergens, ziet men hem nimmer, dan in dit echt aetherisch licht, hetwelk het majestueuse hoofd met wijze kunde bestraalt; de hand, dat schoon tafereel van goddelijke kunst, met beleid en kunstvaardigheid, laat werkzaam zijn; het gevoel, dat in den boezem gloort, op meer dan zinnelijk schoon belust maakt; het gemoed, waarin tede en vrijheid haren troon hebben, door het menschveredelende bekoort, van het den mensch onwaardige afkeerig maakt.

In het wapen van den echten menschen-adel, ziet men het klock-inzigt, met de drift-bemeesterende gemoedskracht, door een gelouterd gevoel verbonden: maar ziet ook, in dezen wrong, de onverbreekbare eereteekenen der veredelende opklaring!

Onder deze baniere, wordt de mensch ingewijd in het gebied der waarheid, den grooten grondtekst van al hetgeen ter menschelijke volmaking kan strekken!

In het licht der waarheid alleen vindt de mensch eenen, zoo zekeren als vruchtbaren, bodem voor onbedriegelijk heil en duurzaam goed.

Voor den onverduisterden glans der waarheids-zon, met wier hoogere rijzing de schaduwe zich inkort, zwicht het schijnschoone dwaallicht der vuige meening, en het weerbarstig duister, waarmede, hier het lichtschuwe vooroordeel woekert, daar het vreesselijk bijgeloof oog en oor beteutert, elders de slimafgeregte staatslist het hoofd verbijstert.

In haar licht verrijst de deugd in onontleenden luister, en doet zij de schijndeugd blozen. Op haren bodem staat deze zoo wankel, als die vast.

Draagt zij, in de ééne hand, de zon, die zacht, maar zuiver, verlicht: zij draagt, in de andere, den palmtak, die niet buigt.

Is haar pad dikwerf moeijelijk en vermoeijend: haar inzien gaat gepaard met het zuiverst ver-

vermaak, en bekroont vlijt en arbeid, met het vereerendste loon: en dit verbeidt hem alleen, die, door opklarende veredeling, zich heeft toegewijd aan den dienst dezer godheid.

Onder deze baniere vormt zich, in den mensch, de vriend der zedelijkheid en deugd, wier achtbaarheid den meest verworpenen booswicht eerbied inboezemt.

Is de deugd, met den nimmer dorrenden lauwertak getooid, mild in zalig zelfloon, door geen geweld te betwisten: zij vordert ook eene gemoedskracht, die geene verloochening te zwaar acht, om de werkingen van den geest en de roerfels van het hart, de gezindheid des gemoeds en de leiding der daden, eenstemmig te doen zijn met de wet van pligt en zeden.

Eene volmaaktheid, die men te vergeefs zoekt, waar het zedelijk schoon zich niet verheft in een levendig bezef van het wet- en pligt-matige in de menschelijke handelwijze.

Maar ook eene volmaaktheid, die, om dat schoon der deugd levendig te beseffen, om het gemoed in liefde voor hetzelve te ontsteken, om zich met de kracht te wapenen, die gevoelig denkt en denkend gevoelt, zonder

in-

inbreuk op zin en rede, op begeerte en wil, de strengste vorming, opklaring, veredeling, vordert. In zulk eene gemoedskracht, die zich niet laat wegsleepen door eene uiterlijke regtmatigheid, welke de zedelijkheid achter zich laat; of door drijfveeren, die lust en neiging streelen, en het zedelijk gevoel krenken; — in zulk eene gemoedskracht, die keuze en besluit onderwerpt aan de leiding van het hooge zedegebied; die het goede en eerlijke begeert, en het begeerde wil: in zulk eene schittert de schoonste lofspraak van den veredelden mensch, en ook die eener veredelende vorming.

Onder deze baniere, ontworstelt de mensch de boeijen der zedelijke slavernij; boeijen, die knellender en geduchter zijn, dan die, met welke de kristenen in het Africaansche roofnest geketend worden: en hij verwint het burgerregt, waartegen geen goudschat kan opwegen, waarvoor de gunst der grooten te kort schiet, — het burgerregt in het rijk der zedelijke vrijheid. Hij stelt zich zelf in het bezit van het hoogste voorregt, door de godheid aan den mensch, als eene zelflichtende zon geschonken,

ken, — in het bezit der vrijheid! der vrijheid, die hare eigene noodzakelijkheid kent en kiest; die hare eigene wetten schrijft, aan geene gebonden, alleen aan de rede verbonden.

Maar derft deze verhevene zielskracht, die geduchte bron van waarde en onwaarde, van eer en schande, van heil en onheil, de vormende tucht; onttrekt zich dezelve van onder het veredelende redegebied; dan verloopt zich dit menschelijk keurvermogen in rede- en zedelooze losbandigheid; het misvormt de heilrijkste hulpmiddelen in smadelijke zielsboeijen, en drijft den mensch, tot op en over den steilen oever van eenen grondeloozen afgrond, waar het wijdgapend verderf met opgespalkte kaken hem verbeidt, en het hartwroegend berouw hem op de hielen volgt en niet verlaat.

Waar moedige vrijheid, de eerstgeboorte der rede! den geest met zelfwerkzaamheid bezielt; daar streeft de mensch naar loffelijke bedrijven; daar ontsluijeren zich de redelijke en zedelijke krachten, in hare sterkte en luister; daar ziet men, in den mensch, den wijzen, die alleen den eernaam van waarlijk vrij verdient, die zich zelf bepaalt tot rijp overleg, be-

beleid, keuze, besluit, volvoeren. Hij wil het begeerde, en kan niet anders. Hij kan niet anders, heet het van Cato, dan regt handelen. Gelukkig hij, die dus zijne pligten kent, en, ter betrachting derzelven, zoo veel lust en neiging gevoelt, als hij, ter afwijking van dezelven, verloochening zou gevoelen!

Is menschelijk willen altoos meer, dan dierlijk: het zedelijk goede willen is, in den mensch, iets goddelijks.

Deze vrijheid, dit kostelijkste gesteente in de kroon der menschheid! zij dan ook, bij mensch, en burger, en volk, nog zeer zwaklichtende, en mistrouwend beperkt: men zegene nogtans, ook ten haren opzigte, het vrijheid kweekend en koesterend licht der veredelende opklaring, en aan dit, dit alleen, betrouwe men derzelver fier en ruim toenemen in uitgebreidheid en kracht!

Onder deze baniere, opent zich voor den mensch de kunstelooze tempel van godgewijden eeredienst, en opregte godsdienstigheid, die milde bron van blijdschap! die troostrijke toevlucht der ellende!

Wie is beklagelijker, dan de mensch, die gee-

geenen God, zijnen schepper, heer en weldoender, kent? Wie verachtelijker, dan hij, die, in het opgeklaard licht der godsleer, den Allerheiligsten, noch eerbiedigt, noch vreest?

Zoo groot is de kracht en invloed der opklaring op het godsdienstige bij een volk, dat dit mag aangemerkt worden, als maat en peilstok van dien.

In het onwraakbaar geschiedboek der menschheid vindt men volken beschreven, als in den staat der wildheid, bij welken het eigenlijke licht van godsdienstige opklaring nog niet is ontkimd, of deszelfs flaauwe schemering verliest zich in een erbarmelijk Fetisme, waar het kindsche gevoel zich zidderend buigt voor een nietig ding of dier.

Bij den barbaar heerscht een godswezen, zijner denkwijs overeenkomstig, vreesselijk en wraakgierig. Als ware de godheid hongerig naar menschen-bloed, is hij niet karig, met zijn menschen-offer. — Ja! er is, die hunnen bloedgod den tempel stichteden uit menschen beenderen, en versierden met bekkeneelen.

En wie, wie telt de gruwelen van het onmenschelijk menschengemartel, aangeregt door

een

een blind of verblindend bijgeloof? — Wie — de ongeregtigheden van een godsdienstveinzend ſtaatsgebroed? — Wie — de brandſtapels? Wie — de ſcharen der Auto-dafe's eener dweepzuchtige regtbank, die zich met de waarheid vereenzelfdigd waant? — eener ijverzuchtige en kerk-heerschzuchtige, als daartoe bevoorregte, prieſterſchap, ſtarende op het heilig kruis van het godslam der zachtmoedigheid, om, onder pſalm-gezang, in banblikſem en vlamvonniſſen uit te breken; en dat, hoe afgrijzelijk (koud worde ik, en wie wordt niet koud?) ter eere der godheid!

Alleen de mensch, die opgeklaard denkt en edel gevoelt, vereert eene godheid, heilig en algenoegzaam, het eenig aanbiddenswaardig voorwerp zijner liefde en hope: onder wier alziend oog en wijs beſtier, hij, noch blijdſchap derft, noch troost.

Hij zegent, godsdienſtig dankbaar, het veredelend licht der opklaring: maar vooral dat van den allervolmaaktſten volks-leeraar, vóór wien engelen den hoogſten lofzang aanheffen, en wien het koor der hemellingen de diepſte hulde doet; wiens geboorteſtar den aardeling de blijde bodin

was

was eener ontkimmende zon van redelijke en zedelijke godsdienst-opklaring. Eene opklaring, wier leer en wet niet geëigend is aan Jood of Griek, aan taal of casce, maar aan het geheele menschdom, van aspunt tot aspunt; — voor wier ongefchapen licht de nevelen der dwaalleer, en de kunftenarijen van het ongeloof, niet kunnen duren; — wier eenvoudige, maar zedelijke, wonderkracht de verhevenfte waarheden, in het beminnelijkst godsdienst-gevoel, doet zegevieren over vervolging en dwang, over zwaard en vlam: want zij heeft een afkeer van dwaalleeren, maar ontzegt den dwalenden hare liefde niet.

Onder deze baniere ontwikkelt zich, in den mensch, de fchoonheids-zin, en in zijne zedelijke vorming paart zich het fchoone met bevalligheid.

Rijk is alom de natuur in fchoonheden. Verrukkend is het tooneel van zonnen en manen rondsom ons; het aardrijk doet zich op, als een onafoogllijk kunsttafereel, met keur van fchoonheden geftoffeerd: voor al het welk het dierlijk genot onverfchillig is. Alleen de mensch heeft daarvan gevoel, en daarvoor fmaak. Uit het

het harmonisch één van het onderscheidene veel, het welk zijne krachten laat spelen, zonder te vermoeijen, rijst voor hem een streelend genoegen, hetwelk oog en oor bekoort. De meeste denkbeelden, kiesch uitgelezen, in den kortsten tijd bevattelijk daar te stellen; het afgetrokkene verzinnelijkt, het gedachte in een beeld verlevendigd, met gevoel bezield, zich te vertegenwoordigen: hierin ontspringt, voor den mensch, eene hem eigene bron van veelvuldig vermaak; hieruit ontspruit iets, hetwelk op den mensch eenen, schier betooverenden, invloed heeft.

Door dezen betooverd, doet Cicero's krachtvolle welsprekendheid zijne toehoorders tranen storten, en Cesar verbleeken.

Maar ook ter dezer plaats is eene opklarende, kiesch beschavende kunde en kunstbeöefening behoefte en behoedmiddel: hier, tegen wansmaak en valsch vernuft; daar, tegen het schijnschoone en deszelfs ongezouten vermaak, te dikwerf, noch den mensch waardig, noch schuldvrij.

Te gewigtiger is hier beschavende opklaring en gekuischte smaakvorming, daar schoonheid, door

door detzelver verlevendigend bezef en daardoor opgewekt gevoel, het belangrijk middel wordt, om de opklaring van het hoofd te doen overgaan, ter veredeling van het hart; en het gevoel, in dit, te doen zijn het vergaderpunt der voorſtellingen van dat: — ja! het geheiligd middel, om het gevoel van achting, voor de hooggebiedende ſtem der rede, te paren met de bekoorlijkheden van deugd en pligt, onder het innemende geleide der bevalligheid.

Het ſchoonſte ſchoon is de mensch in zijne zedelijke ſchoonheid. En deze ſiert hem, daar zij, met een verlevendigd bezef, zijne gezindheid en daden eenſtemmig ſtemt met zedelijkheid en deugd; — zoo dat, naar zijn gelouterd gevoel, de neiging eene onbedwongene ſtrekking neemt en houdt, ten pligt; de eerlijkheid hem aanlacht door haar eigen ſchoon, den zin behagelijk, en door de rede gebillijkt.

Het bevalligst bevallige is de mensch in zijne zedelijke bevalligheid. Hier ziet men de deugd in hare waarde met ſtrenge deftigheid, getooid met milde innemendheid. En deze kenſchetst de eigenaartig welgeſtemde gezindheid des gemoeds, in den mond, die zedig ſpreekt en min-

minnelijk lacht; in het oog, dat vriendelijk ziet en gevoelig wenkt, in eene voorkomende houding, die achting inboezemt en vreeze verbant.

Bevalligheid geeft der neiging de helling ten pligt. Zij noopt de zinnelijkheid ten dienste der rede, wier gebied zij beminnelijk maakt. Zij maakt de zedelijkheid voor het gemoed bekoorlijk, en laat de gevoelens van het edele hart zich uiten in edele zeden. Zoo wordt den mensch het goede begeerlijk, en hij wil het begeerde.

Onder deze baniere, rijpt de mensch tot volmaaktheid, zelfstandig één: één in stoffe en geest, in zin en rede, in gedachte en gevoel, in natuur en vrijheid, in mensch en burger.

Het geen de natuur, in den mensch, paarde, wordt, in zijn' persoon, niet gescheiden. Zonder te blozen, ziet hij de bloote natuur: zonder te sidderen, treedt hij voor de vierschaar der rede.

Door deze menschheidszon verlicht, door hare koesterende stralen gevoelig verlevendigd, viert hij geenen triomf over de verguisde zinnelijkheid. Het begeerde willende, sluit zich de

menschheid aan de menschelijkheid, door opklaring veredeld.

Onder deze baniere, blinkt voor den mensch de roemrijke eerekrans, die onbesprokene verdiensten kroont: verdiensten, die geene dwangwetten kunnen afpersen, noch strafdreigend meestergezag volgen; maar opwellen uit den welbereiden bodem van zedelijke gemoedsgezindheid, gekweekt door een veredelend pligtgevoel. En daarin ziet ge niet minder, dan de lieflijk geurige bloem, op den stam der veredelende opklaring.

Onder deze baniere, baant zich de mensch den éénen waren weg, tot een stil, maar zeker, geluk. Een geluk, hetwelk niet, met den marktprijs, rijst en daalt; en niet afhangt van grillige fortuinsnukken of grimmige luim van man of wijf, van heer of vorst: maar een geluk, dat, gelijk de waarde van den mensch, rijst uit rede- en zede-lijkheid; het welk, gelijk deze, altoos het leven zaligt, in den ouderdom en de keure der jaren, in het staatsbewind en de ballingschap, en in elke staats- en stands-wisseling. — Een geluk, hetwelk, gelijk de

de mensch zelf, alles aan zich dienstbaar maakt. Wat is, wat kan hem hooger in waarde zijn, dan geluk, dan zedelijke gelukzaligheid, wier bron is zedelijkheid, het toppunt der volmaaktheid? Hier hoort men den eersten, hier den laatsten wensch der menschheid. Hier ziet men, als 't ware, het uiterste toppunt der pyramide; werwaarts zich al het menschelijke streven en zuchten uitstrekt, het doel der doelen!

Maar wat kan, wat mag, den mensch van reiner belang, van hooger waarde zijn, dan deze veredelende opklaring, wier licht hem, op het ééne eenige naauwe pad, tusschen ruime, door pracht en wellust aanlokkelijke, doolwegen leidt, leidt tot dat ééne noodige? — Wier levenwekkende invloed zijn gemoed met lust en ijver bezielt, om het der menschheid hoogstgewenschte, meer en meer, te naderen?

Onder deze baniere rijst de liefelijke heilzon van vorst en volk, en spelt het onderling geluk van dit en dien.

Een geluk, hetwelk niet afstraalt van den schitterenden troonpronk, en den zoetvleijenden drom van verslaafde lijfstaffieren, in pracht ellendig! — hetwelk niet huisvest in een bedwel-

 mend

mend weeldegenot, of in ongenaakbare hoogheid; in terneêrslaande magtspreuken, en verplettetend geweld: maar in den boezem van eenen verlichten vorst, die het verhevenste voorregt, waarmede hij, onder het albewind der goddelijke voorzienigheid, zich begunstigd ziet, in zijne waarde kent en schat; die den heerlijken vorstenzegen, (welligt den eenigsten, met een schuldvrij gewisse, te benijden:) de menigvuldige gelegenheid en het vermogen, om veel en velen wel te doen, zonder zwakheid of vernedering, ten edelsten pligt maakt, en den dag zonder weldadigheid, als verloren, betreurt; die, in den mensch, den mensch, zijne waarde en bestemming, eerbiedigt, en geene inbreuk op deszelfs regten, geene verdrukking der onschuld gedoogt; die, door liefde aan zijn volk verbonden, in deszelfs welzijn het zijne vindt, en zijn rijksbewind vestigt op wetten, door de billijkheid geregtvaardigd, door den burger gezegend, met vreugde gehoorzaamd; die, ter belooning steeds vaardig, ter straffe traag, gestrengheid paart met zachtheid, en, niet zonder leedgevoel, zich moet onverbiddelijk houden; die de blakende veroveringszucht niet koelt

in

in eerzuchtig opgeöfferd burgerbloed, maar zijne rust opoffert aan die van zijn rijk en deszelfs vrede, en zijn schoonste loon vindt in het heugelijk besef, van te hebben wel gedaan; die zijne godsvrucht stelt, zoo wel ten onderpand der burgerlijke vrijheid, als een spiegel der zeden, en, daar de grootheid zijner ziel evenaart aan de hoogte zijner magt, zoo wel de beste, als de eerste is van het rijk; die, met een kalm geweten, den schoonen avond ziet vervangen van een' schoonderen morgen, gewijd, en te wijden, aan de behartiging van het algemeene belang, en het geluk van zijn volk.

Ook dit volk eerbiedigt, als het dierbaarste volks-geschenk, in zulken vorst, de veredelde menschheid, en tevens den dierbaarsten godszegen eener koninklijke opklaring.

Maar ook voor dit volk is het licht dier opklaring eene wezenlijke behoefte, en heilvolle weldaad.

Is, voor den zoon, zedigbeschavende opvoeding, en mannelijke vorming, een onwaardeerbare zegen: met geen minder regt, geldt dit van een volk. Ook voor dit, is de verlichte

op-

opklaring de groote school der opvoeding en vorming, der beschaving en der zeden.

In dit licht verkeerende, leert hetzelve het velerlei goede kennen, waarmede het gezegend is, of zich zegenen kan en moet: maar dan ook de te weinig erkende kunst, van hetzelve niet ongezegend te genieten.

Deze, onder de tucht der opklaring, is de kloeke voogdes van een stil en vreedzaam burgerleven, hetwelk het muitziek gemor niet laat hooren, en het nijdig misnoegen, in zijne waanwijze eigenliefde, (en is er eene boozere ziekte, dan dit egoïsme, het welk het hart in killig ijs, de begeerte in vulkanischen gloed dompelt, in ontzinde eer- en baat-zucht rusteloos ijlt, in nijd en afgunst kwijnend uitteert?) dit misnoegen, zeg ik, nooit voldaan, doet blozen.

Door den ongehinderden invloed van dit licht, ontkiemt en verlevendigt zich het fiere menschgevoel van eer en schaamte: de zachtst temmende breidel van losse zeden en ergerlijke gewoonte, van heerschende gebreken en ontuchtige levenswijze.

Onder den invloed van dit opklarend licht, ontgloeit eene echt gekuischte vaderlands-liefde,

de, die men te vergeefs zoekt, in ongetemde drift eener verbitte dierlijkheid, of in het bevrozen wangevoel, gevoed in en met de verachting van andere volken; maar zeker vindt, in het gevolg van een welverlicht besef der levens-zegeningen, en in het zelve te genieten; die zich kenschetst door eene edele zucht, om 's lands heil, als het zijne, te bevorderen, deszelfs onheil, als het zijne, ja! meer dan dit, af te wenden. — Het wel geplaatste hart onttrekt zich, in vaderlands nood, aan geen dreigend gevaar.

Onder den invloed van dit zegenrijk licht, openen zich de verrijkende bronnen van nijverheid; en het volk wordt aangemoedigd, om de vruchten van eigen vlijt, (en welken zijn, ja! kunnen zoeter zijn?) te smaken en te oogsten. De koophandel en de akkerbouw, die groot en klein met een eerlijk gewin voeden, maken de werkzame dagorde onvermoeid, en laten geenen werkzamen werkgast onledig. Zijn dezelven, onder de tucht dier opklaring, welke der kwistzieke weelde geen outer sticht, en het ongekuischte vernuft de kunstzetten der schraap- en sluik-zieke baatzucht betwist, gezegend voor

's lands

's lands welvaren: ook zijn dezelven heilzame behoedmiddelen tegen ledigging, de pest der ziel en der zeden! en vlechten de onderling bevoordeelende banden, die mensch en mensch, volk en volk, verbinden.

Onder den invloed van dit licht, vlecht ook de liefde de ſtevige, niet knellende, banden, tusſchen vorst en volk, hetwelk, overreed van de trouwlievende gezindheid van den vorst, zich zonder ketenen laat leiden, zich zware opofferingen willig getroost, en den last, dien de nood des tijds doet drukken, door den lust voelt verzoet.

Ik zou, mijner fierheid onbeſchroomd, geen gezigtspunt weten uittedenken, waarin veredelende opklaring niet uitblonk, als de milde heilbedeelſter voor mensch en volk.

De grimmige uitval van den vermaarden Jean Jacques, tegen de cultuur van wetenſchap en kunst, kan ons niet deeren. Is niet zijn welſprekend betoog, dat echte kind zijner grillige luim! — een luidſprekend bewijs voor dezelve? Men zie hier, in dezen, een kind, dat zijne moeder ſlaat! De opgeſmukte natuurmensch is een geheel denkbeeldig wezen, gelijk dat uit

de

de gouden eeuw van Saturnus. De woud-mensch, die in bosschen zwerft en in het rotshol schuilt, is wild, en zeer verre af, van het kind der gelukkige onschuld te zijn. In den wilden en den barbaar, is de mensch het verste van de menschelijke natuur.

In den hellen glans van dit zonnelicht der menschheid, wordt mensch en volk, gelijk al 't geen Tellus voordbrengt, gelijk al wat op haar leeft en tiert, door dien der natuurzon, verlevendigd en verwarmd, opgeluisterd en veredeld.

Onder dit gesternte, is het den mensch gegund, de ranke kiel der menschheid naar de haven zijner bestemming te sturen, naar zijne volmaking te streven, en, in het gevoel zijner waarde, naar een nu en eerlang verblijdend levenslot.

Gelukkig zij geroemd land, en volk, en stad, met dit door opklaring veredelend licht gezegend. Een zegen van waarde, voorzeker boven prijs: maar die alles, naar betrekkelijke waarde, op regten prijs leert schatten.

Welk een treurig tafereel doet zich op, ziet men den mensch, daarvan versteken! — Hoe ver-

verachtelijk dat van hem, zich daarvan versteekende!

Rampzalig noem ik dien staat van mensch en volk, gewaarborgd door de godspraak der geschichte, die geene hersenschimmen verdadelijkt, noch door den steekpenning zich laat ontwijden, en, in de ontsteigering der levensrampen, zoo wel als de ontcijfering der redelijke en zedelijke onvolmaaktheden der veredelende opklaring, het beslissend woord voert.

Gelijk de akker, dien de bouwende hand niet pleegt, wild en woest begroeit: zoo ondergaat ook dit lot de akker der menschheid.

Zonder opklarende beschaving, ontstijgt de natuurmensch naauwelijks den engen kreits der kindsche zinnelijkheid, het zij dan in het ongestuim gebruik zijner, meer dan kindsche, vuist- en spier-krachten.

In diepe onkunde van het voortreffelijke der menschheid, zoo wel als van den onbekrompen zegen der natuur, verlaat hij de bakermat, en bereikt het graf.

Erger, dan bloote onkunde, is, in dezen staat, een drom van slingerende wanbegrippen, en ijzerharde vooroordeelen.

Stout

Stout op ligchaams ſterkte, opbruiſchende in togten, leven zij, om met Tacitus te ſpreken, in geſtadig krijg te voeren, of aan te doen.

Der toekomst onbedacht, behartigen zij het tegenwoordige, door nooddruftsdrang, zelden meer; ſteeds traag, zijn zij geneigd ten vadzigen lediggang, en deze is de erfvijandin der beſchaving: wier eerſteling is gezette nijverheid, die de kunstkweekende Minerva aanduidt met den olijftak, en de wetkweekende Ceres met de koren-aar.

In den Barbaar ziet men de verbeeldingkracht, wier wilde vaart het redegebied voorbij vliegt, dikwerf vruchtbaar in een ruim genot van keurige levenszegeningen, en dichtkundige ſpelingen van levendig en vindingrijk vernuft, niet zonder gevoel van ſchoonheid en teederheid.

Maar het gemis van veredelende opklaring wordt kennelijk, in zijne onkunde van de dierbaarſte belangen der menschheid en in woeste zeden, in onverzettelijke vooroordeelen en ongebondene gemoedsbewegingen, die het flaauwe licht van verſtand en rede, het te min verle-

ven-

vendigd gevoel van het zedelijk ſchoone en goede, en de zachte ſtem der weemoedige menſchelijkheid, verdooven. Ik zwijge van godsdienst en godsvrucht. Geen wonder, dat men het als een volks ongeluk aanmerkte, eer magtig dan opgeklaard te zijn. En was dit niet Rome's ongeluk?

Wraakzucht gaat den barbaar vooruit: zijne voetſtappen ſchrikken af, door verwoesting. Hij zwelgt uit bekkeneelen, en zijn goden-offer is menſchenbloed.

Dit wijsgeërig vak der geſchichte van den mensch, (maar is dit zelf niet een uitmuntend proefſtuk van, en bewijs voor den zegen eener gevorderde opklaring?) te ontginnen, veel min trapsgewijze nategaan, mag ik mij thans niet veroorloven.

Het zij hier genoeg, (en, bij wien uwer mag ik het niet onbetwistbaar ſtellen?) waar het veredelend licht der opklaring, die den ſtrijd ſtrijdt van den dag tegen den nacht, nog ſchuilt, of waar deszelfs verlevendigende ſtralen den zwartbewolkten volkshemel niet kunnen doorbreken: daar beleeft men tooneelen van het koude rijk der duisternis en verduistering;

daar

daar bloost en treurt de veredelende mensch-heid; daar wordt het waggelend menſchenkind de ligte ſpeelbal van ongeloof en bijgeloof, van priesterlijke dweepzucht en ſtaatkundig drijf-werk, hetwelk naar lauwers draaft, in den ſtrijd van den nacht tegen den dag.

Wie op deze akelige ſchouwſpelen belust is, late zich ſlechts openvallen het diklijvige boek van voorteekenen en waarzeggerijen, van zin-nelooze wonderverhalen van toovenaars en too-venaresſen en derzelver verbindtenis met Satan, of éénen uit zijnen demoniſchen tooverraad; de ijsſelijke registers der godsoordeelen in wa-ter en vuur, gelijk ook die der veemgerigten. En nogtans, hoe zeer, in dezen, en klagers, en getuigen, en regters, niet zeer heilig het heilig regt oefenden, verneemt men hier eene ſchaduwe van eene Themis, maar die, gelijk de hinde van den dageraad, worſtelt met de ſchaduwen van den nacht. En waarom zou ik hier gewagen van de negen pijnigingen, en de beſchilderde vlamgretige Sambeniten van een, zich noemend, heilig officie?

Ik zwijge van de treurtooneelen der dwin-gelandij, volkswreedheid, losbandigheid, en

zoo

zoo vele naamlooze, redeloozé en zedelooze gruwelijkheden, zelfs nog in onze dagen, aangeregt door de eigendunkelijke heerschzucht en lichtſchuwende ſtaatkunde.

Hij, die, van eenen Olympus, den ſtaat van het menschdom overziet, zal gevoelvol den zang van Ovidius narijmen:

„ Der vroegere eeuwen glans en heil laat elk, wien 't lust, bekoren:
Ik echter wensch mij zelv' geluk, nu eerst te zijn geboren."

En dit verblijdend geluk onzer eeuw — waar wortelt hetzelve? waar, dan alleen in den bodem eener veredelende opklaring?

Eene blijdſchap, wier juichend danklied niet mag geſmoord worden, door de ſchorre Jeremiade, over het nog zoo zeer miskennen van 's menschen waarde, door den mensch, misvormd ten bezield werktuig eener nimmer zatte heersch- en wraak- en zelf-zucht; — over de blakende krijgszucht, dien orcus van lands- en volks-bederf! niet ter gewettigde zelfverdediging, maar ter regtverguizende overheerſching; — over de zedeleer van vorst en ſtaat, zoo zeer ge-

geſcheiden van die van mensch, en burger, en volk; — over de gruwelleer: het verwatenste middel om het doel te heiligen; de welgeſlaagde uitkomst, het zedeloos bedrijf van eenen booswicht, de eerlooze onderneming van eenen waaghals, eer- en roem-vol te huldigen; — over mensch- en volk-onteerende behandeling, onder wier druk, geen onbedeesd vreugdegenot het leven verheugt, en aan velen naauwelijks de ſchaduwe van vrijheid gegund wordt; — over de nog blijvende ongelijkheid, niet van waarlijk edele verdienſten, maar ter gunste eener denkbeeldige caste; — over het beſpottelijke bijgeloof, hetwelk den Europiſchen huiskring nog kan ontrusten, met ſpook- en toover-ſprookjes, nog kan doen huiveren op hondgehuil en raafgekras: — en dit te midden eener gekuischte godsleer!

Ziet daar eenen Simonideïſchen klaagzang, afgebroken, maar niet afgezongen, die, gelijk de beterende zieke, zelf van opklaring getuigt, en te meer, naar mate dezelve het duiſtere en gebrekkige, het misvormde en het verkeerde, dieper en meer, inziet.

En nogtans juicht de Genius der menschheid, hoe

hoe zeer nog tegen de nachtschaduwen worstelende, over den zegen eener aanvankelijke, hier meer, daar minder gevorderde, opklaring.

Hoe zou hij juichen, ware dezelve meer doorgrijpende, hoofd en hart verlevendigende, de twee aspunten der menschheid, waarheid en deugd, met den innemenden, bezielenden, zegevierenden luister, bestralende! — Hoe zou hij juichen, hij, die nimmer, in den mensch, het zinnelijk redewezen, en den zoon van Tellus, uit het oog verliest: wierd slechts, door hoomoedig streven, de digte en verdigte sluijer hooger en hooger opgerold; de verbijsterende waan, die menschen en volken in ketenen begoochelt, verdreven; de melaatsche inbeelding gereinigd; en de demon der zinnelijkheid, die den boezem beroert, het gevoel ontvlamt, de vrijheid boeit, aan band gelegd!

Hier, Ambtgenooten! hier, outerdienaars in Minerva's tempel! roept ons de stem der menschheid, om de waarheid met het helderste licht, de deugd met haren edelsten glans, te doen schitteren, en haar weldadig fakkellicht, door opklarende en veredelende vorming, wijder en wijder te verspreiden. Is onze tijds-

ho-

hora nog verre van opgeklaard te zijn: wij leven echter in een tijdvak van zegenrijke opklaring.

En nogtans heft de moedige vriend der opklaring den hoogen Paean aan: „ Ebenhaëzer! tot hier toe heeft ons de Heer geholpen!" Onder dezen zijnen Godszegen, boven den dikken drom van zoo vele woestheid en doolingen, despotisme en hiërarchie, verheven, hebben wij zoo vele wanbegrippen en dwaasheden, zoo vele gebreken en verkeerdheden, leeren ſchuwen.

Ebenhaëzer! welgemoed! de weg der voorzienigheid in het menschdom gaat voorwaarts, niet rugwaarts: dezelve klimt altoos, al ſchijnt die ons te zinken. En is ook deze niet de gang der opklaring, die, gelijk de golf, hier rijst, daar daalt, en echter voortgaat?

Twijfelmoedigheid is hier ongodsdienſtig; wankelmoedigheid den mensch onteerende; de held der rede- en zede-lijkheid treedt, onder deze baniere, rustig voorwaarts. Plus ultrà! is zijne zinſpreuk. Geen Hercules bereikte de laatſte zuil. Ook de magneet der menschheid zal zijn aspunt ſlingerend vinden; altoos naderen. Het heugelijk licht der opklarende vere-

Q de-

doling, het heugelijk licht van waarheid en deugd, neêrgestroomd uit de bron des lichts, waar de Godheid troont, zal en moet, vroeg of spade, de verduistering wegschijnen, de koude schemering verwarmen, den mensch veredelen. En gaat niet geheel de christelijke godsdienst uit op menschveredeling, op een godsrijk?

Eene dooling te hebben verdreven, een vooroordeel te hebben uitgeroeid: welk een zegen der menschheid! — Een wangevoelen te hebben gelouterd, eene handelwijze verredelijkt: welk een triomf, zich en anderen ten heil!

Hieraan iets, kan 't zijn, veel te hebben toegebragt, (en hiertoe moet het outer van Pallas altijd ontstoken, altijd bewierookt zijn!) is ware verdienste voor mensch, en volk, en vorst, en vaderland. Hem opent zich, gelijk Cicero wel eens zeide, de toegang des hemels. Zijn naam zij, en zal zijn, in blijvenden zegen, bij dit en het spade nageslacht.

Hij, om Neêrlands staatkundig herstel en zedelijk welzijn zoo edel en verdienstelijk, der Nederlanden oppermagtige Vorst, geniete dezen zaligen voorsmaak, onvermengd, in de uitgestrektste ruimte en kracht!

Den

Den hersteller van Neêrlands, in alle zijne gewrichten ontknierde, rijk, den hersteller van Neêrlands onafhankelijkheid en vrijheid, — hersteller van Neêrlands wetten en staatsinrigtingen, vereert elk Bataaf, die zich zelven niet miskent, in het geen hij, onder den verguizenden keizersscepter, was, en nu is, als den Vorst zijner liefde.

Aanvaardde Hij het hoog bewind, in het rumoer van den krijg, onder de beroering der volken, in kommervolle schrikdagen voor de onderdrukten: Hij verheuge zich, in zijn bestier en deszelfs luister, in den niet welkenden, altijd groenenden zegen der rust en welvaart van binnen, des vredes van buiten, des vredes, zoo vurig van den hemel afgebeden, en aan het afgemarteld menschdom geschonken!

Hem, wiens diadeem het edele der menschheid met luister siert, den Vorst, die, onder de dierbaarste rijksbelangen, als het eerste mederekende, de behartiging van het ware volksgeluk te vestigen op eene opgeklaarde denk- en veredelende handel-wijze, door eene redelijke en zedelijke vorming van hoofd en hart; Hem, die, zelf bezield met eene ongeveinsde hartelijke

 zucht

zucht voor opgeklaarde kunde en welbeschaafde zeden, zelf gevormd en bekoord door veredelende cultuur en derzelver hooge waarde, daartoe menigvuldige gelegenheden zijnen Nederlanderen, in elks betrekking, voorkomend aanbiedt; — Hem, die, gelijk een vader des vaderlands, deze eerstelingen van zijn bestuur laat getuigen van zijn vaderhart, zegent elks welgeplaatste vaderhart; — en Neêrlands volk brengt den edelgevoelenden Vorst het eerbiedigst en welmeenendst dankoffer.

Ook dit wordt, van ons en onze stadgenooten, met dankbaren eerbied, der koninklijke goedgunstigheid, die ons hier, feestvierende, dit Palladium weêr laat oprigten, gewijd, met den hartgrondigen wensch, dat deze, en elke leer- en opklarings-inrigting strekken moge, der Godheid ter eer, Nederland, ja! het menschdom, ten zegen, den Koning en het Koninklijk huis ten roem en roemrijk blijvenden gedenkteeken!

Ja! daartoe zullen dezelve, immers hier deze inrigting, strekken, onder den zegen van den goeden Alvader, en onder het kloekzinnig toeverzigt, door den kloeken Vorst opgedragen aan U, doorluchte Edelheden! aan wier hoofd

ik

ik thans het geluk mag hebben, U te zien, Eerwaardige Grijsaard, VAN KINSBERGEN, die, hoezeer door meer dan tachtig zonnenkringen bekranst, nog prijkt in onverwelkte levenskracht van lijf en ziel; wiens gelaat, door verdienstvol bewustzijn vervrolijkt, geene vore van den ouden dag fronst; wiens helderheid van geest en rustige moed de keure der jaren verlengt; — Neêrlands oudste vlootvoogd! — heldhafte handhaver van Neêrlands zeeroem! wiens waterleeuw geene vlag liet strijken, en Parkers vloot de Doggersbank deed ruimen! Zeeheld, door groote verdiensten hoog geadeld, en, door de grootste vorsten, met ridderlijke eer en eeretekens vorstelijk bekroond! In U zie ik tevens den Maecenas, op eene luisterrijke wijze verdienstelijk, bij den dienst van Minerva en van alle veredelende opklaring; geëerbiedigd door uwe voorbeeldelooze kunst van genieten, schier geheel gewijd aan het geen uwer medeburgeren welvaren en geluk, des vaderlands eer en roem, kan bevorderen. Met het bekoorlijkst gunstbewijs (*) in uwe regtehand,

(*) Ter bevordering van den bloei dezer hooge school, ter aanmoediging van vlijt, en ter opwekking van

hand, ontmoet gij onze Pallas. Uwe zucht voor haren bloei stelt haar in staat, om de vlijt der

van wedijverende zucht voor eer en verdiensten, bepaalde zijn Z. E. jaarlijks vijf gouden eerprijzen (voor ieder der zoogenaamde vijf faculteiten éénen:) waarmede hij, in ieder dier faculteiten, zoude versierd worden, die zich het verdienstelijkst had gekweten, in elk akademie-jaar.

Bij onze eerbiedige dankbetuiging voor Zijner Excellentie's edelmoedigheid en luidsprekende zucht voor den bloei dezer hooge school, en het aanmoedigen tot wetenschappelijke beoefening, boden wij Z. E. aan, ter betere beantwoording aan Z. E. doel, daarvan een ontwerp optemaken, en hetzelve Z. E. overtezenden; gelijk ook kort daarna geschiedde. Dit kwam hoofdzakelijk neêr, op eene jaarlijksche uitnoodiging der Professoren aan de hier ingeschreven alumni, ter bewerking van eenig voorstel of vraagstuk, opgegeven met den aanvang der jaarlijksche lessen; —— —— de keuze, inrigting en opgave van zulk een voorstel, of vraagstuk, door elk der Proff. in de faculteiten, als moetende zijn een zeer belangrijk onderwerp, of hoofdplaats uit derzelver lessen van het loopende jaar; —— —— de aanbeveling van het te behandelen in Latijn, en, zoo veel doenlijk, zuiver en kiesch; met vrijheid voor het Nederduitsch, in onderwerpen, waarover de lessen in 't Nederduitsch gehouden worden; —— —— het hier beoogde doel, eene ondubbelzinnige proef van vordering en grondig doorzigt der wetenschappelijke grondbeginselen, en der-

der jongelingen uittelokken, eene edele eerzucht aantemoedigen, en verdiensten met den vereerendsten eereprijs te bekroonen.

Gij

derzelver oordeelkundige behandeling en aanwending; —— —— de verzegelde inzending van een naar prijs dingend proefstuk aan den Secretarius van den raad der Hooge School voor 1 Junij in elk jaar; —— de beoordeeling daarvan door Curatoren, na het praeadvies van den Professor in de faculteit, —— als mede het daaromtrent te ondergane onderzoek; —— —— de openlijke bekendmaking van het best gekeurde stuk, beneffens deszelfs bekrooning met den eerprijs, zijnde eene gouden Medaille, ter waarde van vijftig guldens, plegtig toetedeelen, op het jaarfeest van het Athenaeum, aan hun, welken zich denzelven waardigst hadden getoond. —— Voorts den vorm der Medaille enz. enz.

Op deze, breeder uitgewerkte, Memorie, nevens een' ophelderenden brief over sommige van deze en andere poincten, zag ik mij, den 6 Maart d. j. vereerd met eenen brief, waarin Z. E. Hare goedkeuring op de gemelde poincten te kennen gaf.

Hier bij bevond zich een nieuw, of wel vergroot, blijk van edelmoedigheid, hetwelk den *Maecenas Gelricus* op nieuw vereerend kenschetst, en mij, gelijk ons allen, en een' iegelijk, die voor zuivere goedwilligheid gevoel heeft, met het heugelijkst pligtgevoel bezielt, 's mans hoofd en hart te eerbiedigen. Z. E. te wel bewust, dat onze hooge

School

Gij kunt niet twijfelen aan het ſtreelend genoegen van mijn hart, uwer Excellentie, met de-

Schoof, voorheen, en ook nu, voor al geëigend is aan, en bezocht wordt van jongelingen uit den min of meer gezegenden middelſtand; dat onder dezen ſommigen zijn, door de fortuin ſchaars bedeeld; dat in dezen ligt mogelijk is een conflict van eer en behoefte: Z. E., zeg ik, weet dit, op eene zeer kieſche wijze, voortekomen, des, in dien ſtrijd, het gevoel van eer, dat edel kunstvoedſel! niet mag zwichten voor den drang der ſchrale geluksbedeeling; dat eene loffelijke eerzucht geene kreuk lijde, en de behoefte haar den eerprijs niet betwiste. Z. E. beſluit, om, bij de vijf medailles, nog te voegen eene ſom van honderd guldens, in geval er twee, of van vijftig guldens, in geval er één onder de vijf, met eene gouden medaille bekroond, mogten gevonden worden, die zulk een' onderſtand benoodigd zijn. Zullende deze ſom, aan de ouders of voogden, op hun aanzoek, door den Rector Magnificus, worden ter hand geſteld. —

Alle mijne ambtgenooten voegen hunnen opregten wensch bij den mijnen, dat de milde opofferingen van onzen doorluchten Maecenas, van wien ik met Claudianus mag zeggen: „ nil negat, et ſeſe vel non poſcentibus offert"; het jaarfeest onzer Pallas met altoos nieuwen luister fieren, jongelingen en ouders ten zegen zijn, en ons het genoegen verſchaffen, hoc ſolenne ſacrum met ruimte en glans te verrigten!

deze U vereerende en tevens U bekoorlijke waardigheid, geluk te wenschen. Het belge U niet, dat ik U doe hooren, dat wij onze Pallas en ons met heeler harte geluk wenschen, in uwe Excellentie te mogen vereeren, en, kan het met Gods wijze liefde bestaan, nog lang vereeren, — onzen Maecenas!

En ook U, grootachtbare DE VRIES! in welken ik den doorkundigen staatsbestuurder, den trouwhartigen burgervader, en mijnen, sedert meer dan veertig jaren geachten vriend, eerbiedige! — U thans, weêr, in dezen eerepost hersteld, geluk te wenschen: welk een mij vereerend, maar ook dieptreffend, genoegen!

Duister, duister, doch altoos aanbiddelijk, zijn de wonderwegen der Godheid! Gij weet het, hoe dikwerf wij, in den stillen schuilhoek, uit de diepte onzer Fransche ellende, onderling zuchtend wanhoopten, aan eenig vaderlands en volks herstel: hoe veel meer, aan eenen dag, als dezen, den dag der feestvierende herstelling van ons Palladium!

Is mijne ziel gevoelvol over den onpeilbaren wonderzegen, ja! over de stroomen van zege-

nin-

ningen der godheid, over ons, onlangs verzonken, nu herrezen vaderland, uitgeſtort: vreugdevol zie ik U, door 's Vorſten billijke gunst, in uwen eerezetel, en ook in deze uwe waardigheid, herſteld.

Gaat het naar den U wel verzekerden wensch mijner ziel, Gij zult denzelven lang, zeer lang, ongeſtoord, door uwe trouwhartige zucht voor de eer en bloei dezer ſtad en dezer Pallas, ſieren, behartigen, bevorderen!

En ook Gij, edele STARING! — Hoe vleidde ik mij, na zoo een lang wonderrijk tijdverloop, hoe zeer met eene begrijsde kruin, doch tevens met onbegrijsde gevoelens, dezen edelen op dezen eerezetel te verwelkomen! — Dezen edelen, die Minerva vereert, en haren vlijt-aanmoedigenden olijfſtak; die in het koor der zanggodinnen geen zwijgend hoorder was; dien ik, in den lommer van den vaderlandſchen Parnas, wel eens, in ſtilte, geneugelijk hoorde! — Met grievend leed misſen wij hier zijne tegenwoordigheid: en, met een ruim deelnemend hart, betreuren wij het noodlottig ongeval, Hem in het zijne overkomen, hetwelk ons deze eer betwist, en, (des ben ik zeker,) hem

hem met leed op leed vervult, daar Hij zich dit genoegen betwist ziet.

Hoorde ik, meer dan eens, van zijne schoone verdiensten met lof gewagen, en nimmer zonder een verblijdend gevoel: dit, voorzeker! is thans meer dan ooit verlevendigd, daar ik Hem mag geluk wenschen, met dezen eereprijs van verdiensten, door den Vorst met deze aanzienlijke waardigheid verbonden!

Zegende een ieder, wij vooral, (vergunt mij doorluchte Edelheden! U, in 't bijzonder, mijne dankbaarheid te betuigen voor mij gegeven eerbewijs, in het opgedragen Magnificaat!) in uw driemanschap, de keuze van den Vorst: — het was alleen, om dat dit edele volksbelang, gelijk ook het onze en dat van alle akademieburgeren, in de vertrouwdste handen is.

Wie kent grondiger dan Gij, doorluchte Edelheden! den eigenlijken, ouderen geest dezer stichting, en het belangrijke derzelve?

Ook onder Neêrlands edelen, aanzienlijken, rijkvermogenden, zijn niet weinigen, die, als schitterende flonkerstarren, in de wetenschappelijk gevormde wereld, uitmunten, bij het vaderland verdienstelijk, alom geacht. Niet, dan

met

met ongeveinsden eerbied, gedenk ik, noem ik, ontmoete ik, dezelven. Doch ook U, beter dan iemand, is het bekend, dat eigenlijk de min of meer gezegende middelſtand, (en daarop was voornamelijk de voorouderlijke geest in deze ſtichting gevestigd:) de meesten moet opleveren, die zich, hier, der wetenſchappelijke vorming wijden, genoopt door eenen niet middelmatigen aanleg der natuur, begaafd met kunde en kunst-talent, om zich, door verdienſtelijk te zijn vóor Staat of Kerk, tot een eer- en aanzien-gevend beſtaan, tot eer en brood, den weg te banen.

En op dat zij dit ook nu, gelijk weleer, hier kunnen en mogen doen, hoe zeer is daarvoor, voor dit dierbaar volksbelang, geſtemd, doorluchte Edelheden! uw wensch, uwe zucht, uwe poging! Maar ook daartoe ſchiet de koninklijke gunst niet te kort: daartoe is zijner Majeſteits goedgunſtigheid niet uitgeput. En daarom — — —

De Godheid begunſtige alle uwe ondernemingen, met den mildſten zegen! Dat dit leergeſticht, onder uw verzorgend toeverzigt, vruchtbaar zij in veredelende opklaring, ten heil voor

dit

dit en het komende geslacht, welks schoonste erfzegen zij en blijve het heil van dezen feestdag!

Wijzer en beter door deze! — Dit zij onze taal! Hooggeleerden! in welken ik de eere heb, en het streelend genoegen NOG (en hoe onlangs was voor mij die hope nog hopeloos!) — nog mag smaken, van mijne ambtgenooten, 't zij herroepen, 't zij voor het eerst, immers hier, aangesteld, te begroeten!

Eene taak, U allen, niet min dan mij, zoo bekoorlijk als belangrijk. Eene taak, die ons de heilige beroepspligt voorschrijft: maar tot welke ons ook eene, uit zich zelve hellende, krachtig en edel noopende neiging roept.

Hebbe ook de geleerdheid, die 't schoonst prijkt, als eerste priesteresse in den tempel der wijsheid, eenigen bijzonderen kreits van denken, en onderzoeken, en bearbeiden, wel niet zoo zeer ten algemeenen behoeve, maar toch, noch van nut, noch van vermaak, verstoken: onze hoofdtaak is en blijft, het licht der waarheid onbeneveld te verspreiden; dat licht, hetwelk de achting voor dezelve, gelijk voor zedelijkheid en pligt, heilig doet eerbiedigen.

On-

Onze hoofdtaak is, in den jongeling den man te vormen, zelfdenkend, onderzoekend, oordeelend, in nutte kunde en kieschen smaak wel onderlegd, en zedig geoefend: in den jongeling den man te vormen, die de waarde van den mensch in rede- en zede- lijkheid kent en gevoelt; die het licht dier veredelende opklaring, op onderscheidene levensbetrekkingen en voorwerpen, kan overbrengen; die, door opgeklaarde kunde en kloek beleid, het kwaad weet tegentegaan, het goede voorstaan; die, door wel doorwrochte kunde, het belang van Staat, en Kerk, en maatschappelijk leven, weet te behartigen; die, door denk- en handelwijze, door voorbeeld in leven en zeden, anderen voorbeeldig weet te zijn. De Staat, wiens belang ook het onze is, zoekt, niet voor den man een ambt, maar voor het ambt eenen man.

Is de kring van onze Pallas, als eene minderjarige, thans meer beperkt in ander opzigt: zeker niet in dit. — Laat ons, veel eer, vlijt en ijver verdubbelen, om haar der meerderjarigheid waardig te maken, kan het zijn, ter behoefte te doen kennen!

Cul-

Cultuur te bevorderen is ook het doel van het nu ingestelde Athenaeum: maar ook voor dit zij en verblijve, het onuitgebeiteld tempelopschrift: Palladi et bono publico! gewijd, en ten onbesproken roem!

Hoe heilig ons dit steeds was, gij weet het, regt- en wet-kundige ARNTZENIUS! die den vrede sticht, en wien het weldoen eigen is.

Allen, die wel eens, met ons, dit outer van Pallas bedienden, behalve onze zedige, vrome, trouwe vriend, de even kundige als deelnemende geneesheer SUERMAN, wiens welbekende verdiensten de Koning, onlangs, met eene hoogere roeping vereerde, — allen zijn van ons gescheiden, in en om, en bij gelegenheid dier overweldigende dwang-hora der noodlottigheden.

Smert ons hun gemis, en vooral dat, door onbeschoft geweld der Corsikaansche dwangdynastie berokkend: ons verblijde hunne, onder Neêrlands Nederlandschen Koning, eervolle plaatsing, het zij door bevestiging, het zij door hernieuwing, elders! — En deze hunne standplaats, beneffens hunne ruime loopbaan, zij hun

en

en den hunnen ten huisſelijken zegen, en ten nimmerdorrenden roem!

Ook U, mannen van beproefde kunde en veredelende opklaring! die ik, in deze loopbaan, door de gunſtige konings-beſchikking, thans aan mijne zijde zie, ook U, geachte ambtgenooten! zij deze loopbaan ten roemrijken zegen!

Met de onderlinge vriendſchapshand, hebben wij ons zegenend begroet en verbonden: met deze, ſteeds trouwvereend, laat ons onzen ſtillen weg, door de ons opgedragene gewesten der wetenſchappen en kunſten, bewandelen, omringd, kan het zijn, met eene talrijke jongelingſchap, Pallas ter eer, hun en der natie ten heil!

Gelijk eertijds, ook nu, zij bij ons de tempel van Minerva tevens die der broederliefde en der eendragt, die heilige, magtmakende leus der oude vrijheids- en vaderlands-vaderen! —

Ook deze, en die, welke ik hier nimmer geſtoord kende, zij ons allen beminnelijk, dierbaar, heilig!

De milde hand der zegenende Godheid zij voor U en de uwen nimmer geſloten!

Heeft

Heeft hij de hoogste reden om zich te verblijden, dien het genot der zegeningen verbeidt, en zelfs aanlacht: dan, voorzeker! zie ik U, fiere jongelingschap! blijmoedig feestvieren.

Hier ziet ge, voor uwe edele eerzucht, die door wetenschappelijke vorming dingt naar verdiensten, en door verdiensten naar eer en welstand, in alle betrekkingen, in elk zoodanig levensberoep, de heugelijkste, de geachtste, de roemrijkste loopbaan geöpend.

Voelt ge U geroepen, van den kansel het verstand te verlichten, om het hart te heiligen, in en door de heilige godsleer: — zie hier uwe loopbaan!

En ook de Uwe, gij, die U wijdt aan den dienst van Themis, om het regt te handhaven tusschen den man en zijnen naasten!

En ook de Uwe, gij, die U der kranke menschheid wilt laten aangelegen zijn, en, door heilzame kunst, den zieken aan het ontijdig sterfbed ontwringen! Ziet hier uwe loopbaan, die U het tooneel ontsluit, waar de menschlievendheid zich het meest en gevoeligst ten toon spreidt.

Zoekt ge uwe levensgelukzaligheid, in de bespiegeling der eeuwige waarheden, in het rijk der wiskunde en wijsbegeerte; (wier onrijpe kunde even hagchelijk is, als die eener min rijpe godgeleerdheid:) — wilt ge deze paren, met zoo vele anderen, uit de beschouwing van natuur en mensch, het luisterrijk tooneel van goddelijke wijsheid en almagt?

Of, hebt ge uwen trek gevestigd op de kennis van de lotgevallen der eeuwen, of der volken, op hunne oudheden of talen? wenscht ge uwen smaak te oefenen in het dichtkundig schoone? ziet hier uwe loopbaan!

Eene loopbaan, die U leidt tot wijsheid en deugd, en zich verliest in de bekroonde waarde der menschheid!

Eene loopbaan, waar U verbeidt de zegen en de liefde uwer ouderen, de roem van uw geslacht!

Eene loopbaan, waarin U verbeidt, behalve het streelend eerbewijs, waarmede onze ridderlijke Maecenas uwe vlijt en verdienste wil bekroond hebben, de gunst van den Vorst; en is dit iets anders, dan de eervolle loon uwer verdiensten?

Loopt

Loopt dan deze loopbaan, door de Godheid U ten zegen geschonken, door den Vorst en deze doorluchte Maecenaten geopend, met ijver en vlijt, zedig en leerzaam! — En daartoe bezwere ik U, bij de leerzaamheid uwer jeugd; bij de zucht voor uw welzijn, nu en eerlang; bij den eerbied uwer ouderen; bij den arbeid uwer leeraaren; bij de gunst onzer Maecenaten en van den Vorst; bij de liefde des vaderlands, en deszelfs heil.

Bedenkt, dat het einde uwer loopbaan afhangt, geheel en alleen afhangt, van dit uw prille tijdstip, uwe gouden eeuw! God geve, dat gij daarvan, nu en eerlang, goudgele vruchten moogt oogsten, en Neêrlands hope vervullen! Zijn geest van licht en wijsheid zij Uw nimmersluimerende leidsman!

En dan ook voor U, Neêrlands volk! Onder de trouwe hoede van uwen geest, algoede Menschenvader! laat op ons vaderland, op Neêrland, door U niet verlaten, in de dagen der verguizende overheersching; door U gespaard, in de dagen der dreigendste oorlogsrampen; door U verlost uit de boeijen der dwingelandij en onderdrukking; door U hersteld,

 als

als een volk, onafhankelijk en vrij; door U gezegend, met mild geopende bronnen van welvaart en volksgeluk van binnen, met vrede van buiten: — laat op Neêrland uwen zegen rusten, op dat, daardoor, alle die zegeningen, Neêrland, en Neêrlands volk, en jeugd, en deze stad, ten zegen gedijen!

Op Neêrlands Koning en zijn huis ruste uw zegen, op dat, daardoor, zijn troon, gevestigd op geregtigheid, nimmer wankele; in zijn gebied, door de billijkheid beminnelijk, de rust en orde ongestoord zij; zijn rijk, alom geacht en geëerbiedigd, in vrede zij en blijve, gedurende den afloop der eeuwen!

Zoo groeije, zoo bloeije, dit Pallas gesticht,
Vruchtbaar in zegen van veredelend licht!
Zoo gloeije, zoo beziele elks hart en elks hand;
De liefde voor God, voor den Vorst en ons land!

FEEST-

FEESTZANG,

VOORGELEZEN AAN DE PLEGTIGE MAALTIJD,
BIJ DE INWIJDING VAN HET GELDERSCHE ATHENAEUM,
TE HARDERWIJCK,
DEN 23 VAN LOUWMAAND, 1816.

Iuventuti consulere, ferorum mores emollire, omniaque ad priscum aureae aetatis statum redigere. (*)

De Feestkelk blinkt: — een lied zij aangeheven,
Uit vrije borst — met blij gelaat!
Mogt Academus perk niet langer schaduw geven;
Athenes leerschool staat!

❁

Een milde hand zal 't licht des bakens voeden,
Dat weêr aan 't Geldersche oever glanst.
Den stoel der wetenschap zal 't zwaard des Helds behoeden,
Dien Schelde en Iber kranst.

Geen

(*) Justi Vygh, Toparchae in Ifendoorn, Academiae Curatoris Primarii, de erigendae Academiae caussis praefatio, habita die Aprilis duodecimo anni 1648.

Geen Gauler zal op nieuw ons ſmaad doen hooren;
Geen Omar, in Augustus' ſchijn,
Drijft, plundrend, andermaal de Wijsheid uit haar' koren,
En roemt zich groot te zijn.

Geen ſtorm, (gelijk aan die zoo toomloos gierde!)
Die weêr, daar (*) Zwedens Plinius,
Daar Neêrlands Hippokraat eens de achtbre Tabbaard ſierde,
Het vlammend outer bluſch'.

Het vlamt; — de wierook geurt: — den reinen Tempel
Vervult een heil'ge Priesterſchaar,
En roept: „Kom, Jonglingſchap! kom nader, van den drempel!
Zoek leering bij 't altaar!

Veredel 't hart, door 't goede — en 't ſchoone tevens!
Word' ingewijd, uit liefde en pligt:
Grijp aan met mannenmoed de groote taak des levens,
Dat wachtend voor u ligt! —"

Zij

(*) LINNAEUS en BOERHAVE, beiden te Harderwijck gepromoveerd.

Zij treden toe, van ééne drift ontstoken,
En neigen dankbaar 't gretig oor.
De zegels der Natuur zijn voor hun opgebroken;
Der eeuwen duister zien zij door.

Hunn' leerzucht weidt langs de Idumeesche stranden;
Zij gaart gebloemte in 't Attisch' veld:
Het roemrijk' Latium ontsluit haar zijn' waranden,
Daar gouden ooft in zwelt.

Zoo vormden VENEMA's en BIJNKERSHOEKEN
Hunn' jongheid; zoo wies HEMSTERHUIS
En ZWIETEN op; zoo sleep zich 't brein der MUSSCHENBROEKEN, —
Het fijn vernuft van RUIJSCH!

GIJ, gaaf eens GODS, met onzen druk bewogen, —
O KONING! zie van uwen troon!
Aanschouw in hen, — in 't nut van hun erkentlijk pogen, —
Uw weldaad, en uw Loon!

A. C. W. STARING.

